PARAMATTHADIPANI

OR

THE COMMENTARY TO THE

PANCAPPAKARANA

OF THE

ABHIDHAMMA PITAKA

(PART - I)

පරමත්ථදීපනී

නාම

පඤ්චප්පකරණට්ඨකථා

(පඨමොභාගො)

Vol. XXXVIII

SIMON HEWAVITARNE BEQUEST

PARAMATTHADIPANI

OR

THE COMMENTARY TO THE

PANCAPPAKARANA

OF THE

ABHIDHAMMA PITAKA

(PART - I)

පරමත්ථදීපනී

නාම

පඤ්චප්පකරණට්ඨකථා

(පඨමො භාගො)

එස් ඇන්ඩ් එස් ප්‍රින්ටර්ස්

නො. 49, ජයන්තවීරසේකර මාවත,

කොළඹ 10.

බු.ව 2554

ක්‍රි.ව 2010

මිල රු. 140/=

පරමත්ථදීපනී

නාම

පඤ්චප්පකරණට්ඨකථා

(පඨමොභාගො)

ToC

PARAMATTHADIPANI

OR

THE COMMENTARY TO THE

PANCAPPAKARANA

OF THE

ABHIDHAMMA PITAKA

PART - I

REVISED AND EDITED BY
Van'ble Abhidhammikacariya
RERUKANE ARIYANANA THERA
Sri Vinayalankararamaya.
Suduvella, Colombo.

S&S Printers
No. 49, Jayanthaweerasekara Mawatha,
Colombo 10.
011 2 384028.

B. E. 2554

C. E. 2010

ToC

I වන මුද්‍රණය 1000 (1936)
II වන මුද්‍රණය 1000 (1989)
III වන මුද්‍රණය 500 (2010)

ToC

(තිපිටකමුද්දණකෙ අට්ඨතිංසතිමං පොත්ථකං)

භදන්තාචරිය බුද්ධඝොස මහාථෙරවරප්පණීතා

පරමත්ථදීපනී

නාම

පඤ්චප්පකරණට්ඨකථා

(පඨමො භාගො)

කොළම්බනගරෙ සිරිවිනයාලඞ්කාරාරාමාධිවාසිනා
ආභිධම්මිකාචරිය

රේරුකානෙ අරියඤාණත්ථෙරෙන

සංසොධිතාභිසඞ්ඛතා ච

සයිමන් හේවාවිතාරණ මහාසයාණනෙත්තන

සොගතෙන

එස් ඇන්ඩ් එස් ප්‍රින්ටර්ස්
නො. 49, ජයන්තවීරසේකර මාවත,
කොළඹ 10.
ටෙලි. 011 2 384028

බු.ව 2554
ක්‍රි.ව 2010

PUBLISHERS NOTE

The late Mr. SIMON ALEXANDER HEWAVITARANE, who in his life time had begun to publish the TRIPITAKA, left a bequest for its completion after his death. He died suddenly on 17th January 1913 and in accordance with his wishes his Trustees had published the Commentaries on the Text in 49 volumes. After seventy years these books are no longer readily available.

His widow Mrs. SOMAWATI HEWAVITARANE who passed away on 10th January 1982 at the age of 94, had prior to her death, created the SOMAWATI HEWAVITARANE TRUST to carry on the good work started by her late husband and bequeathed her entire estate to this Trust.

We the Trustees of the Somawati Hewavitarane Trust, having seen the need to re-print the Commentaries, have undertaken this task to help both the student and teacher of the Dhamma and in the hope that this act of ours will help to preserve the Noble Teachings of the Blessed One for the benefit of the future generations and thereby prolong the life of the Buddha Sasana by many more thousands of years.

May the fruits of this meritorious act help the late Simon Alexander Hewavitarane and Somawati Hewavitarane Maha Upasikawa in Sansara and towards their final attainment of Nibbana.

Noel Wijenaike
Nanda Amerasinghe
Parinda Ranasinghe

20 August 2010.
Somawathie Hewavitarane Trust,
130, Rev.
Hikkaduwe Sri Sumangala Nahime Mawatha,
Colombo 10,
Sri Lanka..

ToC

PREFATORY NOTE.

I have much pleasure in placing before the public the "Pañcappakaraṇa Aṭṭhakathā" Part I, the 38th volume of the Simon Hewavitarne Bequest Series, comprising of Dhātu Kathā, Puggala Paññatti, and Kathā Vatthu, three of the divisions which form the Abhidhamma Sattappakarana dealing with the Philosophical analysis and fundamental principles of the higher Doctrine of the Buddha.

The editing of this volume was entrusted to Rev. Weboda Sangharatana Thera of Bôdhirāja Pirivena, Bellanwila, who supplied the copies, manuscripts and the final proofs and corrections were revised by Rev. Rérukāné Ariyañāṇa Thera of the Sri Vinayālankārārāmaya, Suduwella, Colombo.

The want of good manuscripts made itself felt at this stage as the nature of the book involved many references, but this difficulty was to a certain extent overcome by the Burmese manuscripts which were in the possession of the learned Editor. My sincerest thanks are due to the two Rev. Editors, for the laborious work which they have undertaken.

The remaining two books Yamaka and Paṭṭhāna Aṭṭhakathās of Pañcappakaraṇa Part II, are well in hand and will be out during the course of the next few months. The other publications which are partly printed are Jātaka Aṭṭhakathā Part 6, Atthasāḷini and Apadāna Part 2.

S. K. Moonesinghe.

25th December $\frac{2480}{1936}$

Tripitaka Publication Office,
Colombo, Ceylon.

THE LATE
VEN'BLE ANAGARIKA DHARMAPALA.
(SIRI DEVAMITTA DHAMMAPALA)
Director of Tripitaka Muddrana Sabha

BORN 17TH SEPTEMBER, 1864. DIED 29TH APRIL, 1933

භූමිකා.

PREFACE.

සිරිඝනසම්මාසම්බුද්ධෙනා'ම්හාකං ජානතා පස්සතා පරමත්ථවර ධම්මචක්කවත්තිනා යං තාවතිංසභවනෙ සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො පණ්ඩුකම්බලසිලාසනෙ වස්සූපගතෙන තෙමාසං මාතුදෙවපුත්තප්පමුඛස්ස සුධාසීගණස්ස නිබ්බානා'මතවස්සං වස්සාපෙන්තෙන-නා'විච්ඡින්නං පරමගම්භීරමත්ථනයසමලඞ්කතමභිධම්මපිටකං නාම දෙසිතං තං ඛො පනි'දං **ධම්මසඞ්ගණී**, **විභඞ්ග**, **ධාතුකථා**, **පුග්ගලපඤ්ඤත්ති**, **කථාවත්ථු**, **යමක**, **පට්ඨානානං** වසෙන සත්තහි පකරණවරෙහි සඞ්ගීතං පඨමසඞ්ගායනම්හි සන්නිපතිතෙහි ඡළභිඤ්ඤා-චතුපටිසම්භිදාප්පත්තෙහි **මහාකස්සප**මහාථෙරප්පමුඛෙහි ඛීණාසවපුඞ්ගවෙහි.

තෙසං ඛො පන සත්තන්නං මහාපකරණානං ලීනත්ථමුත්තානී කරොන්තෙන තෙපිටකෙ බුද්ධවචනෙ අප්පටිහතඤාණප්පභාවෙන සුද්ධබුද්ධිනා පරමවෙය්‍යත්තියසමන්නාගතෙනා'ට්ඨකථාචරියෙන අනුබුද්ධ **බුද්ධඝොස**මහාථෙරවරෙන **ධම්මසඞ්ගණී**, **විභඞ්ග**සඞ්ඛාතානං ද්වින්නං පකරණානං **අට්ඨසාලිනී**, **සම්මොහවිනොදනී**සමඤ්ඤායො ද්වෙ පසත්ථතමා'ට්ඨකථායො විරචිතා. තෙනෙවා'ට්ඨකථාචරියෙන ධාතුකථාදිපඤ්චප්පකරණපරිමිතා'සෙසා'භිධම්මපිටකත්ථාය **පරමත්ථදීපනී** නාම අයමෙකායෙවට්ඨකථා සුවිහිතා. තෙනෙවා'යං **අභිධම්මපිටකට්ඨකථා**, **පඤ්චප්පකරණට්ඨකථා**ති ච වොහරීයති.

සකලසම්හි අභිධම්මපිටකෙ **ධාතුකථා**දිපඤ්චප්පකරණමෙව අත්ථතො ච ධම්මතො ච පරමගම්භීරතරං සණ්හසුඛුමතරං නානානය පතිමණ්ඩිතඤ්ච හොති. චතුත්ථෙ පන රතනඝරසත්තාහෙ යස්ස සම්මසන්තෙන අඞ්ගීරසස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස වජිරඝනසරීරතො ඡබ්බණ්ණඝනරංසියො නිච්ඡරිත්වා යාව භවග්ගා පරිබ්භමිංසු, යෙන ච පන තං ඝරං රතනඝරං නාම ජාතං, තමිදං නයසාගරභූතං නානා-නයරතනාකරං **සමන්තපට්ඨානමහාපකරණම්පි** එතෙස්ව'න්තොගධ ජාතං. කිමඞ්ග පනෙත්ථ පඤ්චප්පකරණෙසු ධම්මත්ථගම්භීරතා චෙව නය විචිත්තතා ච. තස්මා හි ඛො පන ත'දට්ඨකථායපි ගම්භීරතාය චෙව සුදුක්කරතාය වා'ලමතිව්‍යාඛ්‍යාතාය.

සඞ්ඛිත්තා ච හොති අයමට්ඨකථා පඤ්චෙව පකරණානි ආරබ්භ කතත්තා. තථා'පායං රතනාකරස්ස කුඤ්චිකා විය තදත්ථවිවරණෙ පටුතරා සමානා තෙහි පඤ්චප්පකරණෙහි විභජිතා'සෙසපරමත්ථනයං සුවිසදමත්ථුතං දීපෙති.

සා ඛො පනා'යං **පඤ්චප්පකරණට්ඨකථා** දිවඞ්ගතස්ස බොධිසත්තගුණොපෙතස්ස සිරිමතො **දෙවමිත්තධම්මපාලාභිධානස්ස** යතිවරස්ස භාතුනො **සයිමන් හෙවාවිතාරණාභිධානස්ස** සුගතසාසන චිරට්ඨිතිකාමිනො මහාසයස්ස සාණත්තිකධනපරිච්චාගෙන පතිට්ඨාපිතාය තිපිටකමුද්දාපනසභාය මුද්දාපෙතුං සමාරද්ධා, එතරහි තිපිටකමුද්දාපනසභායජ්ඣක්ඛධුරීණෙන ධීමතා **සිරිනාථ කුමාරදාස මුනසිංහාභිධානෙන** මහාසයෙන සාසනානුග්ගහපුබ්බඞ්ගමං ගන්ථරතනස්සිමස්ස සංසොධනාභිසඞ්ඛරණම්පති සමජ්ඣිට්ඨො'හං පවත්තමාන මනොකාසගෙලඤ්ඤතාදිඤ්ච න සුමරිය සාසනගාරවඤ්චෙව ධම්මගාරවඤ්ච පටිච්ච තදජ්ඣෙසනමධිවාසෙසිං.

ගන්ථස්සිමස්ස පරිසොධනාය පුරෙතරමජ්ඣිට්ඨෙනා'යස්මතා ආභිධම්මිකෙන "**වැබොඩ**" **සඞ්ඝරතනාභිධානෙන** මහාථෙරවරෙනාපි මරම්මක්ඛරමුද්දිතමඤ්ඤතරපොත්ථකමුපනිස්සාය පටියාදිතං පටි-පොත්ථකඤ්ච මමුපනීතං තෙන **මුනසීහ**මහාසයෙන. තෙන ච සද්ධිං අඤ්ඤානිපි මරම්මක්ඛරමුද්දිතපොත්ථකානි චෙව සීහලක්ඛරලිඛිත පොත්ථකමෙකඤ්ච ස්‍යාමක්ඛරමුද්දිතපොත්ථකඤ්ච සමවලොකිය විසමෙසු ඨානෙසු යුත්තමෙව ගහෙත්වා සබ්බෙසු ගන්ථෙසු සමාගතානි'පි සදොසානී-ත්‍යවගතට්ඨානානි පාළ්‍යට්ඨකථානයානුගතපටිසඞ්ඛරණෙන ච යථාමති යථාබලං සංසොධෙසිං.

මුද්දාපයන්තානං මහාසයානමිච්ඡාවසෙන එවං **ධාතුකථාපුග්ගලපඤ්ඤත්තිකථාවත්ථුවණ්ණනා**සහිතං ඉමිස්සාට්ඨකථාය පඨමභාගං තාවො'සාපෙසිං.

සාට්ඨකථෙ තෙපිටකපරියත්තියං අප්පටිහතඤාණචාරානං සත්ථාගම පාරගානං සුවිසුද්ධබුද්ධිමන්තානංයෙව විසයභූතායිමිස්සාට්ඨකථාය මාදිසෙන කතායං සුද්ධි පන සබ්බසො පරිපුණ්ණා සුවිසදාති වත්තුං න විසහාමි කෙනචි පරියායෙන. තස්මා තුස්සන්තු චා'ත්‍ර පණ්ඩිතා දොසඤ්ඤුනො ධම්මත්ථවෙදිනො මම පරිස්සමෙ සාසනානුග්ගහ පුබ්බඞ්ගමෙ. දිස්සන්ති චෙ'ත්‍ර පමාදසම්මොහසඤ්ජාතදොසා ඛමන්තු සොධයන්තු ච මනීසිනො පණ්ඩිතා ලොකසාසනානුග්ගහායාති.

කාරකගුණානුස්සති

සම්බුද්ධසාසනචිරට්ඨිතිමිච්ඡමානො
යො ධම්මදානමදදී සධනෙන "**සයිමන්**"
හෙවාවිතාරණ සමඤ්ඤමහාසයො සො
පුඤ්ඤෙන'තෙන විපුලෙන සිවං පයාතං.

යො බොධිසත්තචරිතො **සිරිදෙවමිත්ත-**
ධම්මාදිපාල ඉති විස්සුත කිත්තිඝොසො,
සබ්බඤ්ඤුසාසනමලඞ්කති හෙමකෙතු-
තුල්‍යො සුපෙසලයතී ච සිවං පයාතං.

සත්ථන්තරෙ ච විවිධෙ සමයන්තරෙ ච
ඡෙකො පරත්ථනිරතො සුරතො ස'**සී. ඒ.**,
හෙවාවිතාරණ සමඤ්ඤමහාසයො ච
පුඤ්ඤෙන'නෙන විපුලෙන සිවං පයාතං.

හෙවාවිතාරණ කුලම්බරමජ්ඣගො යො
පුණ්ණින්දුසන්නිභයසො විරරාජ සම්මා,
"**ඇඩ්මන්**" මහාසයවරො ච පරත්ථසත්තො
පුඤ්ඤෙන'නෙන විපුලෙන සිවං පයාතං.

ආචරියගුණානුස්සති.

ලඞ්කාය සාසනනභඞ්ගත පුණ්ණමා'ව
ගම්භීරධම්මකිරණෙන විරොචයී යො,
සංසුද්ධසීලගුණභූසිතයොගයොගී
නාණං පයාතු **සිරිධම්මගරූත්තමො** මෙ.

කොළම්බ නාම නගරෙ **මකුටාදිකාරා-**
මාධීසනෙතුපවරො චතුරො සධම්මෙ,
සන්තො තපොගුණධනො **විනයා**දිකො සො
'**ලඞ්කාර** නාම ථවිරො ජයතං ගරූ මෙ.

"**නෙබ්‍යගමී**"ති නගරෙ **මහධම්මිකාරා-**
මාධීසතං දධති රම්ම **මරම්මරට්ඨෙ**,
උක්කංස නාම ගණවාචකගන්ථකාර-
ථෙරූත්තමො ස'ගරූ මෙ ජයතං චිරස්සං.

තත්‍රෙව රම්මනගරෙ "**ලබොඩා**"භිධානෙ
සඞ්ඝිස්සරො විලසි **ලක්ඛණ** නාම යුත්තො,
සත්ථාගමෙ සුනිපුණො තිදිවං ගතො සො
ථෙරො ච'නෙන ගරූ මෙ අමතං පයාතං.

තත්ථෙව **මාතල** පුරෙ **අභයා**භිධානා-
රාමාධිප'**ගුණමහපණ්ඩිත**'පාධියුත්තො,
විඤ්ඤූසිරොමණිනිභො ගණනායකො'**ගුණ-**
ධම්මාභිවංස ථවිරො ජයතං ගරූ මෙ.

තස්මිංච **මාතල** පුරම්හි **මහාවිසුද්ධා-**
රාමෙ ගණාචරිය'**පණ්ඩිත**' නාමධාරී,
"**ෂෙවජින්**"තිකායවරසෙඛරසන්නිභො යො
කොසල්ල නාම ථවිරො ජයතං ගරූ මෙ.

පුඤ්ඤෙන'නෙන ජිනසාසනසොධනෙන
මාතාපිතා ච සුහදා' සුහදාදයො ච,
දෙවාසුරාගරුළනාගගණා ච සබ්බෙ
පාණා යථාපණිධි සන්තිපදං ලභන්තු.

වස්සෙ ජිනස්ස නභනාගසමුද්දනෙත්ත
කණ්හෙ තු මාගසිරපඤ්චමියුත්තපක්ඛෙ
සංසොධිතං **අරියඤාණ**සුසද්දමෙන
ජාතෙන සාධු පුටභෙදන "**රේරුකානෙ**"

ඉච්ඡිතා මෙ සිවං හොතු
සුඛිතා හොන්තු පාණිනො,
පජා පාලෙන්තු රාජානො
දෙවා රක්ඛන්තු සාසනන්ති.

Rerukane Ariyañana Thera.

2480.
30th Dec: 1936.

Sri Vinayalankararamaya.
Suduwella,
Colombo, Ceylon.

සූචිපත්තං.

CONTENTS.

අඞ්කා.		පිට්ඨඞ්කා.

කථාවත්ථුප්පකරණවණ්ණනා.

අඞ්කො.		පිට්ඨඞ්කො.

අංකය. | පිටුවංකය.

අඞ්කා.		පිට්ඨඞ්කා.

ABBREVIATIONS.

සඞ්කෙතනිරූපනං.

සී.	සීහළපොත්ථකං.
ම.	මරම්මක්ඛර මුද්දිතපොත්ථකං.
සයා.	සයාමක්ඛර මුද්දිතපොත්ථකං.
පා.	පඤ්චප්පකරණපාළි.

THE PALI ALPHABET

IN SINHALESE CHARACTERS.

VOWELS.

අ a ආ á ඉ i ඊ ī උ u ඌ ū එ é ඔ ó

CONSONANTS.

		ක ka	ඛ kha	ග ga	ඝ gha	ඞ ṅa	
		ච ca	ඡ cha	ජ ja	ඣ jha	ඤ ña	
		ට ṭa	ඨ ṭha	ඩ ḍa	ඪ ḍha	ණ ṇa	
		ත ta	ථ tha	ද da	ධ dha	න na	
		ප pa	ඵ pha	බ ba	භ bha	ම ma	
ය ya	ර ra	ල la	ව va	ස sa	හ ha	ළ ḷa	අං aṇ

ක ka	කා ká	කි ki	කී kī	කු ku	කූ kū	කෙ ké	කො kó
ඛ kha	ඛා khá	ඛි khi	ඛී khī	ඛු khu	ඛූ khū	ඛෙ khé	ඛො khó
ග ga	=	=	=	=	=	=	=

කක kka	ඤ්ඤ ñña	ත්ව tva, ත්‍ර tra	ම්ඵ mpha
කඛ kkha	ඤ්හ ñha	ද්ද dda	ම්බ, ඹ mba
ක්‍ය kya	ඤ්ච, ඦ ñca	ද්ධ, ඞ ddha	ම්භ mbha
ක්‍රි kri	ඡ, ඤ්ඡ ñcha	ද්‍ර dra	ම්ම mma
ක්ව kva	ජ, ඤ්ජ ñja	ව, ද්ව dva	ම්හ mha
ඛ්‍ය khya	ඤ්ඣ ñjha	ධ්ව dhva	ය්‍ය, ය්‍ය yya
ඛ්ව khva	ට්ට ṭṭa	න්ත nta	ය්හ yha
ග්ග gga	ට්ඨ, ඨ ṭṭha	න්ථ ntha	ල්ල lla
ග්ඝ ggha	ඩ්ඩ ḍḍa	න්ද nda	ල්‍ය lya
ග්‍ර gra, ඞ්ක ṅka	ඩ්ඪ ḍḍha	න්ධ ndha	ල්හ lha
ඞ්ඛ ṅkha	ණ්ණ ṇṇa	න්න nna, න්හ nha	ව්හ wha
ඞ්ග ṅga	ණ්ට ṇṭa	ප්ප ppa	ස්ස ssa
ඞ්ඝ ṅgha	ණ්ඨ ṇṭha	ප්ඵ ppha	ස්ම sma
ච්ච cca	ණ්ඩ, ඬ ṇḍa	බ්බ bba	ස්ව swa
ච්ඡ ccha	ණ්හ ṇha	බ්භ bbha	හ්ම hma
ජ්ජ jja	ත්ත tta	බ්‍ර bra	හ්ව hva
ජ්ඣ jjha	ත්ථ ttha	ම්ප mpa	ළ්හ ḷha

ා á ි i ී ī ු u ූ ū ෙ é ො ó

පරමත්ථදීපනී

නාම

පඤ්චප්පකරණට්ඨකථා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො
සම්මාසම්බුද්ධස්ස.

අට්ඨාරසහි භෙදෙහි විභඞ්ගං මාරභඤ්ජනො,
දෙසයිත්වා මහාවීරො යං තස්සෙව අනන්තරං.

අදෙසයී ධාතුකථං ධාතුභෙදප්පකාසනො,
තස්සත්ථං දීපයිස්සාමි තං සුණාථ[1] සමාහිතාති.

සඞ්ගහො අසඞ්ගහොති ආදීනඤ්හි වසෙන ඉදං පකරණං චුද්දසවිධෙන විභත්තන්ති වුත්තං. තං සබ්බම්පි උද්දෙසනිද්දෙසතො ද්විධා ඨිතං. තත්ථ[2] මාතිකා උද්දෙසො. සා පඤ්චවිධා: නයමාතිකා, අබ්භන්තරමාතිකා, නයමුඛමාතිකා, ලක්ඛණමාතිකා, බාහිරමාතිකාති. තත්ථ **සඞ්ගහො අසඞ්ගහො-පෙ-විප්පයුත්තෙන සඞ්ගහිතං අසඞ්ගහිත**න්ති අයං චුද්දසහි පදෙහි නික්ඛිත්තා නයමාතිකා නාම. අයඤ්හි ඉමිනා සඞ්ගහාදිකෙන නයෙන ධාතුකථාධම්මා විභත්තාති දස්සෙතුං ඨපිතත්තා නයමාතිකාති වුච්චති. එතෙසං පදානං මූලභූතත්තා මූලමාතිකාතිපි වත්තුං වට්ටති.

පඤ්චක්ඛන්ධා-පෙ-**මනසිකාරො**ති අයං පඤ්චවීසාධිකෙන පදසතෙන නික්ඛිත්තා අබ්භන්තරමාතිකා නාම. අයඤ්හි සබ්බාපි ධම්මසඞ්ගණී ධාතුකථාය මාතිකාති එවං අවත්වා සඞ්ගහාදිනා නයෙන විභජිතබ්බෙ ඛන්ධාදිධම්මෙ සරූපතො දස්සෙත්වා ධාතුකථාය අබ්භන්තරෙයෙව ඨපිතත්තා අබ්භන්තරමාතිකාති වුච්චති. ඛන්ධාදිපදානං ධම්මසඞ්ගණීමාතිකාය අසඞ්ගහිතත්තා පකිණ්ණකමාතිකාතිපි වත්තුං වට්ටති.

තීහි සඞ්ගහො තීහි අසඞ්ගහො චතූහි සම්පයොගො චතූහි විප්පයොගොති අයං චතූහි පදෙහි නික්ඛිත්තා නයමුඛමාතිකා නාම. අයඤ්හි සබ්බෙසුපි පඤ්චක්ඛන්ධාදීසුචෙව කුසලත්තිකාදීසු ච මාතිකාධම්මෙසු තීහි ඛන්ධායතනධාතුපදෙහෙව සඞ්ගහො අසඞ්ගහො ච යොජෙතබ්බො. තථා චතූහි අරූපක්ඛන්ධෙහි සම්පයොගො විප්පයොගො ච. එතානි ඉමෙසං සඞ්ගහාදීනං නයානං මුඛානීති දස්සෙතුං ඨපිතත්තා නයමුඛමාතිකාති වුච්චති.

---

1. සී. II. සුණොථ. 2. සී. &. සා. තස්ස.

සභාගො විසභාගොති අයං ද්වීහි පදෙහි නික්ඛිත්තා ලක්ඛණමාතිකා නාම. අයඤ්හි සභාගලක්ඛණෙහි ධම්මෙහි සඞ්ගහනයො, විසභාගලක්ඛණෙහි අසඞ්ගහනයො. තථා සම්පයොගවිප්පයොගනයො යොජෙතබ්බොති. සභාගවිසභාගලක්ඛණවසෙන සඞ්ගහාදිලක්ඛණං දස්සෙතුං ඨපිතත්තා ලක්ඛණමාතිකාති වුච්චති. **සබ්බාපි ධම්මසඞ්ගණී ධාතුකථාය මාතිකාති** අයං ඡ සට්ඨි තිකපදානි චෙව දුකපදසතානි[1]. සඞ්ඛිපිත්වා නික්ඛිත්තා බාහිරමාතිකා නාම. අයඤ්හි පඤ්චක්ඛන්ධා–පෙ–මනසිකාරොති එවං ධාතුකථාය අබ්භන්තරෙ අවත්වා **සබ්බාපි ධම්මසඞ්ගණී**ති එවං ධාතුකථාය මාතිකාතො බහි ඨපිතත්තා බාහිරමාතිකාති වුච්චති. එවං මාතිකාය පඤ්චධා ඨිතභාවං විදිත්වා ඉදානි සඞ්ගහො අසඞ්ගහොති ආදීසු සඞ්ගහො තාව ජාති සඤ්ජාති ක්‍රියා ගණන වසෙන චතුබ්බිධො.

තත්ථ "සබ්බෙ ඛත්තියා ආගච්ඡන්තු සබ්බෙ බ්‍රාහ්මණා සබ්බෙ වෙස්සා සබ්බෙ සුද්දා ආගච්ඡන්තු" "යා චාවුසො විසාඛ සම්මාවාචා යො ච සම්මාකම්මන්තො යො ච සම්මාආජීවො ඉමෙ ධම්මා සීලක්ඛන්ධෙ සඞ්ගහිතා"ති[a] අයං ජාතිසඞ්ගහො නාම. "එකජාතිකා ආගච්ඡන්තූ"ති වුත්තට්ඨානෙ විය හි ඉධ සබ්බෙපි ජාතියා එකසඞ්ගහං ගතා. "සබ්බෙ කොසලකා ආගච්ඡන්තු සබ්බෙ මාගධකා ආගච්ඡන්තු සබ්බෙ භාරුකච්ඡා ආගච්ඡන්තු" "යො චාවුසො විසාඛ සම්මාවායාමො යා ච සම්මාසති යො ච සම්මාසමාධි ඉමෙ ධම්මා සමාධික්ඛන්ධෙ සඞ්ගහිතා"ති[b] අයං සඤ්ජාතිසඞ්ගහො නාම. "එකට්ඨානෙ ජාතා සංවඩ්ඪා[2] ආගච්ඡන්තූ"ති වුත්තට්ඨානෙ විය හි ඉධ සබ්බෙපි සඤ්ජාතිට්ඨානෙන නිවුත්ථොකාසෙන එකසඞ්ගහං ගතා. "සබ්බෙ හත්ථාරොහා ආගච්ඡන්තු සබ්බෙ අස්සාරොහා ආගච්ඡන්තු සබ්බෙ රථිකා ආගච්ඡන්තු" "යා චාවුසො විසාඛ සම්මාදිට්ඨි යො ච සම්මාසඞ්කප්පො ඉමෙ ධම්මා පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙ සඞ්ගහිතා"ති[c] අයං ක්‍රියාසඞ්ගහො නාම. සබ්බෙව හි තෙ අත්තනො ක්‍රියාකරණෙන එකසඞ්ගහං ගතා. "චක්ඛායතනං කතමං ඛන්ධගණනං ගච්ඡති? චක්ඛායතනං රූපක්ඛන්ධගණනං ගච්ඡති. හඤ්චි චක්ඛායතනං රූපක්ඛන්ධගණනං ගච්ඡති තෙන වත රෙ වත්තබ්බෙ චක්ඛායතනං රූපක්ඛන්ධෙන සඞ්ගහිත"න්ති[d] අයං ගණනසඞ්ගහො නාම. අයමිධ අධිප්පෙතො. තප්පටිපක්ඛෙන අසඞ්ගහො වෙදිතබ්බො. තෙසං විකප්පතො සඞ්ගහිතෙන අසඞ්ගහිතාදීනි. එකුප්පාදෙකනිරොධඑකවත්ථුකඑකාරම්මණතාවසෙන සම්පයොගො. තප්පටිපක්ඛතො විප්පයොගො. තෙසං විකප්පතො[3] සම්පයුත්තෙන විප්පයුත්තාදීනි. තදුභයසංසග්ගවිකප්පතො සඞ්ගහිතෙන සම්පයුත්තං විප්පයුත්තන්ති ආදීනි. පඤ්චක්ඛන්ධාදීනි[4] පන ඛන්ධවිභඞ්ගාදීසු වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි. ඵස්සාදයො පනෙත්ථ සන්නිට්ඨානවසෙන වුත්තසබ්බචිත්තුප්පාදසාධාරණතො වුත්තානි.

මාතිකාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

a. මජ්ඣිමනිකාය චූලවෙදල්ල.
b මජ්ඣිමනිකාය චූලවෙදල්ල.
c. මජ්ඣිමනිකාය චූලවෙදල්ල.
d. කථාවත්ථුපාළිසත්තමවග්ගසඞ්ගහිතකථා.

1. ම. චෙව දුකපදසතානි.
2. සී. II. ජාතසංවඩ්ඪා.
3. සී. II. විකප්පනතො.
4 සී. III. ඛන්ධාති.

ඉදානි පඤ්චක්ඛන්ධාදිවසෙන නික්ඛිත්තමාතිකං **සඞ්ගහො අසඞ්ගහොති** ආදීහි නයමාතිකාපදෙහි සද්ධිං යොජෙත්වා දස්සෙතුං **රූපක්ඛන්ධො කතිහි ඛන්ධෙහීති** ආදිනා නයෙන නිද්දෙසවාරො ආරද්ධො. තත්ථ යස්මා **සඞ්ගහො අසඞ්ගහොති** ආදිකාය නයමාතිකාය **තීහි සඞ්ගහො තීහි අසඞ්ගහොති** නයමුඛමාතිකා ඨපිතා. තස්මා රූපක්ඛන්ධාදීනං සඞ්ගහං දස්සෙතුං **කතිහි ඛන්ධෙහි කතිහායතනෙහි කතිහි ධාතූහීති** තීණි ඛන්ධායතනධාතුපදානෙව උද්ධටානි. **චත්තාරි සච්චානීති** ආදීසු එකම්පි න පරාමට්ඨං. යස්මා ච **සභාගො විසභාගොති** එවං ලක්ඛණමාතිකා ඨපිතා. තස්මා ඉමස්ස පඤ්හස්ස විස්සජ්ජනෙ **රූපක්ඛන්ධො එකෙන ඛන්ධෙනාති** ආදි වුත්තං. සභාගා හි තස්ස එතෙ ඛන්ධාදයොති.

තත්ථ **එකෙන ඛන්ධෙනාති** රූපක්ඛන්ධෙනෙව. යඤ්හි කිඤ්චි රූපං රූපක්ඛන්ධසභාගත්තා රූපක්ඛන්ධොත්වෙව **සඞ්ගහං** ගච්ඡතීති රූපක්ඛන්ධෙනෙව ගණිතං. තං රූපක්ඛන්ධෙනෙව පරිච්ඡින්නං. **එකාදසහායතනෙහීති** මනායතනවජ්ජෙහි. සබ්බොපි හි රූපක්ඛන්ධො දසායතනානි. ධම්මායතනෙකදෙසො ච හොති. තස්මා එකාදසහායතනෙහි ගණිතො පරිච්ඡින්නො. **එකාදසහි ධාතූහීති** සත්තවිඤ්ඤාණධාතුවජ්ජාහි එකාදසහි. එතාසු හි අපරියාපන්නරූපං නාම නත්ථි. අසඞ්ගහනයනිද්දෙසෙ **කතිහි අසඞ්ගහිතොති** සඞ්ඛෙපෙනෙව පුච්ඡා කතා. විස්සජ්ජනෙ පනස්ස යස්මා රූපක්ඛන්ධස්ස විසභාගා චත්තාරො අරූපක්ඛන්ධා එකං මනායතනං සත්ත විඤ්ඤාණධාතුයො තස්මා **චතූහි ඛන්ධෙහීති** ආදි වුත්තං. ඉමිනා නයෙන සබ්බපදෙසු සඞ්ගහාසඞ්ගහො වෙදිතබ්බො: ඉමස්මිං පන ඛන්ධනිද්දෙසෙ **රූපක්ඛන්ධො කතිහි ඛන්ධෙහීති** ආදිම්හි තාව එකමූලකෙ සඞ්ගහනයෙ සරූපෙනෙව දස්සිතානි පඤ්ච පුච්ඡා පඤ්ච විස්සජ්ජනානි. අසඞ්ගහනයෙ සඞ්ඛෙපෙන දස්සිතානි[1] පඤ්චපුච්ඡා පඤ්චවිස්සජ්ජනානි. ඉමිනා උපායෙන දුකමූලකාදීසුපි පුච්ඡා විස්සජ්ජනානි වෙදිතබ්බානි. රූපක්ඛන්ධමූලකායෙව චෙත්ථ දුකතිකචතුක්කා දස්සිතා. පඤ්චකෙ පන **රූපක්ඛන්ධො ච-පෙ-විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො චාති** එවං භෙදතොව **පඤ්චක්ඛන්ධා කතිහි ඛන්ධෙහීති** එවං අභෙදතොචාති විධා පුච්ඡාවිස්සජ්ජනානි කතානි. එවං පාළිනයො වෙදිතබ්බොති.

අබ්භන්තරමාතිකාය ඛන්ධපදනිද්දෙසො
නිට්ඨිතො.

ආයතනපදනිද්දෙසාදීසු ආයතනපදනිද්දෙසො තාව **චක්ඛායතනං එකෙන ඛන්ධෙනාති** එකෙන රූපක්ඛන්ධෙනෙව එකෙන චක්ඛායතනෙනෙව එකාය චක්ඛුධාතුයාව සඞ්ගහිතන්ති වෙදිතබ්බං. සොතායතනාදීසුපි ඉමිනාව නයෙන සඞ්ගහාසඞ්ගහො වෙදිතබ්බො. **අසඞ්ඛතං ඛන්ධතො ඨපෙත්වාති** එත්ථ පන යස්මා අසඞ්ඛතං ධම්මායතනං නාම නිබ්බාණං. තඤ්ච ඛන්ධසඞ්ගහං න ගච්ඡති. තස්මා ඛන්ධතො ඨපෙත්වාති වුත්තං. **චතූහි ඛන්ධෙහීති** රූපවෙදනාසඤ්ඤාසඞ්ඛාරක්ඛන්ධෙහි. නිබ්බාණ

---

1. සී. ම. දස්සිතා.

වජ්ජඤ්හි ධම්මායතනං එකෙන සඞ්ගහිතං. විඤ්ඤාණක්ඛන්ධෙන පන ඨපෙත්වා ධම්මායතනධම්මධාතුයො සෙසායතනධාතූහි ච තං න සඞ්ගය්හති. තෙන වුත්තං එකෙන ඛන්ධෙන එකාදසහායතනෙහි සත්තරසහි ධාතූහි අසඞ්ගහිතන්ති. යථා ච[1] තෙ හෙට්ඨා රූපක්ඛන්ධමූලකා, එවමිධාපි චක්ඛායතනමූලකාව නයා වෙදිතබ්බා. දුක්ඛසච්චමෙව පන පාළියං දස්සෙත්වා චාදසායතනානීති අභෙදතොව පුච්ඡාවිස්සජ්ජනං කතං. ධාතුනිද්දෙසෙපි එසෙව නයො. සච්චනිද්දෙසෙ සබ්බෙපි දුකතිකචතුක්කා පාළියං දස්සිතා. යස්මා ච දුකතිකෙසු සමුදයසච්චසදිසමෙව මග්ගසච්චම්පි විස්සජ්ජිතං. තස්මා තං සමුදයානන්තරං වුත්තං. ඉන්ද්‍රියනිද්දෙසෙපි හි[2] **ජීවිතින්ද්‍රියං ද්වීහි ඛන්ධෙහීති** රූපජීවිතින්ද්‍රියං රූපක්ඛන්ධෙන අරූපජීවිතින්ද්‍රියං සඞ්ඛාරක්ඛන්ධෙන සඞ්ගහිතං. සෙසං වුත්තනයානුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බං. පාළිවවත්ථානං පනෙත්ථ ආයතනධාතුනිද්දෙසසදිසමෙව.

පටිච්චසමුප්පාදනිද්දෙසෙ අවිජ්ජා කතිහි ඛන්ධෙහීති පුච්ඡං අනාරභිත්වා අවිජ්ජා එකෙන ඛන්ධෙනාති එවං විස්සජ්ජනමෙව දස්සිතං. තත්ථ **සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණන්ති** පටිසන්ධියං පවත්තෙ ච සබ්බම්පි විපාකවිඤ්ඤාණං. තෙනෙවාහ: සත්තහි ධාතූහි සඞ්ගහිතන්ති. නාමරූපම්පි පටිසන්ධිපවත්තිවසෙනෙව වෙදිතබ්බං. තෙනෙවෙත්ථ සළායතනම්පි සඞ්ගහෙත්වා එකාදසහායතනෙහි සඞ්ගහො දස්සිතො. ඵස්සාදීසු ඛන්ධභෙදො වෙදිතබ්බො. අඤ්ඤෙනෙව හි එකෙන ඛන්ධෙන ඵස්සො සඞ්ගහිතො. අඤ්ඤෙන වෙදනා. තණ්හා උපාදාන කම්මභවා පන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධෙනෙව සඞ්ගහිතා. භවපදස්සෙවත්ථ කම්මභවාදීනං වසෙන එකාදසධා විභත්තං. තත්ථ කම්මභවො ඵස්සාදීහි සදිසවිස්සජ්ජනත්තා තෙහි සද්ධිං එකතො දස්සිතො. උපපත්තිභව කාමභව සඤ්ඤාභව පඤ්චවොකාරභවා අඤ්ඤමඤ්ඤසදිසවිස්සජ්ජනත්තා එකතො දස්සිතා. යස්මා චෙතෙ උපාදින්නකධම්මාව, තස්මා එකාදසහායතනෙහි සත්තරසහි ධාතූහීති වුත්තං. සළායතනඤ්හි අනුපාදින්නං තං එත්ථ න ගහිතං.

රූපභවනිද්දෙසෙ **පඤ්චහායතනෙහීති** චක්ඛු,සොත,මන,රූප,ධම්මායතනෙහි. **අට්ඨහි ධාතූහීති** චක්ඛු,සොත,චක්ඛුවිඤ්ඤාණ,සොතවිඤ්ඤාණ, රූප,ධම්ම,මනොධාතු,මනොවිඤ්ඤාණධාතූහි. අරූපභවාදයොපි තයො සදිසවිස්සජ්ජනත්තාව එකතොව දස්සිතා. තථා අසඤ්ඤභවඑකවොකාරභවා. තත්ථ **ද්වීහායතනෙහීති** රූපායතනධම්මායතනෙහි. ධාතූසුපි එසෙව නයො. එකතලවාසිකානඤ්හි සෙස බ්‍රහ්මානං චක්ඛුසබ්භාවතො තස්සාරම්මණත්තා තත්ථ රූපායතනං උද්ධටං. **ජාති ද්වීහි ඛන්ධෙහීති** රූපජාති රූපක්ඛන්ධෙන අරූපජාති සඞ්ඛාරක්ඛන්ධෙන. ජරාමරණෙසුපි එසෙව නයො. සොකාදීසුපි **එකෙන ඛන්ධෙනාති** සොකදුක්ඛදොමනස්සානි වෙදනාක්ඛන්ධෙන පරිදෙවො රූපක්ඛන්ධෙන උපායාසාදයො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධෙනාති එවං ඛන්ධවිසෙසො වෙදිතබ්බො. **ඉද්ධිපාදො ද්වීහීති**

---

1. සී. II, යථා ච හෙට්ඨාපි ච. 2. ම. නිද්දෙසෙ.

සඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණක්ඛන්ධෙහි මනායතනධම්මායතනෙහි ධම්මධාතුමනොවිඤ්ඤාණධාතූහි. **ඣානං ද්වීහීති** වෙදනාක්ඛන්ධසඞ්ඛාරක්ඛන්ධෙහි. අප්පමඤ්ඤාදයො සදිසවිස්සජ්ජනත්තා එකතො නිද්දිට්ඨා. චිත්තං පන චෙතනානන්තරං නික්ඛිත්තම්පි අසදිසවිස්සජ්ජනත්තා පච්ඡා ගහිතං. තත්ථ අප්පමඤ්ඤාදීසු **එකෙන ඛන්ධෙනාති** වෙදනා වෙදනාක්ඛන්ධෙන සඤ්ඤා සඤ්ඤාක්ඛන්ධෙන[1] සෙසා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධෙන සඞ්ගහිතාති එවං ඛන්ධවිසෙසො වෙදිතබ්බො.

එවං අබ්භන්තරමාතිකාය සඞ්ගහං දස්සෙත්වා ඉදානි බාහිරමාතිකාය සඞ්ගහං දස්සෙතුං **කුසලා ධම්මාති** ආදි ආරද්ධං. තත්ථ වෙදනාත්තිකෙ **තීහි ධාතූහීති** කායවිඤ්ඤාණමනොවිඤ්ඤාණධම්මධාතූහි. **සත්තහි ධාතූහීති** චක්ඛුසොතඝාණජිව්හාවිඤ්ඤාණධාතූහි චෙව මනොධාතුධම්මධාතුමනොවිඤ්ඤාණධාතූහි ච. විපාකත්තිකෙ **අට්ඨහි ධාතූහීති** කායවිඤ්ඤාණධාතුයා සද්ධිං තාහියෙව. විපාකධම්මධම්මා පන සඞ්කිලිට්ඨසඞ්කිලෙසිකෙහි සද්ධිං සදිසවිස්සජ්ජනත්තා එකතො ගහිතා. යථා චෙතෙ, එවං සබ්බතිකදුකපදෙසු යං යං පදං යෙන යෙන පදෙන සද්ධිං සදිසවිස්සජ්ජනං හොති තං තං උප්පටිපාටියාපි තෙන තෙන සද්ධිං ගහෙත්වා විස්සජ්ජිතං. තත්ථ වුත්තානුසාරෙනෙව සඞ්ගහාසඞ්ගහනයො වෙදිතබ්බොති.

සඞ්ගහාසඞ්ගහපදං
නිට්ඨිතං.

ඉදානි සඞ්ගහිතෙන අසඞ්ගහිතපදං භාජෙතුං **චක්ඛායතනෙනාති** ආදි ආරද්ධං. තත්‍රිදං ලක්ඛණං: ඉමස්මිඤ්හි වාරෙ යං ඛන්ධපදෙන සඞ්ගහිතං[2] හුත්වා ආයතනධාතුපදෙහි අසඞ්ගහිතං ඛන්ධායතනපදෙහි වා සඞ්ගහිතං හුත්වා ධාතුපදෙන අසඞ්ගහිතං, තස්ස ඛන්ධාදීහි අසඞ්ගහං පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජනං කතං. තං පන රූපක්ඛන්ධාදීසු න යුජ්ජති. රූපක්ඛන්ධෙන හි රූපක්ඛන්ධොව[3] සඞ්ගහිතො. සො ච අඩ්ඪෙකාදසහි ආයතනධාතූහි අසඞ්ගහිතො නාම නත්ථි. වෙදනාක්ඛන්ධෙන ච වෙදනාක්ඛන්ධොව සඞ්ගහිතො. සොපි ධම්මායතනධම්මධාතූහි අසඞ්ගහිතො නාම නත්ථි. එවං අසඞ්ගහිතත්තාය අභාවතො එතානි අඤ්ඤානි ච එවරූපානි මනායතනධම්මායතනාදීනි පදානි ඉමස්මිං වාරෙ න ගහිතානි. යානි පන පදානි රූපෙකදෙසං අරූපෙන අසම්මිස්සං විඤ්ඤාණෙකදෙසඤ්ච අඤ්ඤෙන අසම්මිස්සං දීපෙන්ති. තානි ඉධ ගහිතානි. පරියොසානෙ ච:-

"දසායතනා සත්තරස ධාතුයො,
සත්තින්ද්‍රියා අසඤ්ඤභවො එකවොකාරභවො.

පරිදෙවො සනිදස්සනසප්පටිඝං,
අනිදස්සනං පුනදෙව සප්පටිඝං උපාදා"ති.

---

1. සී. II, චිත්තං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධෙනාති වදිස්සති. 2. ම. II. අසඞ්ගහිතං.
3. ම. II, රූපක්ඛන්ධෙනෙව.

එවං උද්දානගාථාය දස්සිතානෙව. තස්මා තෙසං වසෙනෙව සඞ්ගහාසඞ්ගහො වෙදිතබ්බො. පඤ්හ[1]වසෙන හි ඉමස්මිං වාරෙ ආයතනධාතුවසෙනෙව සදිසවිස්සජ්ජනෙ වීසති ධම්මෙ සමොධානෙත්වා එකො පඤ්හො කතො. සත්ත විඤ්ඤාණධාතුයො සමොධානෙත්වා එකො. සත්තින්ද්‍රියානි සමොධානෙත්වා එකො. ද්වෙ භවෙ සමොධානෙත්වා එකො. පරිදෙවෙන ච සනිදස්සනසප්පටිඝෙහි ච එකො. අනිදස්සනසප්පටිඝෙහි එකො. සනිදස්සනෙහි එකො. සප්පටිඝෙහි ච උපාදාධම්මෙහි ච එකොති අට්ඨ පඤ්හා කතා. තෙසු ඛන්ධාදිවිභාගො එවං වෙදිතබ්බො.

සෙය්‍යථීදං? පඨමපඤ්හෙ තාව **චතූහි ඛන්ධෙහීති** අරූපක්ඛන්ධෙහි. **ද්වීහායතනෙහීති** චක්ඛායතනාදීසු එකෙකෙන සද්ධිං මනායතනෙන. **අට්ඨහි ධාතූහීති** චක්ඛුධාතුආදීසු එකෙකාය සද්ධිං සත්තහි විඤ්ඤාණධාතූහි. තත්‍රායං නයො: චක්ඛායතනෙන හි ඛන්ධසඞ්ගහෙන රූපක්ඛන්ධො සඞ්ගහිතො. තස්මිං සඞ්ගහිතෙ රූපක්ඛන්ධෙ ආයතනසඞ්ගහෙන චක්ඛායතනමෙවෙකං සඞ්ගහිතං. සෙසානි දස අසඞ්ගහිතානි. ධාතුසඞ්ගහෙනපි තෙන චක්ඛුධාතුයෙවෙකා සඞ්ගහිතා. සෙසා දස අසඞ්ගහිතා. ඉති යානි තෙන අසඞ්ගහිතානි දසායතනානි තානි චක්ඛායතනමනායතනෙහි ද්වීහි අසඞ්ගහිතානි. යාපි තෙන අසඞ්ගහිතා දස ධාතුයො තා චක්ඛුධාතුයා චෙව සත්තහි ච විඤ්ඤාණධාතූහි අසඞ්ගහිතාති. රූපායතනාදීසුපි එසෙව නයො.

දුතියපඤ්හෙ යස්මා යාය කායචි විඤ්ඤාණධාතුයා සඞ්ගහිතො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො මනායතනෙන අසඞ්ගහිතො නාම නත්ථි. තස්මා ආයතනසඞ්ගහෙන සඞ්ගහිතාති වුත්තං. එත්ථ පන **චතූහි ඛන්ධෙහීති** රූපාදීහි චතූහි. **එකාදසහායතනෙහීති** මනායතනවජ්ජෙහි. **ද්වාදසහි ධාතූහීති** යථානුරූපා ඡ විඤ්ඤාණධාතුයො අපනෙත්වා සෙසාහි ද්වාදසහි. චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතුයා හි චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතුයෙව සඞ්ගහිතා. ඉතරා අසඞ්ගහිතා. සොතවිඤ්ඤාණධාතුආදීසුපි එසෙව නයො.

තතියපඤ්හෙ චක්ඛුන්ද්‍රියාදීනං විස්සජ්ජනං චක්ඛායතනාදිසදිසමෙව. ඉත්ථින්ද්‍රියපුරිසින්ද්‍රියෙසු පන ධම්මායතනෙන සද්ධිං ද්වෙ ආයතනානි. ධම්මධාතුයා ච සද්ධිං අට්ඨ ධාතුයො වෙදිතබ්බා.

චතුත්ථපඤ්හෙ **තීහායතනෙහීති** රූපායතනධම්මායතනමනායතනෙහි. තෙසු හි භවෙසු රූපායතනධම්මායතනවසෙන ද්වෙව ආයතනානි තෙහි අසඞ්ගහිතානි. සෙසානි නව රූපායතනානි තෙහෙව ච ද්වීහි මනායතනෙන චාති තීහි අසඞ්ගහිතානි නාම හොන්ති. **නවහි ධාතූහීති** රූපධාතුධම්මධාතූහි සද්ධිං සත්තහි විඤ්ඤාණධාතූහි.

පඤ්චමපඤ්හෙ **ද්වීහායතනෙහීති** පඨමපදං සන්ධාය සද්දායතන[2]මනායතනෙහි. දුතියපදං සන්ධාය රූපායතනමනායතනෙහි. ධාතුයොපි තෙසංයෙව එකෙකෙන සද්ධිං සත්ත විඤ්ඤාණධාතුයො වෙදිතබ්බා.

---

1. ම. පඤ්හං. 2. සී. II. ධම්මායතන.

ඡට්ඨමපඤ්හෙ[1] **දසායතනෙහීති** රූපායතනධම්මායතනවජ්ජෙහි. **සොළසහි ධාතූහීති** රූපධාතුධම්මධාතුවජ්ජාහෙව. කථං? අනිදස්සන සප්පටිඝාහි ධම්මා නාම නව ඔළාරිකායතනානි. තෙහි ඛන්ධසඞ්ගහිතෙ[2] රූපක්ඛන්ධෙ ආයතනසඞ්ගහෙන තානෙව නවායතනානි සඞ්ගහිතානි. රූපායතනධම්මායතනානි අසඞ්ගහිතානි. ධාතුසඞ්ගහෙනපි තා[3] එව නවධාතුයො සඞ්ගහිතා. රූපධාතුධම්මධාතුයො අසඞ්ගහිතා. ඉති යානි තෙහි අසඞ්ගහිතානි ද්වෙ ආයතනානි, තානි රූපායතනවජ්ජෙහි නවහි ඔළාරිකායතනෙහි මනායතනෙන වාති දසහි අසඞ්ගහිතානි. යාපි තෙහි අසඞ්ගහිතා ද්වෙ ධාතුයො තා රූපධාතු වජ්ජාහි නවහි ඔළාරිකධාතූහි සත්තහි ච විඤ්ඤාණධාතූහීති සොළසහි අසඞ්ගහිතාති වෙදිතබ්බා.

සත්තමපඤ්හෙ **ඡහායතනෙහීති** රූපායතනමනායතනෙහි. **අට්ඨහි ධාතූහීති** රූපධාතුයා සද්ධිං සත්තහි විඤ්ඤාණධාතූහි.

අට්ඨමපඤ්හෙ **එකාදසහායතනෙහීති** සප්පටිඝධම්මෙ සන්ධාය ධම්මායතනවජ්ජෙහි, උපාදාධම්මෙ සන්ධාය ඵොට්ඨබ්බායතනවජ්ජෙහි. ධාතූසුපි එසෙව නයො. අත්ථයොජනා පනෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බාති.

සඞ්ගහිතෙන අසඞ්ගහිතපදං
නිට්ඨිතං.

ඉදානි අසඞ්ගහිතෙන සඞ්ගහිතපදං භාජෙතුං **වෙදනාක්ඛන්ධෙනාති** ආදි ආරද්ධං. තත්‍රිදං ලක්ඛණං: ඉමස්මිඤ්හි වාරෙ යං යං ඛන්ධපදෙන අසඞ්ගහිතං හුත්වා ආයතනධාතුපදෙහි සඞ්ගහිතං. තස්ස ඛන්ධාදීහි සඞ්ගහං පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජනං කතං. තං පන රූපක්ඛන්ධවිඤ්ඤාණක්ඛන්ධ චක්ඛායතනාදීසු න යුජ්ජති. රූපක්ඛන්ධෙන හි චත්තාරො ඛන්ධා ඛන්ධ සඞ්ගහෙන අසඞ්ගහිතා.[4] තෙසු තෙන එකධම්මොපි ආයතනධාතුසඞ්ගහෙන සඞ්ගහිතො නාම නත්ථි. නනු ච වෙදනාදයො ධම්මායතනෙන සඞ්ගහිතාති?. සඞ්ගහිතා න පන රූපක්ඛන්ධොව ධම්මායතනං. රූපක්ඛන්ධතො හි සුඛුමරූපමත්තං ධම්මායතනං භජති. තස්මා යෙ ධම්මායතනෙන සඞ්ගහිතා න තෙ රූපක්ඛන්ධෙන සඞ්ගහිතා නාම. විඤ්ඤාණක්ඛන්ධෙනපි ඉතරෙ චත්තාරො ඛන්ධා අසඞ්ගහිතා. තෙසු තෙන එකොපි ආයතන ධාතුසඞ්ගහෙන සඞ්ගහිතො නාම නත්ථි. එවං සඞ්ගහිතතාය අභාවතො එතානි අඤ්ඤානි ච එවරූපානි චක්ඛායතනාදීනි පදානි ඉමස්මිං වාරෙ න ගහිතානි. යානි පන පදානි විඤ්ඤාණෙන වා ඔළාරිකරූපෙන වා අසම්මිස්සං ධම්මායතනෙකදෙසං දීපෙන්ති. තානි ඉධ ගහිතානි. තෙසං ඉදමුද්දානං:–

"තයො ඛන්ධා තථා සච්චා ඉන්ද්‍රියානි පන සොළස,
පදානි පච්චයාකාරෙ චුද්දසූපරිචුද්දස.
සමතිංසපදා හොන්ති ගොච්ඡකෙසු දසස්විධ,
දුවෙ චූළන්තරදුකා අට්ඨ හොන්ති මහන්තරා"ති.

---

1. ම. ඡට්ඨපඤ්හෙ.
2. සී. II. ඛන්ධසඞ්ගහෙන.
3. සී. II. තා ආයතනසඞ්ගහෙනෙව.
4. ම. II. සඞ්ගහිතා.

එතෙසු පන පදෙසු සදිසවිස්සජ්ජනානි පදානි එකතො කත්වා සබ්බෙපි ද්වාදස පඤ්හා වුත්තා. තෙසු එවං ඛන්ධවිභාගො වෙදිතබ්බො. ආයතනධාතූසු පන භෙදො නත්ථි. තත්ථ පඨමපඤ්හෙ තාව **තීහි ඛන්ධෙහීති** රූපසඤ්ඤාසඞ්ඛාරක්ඛන්ධෙහි. ආයතනධාතුයො පන ධම්මායතනධම්මධාතුවසෙන වෙදිතබ්බා. තත්‍රායං නයො: වෙදනාක්ඛන්ධෙන හි නිබ්බානඤ්ච සුඛුමරූපසඤ්ඤාසඞ්ඛාරා ච ඛන්ධසඞ්ගහෙන අසඞ්ගහිතා හුත්වා ආයතනධාතුසඞ්ගහෙන සඞ්ගහිතා. තෙසු නිබ්බානං ඛන්ධසඞ්ගහං න ගච්ඡති. සෙසා රූපසඤ්ඤාසඞ්ඛාරක්ඛන්ධෙහි සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති. ආයතනධාතුසඞ්ගහං පන නිබ්බානම්පි ගච්ඡතෙව. තෙන වුත්තං: "අසඞ්ඛතං ඛන්ධතො ඨපෙත්වා තීහි ඛන්ධෙහි එකෙනායතනෙන එකාය ධාතුයා සඞ්ගහිතා"ති. සඤ්ඤාක්ඛන්ධපක්ඛෙ පනෙත්ථ සඤ්ඤං අපනෙත්වා වෙදනාය සද්ධිං තයො ඛන්ධා. සඞ්ඛාරාදීසු සඞ්ඛාරක්ඛන්ධං අපනෙත්වා රූපවෙදනාසඤ්ඤාවසෙන තයො ඛන්ධා වෙදිතබ්බා.

දුතියෙ **චතූහි ඛන්ධෙහීති** විඤ්ඤාණවජ්ජෙහි. තෙ හි නිරොධෙන ඛන්ධසඞ්ගහෙන අසඞ්ගහිතා හුත්වා ආයතනධාතුසඞ්ගහෙන සඞ්ගහිතා. තතියෙ **ද්වීහීති** වෙදනාසඤ්ඤාක්ඛන්ධෙහි. රූපාරූපජීවිතින්ද්‍රියෙන හි වෙදනාසඤ්ඤාවිඤ්ඤාණක්ඛන්ධා ච ඛන්ධසඞ්ගහෙන අසඞ්ගහිතා. තෙසු පන වෙදනාසඤ්ඤා ච ආයතනධාතුසඞ්ගහෙන සඞ්ගහිතා. තෙනවුත්තං: 'වෙදනාසඤ්ඤාක්ඛන්ධෙහී'ති. ඉමිනා උපායෙන සබ්බත්ථ ඛන්ධභෙදො වෙදිතබ්බො. ඉතො පරඤ්හි ඛන්ධානං නාමමත්තමෙව වක්ඛාම. චතුත්ථෙ **තීහි ඛන්ධෙහීති** ඉත්ථින්ද්‍රියපුරිසින්ද්‍රියෙසු වෙදනාසඤ්ඤාසඞ්ඛාරෙහි. වෙදනාපඤ්චකෙ රූපසඤ්ඤාසඞ්ඛාරෙහි. සද්ධින්ද්‍රියාදීසු ඵස්සපරියොසානෙසු රූපවෙදනාසඤ්ඤාක්ඛන්ධෙහි. වෙදනාය වෙදනාක්ඛන්ධසදිසොව. තණ්හුපාදානකම්මභවෙසු සඞ්ඛාරක්ඛන්ධසදිසොව විනිච්ඡයො. පඤ්චමෙ ජාතිජරාමරණෙසු රූපජීවිතින්ද්‍රියසදිසොව. ඣානෙන පන නිබ්බානං සුඛුමරූපං සඤ්ඤා ච ඛන්ධසඞ්ගහෙන අසඞ්ගහිතා හුත්වා ආයතනධාතුසඞ්ගහෙන සඞ්ගහිතා. තස්මා තං සන්ධාය රූපක්ඛන්ධසඤ්ඤාක්ඛන්ධානං වසෙන ද්වෙ ඛන්ධා වෙදිතබ්බා. ඡට්ඨෙ සොකාදිත්තයෙ වෙදනාය සදිසො, උපායාසාදීසු සඞ්ඛාරසදිසො, පුන වෙදනාය වෙදනාක්ඛන්ධසදිසො, සඤ්ඤාය සඤ්ඤාක්ඛන්ධසදිසො, චෙතනාදීසු සඞ්ඛාරක්ඛන්ධසදිසො විනිච්ඡයො. ඉමිනා උපායෙන සත්තමපඤ්හාදීසු සඞ්ගහාසඞ්ගහො වෙදිතබ්බොති.

අසඞ්ගහිතෙන සඞ්ගහිතපදං

නිට්ඨිතං.

ඉදානි සඞ්ගහිතෙන සඞ්ගහිතපදං භාජෙතුං **සමුදයසච්චෙනා**ති ආදි ආරද්ධං. තත්ථ යං ඛන්ධාදීහි සඞ්ගහිතෙන ඛන්ධාදිවසෙන සඞ්ගහිතං, පුන තෙනෙව ඛන්ධාදීහි සඞ්ගහං පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජනං කතං, තං ඛන්ධායතනධාතූසු එකම්පි සකලකොට්ඨාසං ගහෙත්වා ඨිතපදෙසු න යුජ්ජති. සකලෙන හි ඛන්ධාදිපදෙන අඤ්ඤං ඛන්ධාදිවසෙන සඞ්ගහිතං නාම නත්ථි.

යං අත්තනො සඞ්ගාහකං සඞ්ගණ්හිත්වා පුන තෙනෙව සඞ්ගහං[1] ගවෙසීයති. තස්මා තථාරූපානි පදානි ඉමස්මිං වාරෙ න ගහිතානි. යානි පන පදානි සඞ්ඛාරෙකදෙසං වා අඤ්ඤෙන අසම්මිස්සං දීපෙන්ති, වෙදනෙකදෙසං වා සුඛුමරූපං වා සච්චෙකදෙසං[2] වා. තානි ඉධ ගහිතානි. තෙසං ඉදමුද්දානං–:[3]

“ද්වෙ සච්චා පණ්ණරසින්ද්‍රියා එකාදස පටිච්චපදා,
උද්ධං පුන[4] එකාදස ගොච්ඡකපදමෙත්ථ තිංසවිධා”ති.

පඤ්හා පනෙත්ථ ද්වෙයෙව හොන්ති. තත්ථ යං පුච්ඡාය උද්ධටං පදං. තදෙව යෙහි ධම්මෙහි ඛන්ධාදිවසෙන සඞ්ගහිතං. තෙ ධම්මෙ සන්ධාය සබ්බත්ථ **එකෙන ඛන්ධෙනා**ති ආදි වුත්තං. තත්‍රායං නයො: සමුදයසච්චෙන හි තණ්හාවජ්ජා සෙසසඞ්ඛාරා[5] ඛන්ධාදිසඞ්ගහෙන සඞ්ගහිතා. පුන තෙහි තණ්හාව සඞ්ගහිතා. සා තණ්හා පුන සඞ්ඛාරෙහෙව ඛන්ධාදිසඞ්ගහෙන සඞ්ගහිතාති. එසෙව නයො සබ්බත්ථ. අරූපධම්ම පුච්ඡාසු පනෙත්ථ සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො වා වෙදනාක්ඛන්ධො වා එකො ඛන්ධො නාම. රූපධම්මපුච්ඡාසු රූපක්ඛන්ධො. පරිදෙවපුච්ඡාය සද්දායතනං එකං ආයතනං නාම. සද්දධාතුයෙව[6] එකා ධාතු නාම. සෙසට්ඨානෙසු ධම්මායතනධම්මධාතුවසෙනෙව[7] අත්ථො වෙදිතබ්බොති.

සඞ්ගහිතෙන සඞ්ගහිතපදං
නිට්ඨිතං.

ඉදානි අසඞ්ගහිතෙන අසඞ්ගහිතපදං භාජෙතුං **රූපක්ඛන්ධෙනා**ති ආදි ආරද්ධං. තත්ථ යං ඛන්ධාදීහි අසඞ්ගහිතෙන ඛන්ධාදිවසෙන අසඞ්ගහිතං. පුන තස්සෙව ඛන්ධාදීහි අසඞ්ගහං[8] පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජනං කතං. තං පඤ්චක්ඛන්ධගාහකෙසු දුක්ඛසච්චාදීසු, විඤ්ඤාණෙන සද්ධිං සුඛුමරූපගාහකෙසු අනිදස්සනඅප්පටිඝාදීසු ච පදෙසු න යුජ්ජති. තාදිසෙන හි පදෙන නිබ්බානං ඛන්ධසඞ්ගහමත්තං න ගවෙසීයති. සෙසා ඛන්ධාදීහි අසඞ්ගහිතධම්මා නාම නත්ථි. තස්මා තථාරූපානි පදානි ඉමස්මිං වාරෙ න ගහිතානි. යානි පන පඤ්චක්ඛන්ධෙ විඤ්ඤාණඤ්ච සුඛුමරූපෙන සද්ධිං එකතො න දීපෙන්ති. තානි ඉධ ගහිතානි. තෙසං ඉදමුද්දානං:–

“සබ්බෙ ඛන්ධා තථායතන ධාතුයො සච්චතො තයො,
ඉන්ද්‍රියානිපි සබ්බානි[9] තෙවීසති පටිච්චතො.

පරතො සොළසපදා තෙචත්තාළීසකං තිකෙ,
ගොච්ඡකෙ සත්තති ද්වෙච සත්ත චූළන්තරෙ පදා.

මහන්තරෙ පදා වුත්තා අට්ඨාරස තතො පරං,
අට්ඨාරසෙව ඤාතබ්බා සෙසා ඉධ න භාසිතා”ති.

---

1. ස්‍යා. ඛන්ධාදිවසෙන සඞ්ගහං. 2. සී. & ම සද්දෙකදෙසං. 3. සී. II. උද්දානං. 4. ස්‍යා. පන. 5 ම. සෙසා සඞ්ඛාරා. 6. ම. සද්දධාතු. 7. ස්‍යා. වසෙන, 8. සී. & ම. අසඞ්ගහිතං. 9. සී. 11. සච්චානි,

පඤ්හා පනෙත්ථ සදිසවිස්සජ්ජනානං වසෙන සමොධානෙත්වා කතෙහි සද්ධිං සබ්බෙපි චතුත්තිංස හොන්ති. තත්ථ යං පුච්ඡාය උද්ධටං පදං, තදෙව යෙහි ඛන්ධාදීහි අසඞ්ගහිතං. තෙ ධම්මෙ සන්ධාය **එකෙන ඛන්ධෙනා**ති ආදි වුත්තං. තත්‍රායං නයො: රූපක්ඛන්ධෙන හි චත්තාරො ඛන්ධා නිබ්බානඤ්ච ඛන්ධසඞ්ගහෙන අසඞ්ගහිතා, ආයතනධාතුසඞ්ගහෙන පන ඨපෙත්වා විඤ්ඤාණං අවසෙසා සඞ්ගහිතාති විඤ්ඤාණමෙව තීහිපි ඛන්ධසඞ්ගහාදීහි අසඞ්ගහිතං නාම. පුන තෙන[1] සද්ධිං නිබ්බානෙන චත්තාරො ඛන්ධාදිසඞ්ගහෙන අසඞ්ගහිතා. තෙ සබ්බෙපි පුන විඤ්ඤාණෙනෙව ඛන්ධාදිසඞ්ගහෙන අසඞ්ගහිතාති එකෙන ඛන්ධෙන එකෙනායතනෙන සත්තහි ධාතූහි අසඞ්ගහිතා නාම හොන්ති.

අථ වා යදෙතං රූපක්ඛන්ධෙන විඤ්ඤාණමෙව තීහි ඛන්ධාදිසඞ්ගහෙහි අසඞ්ගහිතං. තෙහිපි විඤ්ඤාණධම්මෙහි තෙ රූපධම්මාව තීහි සඞ්ගහෙහි අසඞ්ගහිතා. පුන තෙ රූපධම්මා විඤ්ඤාණෙනෙව තීහි සඞ්ගහෙහි අසඞ්ගහිතා. විඤ්ඤාණඤ්ච ඛන්ධතො එකො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො හොති. ආයතනතො එකං මනායතනං. ධාතුතො සත්ත විඤ්ඤාණධාතුයො. තස්මා **එකෙන ඛන්ධෙනා**ති ආදි වුත්තං. ඉමිනා උපායෙන සබ්බත්ථ යං පුච්ඡාය උද්ධටං පදං, තදෙව යෙහි ධම්මෙහි ඛන්ධාදිවසෙන අසඞ්ගහිතං. තෙසං ධම්මානං වසෙන ඛන්ධාදයො වෙදිතබ්බා. තත්ථ දුතියපඤ්හෙ තාව රූපවිඤ්ඤාණානං[2] වසෙන වෙදිතබ්බා. වෙදනාදයො හි රූපවිඤ්ඤාණෙහෙව ඛන්ධාදිසඞ්ගහෙන අසඞ්ගහිතා. තෙ ච වෙ ඛන්ධා, එකාදස ආයතනානි, සත්තරස ධාතුයො හොන්ති. තතියපඤ්හෙ විඤ්ඤාණං රූපාදීහි චතූහි අසඞ්ගහිතන්ති තෙසං වසෙන ඛන්ධාදයො වෙදිතබ්බා. චතුත්ථපඤ්හෙ චක්ඛායතනං වෙදනාදීහි චතූහීති ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ ඛන්ධාදයො වෙදිතබ්බා. පරියොසානෙ "රූපඤ්ච ධම්මායතනන්"ති උද්දානගාථාය දස්සිතධම්මායෙව අඤ්ඤෙනාකාරෙන සඞ්ඛිපිත්වා දස්සිතාති.

අසඞ්ගහිතෙන අසඞ්ගහිතපදං
නිට්ඨිතං.

ඉදානි සම්පයොගවිප්පයොගපදං භාජෙතුං[3] **රූපක්ඛන්ධො**ති ආදි ආරද්ධං. තත්ථ යං ලබ්භති යඤ්ච න ලබ්භති තං සබ්බං පුච්ඡාය ගහිතං. විස්සජ්ජනෙ පන යං න ලබ්භති තං නත්ථීති පටික්ඛිත්තං. **චතූහි සම්පයොගො චතූහි විප්පයොගො සභාගො විසභාගො**ති හි වචනතො චතූහි අරූපක්ඛන්ධෙහෙව සභාගානං එකසන්තානස්මිං එකක්ඛණෙ උප්පන්නානං අරූපක්ඛන්ධානංයෙව අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්පයොගො ලබ්භති. රූපධම්මානං පන රූපෙන නිබ්බානෙන වා, නිබ්බානස්ස ච රූපෙන සද්ධිං සම්පයොගො නාම නත්ථි. තථා රූපනිබ්බානානං අරූපක්ඛන්ධෙහි. විසභාගා හි තෙ තෙසං. යථාච අරූපක්ඛන්ධානං රූපනිබ්බානෙහි, එවං භින්නසන්තානෙහි නානාක්ඛණිකෙහි අරූපධම්මෙහි පි සද්ධිං නත්ථියෙව.

---

1. සභා. තෙනවිඤ්ඤාණෙන. 2. ම. විඤ්ඤාණානං. 3. ම. භාජෙත්වා දස්සෙතුං.

තෙපි හි තෙසං සන්තානක්ඛණවිසභාගතාය විසභාගායෙව.[1] අයං පන විසභාගතා සඞ්ගහට්ඨෙන විරුජ්ඣනතො[2] සඞ්ගහනයෙ නත්ථි. ගණනූපගමනත්තඤ්හි සඞ්ගහට්ඨො. සම්පයොගනයෙ පන[3] අත්ථි, එකුප්පාදතාදිලක්ඛණඤ්හි[4] සම්පයොගට්ඨොති. එවමෙත්ථ යස්ස එකධම්මෙනපි සම්පයොගලක්ඛණං න යුජ්ජති. තස්ස පුච්ඡාය සඞ්ගහං කත්වාපි නත්ථීති පටික්ඛෙපො කතො. යස්ස විප්පයොගලක්ඛණං යුජ්ජති. තස්ස විප්පයොගො දස්සිතො. යානි පන පදානි සත්තසු විඤ්ඤාණධාතූසු එකායපි[5] අවිප්පයුත්තෙන රූපෙන නිබ්බානෙන වා මිස්සකධම්මෙ දීපෙන්ති. තානි සබ්බථාපි ඉධ න යුජ්ජන්තීති න ගහිතානි. තෙසං ඉදමුද්දානං:-

"ධම්මායතනං ධම්මධාතු දුක්ඛසච්චඤ්ච ජීවිතං,
සළායතනං නාමරූපං චත්තාරො ච මහාභවා.

ජාතිජරා ච මරණං තිකෙසෙවකූනවීසති,
ගොච්ඡකෙසු ච පඤ්ඤාස අට්ඨ චූළන්තරෙ පදා.

මහන්තරෙ පණ්ණරස අට්ඨාරස තතො පරෙ,
තෙවීස පදසතං එතං සම්පයොගෙ න ලබ්භතී"ති.

ධම්මායතනඤ්හි රූපනිබ්බානමිස්සකත්තා තස්මිං අපරියාපන්නෙන විඤ්ඤාණෙනපි න සක්කා සම්පයුත්තන්ති වත්තුං. යස්මා පනෙත්ථ වෙදනාදයො විඤ්ඤාණෙන සම්පයුත්තා තස්මා විප්පයුත්තන්තිපි[6] න සක්කා වත්තුං. සෙසෙසුපි එසෙව නයොති. එවං සබ්බත්ථාපි එතානි න යුජ්ජන්තීති ඉධ න ගහිතානි. සෙසානි ඛන්ධාදීනි යුජ්ජන්තීති තානි ගහෙත්වා එකෙකවසෙන ච සමොධානෙන ච[7] පඤ්හවිස්සජ්ජනං කතං. තෙසු පඤ්හෙසු පඨමෙ **එකෙනායතනෙනා**ති මනායතනෙන. **කෙහිචී**ති ධම්මායතනධම්මධාතුපරියාපන්නෙහි වෙදනාසඤ්ඤාසඞ්ඛාරෙහි. දුතියෙ **තීහී**ති පුච්ඡිතං පුච්ඡිතං ඨපෙත්වා සෙසෙහි. **කෙහිචි සම්පයුත්තා**ති වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාසඞ්ඛාරෙහි.[8] ඉතරෙපි අත්තානං ඨපෙත්වා ඉතරෙහි. **කෙහිචි විප්පයුත්තා**ති රූපනිබ්බානෙහි. එවං සබ්බත්ථ රූපස්ස විප්පයොගෙ ධම්මායතනධම්මධාතූසු අරූපං, අරූපස්ස විප්පයොගෙ රූපං දට්ඨබ්බං. තතියපඤ්හො උත්තානත්ථොව. චතුත්ථෙ කතීහි ඛන්ධෙහීති ආදිං අවත්වා **සම්පයුත්තන්ති නත්ථී**ති වුත්තං. තං පන ඛන්ධාදීනංයෙව වසෙන වෙදිතබ්බං. පරතොපි එවරූපෙසු පඤ්හෙසු එසෙව නයො. ආදිපඤ්හස්මිඤ්හි සරූපතො දස්සෙත්වා පරතො පාළි සඞ්ඛිත්තා. ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ අත්ථයොජනා වෙදිතබ්බා. යත්ථ පන නාතිපාකටා භවිස්සති තත්ථ තං පාකටං කත්වාව ගමිස්සාම. **සොළසහි ධාතූහී**ති චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු තාව අත්තානං ඨපෙත්වා ඡහි විඤ්ඤාණධාතූහි දසහි ච රූපධාතූහි. සෙසාසුපි එසෙව නයො. **තීහි ඛන්ධෙහී**ති සඞ්ඛාරක්ඛන්ධං ඨපෙත්වා සෙසෙහි. **එකාය ධාතුයා**ති මනො

1. ම. විසභාගතා
2. සී. II. අවිරුජ්ඣනතො.
3. සී. I. පනෙත්ථ.
4. සී. I. ලක්ඛණන්ති.
5. ස්‍යා. එකායපි ධාතුයා
6. ස්‍යා. විප්පයුත්තන්ති.
7. ස්‍යා. සමොධානෙත්වා ච.
8. ස්‍යා. සඤ්ඤාක්ඛන්ධ සඞ්ඛාරක්ඛන්ධෙහි.

විඤ්ඤාණධාතුයා. සමුදයමග්ගානඤ්හි අඤ්ඤාය ධාතුයා සම්පයොගො නත්ථි. **එකෙන ඛන්ධෙනා**ති සඞ්ඛාරක්ඛන්ධෙන. **එකෙනායතනෙනා**ති ධම්මායතනෙන. **එකාය ධාතුයා**ති ධම්මධාතුයා. එතෙසු හි තං සච්චද්වයං කෙහිචි සම්පයුත්තං. සුඛින්ද්‍රියාදිපදෙසු **තීහී**ති සඤ්ඤාසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණෙහි. **එකාය ධාතුයා**ති එකාය විඤ්ඤාණධාතුයා. **ඡහි ධාතූහී**ති කායවිඤ්ඤාණධාතුවජ්ජාහි. රූපභවපදෙසු සබ්බෙසම්පි අරූපක්ඛන්ධානං අරූපායතනානඤ්ච අත්ථිතාය **න කෙහිචී**ති වුත්තං. අරූපභවපදෙසු ඝානජිව්හාකායවිඤ්ඤාණධාතූනං පන නත්ථිතාය **තීහි ධාතූහි විප්පයුත්තො**ති වුත්තං.

අධිමොක්ඛපදෙසු **වීසති ධාතූහී**ති මනොධාතුමනොවිඤ්ඤාණධාතූහි. **පණ්ණරසහී**ති සෙසාහි දසහි රූපධාතූහි පඤ්චහි ච චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීහි. කුසලපදෙසු කුසලෙහි චතුන්නම්පි ඛන්ධානං ගහිතත්තා සම්පයොගො පටික්ඛිත්තො. වෙදනාත්තිකපදෙසු **එකෙන ඛන්ධෙනා**ති වෙදනාක්ඛන්ධෙනෙව. **පණ්ණරසහී**ති චක්ඛුසොතඝානජිව්හා[1]. විඤ්ඤාණධාතුමනොධාතූහි චෙව රූපධාතූහි ච. **එකාදසහී**ති කායවිඤ්ඤාණධාතුයා සද්ධිං රූපධාතූහි. නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මපදෙසු **පඤ්චහී**ති චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීහි. අනුපාදින්නඅනුපාදානියපදෙසු **ඡහී**ති මනොවිඤ්ඤාණධාතුවජ්ජාහි. සවිතක්කසවිචාරපදෙසු **පණ්ණරසහී**ති පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි සද්ධිං රූපධාතූහි. අවිතක්කවිචාරමත්තපදෙසු **එකෙන ඛන්ධෙනා**ති ආදි සඞ්ඛාරක්ඛන්ධවසෙනෙව වෙදිතබ්බං.

දුතියජ්ඣානවිචාරඤ්හි ඨපෙත්වා සෙසා අවිතක්කවිචාරමත්තා නාම. පීතිං ඨපෙත්වා සෙසා පීතිසහගතා. තත්ථ විචාරෙ විචාරෙන පීති ච පීතියා න සම්පයුත්තාති සඞ්ඛාරක්ඛන්ධධම්මායතනධම්මධාතූසු කෙහිචි සම්පයුත්තා නාම. **සොළසහී**ති ධම්මධාතුමනොවිඤ්ඤාණධාතුවජ්ජාහෙව. අවිතක්කඅවිචාරපදෙසු **එකාය ධාතුයා**ති මනොධාතුයා. සුඛසහගතා උපෙක්ඛාසහගතා වෙදනාත්තිකෙ වුත්තාව. දස්සනෙන පහාතබ්බාදයො කුසලසදිසාව. පරිත්තාරම්මණං විපාකධම්මසදිසං. **එකාය ධාතුයා**ති ධම්මධාතුයා. **කෙහිචී**ති යෙ තත්ථ පරිත්තාරම්මණා න හොන්ති, තෙහි. ධම්මධාතු පන පරිත්තාරම්මණානං ඡන්නං චිත්තුප්පාදානං වසෙන චතූහි ඛන්ධෙහි සඞ්ගහිතත්තා පඨමපටික්ඛෙපමෙව භජති. මහග්ගතාරම්මණාදයො[2] කුසලසදිසාව. අනුප්පන්නෙසු **පඤ්චහි ධාතූහී**ති චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීහි. තානි හි එකන්තෙන උප්පාදිධම්මභූතානෙව. උප්පන්නකොට්ඨාසම්පි පන භජන්ති. පච්චුප්පන්නාරම්මණාදයො පරිත්තාරම්මණසදිසාව. හෙතුආදයො සමුදයසදිසාව. සහෙතුකාචෙව නවහෙතූපි පීතිසහගතසදිසාව[3]. තථා පරාමාසසම්පයුත්තා. අනුපාදින්නා අනුප්පන්නසදිසාව. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

සම්පයොගවිප්පයොගපදං
නිට්ඨිතං.

---

1. සී., ජිව්හාකාය. 2. සී., මහග්ගතාරම්මණාදයොපි. 3. ම. සදිසා

ඉදානි සමපයුතෙතන විපපයුතතපදං භාජෙතුං **වෙදනාකඛනෙධනා**ති ආදි ආරදධං. තත්‍රිදං ලකඛණං: ඉමසමිඤහි වාරෙ පුචඡාය උදධටපදෙන යෙ ධමමා සමපයුතතා. තෙහි යෙ ධමමා විපපයුතතා. තෙසං ඛනධාදීහි විපපයොගං පුචඡිතවා විසසජජනං කතං. තං පන රූපකඛනධාදීසු න යුජජති. රූපකඛනෙධන හි සමපයුතතා නාම නතථි. තසමා තඤච අඤඤානි ච එවරූපානි පදානි ඉමසමිං වාරෙ න ගහිතානි. යානි පන පදානි ධමමධාතුයා සමපයුතෙතන ධමෙමන විඤඤාණඤච අඤෙඤන අසමමිසසං දීපෙනති. තානි ඉධ ගහිතානි. තෙසං ඉදමුදදානං:-

"චතතාරො ඛනධායතනඤච එකං
ද්වෙ ඉනද්‍රියා ධාතුපදානි සතත,
තයො පටිචචා අථ ඵසසසතතකා
තිකෙ තයො සතත මහනතරෙ ච,
එකං සවිතකකං සවිචාරමෙකං
යුතතං උපෙකඛාය ච එකමෙවා"ති.

පරියොසානෙ **ඛනධා චතුරො**ති ආදිනාපි අයමෙවතෙථා සඞගහිතොති. **තතථ** යානි පදානි සදිසවිසසජජනානි. තානි උපපටිපාටියාපි සමොධානෙතවා තතථ[1] වෙදනාකඛනධාදිකා පඤහා කතා. තෙසු එවං ඛනධාදි විභාගො වෙදිතබෙබා. වෙදනාකඛනධාදිපඤෙහ තාව **එකෙනා**ති මනායතනෙන. **සතතහී**ති විඤඤාණධාතූහි. **කෙහිචී**ති ධමමායතනෙ වෙදනාදීහි. විඤඤාණධාතුපඤෙහ **තෙ ධමමා න කෙහිචී**ති තෙ පුචඡාය උදධටපදං විඤඤාණධාතුං ඨපෙතවා සෙසා ඡ විඤඤාණධාතුධමමා රූපං නිබබානඤච. තෙහි සබෙබසං ඛනධායතනානං සඞගහිතතතා න කෙහිචි ඛනෙධහි ආයතනෙහි වා විපපයුතතා. **එකාය ධාතුයා**ති යා යා පුචඡාය උදධටා හොති, තාය තාය. උපෙකඛිනද්‍රියපඤෙහ **පඤචහී**ති උපෙකඛායුතතාහි චකඛුවිඤඤාණධාතුආදීහි. ඉමිනා නයෙන සබබතථ පුචඡාය උදධටපදෙනෙව සදධිං විපපයුතතානං වසෙන අතෙථා වෙදිතබෙබාති.

සමපයුතෙතන විපපයුතතපදං
නිටඨිතං.

ඉදානි විපපයුතෙතන සමපයුතතපදං භාජෙතුං **රූපකඛනෙධනා**ති ආදි ආරදධං. තතථ සබබාපි පුචඡා මොඝපුචඡාව. රූපකඛනෙධන හි විපපයුතතා නාම චතතාරො ඛනධා. තෙසං අඤෙඤහි සමපයොගො නතථි. වෙදනාකඛනෙධන විපපයුතතං රූපං නිබබානඤච. තසස ච[2] කෙනචි සමපයොගො[3] නතථි. එවං සබබපදෙසු. විපපයුතතානං පන සමපයොගාභාවො වෙදිතබෙබා. ඉති පුචඡාය මොඝතතා සබබවිසසජජනෙසු **නතථි නතථි** ඉචෙචව වුතතනති.

විපපයුතෙතන සමපයුතතපදං
නිටඨිතං.

1, ම. සී. ඤතා. 2, ම. තසසා. 3, සයා, සමපයොගොව.

ඉදානි සම්පයුත්තෙන සම්පයුත්තපදං භාජෙතුං **වෙදනාක්ඛන්ධෙනාති** ආදි ආරද්ධං. තත්ථ යං ඛන්ධාදිවසෙන සම්පයුත්තං, පුන තස්සෙව ඛන්ධාදීහි සම්පයොගං පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජනං කතං. තං රූපෙන වා රූපමිස්සකෙහි වා සබ්බාරූපක්ඛන්ධසඞ්ගාහකෙහි වා පදෙහි සද්ධිං න යුජ්ජති. රූපෙන හි රූපමිස්සකෙන වා අඤ්ඤස්ස සම්පයොගො නත්ථි. සබ්බාරූපක්ඛන්ධසඞ්ගාහකෙහි සබ්බස්ස සම්පයොගාරහානං ඛන්ධාදීනං ගහිතත්තා අඤ්ඤංයෙව නත්ථි. යං තෙන සහ සම්පයොගං[1] ගවෙසෙය්‍ය. තස්මා තථාරූපානි පදානි ඉධ න ගහිතානි. යානි පන පදානි රූපෙන අසම්මිස්සං අරූපෙකදෙසං දීපෙන්ති. තානි ඉධ ගහිතානි. තෙසං ඉදමුද්දානං:-

"අරූපක්ඛන්ධා චත්තාරො මනායතනමෙව ච,
විඤ්ඤාණධාතුයො සත්ත ද්වෙ සච්චා චුද්දසින්ද්‍රියා.

පච්චයෙ ද්වාදස පදා තතො උපරි සොළස,
තිකෙසු අට්ඨ ගොච්ඡකෙ තෙචත්තාරීසමෙව ච.

මහන්තරදුකෙ සත්ත පදා පිට්ඨිදුකෙසු ඡ,
නවමස්ස පදස්සෙතෙ නිද්දෙසෙ සඞ්ගහං ගතා"ති.

සබ්බපඤ්හෙසු පන යෙ ධම්මා පුච්ඡාය උද්ධටා. තෙ යෙහි සම්පයුත්තා හොන්ති. තෙසං වසෙන ඛන්ධාදිභෙදො වෙදිතබ්බො. වෙදනාක්ඛන්ධෙන හි ඉතරෙ තයො ඛන්ධා සම්පයුත්තා. පුන තෙහි වෙදනාක්ඛන්ධො සම්පයුත්තො. සො තෙහි සඤ්ඤාදීහි තීහි ඛන්ධෙහි එකෙන මනායතනෙන සත්තහි විඤ්ඤාණධාතූහි එකස්මිං ධම්මායතනෙ ධම්මධාතුයා ච කෙහිචි සඤ්ඤාසඞ්ඛාරෙහෙව සම්පයුත්තො. එසෙව නයො සබ්බත්ථාති.

සම්පයුත්තෙන සම්පයුත්තපදං.
නිට්ඨිතං.

ඉදානි විප්පයුත්තෙන විප්පයුත්තපදං භාජෙතුං **රූපක්ඛන්ධෙනාති** ආදි ආරද්ධං. තත්ථ යෙ සම්පයොගවිප්පයොගපදනිද්දෙසෙ රූපක්ඛන්ධාදයො ධම්මා උද්ධටා. සබ්බපුච්ඡාසු තෙයෙව උද්ධටා. සදිසවිස්සජ්ජනානං පන එකතො ගහිතත්තා පදානි අඤ්ඤාය පටිපාටියා ආගතානි. තත්ථ යං පදං පුච්ඡාය උද්ධටං. තං යෙහි ධම්මෙහි විප්පයුත්තං. තෙසං වසෙන ඛන්ධාදිවිභාගො වෙදිතබ්බො. රූපක්ඛන්ධෙන හි වෙදනාදයො විප්පයුත්තා. තෙහි ච රූපක්ඛන්ධො විප්පයුත්තො. නිබ්බානං පන සුඛුමරූපගතිකමෙව. සො රූපක්ඛන්ධො චතූහි ඛන්ධෙහි එකෙන මනායතනෙන සත්තහි විඤ්ඤාණධාතූහි ධම්මායතනධම්මධාතූසු කෙහිචි වෙදනාදීහි ධම්මෙහෙව විප්පයුත්තො. එසෙව නයො සබ්බත්ථාති.

විප්පයුත්තෙන විප්පයුත්තපදං
නිට්ඨිතං.

ඉදානි සඞ්ගහිතෙන සම්පයුත්තවිප්පයුත්තපදං භාජෙතුං **සමුදයසච්චෙනාති** ආදි ආරද්ධං. තත්ථ යෙ සඞ්ගහිතෙන සඞ්ගහිතපදනිද්දෙසෙ සමුදයසච්චාදයොව ධම්මා උද්ධටා. සබ්බපුච්ඡාසු තෙයෙව

---

1. සී. II, සම්පයොගං පුච්ඡිත්වා,

උද්ධටා. සදිසවිස්සජ්ජනානං පන එකතො ගහිතත්තා පදානි අඤ්ඤාය පටිපාටියා ආගතානි. තත්ථ යෙ ධම්මා පුච්ඡාය උද්ධට පදෙන ඛන්ධාදිසඞ්ගහෙන සඞ්ගහිතා. තෙසං යෙහි සම්පයොගො විප්පයොගො වා හොති. තෙසං වසෙන ඛන්ධාදිවිභාගො වෙදිතබ්බො.

තත්‍රායං නයො: සමුදයසච්චෙන තාව සඞ්ඛාරක්ඛන්ධපරියාපන්නා ධම්මා ඛන්ධාදිසඞ්ගහෙන සඞ්ගහිතා. තෙ ච සෙසෙහි තීහි ඛන්ධෙහි එකෙන මනායතනෙන සත්තහි විඤ්ඤාණධාතූහි[1] සඞ්ඛාරක්ඛන්ධ ධම්මායතනධම්මධාතුසු ච ඨපෙත්වා තණ්හං සෙසෙහි සම්පයුත්තත්තා කෙහිචි සම්පයුත්තා නාම. එකෙන පන රූපක්ඛන්ධෙන දසහි රූපායතනෙහි රූපධාතූහි ච විප්පයුත්තා[2] එකස්මිං ධම්මායතනෙ ධම්මධාතුයා ච රූපනිබ්බානෙහි විප්පයුත්තත්තා කෙහිචි විප්පයුත්තා නාම. ඉමිනා උපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බොති.

සඞ්ගහිතෙන සම්පයුත්තවිප්පයුත්තපදං
නිට්ඨිතං.

ඉදානි සම්පයුත්තෙන සඞ්ගහිතාසඞ්ගහිතපදං භාජෙතුං **වෙදනාක්ඛන්ධෙනා**ති ආදි ආරද්ධං. තත්ථ යෙ සම්පයුත්තෙන සම්පයුත්තපදනිද්දෙසෙ වෙදනාක්ඛන්ධාදයො ධම්මා උද්ධටා. සබ්බපුච්ඡාසු තෙයෙව උද්ධටා. තත්ථ යෙ ධම්මා පුච්ඡාය උද්ධටපදෙන[3] සම්පයුත්තා. තෙසං යෙහි සඞ්ගහො අසඞ්ගහො වා හොති. තෙසං වසෙන ඛන්ධාදිභෙදො වෙදිතබ්බො. තත්‍රායං නයො: වෙදනාක්ඛන්ධො හි සඤ්ඤාදීහි සම්පයුත්තො. තෙ සඤ්ඤාදයො තීහි සඤ්ඤාදික්ඛන්ධෙහි ද්වීහි ධම්මායතනමනායතනෙහි ධම්මධාතුයා චෙව සත්තහි ච විඤ්ඤාණධාතූහීති අට්ඨහි ධාතූහි සඞ්ගහිතා. සෙසාහි ඛන්ධායතනධාතූහි අසඞ්ගහිතා. ඉමිනා උපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බොති.

සම්පයුත්තෙන සඞ්ගහිතාසඞ්ගහිතපදං
නිට්ඨිතං.

ඉදානි අසඞ්ගහිතෙන සම්පයුත්තවිප්පයුත්තපදං භාජෙතුං **රූපක්ඛන්ධෙනා**ති ආදි ආරද්ධං. තත්ථ යෙ පඤ්චමෙ අසඞ්ගහිතෙන අසඞ්ගහිතපදනිද්දෙසෙ රූපක්ඛන්ධෙන සදිසපඤ්හධම්මායෙව අරූපභවෙන සදිසා. තෙයෙව උද්ධටා. සෙසා පන න රූහන්තීති න උද්ධටා. වෙදනාක්ඛන්ධෙනහි ඛන්ධාදිවසෙන රූපාරූපධම්මා අසඞ්ගහිතා හොන්ති. තෙසඤ්ච සම්පයොගො නාම නත්ථි. තස්මා යානි පදානි[4] රූහන්ති[5], තානෙව[6] සදිසවිස්සජ්ජනෙහි සද්ධිං සමොධානෙත්වා උද්ධටානි. තත්ථ යෙ[7] පුච්ඡාය උද්ධටධම්මෙහි ඛන්ධාදිවසෙන අසඞ්ගහිතා. තෙ යෙහි සම්පයුත්තා[8] විප්පයුත්තා ච, තෙසං වසෙන ඛන්ධාදිවිභාගො වෙදිතබ්බො.

---

1. සී. II. සත්තහි විඤ්ඤාණධාතූහි සම්පයුත්තා.
2. සී. II. විප්පයුත්තත්තා.
3. ස්‍යා. පදෙනසඞ්.
4. ස්‍යා. යානි පනපදානි.
5. ස්‍යා. නාරූහන්ති.
6. සී. II. තානෙව ධම්මා.
7. ස්‍යා. යෙධම්මා.
8. ස්‍යා. සම්පයුත්තාංච.

තත්‍රායං නයො: රූපක්ඛන්ධෙන තාව විඤ්ඤාණමෙව තීහි සඞ්ගහෙහි අසඞ්ගහිතං. තං වෙදනාදීහි තීහි ඛන්ධෙහි ධම්මායතනධම්මධාතූසු ච වෙදනාදීහෙව සම්පයුත්තං. එකෙන රූපක්ඛන්ධෙන දසහි රූපායතනරූපධාතූහි[1] ධම්මායතනධම්මධාතූසු ච රූපනිබ්බානධම්මෙහි විප්පයුත්තං. තං සන්ධාය **යෙ ධම්මා තීහි ඛන්ධෙහීති** ආදි වුත්තං. ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බොති.

අසඞ්ගහිතෙන සම්පයුත්තවිප්පයුත්තපදං
නිට්ඨිතං.

ඉදානි විප්පයුත්තෙන සඞ්ගහිතාසඞ්ගහිතපදං භාජෙතුං **රූපක්ඛන්ධෙනා**ති ආදි ආරද්ධං. තත්ථ යෙසං පදානං විප්පයොගො න රූහති. තානි ඉමස්මිං වාරෙ න ගහිතානි. තානි පන කානීති[2]? ධම්මායතනාදීනි. ධම්මායතනස්ස හි ඛන්ධාදීසු එකෙනාපි විප්පයොගො න රූහති. ධම්මධාතුආදීසුපි එසෙව නයො. තෙසං ඉදමුද්දානං:-

"ධම්මායතනං ධම්මධාතු ජීවිතින්ද්‍රියමෙව ච,
නාමරූපපදඤ්චෙව සළායතනමෙව ච.
ජාතිආදිත්තයං එකං පදං වීසතිමෙ තිකෙ,
තිකාවසානිකං එකං සත්ත චූළන්තරෙ පදා.
දසෙව ගොච්ඡකෙ හොන්ති මහන්තරම්හි චුද්දස,
ඡ පදානි තතො උද්ධං සබ්බානිපි සමාසතො,
පදානි ච න ලබ්භන්ති චත්තාලීසඤ්ච සත්ත චා[3]"ති.

පරියොසානෙ ච[4] **ධම්මායතනං ධම්මධාතූ**ති ගාථාපි ඉමමෙවත්ථං දීපෙතුං වුත්තා. ඉමානි පන ඨපෙත්වා, සෙසානි සබ්බානිපි ලබ්භන්ති. තෙසු ඛන්ධාදිවිභාගො වුත්තනයානුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බොති.

විප්පයුත්තෙන සඞ්ගහිතාසඞ්ගහිතපදං
නිට්ඨිතං.

එත්තාවතා ච:-

ධාතුප්පභෙදකුසලො යං ධාතුකථං තථාගතො ආහ,
තස්සා නයමුඛභෙද-ප්පකාසනං නිට්ඨිතං හොති.
ඉමිනා නයමුඛභෙද-ප්පකාසනෙන හි විභාවිතා සක්කා,
ඤාතුං සබ්බෙපි නයා සඞ්ඛෙපකථාව ඉති වුත්තා.
එකෙකස්ස පන සචෙ පදස්ස විත්ථාරමෙව භාසෙය්‍යං,
වචනඤ්ච අතිවිය බහුං භවෙය්‍ය අත්ථො ච අවිසෙසො.
ඉති ඌනභාණවාර-වයාය යං තන්තියා මයා එතං,
කුරුතා[5] පත්තං පුඤ්ඤං සුඛාය තං හොතු ලොකස්සාති.

පඤ්චප්පකරණට්ඨකථාය ධාතුකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

1. ම. රූපායතනධාතූසි.
2. ස්‍යා. කානිපනතානීති.
3. ස්‍යා. සත්තධා.
4. ස්‍යා. පරියොසානෙ.
5. ස්‍යා. කුරුතා.

නිපුණත්ථං පකරණං ධාතුභෙදප්පකාසනො,
සත්ථා ධාතුකථං නාම දෙසයිත්වා සුරාලයෙ.

අනන්තරං තස්ස ජිනො පඤ්ඤත්තිභෙදදීපනං,
ආහ පුග්ගලපඤ්ඤත්තිං යං ලොකෙ අග්ගපුග්ගලො

තස්සා සංවණ්ණනොකාසො යස්මා දානි උපාගතො,
තස්මා නං වණ්ණයිස්සාමි තං සුණාථ සමාහිතාති.

ඡ පඤ්ඤත්තියො ඛන්ධපඤ්ඤත්ති–පෙ–පුග්ගලපඤ්ඤත්තීති අයං තාව පුග්ගලපඤ්ඤත්තියා උද්දෙසො. තත්ථ **ඡාති** ගණනපරිච්ඡෙදො. තෙන යෙ ධම්මෙ ඉධ පඤ්ඤපෙතුකාමො[1] තෙසං ගණනවසෙන සඞ්ඛෙපතො පඤ්ඤත්තිපරිච්ඡෙදං දස්සෙති. **පඤ්ඤත්තියොති** පරිච්ඡින්නධම්මනිදස්සනං. තත්ථ "ආචික්ඛති දෙසෙති පඤ්ඤපෙති පට්ඨපෙතී"ති ආගතට්ඨානෙ දස්සනා[2] පකාසනා පඤ්ඤත්ති නාම. 'සුපඤ්ඤත්තං මඤ්චපීඨ"න්ති ආගතට්ඨානෙ ඨපනා නික්ඛිපනා පඤ්ඤත්ති නාම ඉධ උභයම්පි[3] වට්ටති. ඡ **පඤ්ඤත්තියොති** හි ඡ පඤ්ඤපනා ඡ දස්සනා පකාසනාතිපි[4] ඡ ඨපනා නික්ඛිපනාතිපි[5] ඉධ අධිප්පෙතමෙව. නාමපඤ්ඤත්ති හි තෙ තෙ ධම්මෙ[6] දස්සෙතිපි, තෙන තෙන කොට්ඨාසෙන ඨපෙතිපි.

ඛන්ධපඤ්ඤත්තීති ආදි පන සඞ්ඛෙපතො තාසං පඤ්ඤත්තීනං සරූපදස්සනං. තත්ථ ඛන්ධානං ඛන්ධාති පඤ්ඤපනා දස්සනා පකාසනා ඨපනා නික්ඛිපනා ඛන්ධපඤ්ඤත්ති නාම. ආයතනානං ආයතනානීති, ධාතූනං ධාතුයොති, සච්චානං සච්චානීති, ඉන්ද්‍රියානං ඉන්ද්‍රියානීති, පුග්ගලානං පුග්ගලාති පඤ්ඤපනා දස්සනා පකාසනා ඨපනා නික්ඛිපනා පුග්ගලපඤ්ඤත්ති නාම.

පාළිමුත්තකෙන පන අට්ඨකථානයෙන අපරාපි ඡ පඤ්ඤත්තියො: විජ්ජමානපඤ්ඤත්ති, අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්ති, විජ්ජමානෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්ති, අවිජ්ජමානෙන විජ්ජමානපඤ්ඤත්ති, විජ්ජමානෙන විජ්ජමානපඤ්ඤත්ති, අවිජ්ජමානෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්තීති. තත්ථ කුසලා කුසලස්සෙව සච්චිකට්ඨපරමත්ථවසෙන විජ්ජමානස්ස සතො සම්භූතස්ස ධම්මස්ස පඤ්ඤපනා විජ්ජමානපඤ්ඤත්ති නාම. තථා අවිජ්ජමානස්ස ලොකනිරුත්තිමත්තසිද්ධස්ස ඉත්ථිපුරිසාදිකස්ස පඤ්ඤපනා අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්ති නාම. සබ්බාකාරෙනපි අනුපලබ්භනෙය්‍යස්ස වාචාවත්ථුමත්තස්සෙව[7] පඤ්චමසච්චාදිකස්ස තිත්ථියානං අණුපකතිපුරිසාදිකස්ස වා පඤ්ඤපනාපි අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්තියෙව. සා පන සාසනාවචරා න හොතීති ඉධ න ගහිතා. ඉති ඉමෙසං විජ්ජමානාවිජ්ජමානානං විකප්පනවසෙන සෙසා වෙදිතබ්බා.

1. සී. I. & II. පඤ්ඤපෙතුකාමො.
2. ස්‍යා. පඤ්ඤපනා දස්සනා.
3. ස්‍යා. උභයං.
4. ස්‍යා. ඡ පකාසනාතිපි.
5. ඡ නික්ඛිපනාතිපි.
6. ස්‍යා. නාම පඤ්ඤත්තිසඞ්ඛාතෙන තෙ ධම්මෙ.
7. ස්‍යා. අනුපලබ්භනෙය්‍යස්ස වාචාවත්ථු[මත්තස්සෙව.

තෙවිජ්ජො ඡළභිඤ්ඤොති ආදීසු හි තිස්සො විජ්ජා ඡ අභිඤ්ඤා ච විජ්ජමානා. පුග්ගලො අවිජ්ජමානො. තස්මා තිස්සො විජ්ජා අස්සාති තෙවිජ්ජො, ඡ අභිඤ්ඤා අස්සාති ඡළභිඤ්ඤොති එවං විජ්ජමානෙන අවිජ්ජමානස්ස පඤ්ඤාපනතො එවරූපා විජ්ජමානෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්ති නාම. ඉත්ථිරූපං පුරිසරූපන්ති ආදීසු පන ඉත්ථිපුරිසා අවිජ්ජමානා. රූපං විජ්ජමානං. තස්මා ඉත්ථියා රූපං ඉත්ථිරූපං, පුරිසස්ස රූපං පුරිසරූපන්ති එවං අවිජ්ජමානෙන විජ්ජමානස්ස පඤ්ඤාපනතො එවරූපා අවිජ්ජමානෙන විජ්ජමානපඤ්ඤත්ති නාම. චක්ඛුසම්ඵස්සො සොතසම්ඵස්සොති ආදීසු චක්ඛුසොතාදයොපි ඵස්සොපි විජ්ජමානොයෙව. තස්මා චක්ඛුම්හි සම්ඵස්සො, චක්ඛුතො ජාතො සම්ඵස්සො, චක්ඛුස්ස වා ඵලභූතො සම්ඵස්සො චක්ඛුසම්ඵස්සොති එවං විජ්ජමානෙන විජ්ජමානස්ස පඤ්ඤාපනතො එවරූපා විජ්ජමානෙන විජ්ජමානපඤ්ඤත්ති නාම. ඛත්තියපුත්තො බ්‍රාහ්මණපුත්තො සෙට්ඨිපුත්තොති ආදීසු ඛත්තියාදයොපි අවිජ්ජමානා. පුත්තොපි.[1] තස්මා ඛත්තියස්ස පුත්තො ඛත්තියපුත්තොති එවං අවිජ්ජමානෙන අවිජ්ජමානස්ස පඤ්ඤාපනතො එවරූපා අවිජ්ජමානෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්ති නාම. තාසු[2] ඉමස්මිං පකරණෙ පුරිමා තිස්සොව පඤ්ඤත්තියො ලබ්භන්ති. **ඛන්ධපඤ්ඤත්ති** -පෙ- **ඉන්ද්‍රියපඤ්ඤත්තී**ති ඉමස්මිඤ්හි ඨානෙ විජ්ජමානස්සෙව පඤ්ඤාපිතත්තා විජ්ජමානපඤ්ඤත්ති ලබ්භති. **පුග්ගලපඤ්ඤත්තී**ති පදෙ අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්ති. පරතො පන **තෙවිජ්ජො ඡළභිඤ්ඤො**ති ආදීසු විජ්ජමානෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්තිං ලබ්භතීති.

අට්ඨකථාමුත්තකෙන පන ආචරියනයෙන අපරාපි ඡ පඤ්ඤත්තියො: උපාදාපඤ්ඤත්ති, උපනිධාපඤ්ඤත්ති, සමොධානපඤ්ඤත්ති, උපනික්ඛිත්තපඤ්ඤත්ති[3], තජ්ජාපඤ්ඤත්ති, සන්තතිපඤ්ඤත්තීති. තත්ථ යො රූපවෙදනාදීහි එකත්තෙන වා[4] අඤ්ඤත්තෙන වා රූපවෙදනාදයො විය සච්චිකට්ඨපරමත්ථෙන අනුපලබ්භසභාවොපි රූපවෙදනාදිභෙදෙ ඛන්ධෙ උපාදාය නිස්සාය කාරණං කත්වා සම්මතො සත්තො, තානි තානි අඞ්ගානි උපාදාය රථො, ගෙහං, මුට්ඨි, උද්ධනන්ති ච තෙ තෙයෙව රූපාදයො උපාදාය ඝටො, පටො,[5] චන්දසුරියපරිවත්තනාදයො උපාදාය කාලො, දිසා, තං තං භූතනිමිත්තඤ්චෙව භාවනාවිසෙසඤ්ච උපාදාය නිස්සාය කාරණං කත්වා සම්මතං තෙන තෙනාකාරෙන උපට්ඨිතං උග්ගහනිමිත්තං, පටිභාගනිමිත්තන්ති අයං එවරූපා උපාදාපඤ්ඤත්ති නාම. පඤ්ඤපෙතබ්බට්ඨෙන චෙසා පඤ්ඤත්ති නාම. න පඤ්ඤාපනට්ඨෙන. යා පන තස්සත්ථස්ස[6] පඤ්ඤාපනා, අයං[7] අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්තියෙව. යා පඨමදුතියාදීනි උපනිධාය දුතියං, තතියන්ති ආදිකා, අඤ්ඤමඤ්ඤඤ්ච උපනිධාය දීඝං, රස්සං, දූරං, සන්තිකන්ති[8] ආදිකා පඤ්ඤාපනා, අයං

1. සයා. පුත්තොපි අවිජ්ජමානො. 5. සයා. ඝටපටා. 6. සී. I & II තස්ස තස්සත්ථස්ස.
2. සයා. තාසං. 4. සී. II එකත්තෙන. 7. සයා. යා පන තස්සත්ථස්ස අයං.
3. සී. 1 & II උපපරික්ඛිත්තපඤ්ඤත්ති. 8. සී. & II දීඝරස්සං, දූරසන්තිකන්ති.

උපනිධා[1]පඤ්ඤත්ති නාම. අපිචෙසා උපනිධාපඤ්ඤත්ති තදඤ්ඤාපෙක්ඛූපනිධා,[2] හත්ථගතූපනිධා, සම්පයුත්තූපනිධා, සමාරොපිතූපනිධා, අවිදූරගතූපනිධා[3], තබ්බහුලූපනිධා, පටිභාගූපනිධා, තබ්බිසිට්ඨූපනිධාති ආදිනා භෙදෙන අනෙකප්පකාරා.

තත්ථ දුතියං, තතියන්ති ආදිකාව තදඤ්ඤං අපෙක්ඛිත්වා වුත්තත්තා තදඤ්ඤාපෙක්ඛූපනිධා නාම. ඡත්තපාණී, සත්ථපාණීති ආදිකා හත්ථගතං උපනිධාය වුත්තත්තා හත්ථගතූපනිධා නාම. කුණ්ඩලී, සිඛරී, කිරීටීති ආදිකා සම්පයුත්තං උපනිධාය වුත්තත්තා සම්පයුත්තූපනිධා නාම. ධඤ්ඤසකටං, සප්පිකුම්භොති ආදිකා සමාරොපිතං උපනිධාය වුත්තත්තා සමාරොපිතූපනිධා නාම. ඉන්දසාලගුහා, පියඞ්ගුගුහා, සෙරිස්සකන්ති[4] ආදිකා අවිදූරගතං උපනිධාය වුත්තත්තා අවිදූරගතූපනිධා නාම. සුවණ්ණවණ්ණො, උසභගාමීති ආදිකා පටිභාගං උපනිධාය වුත්තත්තා පටිභාගූපනිධා නාම. පදුමස්සරො, බ්‍රාහ්මණගාමොති ආදිකා තබ්බහුලං උපනිධාය වුත්තත්තා තබ්බහුලූපනිධා නාම. මණිකටකං, වජිරකටකන්ති ආදිකා තබ්බිසිට්ඨං උපනිධාය වුත්තත්තා තබ්බිසිට්ඨූපනිධා නාම. යා පන තෙසං තෙසං සමොධානමපෙක්ඛිත්වා තිදණ්ඩං, අට්ඨපදං, ධඤ්ඤරාසි, පුප්ඵරාසීති ආදිකා පඤ්ඤපනා, අයං සමොධානපඤ්ඤත්ති නාම. යා පුරිමස්ස උපනික්ඛිපිත්වා[5] වෙ, තීණි, චත්තාරීති ආදිකා පඤ්ඤපනා අයං උපනික්ඛිත්තපඤ්ඤත්ති නාම. යා තං තං ධම්මසභාවං අපෙක්ඛිත්වා පඨවී[6], තෙජො, කක්ඛළතා, උණ්හාති ආදිකා පඤ්ඤපනා, අයං තජ්ජාපඤ්ඤත්ති නාම. යා පන සන්තතිවිච්ඡෙදභාවං අපෙක්ඛිත්වා ආසීතිකො, නාවුතිකොති ආදිකා පඤ්ඤපනා අයං සන්තතිපඤ්ඤත්ති නාම. එතාසු පන තජ්ජාපඤ්ඤත්ති විජ්ජමානපඤ්ඤත්තියෙව. සෙසා අවිජ්ජමානපක්ඛඤ්ඤෙව[7] අවිජ්ජමානෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්තිපක්ඛඤ්ච භජන්ති.

අට්ඨකථාමුත්තකෙන ආචරියනයෙනෙව අපරාපි ඡ පඤ්ඤත්තියො: කිච්චපඤ්ඤත්ති, සණ්ඨානපඤ්ඤත්ති, ලිඞ්ගපඤ්ඤත්ති, භූමිපඤ්ඤත්ති, පච්චත්තපඤ්ඤත්ති, අසඞ්ඛතපඤ්ඤත්තීති. තත්ථ භාණකො, ධම්මකථිකොති ආදිකා කිච්චවසෙන පඤ්ඤපනා කිච්චපඤ්ඤත්ති නාම. කිසො, ථූලො, පරිමණ්ඩලො, චතුරස්සොති ආදිකා සණ්ඨානවසෙන පඤ්ඤපනා සණ්ඨානපඤ්ඤත්ති නාම. ඉත්ථී, පුරිසොති ආදිකා ලිඞ්ගවසෙන පඤ්ඤපනා ලිඞ්ගපඤ්ඤත්ති නාම. කාමාවචරා, රූපාවචරා, අරූපාවචරා, කොසලකා, මාධුරාති ආදිකා භූමිවසෙන පඤ්ඤපනා භූමිපඤ්ඤත්ති නාම. තිස්සො, නාගො, සුමනොති ආදිකා පච්චත්තනාමකරණමත්තවසෙන පඤ්ඤපනා පච්චත්තපඤ්ඤත්ති නාම. නිරොධො, නිබ්බානන්ති ආදිකා අසඞ්ඛතධම්මස්ස පඤ්ඤපනා අසඞ්ඛතපඤ්ඤත්ති

1. 1 & II උපනිධාය.
2. සී. I & II. තදඤ්ඤූපෙක්ඛූපනිධා.
3. සී. I & II. අවිදූරූපනිධා.
4. ම සෙරිසකන්ති.
5. සී. I & II. උපරිඛිපිත්වා.
6. ම· පඨවි.
7. සී. II. අවිජ්ජමාන පඤ්ඤත්ති-පක්ඛඤ්ඤෙව.

නාම. තත්ථ එකච්චා භූමිපඤ්ඤත්ති අසඞ්ඛතපඤ්ඤත්ති ච විජ්ජමානපඤ්ඤත්තියෙව. කිච්චපඤ්ඤත්ති විජ්ජමානෙන අවිජ්ජමානපක්ඛං භජති. සෙසා අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්තියො නාම.

ඉදානි යාසං පඤ්ඤත්තීනං උද්දෙසවාරෙ[1] සඞ්ඛෙපතො සරූපදස්සනං කතං. සඞ්ඛෙපතොයෙව තාව[2] තාසං වත්ථුං විභජිත්වා දස්සනවසෙන තා දස්සෙතුං **කිත්තාවතා**ති ආදිමාහ. තත්ථ පුච්ඡාය තාව එවමත්ථො වෙදිතබ්බො: යා අයං ඛන්ධානං ඛන්ධාති පඤ්ඤාපනා දස්සනා ඨපනා, සා කිත්තකෙන හොතීති? කථෙතුකම්‍යතා පුච්ඡා. පරතො **කිත්තාවතා ආයතනාන**න්ති ආදීසුපි එසෙව නයො. විස්සජ්ජනෙපි එවමත්ථො වෙදිතබ්බො. යත්තකෙන පඤ්ඤාපනෙන සඞ්ඛෙපතො **පඤ්ච ඛන්ධා**ති වා පභෙදතො **රූපක්ඛන්ධො-පෙ-විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො**ති වා තත්‍රාපි රූපක්ඛන්ධො කාමාවචරො, සෙසා චතුභූමිකාති වා එවරූපා පඤ්ඤාපනා හොති. එත්තකෙන ඛන්ධානං **ඛන්ධා**ති පඤ්ඤත්ති හොති. තථා යත්තකෙන පඤ්ඤාපනෙන සඞ්ඛෙපතො **ද්වාදසායතනානී**ති වා පභෙදතො **චක්ඛායතනං-පෙ-ධම්මායතන**න්ති වා තත්‍රාපි දසායතනා කාමාවචරා, ද්වායතනා චතුභූමිකාති වා එවරූපං පඤ්ඤාපනං හොති. එත්තකෙන ආයතනානං **ආයතනානී**ති පඤ්ඤත්ති හොති. යත්තකෙන පඤ්ඤාපනෙන සඞ්ඛෙපතො **අට්ඨාරස ධාතුයො**ති වා පභෙදතො **චක්ඛුධාතු-පෙ-මනොවිඤ්ඤාණධාතූ**ති වා තත්‍රාපි සොළස ධාතුයො කාමාවචරා, ද්වෙ ධාතුයො චතුභූමිකාති වා එවරූපං පඤ්ඤාපනං හොති. එත්තකෙන ධාතූනං **ධාතූ**ති පඤ්ඤත්ති හොති. යත්තකෙන පඤ්ඤාපනෙන සඞ්ඛෙපතො **චත්තාරි සච්චානී**ති වා පභෙදතො **දුක්ඛසච්චං-පෙ-නිරොධසච්ච**න්ති වා තත්‍රාපි ද්වෙ සච්චා ලොකියා[3], ද්වෙ සච්චා[4] ලොකුත්තරාති වා එවරූපං පඤ්ඤාපනං හොති. එත්තකෙන සච්චානං **සච්චානී**ති පඤ්ඤත්ති හොති. යත්තකෙන පඤ්ඤාපනෙන සඞ්ඛෙපතො **බාවීසතින්ද්‍රියානී**ති වා පභෙදතො **චක්ඛුන්ද්‍රියං-පෙ-අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රිය**න්ති වා[5] තත්‍රාපි දසින්ද්‍රියානි කාමාවචරානි, නවින්ද්‍රියානි මිස්සකානි තීණින්ද්‍රියානි ලොකුත්තරානීති වා එවරූපං පඤ්ඤාපනං හොති. එත්තකෙන ඉන්ද්‍රියානං **ඉන්ද්‍රියානී**ති පඤ්ඤත්ති හොති. එත්තාවතා සඞ්ඛෙපතො වත්ථුං විභජිත්වා දස්සනවසෙන පඤ්ච පඤ්ඤත්තියො දස්සිතා හොන්ති.

ඉදානි විත්ථාරතො වත්ථුං විභජිත්වා දස්සනවසෙන පුග්ගලපඤ්ඤත්තිං දස්සෙතුං **සමයවිමුත්තො අසමයවිමුත්තො**ති ආදිමාහ. සම්මාසම්බුද්ධෙන හි තිලෙ විසාරයමානෙන විය වාතෙ හීරයමානෙන විය ච[6] හෙට්ඨා විභඞ්ගප්පකරණෙ ඉමාසං පඤ්චන්නං පඤ්ඤත්තීනං වත්ථුභූතා ඛන්ධාදයො නිප්පදෙසෙන කථිතාති[7] තෙන තෙ ඉධ[8] එකදෙසෙනෙව කථෙසි. ඡට්ඨා පුග්ගලපඤ්ඤත්ති හෙට්ඨා අකථිතාව. ඉධාපි

1. සී. I. & II. වාරෙන. 4. ස්‍යා. එව. 7. ස්‍යා. කථිතා. 8. සී. I & II. තෙනෙධ.
2. ස්‍යා. සඞ්ඛෙපතොයෙව. 5. ම. අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං. [හරියමානෙන වියව.
3. සී. I &. II, ලොකිකා. 6. ස්‍යා. සම්මාසම්බුද්ධෙනහි අතිවිසාරියමානෙන විය

උද්දෙසවාරෙ එකදෙසෙනෙව කථිතා. තස්මා තං විත්ථාරතො කථෙතුකාමො **සමයවිමුත්තො අසමයවිමුත්තො**ති එකකතො[1] පට්ඨාය යාව දසකා මාතිකං ඨපෙසීති.

පුග්ගලපඤ්ඤත්තිමාතිකා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි යථාඨපිතං මාතිකං ආදිතො පට්ඨාය විභජිත්වා දස්සෙතුං **කතමො ච පුග්ගලො සමයවිමුත්තො**ති ආදිමාහ. තත්ථ **ඉධා**ති ඉමස්මිං සත්තලොකෙ. **එකච්චො පුග්ගලො**ති එකො පුග්ගලො. **කාලෙන කාල**න්ති එත්ථ භුම්මවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. එකෙකස්මිං කාලෙති වුත්තං හොති. **සමයෙන සමය**න්ති ඉදං පුරිමස්සෙව වෙවචනං. **අට්ඨවිමොක්ඛෙ**ති[2] රූපාවචරාරූපාවචරා අට්ඨසමාපත්තියො. තාසඤ්හි පච්චනීකධම්මෙහි[3] විමුච්චනතො විමොක්ඛාති නාමං. **කායෙනා**ති විමොක්ඛසහජාතෙන නාමකායෙන. **ඵුසිත්වා විහරතී**ති පටිලභිත්වා ඉරියති. කතමස්මිං පනෙස කාලෙ විමොක්ඛෙ ඵුසිත්වා විහරතීති? සමාපත්තිං සමාපජ්ජිතුකාමස්ස හි කාලො නාම අත්ථි. අකාලො නාම අත්ථි. තත්ථ පාතොව සරීරපටිජග්ගනකාලො, වත්තකරණකාලො ච සමාපජ්ජනස්ස අකාලො නාම. සරීරං පන පටිජග්ගිත්වා වත්තං කත්වා වසනට්ඨානං පවිසිත්වා නිසින්නස්ස යාව පිණ්ඩාය ගමනකාලො නාගච්ඡති, එතස්මිං අන්තරෙ සමාපජ්ජනස්ස කාලො නාම. පිණ්ඩාය ගමනකාලං පන සල්ලක්ඛෙත්වා නික්ඛන්තස්ස චෙතියවන්දනකාලො භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතස්ස විතක්කමාලකෙ ඨානකාලො, පිණ්ඩාය ගමනකාලො, ගාමෙ චරණකාලො, ආසනසාලාය යාගුපානකාලො, වත්තකරණකාලොති අයම්පි සමාපජ්ජනස්ස[4] අකාලො නාම. ආසනසාලාය පන විවිත්තෙ ඔකාසෙ සති යාව භත්තකාලො නාගච්ඡති, එතස්මිම්පි අන්තරෙ සමාපජ්ජනස්ස කාලො නාම. භත්තං පන භුඤ්ජනකාලො, විහාරගමනකාලො, පත්තචීවරපටිසාමනකාලො, දිවාවත්තකරණකාලො, පරිපුච්ඡාදානකාලොති අයම්පි සමාපජ්ජනස්ස අකාලො නාම. යො අකාලො ස්වෙව අසමයො. තං සබ්බම්පි ඨපෙත්වා අවසෙසෙ කාලෙ අවසෙසෙ සමයෙ වුත්තප්පකාරෙ අට්ඨ විමොක්ඛෙ සහජාතනාමකායෙන පටිලභිත්වා විහරන්තො **ඉධෙකච්චො පුග්ගලො**-පෙ-**විහරතී**ති වුච්චති. අපිචෙස සඵස්සකෙහි සහජාතනාමධම්මෙහි සහජාතධම්මෙ ඵුසතියෙව[5] නාම. උපචාරෙන අප්පණං ඵුසතියෙව නාම[6]. පුරිමාය අප්පණාය අපරං අප්පණං ඵුසතියෙව[7]. යෙන හි සද්ධිං යෙ ධම්මා සහජාතා තෙන තෙ පටිලද්ධා නාම හොන්ති. ඵස්සෙනාපි ඵුට්ඨායෙව නාම හොන්ති. උපචාරම්පි අප්පණාය

---

1. සී. I. එකතො
2. සී. I & II අට්ඨවිමොක්ඛාති.
3. සී I & II. විපච්චනීක.
4. සී. I. සමාපජ්ජන්තස්ස.
5. ස්‍යා. & ම. ඵුසතියෙව.
6. සී. I & II. ඵුසෙති.
7. ම. ඵුසෙති.

පටිලාභකාරණමෙව[1]. තථා පුරිමා අප්පනා අපරඅප්පනාය. තත්‍රාස්ස[2] එවං සහජාතෙහි සහජාතානං ඵුසනා[3]. වෙදිතබ්බා: පඨමජ්ඣානඤ්හි විතක්කාදීහි පඤ්චඞ්ගිකං. තස්මිං[4] ඨපෙත්වා තානි අඞ්ගානි සෙසා අතිරෙක පණ්ණාසධම්මා චත්තාරො ඛන්ධා නාම හොන්ති. තෙන නාමකායෙන පඨමජ්ඣානසමාපත්තිවිමොක්ඛං ඵුසිත්වා පටිලභිත්වා විහරති. දුතියජ්ඣානං පීතිසුඛචිත්තෙකග්ගතාහි තිවඞ්ගිකං. තතියජ්ඣානං[5] සුඛචිත්තෙකග්ග තාහි දුවඞ්ගිකං. චතුත්ථජ්ඣානං[6] උපෙක්ඛාචිත්තෙකග්ගතාහි දුවඞ්ගිකං. තථා ආකාසානඤ්චායතනං–පෙ–නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනඤ්ච. තත්ථ ඨපෙත්වා තානි අඞ්ගානි සෙසා අතිරෙකපණ්ණාස ධම්මා චත්තාරො ඛන්ධා නාම හොන්ති. තෙන නාමකායෙන නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමා පත්තිවිමොක්ඛං ඵුසිත්වා පටිලභිත්වා විහරති.

පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වාති විපස්සනා පඤ්ඤාය සඞ්ඛාරගතං, මග්ග පඤ්ඤාය[7] චතුසච්චධම්මෙ පස්සිත්වා. **එකච්චෙ ආසවා පරික්ඛීණා හොන්තී**ති උපඩ්ඪුපඩ්ඪා පඨමමග්ගාදිවජ්ඣා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති. **අයං වුච්චති පුග්ගලො සමයවිමුත්තො**ති එත්ථ අට්ඨසමාපත්තිලාභී පුථුජ්ජනො[8] තෙන නාමකායෙන[9] ඵුසිත්වා විහරතීති වත්තුං වට්ටති. පාළියං පන එකච්චෙ ආසවා පරික්ඛීණාති වුත්තං. පුථුජ්ජනස්ස ච ඛීණා ආසවා නාම නත්ථි. තස්මා සො න ගහිතො. අට්ඨසමාපත්තිලාභී ඛීණාසවොපි තෙන නාමකායෙන ඵුසිත්වා විහරතීති වත්තුං වට්ටති. තස්ස පන අපරික්ඛීණා ආසවා නාම නත්ථි. තස්මා සොපි[10] න ගහිතො. **සමයවිමුත්තො**ති පන තිණ්ණං සොතාපන්නසකදාගාමිඅනාගාමීනං යෙවෙතං නාමන්ති වෙදිතබ්බං.

අසමයවිමුත්තනිද්දෙසෙ[11] පුරිමසදිසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **අසමයවිමුත්තො**ති පනෙත්ථ සුක්ඛවිපස්සකඛීණාසවස්සෙතං නාමං. සුක්ඛවිපස්සකා පන සොතාපන්නසකදාගාමිඅනාගාමිනො, අට්ඨසමාපත්ති ලාභිනො ච ඛීණාසවා පුථුජ්ජනා ච[12] ඉමස්මිං දුකෙ න ලබ්භන්ති. දුක මුත්තකපුග්ගලා නාම හොන්ති. තස්මා සත්ථා අත්තනො බුද්ධසුබුද්ධතාය[13] හෙට්ඨා ගහිතෙ ච අගහිතෙ ච සඞ්කඩ්ඪිත්වා සද්ධිං පිටකීවට්ටකෙහි[14] තන්තිං ආරොපෙන්තො **සබ්බෙපි අරියපුග්ගලා**ති ආදිමාහ. තත්ථ **අරියෙ විමොක්ඛෙ**ති කිලෙසෙහි ආරකත්තා අරියෙති සඞ්ඛං[15] ගතෙ ලොකුත්තරවිමොක්ඛෙ. ඉදං වුත්තං හොති: බාහිරානඤ්හි අට්ඨන්නං සමාපත්තීනං සමාපජ්ජනකස්ස[16] සමයොපි අත්ථි, අසමයොපි[17] මග්ගවි මොක්ඛෙන විමුච්චනස්ස සමයො වා අසමයො වා නත්ථි. යස්ස සද්ධා

---

1. සී. I & II. කාරණමෙව.
2. සී. I & II තත්‍රස්ස.
3. සී. I & II ඵස්සයනා.
4. ස්‍යා. පඤ්චඞ්ගිකං.
5. සී. & ම. තතියං.
6. සී. & චතුත්ථං.
7. සී. 1 ඡහනනත.
8. සී. & ම. පුථුජ්ජනං
9. ස්‍යා කායෙන
10. ස්‍යා. සො.
11. ස්‍යා. අසමයවිමුත්තොති නිද්දෙසෙ පන.
12. ස්‍යා. පුථුජ්ජනා.
13. ස්‍යා සුබුද්ධ බුද්ධතාය.
14. සී I. & II පිටකීබද්ධකෙහි.
15. ස්‍යා. සඞ්ඛං
16. සී. 11. සමාපජ්ජනස්ස.
17. ස්‍යා. අසමයොපි අත්ථි.

බලවතී විපස්සනා ච ආරද්ධා. තස්ස ගච්ඡන්තස්ස, තිට්ඨන්තස්ස, නිසීදන්තස්ස, නිපජ්ජන්තස්ස, ඛාදන්තස්ස, භුඤ්ජන්තස්ස මග්ගඵලපටිවෙධො නාම[1] න හොතීති නත්ථි. ඉති මග්ගවිමොක්ඛෙන විමුච්චනස්ස සමයො වා අසමයො වා නත්ථීති හෙට්ඨා ගහිතෙ ච අගහිතෙ ච සඞ්කඩ්ඪිත්වා ඉමං පිට්ඨිවට්ටකං තන්තිං ආරොපෙසි ධම්මරාජා. සමාපත්තිලාභී පුථුජ්ජනො ඉමායපි තන්තියා අගහිතොව භජාපියමානො[2] පන සමාපත්තිවික්ඛම්භිතානං ක්ලෙසානං වසෙන සමයවිමුත්තභාවං භජෙය්‍ය.

කුප්පධම්මාකුප්පධම්මනිද්දෙසෙසු[3] යස්ස අධිගතො සමාපත්තිධම්මො කුප්පති නස්සතීති සො කුප්පධම්මො. **රූපසහගතාන**න්ති රූපනිමිත්තසඞ්ඛාතෙන රූපෙන සහගතානං–තෙන සද්ධිං පවත්තානං. න විනා රූපාරම්මණානං චතුන්නං රූපාවචරජ්ඣානානන්ති අත්ථො. **අරූපසහගතාන**න්ති රූපතො අඤ්ඤං න රූපන්ති අරූපං. අරූපෙන සහගතානං–තෙන සද්ධිං පවත්තානං. න විනා අරූපාරම්මණානං චතුන්නං අරූපාවචරජ්ඣානානන්ති අත්ථො. **න නිකාමලාභී**ති පඤ්චහාකාරෙහි ආචිණ්ණවසිතාය ඉච්ඡිතාකාරෙන අලද්ධත්තා න නිකාමලාභී අප්පගුණසමාපත්තිකොති අත්ථො. **න අකිච්ඡලාභී**ති කිච්ඡලාභී, දුක්ඛලාභී. යො ආගමනම්හි කිලෙසෙ වික්ඛම්භෙන්තො, උපචාරං පාපෙන්තො, අප්පණං පාපෙන්තො චිත්තමඤ්ජූසං ලභන්තො, දුක්ඛෙන කිච්ඡෙන සසඞ්ඛාරෙන සප්පයොගෙන කිලමන්තො තං සමාපදං පාපුණිතුං සක්කොති. සො න අකිච්ඡලාභී නාම. **න අකසිරලාභී**ති අවිපුලලාභී. සමාපත්තිං අප්පෙත්වා අද්ධානං ඵරිතුං න සක්කොති. එකං ද්වෙ චිත්තවාරෙ වත්තෙත්වා සහසාව වුට්ඨාතීති අත්ථො. **යත්ථිච්ඡක**න්ති යස්මිං ඔකාසෙ සමාපත්තිං අප්පෙත්වා නිසීදිතුං ඉච්ඡති. **යදිච්ඡක**න්ති කසිණජ්ඣානං වා ආනාපාණජ්ඣානං වා බ්‍රහ්මවිහාරජ්ඣානං වා අසුභජ්ඣානං වාති යං යං සමාපත්තිං අප්පෙත්වා නිසීදිතුං ඉච්ඡති. **යාවතිච්ඡක**න්ති අද්ධානපරිච්ඡෙදෙන යත්තකං කාලං ඉච්ඡති. ඉදං වුත්තං හොති: යත්ථ යත්ථ යං යං සමාපත්තිං යත්තකං අද්ධානං සමාපජ්ජිතුම්පි වුට්ඨාතුම්පි ඉච්ඡති. තත්ථ තත්ථ තං තං සමාපත්තිං තත්තකං අද්ධානං සමාපජ්ජිතුම්පි වුට්ඨාතුම්පි න සක්කොති. චන්දං වා සූරියං වා උල්ලොකෙත්වා ඉමස්මිං චන්දෙ වා සූරියෙ වා එත්තකං ඨානං ගතෙ වුට්ඨහිස්සාමීති පරිච්ඡින්දිත්වා ඣානං සමාපන්නො යථාපරිච්ඡෙදෙන වුට්ඨාතුං න සක්කොති. අනන්තරාව[4] වුට්ඨාති සමාපත්තියා අප්පගුණතායාති. **පමාදමාගම්මා**ති පමාදං පටිච්ච. **අයං වුච්චතී**ති අයං එවං විධො[5] පුග්ගලො කුප්පධම්මොති වුච්චති. ඉදං පන අට්ඨසමාපත්තිලාභිනො පුථුජ්ජනස්ස සොතාපන්නස්ස සකදාගාමිනොති[6] තිණ්ණං පුග්ගලානං නාමං. එතෙසඤ්හි සමාධිපාරිපන්ථිකා[7] විපස්සනාපාරිපන්ථිකා[8] ච ධම්මා න සුවික්ඛම්භිතා න සුවික්ඛාලිතා හොන්ති තෙසං

---

1. මග්ගඵලපටිවෙධො 5. ස්‍යා. අයමෙවංවිධො 8. ම. පාරිබන්ධකා ච
2. ස්‍යා. තං භජාපියමානො. 6. සී. 1. & 11. පුථුජ්ජනසොතාපන්නසකදාගාමීනානි.
3. 1. සී. I. & II. කුප්පධම්මනිද්දෙසෙසු ස්‍යා. කුප්පධම්මාදිනිද්දෙසෙසු.
4. සී. 1 & 11. අනන්තරාව.. 7 ස්‍යා. සමාධිපාරිපන්ථිකා. ම සමාධි පාරිබන්ධකා.

සමාපත්ති නස්සති පරිහායති. සා ච ඛො නෙව සීලභෙදෙන නාපත්ති වීතික්කමෙන.[1] න ගරුකාමොක්ඛධම්මා පනෙස[2] අප්පමත්තකෙනපි කිච්චකරණීයෙන වා වත්තභෙදමත්තකෙන වා නස්සති.

තත්‍රිදං[3] වත්ථු: එකො කිර ථෙරො සමාපත්තිං වළඤ්ජෙති. තස්මිං පිණ්ඩාය ගාමං පවිට්ඨෙ දහරා පරිවෙණෙ කීළිත්වා පක්කමිංසු. ථෙරො ආගන්ත්වා පරිවෙණං සම්මජ්ජිතබ්බන්ති චින්තෙත්වා අසම්මජ්ජිත්වා විහාරං පවිසිත්වා සමාපත්තිං අප්පෙස්සාමීති නිසීදි. සො අප්පෙතුං අසක්කොන්තො කින්නුඛො ආවරණන්ති? සීලං ආවජ්ජෙන්තො අප්පමත්තකම්පි වීතික්කමං අදිස්වා වත්තභෙදො නුඛො අත්ථීති? ඔලොකෙන්තො පරිවෙණස්ස අසම්මට්ඨභාවං[4] ඤත්වා සම්මජ්ජිත්වා පවිසිත්වා නිසීදන්තො සමාපත්තිං අප්පෙන්තොව[5] නිසීදි.

අකුප්පධම්මනිද්දෙසො වුත්තපටිපක්ඛවසෙනෙව වෙදිතබ්බො. **අකුප්පධම්මො**ති ඉදං පන අට්ඨසමාපත්තිලාභිනො අනාගාමිස්ස චෙව ඛීණාසවස්ස චාති ද්වින්නං පුග්ගලානං නාමං. තෙසඤ්හි සමාධිපාරිපන්ථිකා[6] විපස්සනාපාරිපන්ථිකා ච ධම්මා සුවික්ඛම්භිතා සුවික්ඛාලිතා[7] තෙන තෙසං භස්සසඞ්ගණිකාරාමතාදිකිච්චෙන වා අඤ්ඤෙන වා යෙන කෙනචි අත්තනො අනුරූපෙන පමාදෙන වීතිනාමෙන්තානම්පි සමාපත්ති න කුප්පති න නස්සති. සුක්ඛවිපස්සකා පන සොතාපන්නසකදාගාමිඅනාගාමිඛීණාසවා ඉමස්මිං දුකෙ න ලබ්භන්ති. දුකමුත්තකපුග්ගලා නාම හොන්ති. තස්මා සත්ථා අත්තනො බුද්ධසුබුද්ධතාය[8] ගහිතෙ ච අගහිතෙ ච සඞ්කඩ්ඪිත්වා ඉමස්මිම්පි දුකෙ සද්ධිං පිටකීවට්ටකෙහි තන්තිං ආරොපෙන්තො **සබ්බෙපි අරියපුග්ගලා**ති ආදිමාහ. අට්ඨන්නඤ්හි සමාපත්තීනං කුප්පනං නස්සනං භවෙය්‍ය. ලොකුත්තරධම්මස්ස පන සකිං පටිවිද්ධස්ස කුප්පනං නස්සනං නාම නත්ථි. තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

පරිහානධම්මඅපරිහානධම්මනිද්දෙසාපි කුප්පධම්මාකුප්පධම්මනිද්දෙසවසෙනෙව වෙදිතබ්බා. කෙවලඤ්හි ඉධ පුග්ගලස්ස පමාදං පටිච්ච ධම්මානං පරිහානම්පි අපරිහානම්පි ගහිතන්ති ඉදං පරියායදෙසනාමත්තමෙව නානං. සෙසං සබ්බත්ථ[9] තාදිසමෙව.

චෙතනාභබ්බනිද්දෙසෙ **චෙතනාභබ්බො**ති චෙතනාය අපරිහානිං ආපජ්ජිතුං භබ්බො. **සචෙ අනුසඤ්චෙතෙතී**ති සචෙ සමාපජ්ජති. සමාපත්තිඤ්හි සමාපජ්ජන්තො අනුසඤ්චෙතෙති නාම, සො න පරිහායති. ඉතරො පරිහායති.

අනුරක්ඛණාභබ්බනිද්දෙසෙ **අනුරක්ඛණාභබ්බො**ති අනුරක්ඛණාය අපරිහානිං ආපජ්ජිතුං භබ්බො. **සචෙ අනුරක්ඛතී**ති සචෙ අනුපකාරධම්මෙ පහාය උපකාරධම්මෙ සෙවන්තො සමාපජ්ජති. එවඤ්හි පටිපජ්ජන්තො අනුරක්ඛති නාම. සො න පරිහායති. ඉතරො පරිහායති. ඉමෙ

---

1. ස්‍යා. වීතික්කමෙනෙව. 5. ස්‍යා අප්පෙන්තො. 7. සී. I. සුවික්ඛම්භිතා සුවික්ඛාලිතා.
2. ම. නාගරිකාමොක්ඛධම්මා. ස්‍යා. නාගරිකාපොක්ඛධම්මා. 8. ස්‍යා. සුබුද්ධතාය.
3. ස්‍යා. වත්ථුං. 4. ස්‍යා. අසම්මජ්ජනභාවං. 6. ම. පාරිබන්ධකා. 9. සී. I &II. සබ්බං.

ද්වෙපි සමාපත්තිං ඨපෙතුං ථාවරං කාතුං පටිබලා. චෙතනාභබ්බතො පන අනුරක්ඛණාභබ්බොව බලවතරො. චෙතනාභබ්බො හි උපකාරානුපකාරෙ ධම්මෙ න ජානාති. අජානන්තො උපකාරධම්මෙ නුදති, නීහරති. අනුපකාරධම්මෙ සෙවති. සො තෙ සෙවන්තො සමාපත්තිතො පරිහායති. අනුරක්ඛණාභබ්බො පන උපකාරානුපකාරෙ ධම්මෙ ජානාති. ජානන්තො අනුපකාරධම්මෙ නුදති, නීහරති. උපකාරධම්මෙ සෙවති. සො තෙ සෙවන්තො සමාපත්තිතො න පරිහායති. යථා හි[1] ද්වෙ ඛෙත්තපාලා, එකො පණ්ඩුරොගෙන සරොගො අක්ඛමො සීතාදීනං, එකො අරොගො සීතාදීනං සහො. සරොගො හෙට්ඨාකුටිං න ඔතරති. රත්තාරක්ඛං දිවාරක්ඛං විජහති. තස්ස දිවා සූවමොරාදයො[2] ඛෙත්තං ඔතරිත්වා[3] සාලිසීසං ඛාදන්ති. රත්තිං මිගසූකරාදයො පවිසිත්වා ඛලං තච්ඡිතං විය තච්ඡෙත්වා[4] ගච්ඡන්ති. සො අත්තනො පමත්තකාරණා පුන බීජමත්තම්පි න ලභති. ඉතරො රත්තාරක්ඛං දිවාරක්ඛං න විජහති. සො අත්තනො අප්පමත්තකාරණා එකකරීසතො චත්තාරිපි අට්ඨපි සකටානි ලභති. තත්ථ සරොගඛෙත්තපාලො විය චෙතනාභබ්බො[5]. අරොගො විය අනුරක්ඛණාභබ්බො දට්ඨබ්බො. සරොගස්ස අත්තනො පමාදෙන පුන බීජමත්තස්සපි අලභනං විය චෙතනාභබ්බස්ස උපකාරානුපකාරෙ ධම්මෙ[6] අජානිත්වා උපකාරෙ පහාය අනුපකාරෙ සෙවන්තස්ස සමාපත්තියා පරිහානං. ඉතරස්ස අත්තනො අප්පමාදෙන එකකරීසමත්තතො චතුඅට්ඨසකටඋද්ධරණං[7] විය අනුරක්ඛණාභබ්බස්ස උපකාරානුපකාරෙ ධම්මෙ[8] ජානිත්වා අනුපකාරෙ පහාය උපකාරෙ සෙවන්තස්ස සමාපත්තියා අපරිහානං වෙදිතබ්බං. එවං චෙතනාභබ්බතො අනුරක්ඛණාභබ්බොව සමාපත්තිං ථාවරං කාතුං බලවතරොති වෙදිතබ්බො.

පුථුජ්ජනනිද්දෙසෙ **තීණි සංයොජනානීති** දිට්ඨිසංයොජනසීලබ්බතපරාමාසසංයොජනවිචිකිච්ඡාසංයොජනානි. එතානි හි ඵලක්ඛණෙ පහීනානි නාම හොන්ති. අයං පන ඵලක්ඛණෙපි න හොතීති දස්සෙති. **තෙසඤ්ච ධම්මානන්ති** තෙසං සංයොජනධම්මානං. මග්ගක්ඛණසමඞ්ගී තෙසං පහානාය පටිපන්නො නාම හොති. අයං පන මග්ගක්ඛණෙපි න හොති. එත්තාවතා විස්සට්ඨකම්මට්ඨානො[9] ථූලබාලපුථුජ්ජනොව ඉධ කථිතොති වෙදිතබ්බො.

ගොත්‍රභූනිද්දෙසෙ **යෙසං ධම්මානන්ති** යෙසං ගොත්‍රභුඤාණෙන සද්ධිං උප්පන්නානං පරොපණ්ණාසකුසලධම්මානං. **අරියධම්මස්සාති**[10] ලොකුත්තරමග්ගස්ස. **අවක්කන්ති හොතීති** ඔක්කන්ති නිබ්බත්ති පාතු

---

1. ස්‍යා. යථා.
2. ස්‍යා. සුවකපොතමොරාදයො. ම. සුකමොරාදයො.
3. ස්‍යා. ඔතරිත්වා ඔතරිත්වා.
4. ම. ඛලංතච්ඡිතමත්තං ජෙත්වා.
5. ස්‍යා. සී. I. & II. භබ්බොදට්ඨබ්බොති.
6. උපකාරානුපකාරධම්මෙ.
7. ම. චත්තාරි අට්ඨසකටඋද්ධරනං.
8. ස්‍යා උපකාරානුපකාරධම්මෙ.
9. ස්‍යා. විසට්ඨකම්මට්ඨානො.
10. ම. අරියමග්ගස්සාති.

භාවො හොති. **අයං වුච්චතීති** අයං නිබ්බානාරම්මණෙන ඤාණෙන සබ්බං පුථුජ්ජනසඞ්ඛ්‍යං, පුථුජ්ජනගොත්තං, පුථුජ්ජනමණ්ඩලං, පුථුජ්ජනපඤ්ඤත්තිං අතික්කමිත්වා අරියසඞ්ඛ්‍යං, අරියගොත්තං, අරියමණ්ඩලං, අරියපඤ්ඤත්තිං ඔක්කමනතො ගොත්‍රභුපුග්ගලො නාම වුච්චති.

භයූපරතනිද්දෙසෙ භයෙන උපරතොති **භයූපරතො.** සත්තපි[1] සෙක්ඛා පුථුජ්ජනා ච භායිත්වා[2]. පාපතො ඔරමන්ති, පාපං න කරොන්ති. තත්ථ පුථුජ්ජනා දුග්ගතිභයං, වට්ටභයං, කිලෙසභයං, උපවාදභයන්ති චත්තාරි භයානි භායන්ති. තෙසු භායිතබ්බට්ඨෙන දුග්ගතියෙව භයං දුග්ගතිභයං. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. තත්ථ පුථුජ්ජනො සචෙ ත්වං පාපං කරිස්සසි, චත්තාරො අපායා මුඛං විවරිත්වා සීතච්ඡාතඅජගරසදිසා, තෙසු දුක්ඛං අනුභවන්තො කථං භවිස්සසීති? දුග්ගතිභයං භායිත්වා[3] පාපං න කරොති. අනමතග්ග[4] සංසාරවට්ටංයෙව පන වට්ටභයං නාම. සබ්බම්පි අකුසලං කිලෙසභයං නාම. ගරහා පන උපවාදභයං නාම. තානිපි භායිත්වා පුථුජ්ජනො පාපං න කරොති. සොතාපන්නසකදාගාමි අනාගාමිනො පන තයො සෙක්ඛා දුග්ගතිඅතීතත්තා[5] සෙසානි තීණි භයානි භායිත්වා පාපං න කරොන්ති. මග්ගට්ඨකසෙක්ඛා ආගමනවසෙන වා අසමුච්ඡින්නභයත්තා වා භයූපරතා නාම හොන්ති. ඛීණාසවො ඉමෙසු චතූසු භයෙසු එකම්පි න භායති. සො හි සබ්බසො සමුච්ඡින්නභයො, තස්මා අභයූපරතොති වුච්චති. කිං පන සො උපවාදම්පි න භායතීති? න භායති. උපවාදං පන රක්ඛතීති වත්තුං වට්ටති[6], දොණුප්පලවාපිගාමෙ ඛීණාසවත්ථෙරො විය.

අභබ්බාගමනනිද්දෙසෙ[7] සම්මත්තනියාමාගමනස්ස[8] න භබ්බාති[9] **අභබ්බාගමනො. කම්මාවරණෙනාති** පඤ්චවිධෙන ආනන්තරියකම්මෙන. **කිලෙසාවරණෙනාති** නියතමිච්ඡාදිට්ඨියා. **විපාකාවරණෙනාති** අහෙතුකද්විහෙතුකපටිසන්ධියා. **අස්සද්ධාති** බුද්ධධම්මසඞ්ඝෙසු සද්ධාරහිතා. **අච්ඡන්දිකාති** කත්තුකම්‍යතාකුසලච්ඡන්දරහිතා. තෙ ඨපෙත්වා ජම්බුදීපං ඉතරදීපත්තයවාසිනො වෙදිතබ්බා. තෙසු හි මනුස්සා අච්ඡන්දිකභාවං පවිට්ඨා නාම. **දුප්පඤ්ඤාති** භවඞ්ගපඤ්ඤා-රහිතා. **අභබ්බාති** අප්පටිලද්ධමග්ගඵලූපනිස්සයා. **නියාමන්ති** මග්ගනියාමං සම්මත්තනියාමං.[10] **ඔක්කමිතුන්ති** එතං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තසඞ්ඛාතං නියාමං ඔක්කමිතුං පවිසිතුං, තත්ථ පතිට්ඨාතුං අභබ්බා. භබ්බාගමනනිද්දෙසො වුත්තපටිපක්ඛනයෙන වෙදිතබ්බො. එවමිමස්මිං දුකෙ යෙ ච පුග්ගලා පඤ්චානන්තරියකා, යෙ ච නියතමිච්ඡාදිට්ඨිකා, යෙහි ච අහෙතුකද්විහෙතුකපටිසන්ධිගහිතා,[11] යෙ ච බුද්ධාදීනං[12] න සද්දහන්ති, යෙසඤ්ච කත්තුකම්‍යතාඡන්දො නත්ථි, යෙ ච

1. ස්‍යා. සත්තහි.
2. සී. I & II. භායිත්වා භායිත්වා.
3. ස්‍යා. භායෙත්වා.
4. ස්‍යා. අනමතග්ගං.
5. ස්‍යා. දුග්ගතිං අතීතත්තා.
6. ස්‍යා. වට්ටතීති.
7. ම. අභබ්බගමනනිද්දෙසෙ.
8. ම. සම්මත්තනියාමාගමස්ස.
9. ස්‍යා. අභබ්බාති.
10. ස්‍යා. සාදිස්සති.
11. ස්‍යා. අහෙතුකද්විහෙතුක- [පටිසන්ධියොගහිතා.
12. ම. බුද්ධාදීනි.

අපරිපුණ්ණභවඞ්ගපඤ්ඤා, යෙසඤ්ච මග්ගඵලානං උපනිස්සයො නත්ථි, තෙ සබ්බෙපි සම්මත්තනියාමං ඔක්කමිතුං අභබ්බා. විපරීතා භබ්බාති වුත්තා.

නියතානියතනිද්දෙසෙ **ආනන්තරිකා**ති[1] ආනන්තරියකම්මසමඞ්ගිනො[2]. **මිච්ඡාදිට්ඨිකා**ති නියතමිච්ඡාදිට්ඨිසමඞ්ගිනො. සබ්බෙපි හෙතෙ නිරයස්ස අත්ථාය නියතත්තා නියතා නාම[3]. අට්ඨ පන අරියපුග්ගලා සම්මාභාවාය උපරූපරිමග්ගඵලත්ථාය චෙව අනුපාදාපරිනිබ්බානත්ථාය ච නියතත්තා නියතා නාම. අවසෙසපුග්ගලා[4] පන අනිබද්ධගතිකා. යථා ආකාසෙ ඛිත්තදණ්ඩා පථවියං පතන්තා අග්ගෙන වා මජ්ඣෙන වා මූලෙන වා පතිස්සතීති න ඤායති, එවමෙව අසුකගතියා නාම නිබ්බත්තිස්සන්තීති නියමාභාවා අනියතා නාමාති වෙදිතබ්බා. යා පන උත්තරකුරුකානං නියතගතිකතා වුත්තා, න සා නියතධම්මවසෙන මිච්ඡත්තසම්මත්තනියතධම්මායෙව හි[5] නියතා නාම. තෙසඤ්ච වසෙනායං පුග්ගලනියමො කථිතොති.

පටිපන්නකනිද්දෙසෙ **මග්ගසමඞ්ගිනො**ති මග්ගට්ඨකපුග්ගලා. තෙ හි ඵලත්ථාය පටිපන්නත්තා පටිපන්නකා නාම. **ඵලසමඞ්ගිනො**ති ඵලපටිලාභසමඞ්ගිතාය ඵලසමඞ්ගිනො. ඵලපටිලාභතො පට්ඨාය හි තෙ ඵලසමාපත්තිං අසමාපන්නාපි ඵලෙ ඨිතායෙව නාම.

සමසීසිනිද්දෙසෙ **අපුබ්බං අචරිම**න්ති අපුරෙ අපච්ඡා. එකප්පහාරෙනෙවාති අත්ථො. **පරියාදාන**න්ති පරික්ඛයො. **අයං වුච්චතී**ති[6] අයං පුග්ගලො සමසීසී නාම වුච්චති. සො පනෙස තිවිධො හොති: ඉරියාපථසමසීසී, රොගසමසීසී, ජීවිතසමසීසීති. තත්ථ යො චඞ්කමන්තොව විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං පත්වා චඞ්කමන්තොව පරිනිබ්බායති[7] පදුමත්ථෙරො විය, ඨිතකොව විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං පත්වා ඨිතකොව පරිනිබ්බායති කොටපබ්බතවිහාරවාසී තිස්සත්ථෙරො විය, නිසින්නොව විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං පත්වා නිසින්නොව පරිනිබ්බායති, නිපන්නොව විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං පත්වා නිපන්නොව පරිනිබ්බායති, අයං ඉරියාපථසමසීසී නාම. යො පන එකං රොගං පත්වා අන්තොරොගෙයෙව විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං පත්වා තෙනෙව රොගෙන පරිනිබ්බායති, අයං රොගසමසීසී නාම. කතරො ජීවිතසමසීසී නාම? සීසන්ති තෙරස සීසානි: පළිබොධසීසඤ්ච තණ්හා, බන්ධනසීසඤ්ච මානො, පරාමාසසීසඤ්ච දිට්ඨි, වික්ඛෙපසීසඤ්ච උද්ධච්චං, කිලෙසසීසඤ්ච අවිජ්ජා, අධිමොක්ඛසීසඤ්ච සද්ධා, පග්ගහසීසඤ්ච විරියං, උපට්ඨානසීසඤ්ච සති, අවික්ඛෙපසීසඤ්ච සමාධි, දස්සනසීසඤ්ච පඤ්ඤා, පවත්තසීසඤ්ච ජීවිතින්ද්‍රියං, ගොචරසීසඤ්ච විමොක්ඛො, සඞ්ඛාරසීසඤ්ච නිරොධොති.

---

1. ම. අනන්තරිකාති. 3. ස්‍යා. නියතා. 4. ස්‍යා. අවසෙසාපුග්ගලා.
2. ම. අනන්තරිකකම්මසමඞ්ගිනො 5. ස්‍යා. මිච්ඡත්තසම්මත්තනියතාධම්මායෙව. ස්‍යා. ආනන්තරිකකම්මසමඞ්ගිනො. 6. ස්‍යා. අයන්ති. 7. ම, & ස්‍යා. පරිනිබ්බාති.

තත්ථ කිලෙසසීසං අවිජ්ජං අරහත්තමග්ගො පරියාදියති. පවත්තසීසං ජීවිතින්ද්‍රියං චුතිචිත්තං පරියාදියති. අවිජ්ජාපරියාදායකං චිත්තං ජීවිතින්ද්‍රියං පරියාදාතුං න සක්කොති. ජීවිතින්ද්‍රියපරියාදායකං[1] චිත්තං අවිජ්ජං පරියාදාතුං න සක්කොති. අවිජ්ජාපරියාදායකං චිත්තං අඤ්ඤං. ජීවිතින්ද්‍රියපරියාදායකං චිත්තං අඤ්ඤං. යස්ස චෙතං සීසද්වයං සමං පරියාදානං ගච්ඡති, සො ජීවිතසමසීසී නාම. කථමිදං සමං හොතීති? වාරසමතාය. යස්මිඤ්හි වාරෙ මග්ගවුට්ඨානං හොති. සොතාපත්තිමග්ගෙ පඤ්ච පච්චවෙක්ඛණානි, සකදාගාමිමග්ගෙ පඤ්ච, අනාගාමිමග්ගෙ පඤ්ච, අරහත්තමග්ගෙ චත්තාරීති එකූනවීසතියා[2] පච්චවෙක්ඛණඤාණෙ පතිට්ඨාය භවඞ්ගං ඔතරිත්වා පරිනිබ්බායති ඉමාය වාරසමතාය ඉදං උභයසීසපරියාදානං[3] සමං හොති නාම. තෙනායං පුග්ගලො ජීවිතසමසීසීති වුච්චති. අයමෙව ච ඉධ අධිප්පෙතො.

ඨිතකප්පීනිද්දෙසෙ ඨිතො කප්පොති ඨිතකප්පො. ඨිතකප්පො අස්ස අත්ථීති ඨිතකප්පී. කප්පං ඨපෙතුං සමත්ථොති අත්ථො. **උඩ්ඩය්හනවෙලා**[4] **අස්සාති** ඣායනකාලො භවෙය්‍ය. **නෙව තාවාති** යාව එස මග්ගසමඞ්ගී පුග්ගලො සොතාපත්තිඵලං න සච්ඡිකරොති, නෙව තාව කප්පො ඣායෙය්‍ය. ඣායමානොපි අඣායිත්වාව තිට්ඨෙය්‍ය. කප්පවිනාසො හි නාම මහාවිකාරො මහාපයොගො කොටිසතසහස්සචක්කවාළස්ස ඣායමානවසෙන[5] මහාලොකවිනාසො. අයම්පි එවං මහාවිනාසො තිට්ඨෙය්‍ය වාති වදති. සාසනෙ පන ධරමානෙ අයං කප්පවිනාසො නාම නත්ථි. කප්පවිනාසෙ සාසනං නත්ථි. ගතකොටිකෙ හි කාලෙ කප්පවිනාසො නාම හොති. එවං සන්තෙපි සත්ථා අන්තරායාභාවං දීපෙතුං ඉදං කාරණං ආහරි. ඉදම්පි භවෙය්‍ය, මග්ගසමඞ්ගිනො පන ඵලස්ස අන්තරායො න සක්කා කාතුන්ති. අයං පන පුග්ගලො කප්පං ඨපෙන්තො[6] කිත්තකං කාලං ඨපෙය්‍යාති? යස්මිං වාරෙ මග්ගවුට්ඨානං හොති අථ භවඞ්ගං ආවට්ටෙන්තං[7] මනොද්වාරාවජ්ජනං උප්පජ්ජති. තතො තීණි අනුලොමානි, එකං ගොත්‍රභුචිත්තං, එකං මග්ගචිත්තං, ද්වෙ ඵලචිත්තානි, පඤ්ච පච්චවෙක්ඛණඤාණානීති එත්තකං කාලං ඨපෙය්‍ය. ඉමං පනත්ථං බාහිරාය ආගන්තුකූපමායපි එවං දීපයිංසු. සචෙ හි සොතාපත්තිමග්ගසමඞ්ගිස්ස මත්ථකූපරි යොජනිකං ඝනසෙලං,[8] තිවට්ටාය රජ්ජුයා බන්ධිත්වා ඔලම්බෙය්‍ය. එකස්මිං වට්ටෙ ඣීනෙන වීහි ඔලම්බෙය්‍ය. ද්වීසු ඣීනෙසු එකෙන ඔලම්බෙය්‍යෙව.[9] තස්මිම්පි ඣීනෙ අබ්භකූටං විය ආකාසෙ තිට්ඨෙය්‍ය. න ත්වෙව තස්ස පුග්ගලස්ස මග්ගානන්තරඵලස්ස[10] අන්තරායං කරෙය්‍යාති. අයං පන දීපනා පරිත්තා. පුරිමාව මහන්තා. න කෙවලං පන සොතාපත්තිමග්ගට්ඨොව කප්පං ඨපෙති. ඉතරෙ මග්ගසමඞ්ගිනොපි ඨපෙන්තියෙව. තෙන භගවා හෙට්ඨා

---

1. ස්‍යා. ජීවිතින්ද්‍රියං පරියාදායකං.
2. ම. එකූනවීසතිමෙ
3. ස්‍යා. පරියාදානම්පි.
4. ම. පු. ප. පා. උඩ්ඩය්හනවෙලා ස්‍යා. ඩය්හනවෙලා.
5. ස්‍යා. ඣායනවසෙන.
6. ස්‍යා. ඨපෙන්තොපි.
7. ස්‍යා. ආවජ්ජෙන්තං.
8. ස්‍යා. එකඝනසෙලං.
9. ස්‍යා. ඔලම්බන්තෙව.
10. ස්‍යා. මග්ගානන්තරස්ස.

ගහිතඤ්ච අගහිතඤ්ච සබ්බං සඞ්කඩ්ඪිත්වා සද්ධිං පිට්ඨිවට්ටකපුග්ගලෙහි ඉමං තන්තිං ආරොපෙසි: **සබ්බෙපි මග්ගසමඞ්ගිනො පුග්ගලා ඨිතකප්පිනො**ති.

අරියනිද්දෙසෙ කිලෙසෙහි ආරකත්තා අරියා. සදෙවකෙන ලොකෙන අරණීයත්තා අරියා. අරියට්ඨො[1] නාම පරිසුද්ධට්ඨොති[2] පරිසුද්ධත්තාපි අරියා. සෙසා අපරිසුද්ධත්තාය අනරියා.

සෙක්ඛනිද්දෙසෙ මග්ගසමඞ්ගිනො මග්ගක්ඛණෙ ඵලසමඞ්ගිනො ච ඵලක්ඛණෙ අධිසීලසික්ඛාදිකා තිස්සොපි සික්ඛා සික්ඛන්තියෙවාති සෙක්ඛා. අරහතා පන අරහත්තඵලක්ඛණෙ තිස්සො සික්ඛා සික්ඛිතා. පුන තස්ස සික්ඛනකිච්චං නත්ථීති අසෙක්ඛා. ඉති සත්ත අරියා සික්ඛන්තීති සෙක්ඛා. ඛීණාසවා[3] අඤ්ඤස්ස සන්තිකෙ සීලාදීනං සික්ඛිතත්තා සික්ඛිතඅසෙක්ඛා නාම. බුද්ධපච්චෙකබුද්ධා සයම්භූතාය අසික්ඛිතඅසෙක්ඛා නාම.[4] සෙසපුග්ගලා නෙව සික්ඛන්ති න සික්ඛිතාති නෙව සෙක්ඛා නාසෙක්ඛා.[5]

තෙවිජ්ජනිද්දෙසෙ පඨමං පුබ්බෙනිවාසදිබ්බචක්ඛුඤාණානි නිබ්බත්තෙත්වා පච්ඡා අරහත්තං පත්තොපි, පඨමං අරහත්තං පත්වා පච්ඡා පුබ්බෙනිවාසදිබ්බචක්ඛුඤාණනිබ්බත්තකොපි තෙවිජ්ජොයෙව නාම. සුත්තන්තකථා පන පරියායදෙසනා, අභිධම්මකථා නිප්පරියායදෙසනාති ඉමස්මිං ඨානෙ ආගමනියමමෙව[6] ධුරං. තස්මා පඨමං වෙ විජ්ජා නිබ්බත්තෙත්වා පච්ඡා අරහත්තං පත්තොව ඉධ අධිප්පෙතො. ඡළභිඤ්ඤෙපි එසෙව නයො.

සම්මාසම්බුද්ධනිද්දෙසෙ **පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසූ**ති පච්ඡිමභවෙ සච්චපටිවෙධතො පුබ්බෙ අඤ්ඤස්ස කස්සචි සන්තිකෙ අස්සුතපුබ්බෙසු. තතො පුරිමපුරිමෙසු පන භවෙසු සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තා බුද්ධසාසනෙ පබ්බජිත්වා තීණි පිටකානි උග්ගහෙත්වා ගතපච්චාගතවත්තං ආරුය්හ කම්මට්ඨානං අනුලොමං ගොත්‍රභුං[7] ආහච්ච ඨපෙන්ති තස්මා පච්ඡිමභවස්මිංයෙව අනාචරියකභාවං සන්ධායෙතං වුත්තං. තදා හි[8] තථාගතො පූරිතපාරමිත්තා[9] අඤ්ඤස්ස සන්තිකෙ සාමං අනනුස්සුතෙසු සඞ්ඛතාසඞ්ඛතධම්මෙසු "ඉදං දුක්ඛං–පෙ–අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනීපටිපදා"ති අත්තපච්චක්ඛෙන ඤාණෙන[10] චත්තාරි සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣති. **තත්ථ චා**ති තස්මිඤ්ච චතුසච්චසම්බොධිසඞ්ඛාතෙ අරහත්තමග්ගෙ† සබ්බඤ්ඤුතං පාපුණාති † **බලෙසු ච[11] වසීභාව**න්ති සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙ චෙව[12] බලෙසු ච[13] චිණ්ණවසීභාවං පාපුණාති. බුද්ධානඤ්හි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස චෙව දසබලඤාණස්ස ච අධිගමනතො පට්ඨාය[14] අඤ්ඤං කාතබ්බං නාම නත්ථි. යථා පන උභතො සුජාතස්ස ඛත්තියකුමාරස්ස අභිසෙකප්පත්තිතො

---

1. ස්‍යා. අරියත්ථො.
2. ස්‍යා. පරිසුද්ධත්ථොති
3. සී. 11. සබ්බෙඛීණාසවා.
4. ස්‍යා. අසික්ඛිතාසෙක්ඛා.
5. ස්‍යා. නෙවසෙක්ඛානාසෙක්ඛා නාම.
6. ස්‍යා. ආගමනියමමෙව.
7. ස්‍යා. අනුලොමගොත්‍රභූ
8. ස්‍යා. තථාහි.
9. ස්‍යා. පූරිතපාරමිත්තා
10. ස්‍යා. ඤාණෙනසාමං. සුච.

† ස්‍යා. නදිස්සති

11. ම. ඵලෙ
12. ම. සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණඤ්චෙව.
13. ම. ඵලෙසු ච.
14. ම. අධිගමත්ථාය.

පට්ඨාය ඉදං නාම ඉස්සරියං අනාගතන්ති න වත්තබ්බං. සබ්බං ආගතමෙව හොති. එවමෙව බුද්ධානං අරහත්තමග්ගස්ස ආගමනතො පට්ඨාය[1] අයං නාම ගුණො න ආගතො, න පටිවිද්ධො, න පච්චක්ඛොති න වත්තබ්බො. සබ්බෙපි සබ්බඤ්ඤුගුණා ආගතා, පටිවිද්ධා, පච්චක්ඛකතාව හොන්ති. **අයං වුච්චතී**ති අයං එවං පාරමීපූරණසිද්ධානුභාවෙන අරියමග්ගෙන පටිවිද්ධසබ්බඤ්ඤුගුණො පුග්ගලො සම්මාසම්බුද්ධොති වුච්චති.

පච්චෙකබුද්ධනිද්දෙසෙපි **පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසූ**ති පදෙ[2] පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. පච්චෙකබුද්ධොපි හි පච්ඡිමභවෙ අනාචරියකො අත්තුක්කංසිකඤාණෙනෙව පටිවිද්ධසච්චො සබ්බඤ්ඤුතඤාණෙ චෙව බලෙසු ච[3] චිණ්ණවසීභාවං න පාපුණාති.

උභතොභාගවිමුත්තනිද්දෙසෙ **අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන ඵුසිත්වා විහරතී**ති අට්ඨ සමාපත්තියො සහජාතනාමකායෙන පටිලභිත්වා විහරති. **පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා**ති විපස්සනාපඤ්ඤාය සඞ්ඛාරගතං, මග්ගපඤ්ඤාය චත්තාරි සච්චානි පස්සිත්වා චත්තාරොපි ආසවා ඛීණා හොන්ති. **අයං වුච්චතී**ති අයං එවරූපො පුග්ගලො උභතොභාගවිමුත්තො නාමාති වුච්චති. අයඤ්හි ද්වීහි භාගෙහි ද්වෙ වාරෙ විමුත්තොති උභතොභාගවිමුත්තො. තත්‍රායං ථෙරවාදො: තිපිටකචූළනාගත්ථෙරො තාව ආහ: සමාපත්තියා වික්ඛම්භනවිමොක්ඛෙන, මග්ගෙන සමුච්ඡෙදවිමොක්ඛෙන විමුත්තොති උභතො භාගෙහි ද්වෙ වාරෙ විමුත්තොති.[4] තිපිටකමහාධම්මරක්ඛිතත්ථෙරො නාමනිස්සිතකො එසොති වත්වා,

"අච්චි යථා වාතවෙගෙන ඛිත්තා (උපසීවාති භගවා)
අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛ්‍යං,
එවං මුනී නාමකායා විමුත්තො
අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛ්‍ය''න්ති

වත්වා, සුත්තං ආහරිත්වා නාමකායතො ච රූපකායතො ච සුවිමුත්තත්තා[5] උභතොභාගවිමුත්තොති ආහ. තිපිටකචූළාභයත්ථෙරො පනාහ: සමාපත්තියා වික්ඛම්භනවිමොක්ඛෙන එකවාරං විමුත්තො, මග්ගෙන සමුච්ඡෙදවිමොක්ඛෙන එකවාරං විමුත්තොති උභතොභාගවිමුත්තොති.

ඉමෙ පන තයොපි ථෙරා පණ්ඩිතා තිණ්ණම්පි වාදෙ කාරණං දිස්සතීති තිණ්ණම්පි වාදං තන්තිං කත්වා ඨපයිංසු. සඞ්ඛෙපතො පන අරූපසමාපත්තියා රූපකායතො විමුත්තො, මග්ගෙන නාමකායතො විමුත්තොති උභොහි භාගෙහි විමුත්තත්තා උභතොභාගවිමුත්තො. සො චතුන්නං අරූපසමාපත්තීනං එකෙකතො උට්ඨාය සඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා අරහත්තං පත්තානං චතුන්නං, නිරොධා උට්ඨාය අරහත්තං පත්තස්ස අනාගාමිනො වසෙන පඤ්චවිධො හොති. තත්‍ර පුරිමා චත්තාරො සමාපත්තිසීසනිරොධං න සමාපජ්ජන්තීති පරියායෙන උභතොභාගවිමුත්තා[6] නාම. අට්ඨසමා

1. සී. ආගමනතො. 3. ම. සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙ චෙව බලෙසු ච. 5. සී. විමුත්තොති.
2. සී. පදස්ස. 4. සී. උභතොභාගවිමුත්තොති. 6. සී. උභතොභාගවිමුත්තා.

පත්තිලාභී අනාගාමී තං සමාපජ්ජිත්වා තතො උට්ඨාය විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පත්තොති නිප්පරියායෙන උභතොභාගවිමුත්තසෙට්ඨො නාම. නනු ච අරූපාවචරජ්ඣානම්පි උපෙක්ඛාචිත්තෙකග්ගතාහි දුවඞ්ගිකං රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානම්පි තස්මා තම්පි පදට්ඨානං කත්වා අරහත්තං පත්තෙන උභතොභාගවිමුත්තෙන භවිතබ්බන්ති? න භවිතබ්බං[1]. කස්මා රූපකායතො අවිමුත්තත්තා. තඤ්හි කිලෙසකායතොව විමුත්තං, න රූපකායතො. තස්මා තතො උට්ඨාය අරහත්තං පත්තො උභතොභාගවිමුත්තො නාම න හොති. අරූපාවචරං පන නාමකායතො ච විමුත්තං රූපකායතො චාති තදෙව පාදකං කත්වා අරහත්තං පත්තො උභතොභාගවිමුත්තො[2] හොතීති වෙදිතබ්බො.

පඤ්ඤාවිමුත්තනිද්දෙසෙ පඤ්ඤාය විමුත්තොති **පඤ්ඤාවිමුත්තො**. සො සුක්ඛවිපස්සකො, චතූහි ඣානෙහි උට්ඨාය අරහත්තං පත්තා චත්තාරො චාති පඤ්චවිධො හොති. එතෙසු හි එකොපි අට්ඨවිමොක්ඛලාභී න හොති. තෙනෙව **න හෙව ඛො අට්ඨවිමොක්ඛෙ**ති ආදිමාහ. අරූපාවචරජ්ඣානෙසු පන එකස්මිං සති උභතොභාගවිමුත්තොයෙව නාම හොති.

කායසක්ඛිනිද්දෙසෙ **එකච්චෙ ආසවා**ති හෙට්ඨිමමග්ගත්තයවජ්ඣා. **අයං වුච්චතී**ති අයං එවරූපො පුග්ගලො කායසක්ඛීති වුච්චති. සො හි ඵුට්ඨන්තං සච්ඡිකරොතීති කායසක්ඛී. ඣානඵස්සං[3] පඨමං ඵුසති. පච්ඡා නිරොධං නිබ්බානං[4] සච්ඡිකරොතීතිපි කායසක්ඛී. †සො† සොතාපත්තිඵලට්ඨං ආදිං කත්වා යාව අරහත්තමග්ගට්ඨා ඡබ්බිධො හොතීති.

දිට්ඨිප්පත්තනිද්දෙසෙ **ඉදං දුක්ඛ**න්ති ඉදං ‡දුක්ඛං එත්තකං‡ දුක්ඛං න ඉතො උද්ධං. දුක්ඛසමුදයාදීසුපි එසෙව නයො. **යථාභූතං පජානා**තීති ඨපෙත්වා තණ්හං පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධෙ දුක්ඛසච්චන්ති[5] යාථාවසරසතො පජානාති. තණ්හා පන දුක්ඛං ජනෙති[6] නිබ්බත්තෙතීති පභාවෙති තතො තං දුක්ඛං සමුදෙති තස්මා නං අයං දුක්ඛසමුදයොති යථාභූතං පජානාති. යස්මා පන ඉදං දුක්ඛඤ්ච සමුදයො ච නිබ්බානං පත්වා නිරුජ්ඣන්ති වූපසමන්ති අප්පවත්තිං ගච්ඡන්ති තස්මා නං අයං දුක්ඛනිරොධොති යථාභූතං පජානාති. අරියො පන අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො තං දුක්ඛනිරොධං[7] ගච්ඡති. තෙන තං අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනිපටිපදාති යථාභූතං පජානාති, එත්තාවතා නානාක්ඛණෙ සච්චවවත්ථානං දස්සිතං[8] හොති. ඉදානි එකක්ඛණෙ දස්සෙතුං **තථාගතප්පවෙදිතා**ති ආදිමාහ. තත්ථ **තථාගතප්පවෙදිතා**ති මහාබොධිමණ්ඩෙ නිසීදිත්වා තථාගතෙන පටිවිද්ධා, විදිතා, පාකටීකතා.[9] **ධම්මා**ති චතුසච්චධම්මා. **වොදිට්ඨා හොන්තී**ති සුදිට්ඨා[10] හොන්ති. **වොචරිතා**ති සුචරිතා[11]

---

1. ස්‍යා, න භවිතබ්බන්ති
2. ස්‍යා. උභතොභාගවිමුත්තො නාම.
3. ස්‍යා. ඣානඵලං.
4. ස්‍යා. නිරොධනිබ්බානං.
†. ස්‍යා. න විජ්ජති.
‡. ස්‍යා. නවිජ්ජ.
5. ස්‍යා. දුක්ඛ සච්චන්ති.
6. ස්‍යා. සමුදෙති ජනෙති.
7. ස්‍යා. තතොතං දුක්ඛං නිරොධං.
8. ම. දස්සිතං
9. ස්‍යා. පාකටං කතා.
10 ස්‍යා සුවිසුදිට්ඨං
11. ස්‍යා. සුවිසුචරිතා

තෙසු අනෙන පඤ්ඤා සුට්ඨු චරපිතා හොතීති අත්ථො. **අයං වුච්චතී**ති අයං එවරූපො පුග්ගලො දිට්ඨිප්පත්තොති වුච්චති. අයඤ්හි දිට්ඨන්තං පත්තොති දිට්ඨිප්පත්තො. දුක්ඛා සඞ්ඛාරා සුඛො නිරොධොති **ඤාණං** හොති, දිට්ඨං විදිතං සච්ඡිකතං පස්සිතං[1] පඤ්ඤායාති දිට්ඨිප්පත්තො. අයම්පි කායසක්ඛී විය ඡබ්බිධොව හොති.

සද්ධාවිමුත්තනිද්දෙසෙ **නො ච ඛො යථා දිට්ඨිප්පත්තස්සා**ති යථා දිට්ඨිප්පත්තස්ස ආසවා පරික්ඛීණා, න එවං සද්ධාවිමුත්තස්සාති අත්ථො. කිම්පන තෙසං කිලෙසප්පහානෙ නානත්තං අත්ථීති? නත්ථි. අථ කස්මා සද්ධාවිමුත්තො දිට්ඨිප්පත්තං න පාපුණාතීති? ආගමනීයනානත්තෙන. දිට්ඨිප්පත්තො හි ආගමනම්හි කිලෙසෙ වික්ඛම්භෙන්තො අප්පදුක්ඛෙන අප්පකසිරෙන අකිලමන්තොව සක්කොති.[2] සද්ධාවිමුත්තො පන දුක්ඛෙන කසිරෙන කිලමන්තො හුත්වා වික්ඛම්භෙතුං සක්කොති. තස්මා දිට්ඨිප්පත්තං න පාපුණාති. අපි ච තෙසං පඤ්ඤායපි නානත්තං අත්ථියෙව. දිට්ඨිප්පත්තස්ස හි උපරි තිණ්ණං මග්ගානං විපස්සනාඤාණං තික්ඛං සූරං පසන්නං හුත්වා වහති. සද්ධාවිමුත්තස්ස විපස්සනාඤාණං නො තික්ඛං සූරං පසන්නං හුත්වා වහති. තස්මාපි සො දිට්ඨිප්පත්තං න පාපුණාති.[3] යථා හි වීසු තරුණෙසු සිප්පං දස්සෙන්තෙසු එකස්ස හත්ථෙ තිඛිණො අසි. එකස්ස කුණ්ඨො[4]. තිඛිණෙන අසිනා කදලි ඡිජ්ජමානා සද්දං න කරොති. කුණ්ඨෙන[5] ඡිජ්ජමානා කටකටාති සද්දං කරොති. තත්ථ තිඛිණෙන අසිනා සද්දං අකාරෙන්තියා එව කදලියා ඡෙදනං විය දිට්ඨිප්පත්තස්ස තිණ්ණං මග්ගානං විපස්සනාඤාණස්ස තිඛිණසූරවිප්පසන්නභාවො, කුණ්ඨෙන අසිනා සද්දං කාරෙන්තියාපි කදලියා ඡෙදනං විය සද්ධාවිමුත්තස්ස තිණ්ණං මග්ගානං විපස්සනාඤාණස්ස අතිඛිණඅසූරඅප්පසන්නභාවො වෙදිතබ්බො.

ඉමං පන නයං **නො**ති පටික්ඛිපිත්වා ආගමනීයනානත්තෙනෙව සද්ධාවිමුත්තො දිට්ඨිප්පත්තං න පාපුණාතීති සන්නිට්ඨානං කතං. ආගමට්ඨකථාසු පන වුත්තං: එතෙසු හි සද්ධාවිමුත්තස්ස පුබ්බභාගමග්ගක්ඛණෙ සද්දහන්තස්ස විය ඔකප්පෙන්තස්ස විය අධිමුච්චන්තස්ස විය ච කිලෙසක්ඛයො හොති. දිට්ඨිප්පත්තස්ස පුබ්බභාගමග්ගක්ඛණෙ කිලෙසච්ඡෙදකඤාණං අදන්ධං තිඛිණං සූරං හුත්වා වහති. තස්මා යථා නාම අතිඛිණෙන[6] අසිනා කදලිං ඡින්දන්තස්ස ඡින්නට්ඨානං න මට්ඨං හොති. අසි න සීඝං වහති. සද්දො සුය්‍යති. බලවතරො වායාමො කාතබ්බො හොති. එවරූපා සද්ධාවිමුත්තස්ස පුබ්බභාගමග්ගභාවනා. යථා පන සුනිසිතෙනෙව අසිනා කදලිං ඡින්දන්තස්ස ඡින්නට්ඨානං මට්ඨං හොති. අසි සීඝං වහති. සද්දො න සුය්‍යති. බලවවායාමකිච්චං න හොති. එවරූපා දිට්ඨිප්පත්තස්ස පුබ්බභාගමග්ගභාවනාති වෙදිතබ්බාති. **අයං වුච්චතී**ති අයං එවරූපො පුග්ගලො සද්ධාවිමුත්තොති වුච්චති. අයං හි සද්දහන්තො විමුත්තොති සද්ධාවිමුත්තො. අයම්පි කායසක්ඛී විය ඡබ්බිධොව හොති.

1. ස්‍යා. ඵුසිතං
2. ස්‍යා. වික්ඛම්භිතුං සක්කොති.
3. සං. න පාපුණාතීති.
4. ස්‍යා. කුණ්ඨා.
5. ම. නාතිතිඛිණෙන.
6. ස්‍යා. තිඛිණනිසිතෙන.

ධම්මානුසාරිනිද්දෙසෙ **පටිපන්නස්සාති** ඉමිනා සොතාපත්තිමග්ගට්ඨො දස්සිතො. **අධිමත්තන්ති** බලවං. පඤ්ඤං වාහෙතීති **පඤ්ඤාවාහී.** පඤ්ඤා ඉමං පුග්ගලං වහතීති පඤ්ඤාවාහීතිපි වුත්තං හොති.[1] **පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමන්ති** පඤ්ඤං පුරෙචාරිකං කත්වා. **අයං වුච්චතීති** අයං එවරූපො පුග්ගලො ධම්මානුසාරීති වුච්චති. සො හි පඤ්ඤාසඞ්ඛාතෙන ධම්මෙන සරති අනුස්සරතීති ධම්මානුසාරී. සොතාපත්තිමග්ගට්ඨස්සෙවෙතං[2] නාමං. ඵලෙ පන පත්තෙ දිට්ඨිප්පත්තො නාම හොති.

සද්ධානුසාරිනිද්දෙසෙපි සද්ධං වාහෙතීති **සද්ධාවාහී.** සද්ධා ඉමං පුග්ගලං වහතීති සද්ධාවාහීතිපි වුත්තමෙව. **සද්ධාපුබ්බඞ්ගමන්ති** සද්ධාපුරෙචාරිකං කත්වා. **අයං වුච්චතීති** අයං එවරූපො පුග්ගලො සද්ධානුසාරීති වුච්චති. සො හි සද්ධාය සරති අනුස්සරතීති සද්ධානුසාරී. සොතාපත්තිමග්ගට්ඨස්සෙවෙතං[3] නාමං. ඵලෙ පන පත්තෙ සද්ධාවිමුත්තො නාම හොති. ලොකුත්තරධම්මඤ්හි නිබ්බත්තෙන්තානං ද්වෙ ධුරානි නාම. ද්වෙ අභිනිවෙසා නාම. ද්වෙ සීසානි නාම. තත්ථ සද්ධාධුරං පඤ්ඤාධුරන්ති ද්වෙ ධුරානි නාම. එකො පන භික්ඛු සමථාභිනිවෙසෙන අභිනිවිසති, එකො විපස්සනාභිනිවෙසෙනාති ඉමෙ ද්වෙ අභිනිවෙසා නාම. එකො ච මත්ථකං පාපුණන්තො උභතොභාගවිමුත්තො හොති. එකො පඤ්ඤාවිමුත්තොති ඉමානි ද්වෙ සීසානි නාම. යෙ හි කෙචි[4] ලොකුත්තරධම්මං නිබ්බත්තෙන්ති, සබ්බෙ තෙ ඉමෙ ද්වෙ ධම්මෙ ධුරං කත්වා ඉමෙසු ද්වීසු ඨානෙසු අභිනිවිසිත්වා ඉමෙහි ද්වීහි ඨානෙහි[5] විමුච්චන්ති. තෙසු යො භික්ඛු අට්ඨසමාපත්තිලාභී පඤ්ඤං ධුරං කත්වා සමථවසෙන අභිනිවිට්ඨො අඤ්ඤතරං අරූපසමාපත්තිං පදට්ඨානං කත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං පාපුණාති. සො සොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ ධම්මානුසාරී නාම. පරතො පන ඡසු ඨානෙසු කායසක්ඛී නාම. අරහත්තඵලෙ පත්තෙ උභතොභාගවිමුත්තො නාම. අපරො පඤ්ඤමෙව ධුරං කත්වා විපස්සනාවසෙන අභිනිවිට්ඨො සුද්ධසඞ්ඛාරෙ වා රූපාවචරජ්ඣානෙසු වා අඤ්ඤතරං සම්මසිත්වා අරහත්තං පාපුණාති. අයම්පි සොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙයෙව[6] ධම්මානුසාරී නාම. පරතො පන ඡසු ඨානෙසු දිට්ඨිප්පත්තො නාම. අරහත්තෙ පත්තෙ පඤ්ඤාවිමුත්තො නාම. ඉධ ද්වෙ නාමානි අපුබ්බානි. තානි පුරිමෙහි සද්ධිං පඤ්ච හොන්ති. අපරො අට්ඨසමාපත්තිලාභී සද්ධං ධුරං කත්වා සමාධිවසෙන[7] අභිනිවිට්ඨො අඤ්ඤතරං අරූපසමාපත්තිං පදට්ඨානං කත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං පාපුණාති. අයං සොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ සද්ධානුසාරී නාම. පරතො ඡසු ඨානෙසු කායසක්ඛීයෙව නාම. අරහත්තෙ පත්තෙ උභතොභාගවිමුත්තොයෙව නාම. ඉධ එකමෙව නාමං අපුබ්බං. තෙන සද්ධිං පුරිමානි පඤ්ච ඡ හොන්ති. අපරො සද්ධමෙව ධුරං කත්වා

1. ස්‍යා. වුත්තං.
2. ස්‍යා. සොතාපත්තිමග්ගට්ඨස්සෙතං.
3. ස්‍යා. සොතාපත්තිමග්ගට්ඨස්සෙතං.
4. ස්‍යා. යෙකෙචි.
5. ස්‍යා. සීසෙහි.
6. ස්‍යා. සොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ
7. ස්‍යා. සමාපත්තිවසෙන.

විපස්සනාවසෙන අභිනිවිට්ඨො සුද්ධසඞ්ඛාරෙ වා රූපාවචරජ්ඣානෙසු වා අඤ්ඤතරං සම්මසිත්වා අරහත්තං පාපුණාති. අයම්පි සොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ සද්ධානුසාරී නාම. පරතො ඡසු ඨානෙසු සද්ධාවිමුත්තො නාම. අරහත්තෙ පත්තෙ පඤ්ඤාවිමුත්තො නාම. ඉධාපි එකමෙව නාමං අපුබ්බං. තෙන සද්ධිං පුරිමානි ඡ සත්ත හොන්ති. ඉමෙ සත්ත පුග්ගලා ලොකෙ අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යා නාමාති.[1]

සත්තක්ඛත්තුපරමනිද්දෙසෙ **සත්තක්ඛත්තු**න්ති සත්තවාරෙ. සත්තක්ඛත්තුපරමා භවූපපත්ති අත්තභාවග්ගහණං අස්ස, තතො පරං අට්ඨමං භවං න ආදියතීති **සත්තක්ඛත්තුපරමො**. **සොතාපන්නො හොතී**ති එත්ථ සොතොති අරියමග්ගො තෙන සමන්නාගතො සොතාපන්නො නාම. යථාහ: "සොතො සොතොති හි[2] සාරිපුත්ත, වුච්චති. කතමො නු ඛො සාරිපුත්ත, සොතොති? අයමෙව හි භන්තෙ, අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො සොතො සෙය්‍යථීදං: සම්මාදිට්ඨි-පෙ-සම්මාසමාධී"ති. †"සොතාපන්නො†සොතාපන්නොති සාරිපුත්ත, වුච්චති. කතමො නු ඛො සාරිපුත්ත, සොතාපන්නොති? යො හි භන්තෙ, ඉමිනා අරියෙන අට්ඨඞ්ගිකෙන මග්ගෙන සමන්නාගතො ස්වායං ආයස්මා එවං නාමො එවං ගොත්තො ඉති වා"ති. එවං මග්ගක්ඛණෙපි සොතාපන්නො නාම හොති.[3] ඉධ පන මග්ගෙන ඵලස්ස නාමං දින්නන්ති ඵලක්ඛණෙ සොතාපන්නො අධිප්පෙතො. **අවිනිපාතධම්මො**ති විනිපාතසඞ්ඛාතං අපායං උපපත්තිවසෙන අනාගමනභාවො. **නියතො**ති මග්ගනියාමෙන නියතො. **සම්බොධිපරායනො**ති බුජ්ඣනකභාවපරායනො, සො හි පටිලද්ධමග්ගෙන බුජ්ඣතීති සම්බොධිපරායනො. උපරි තීහි මග්ගෙහි අවස්සං බුජ්ඣිස්සතීති වා සම්බොධිපරායනො. **දෙවෙ ච මනුස්සෙ ච**ාති දෙවලොකඤ්ච මනුස්සලොකඤ්ච. **සන්ධාවිත්වා සංසරිත්වා**ති පටිසන්ධිවසෙන අපරාපරං ගන්ත්වා. **දුක්ඛස්සන්තං කරොතී**ති වට්ටදුක්ඛස්ස පරියන්තං පරිවටුමං කරොති. **අයං වුච්චතී**ති අයං එවරූපො පුග්ගලො සත්තක්ඛත්තුපරමො නාම වුච්චති. අයම්පන කාලෙන දෙවලොකස්ස කාලෙන මනුස්සලොකස්ස වසෙන මිස්සකභවෙන කථිතොති වෙදිතබ්බො.

කොලංකොලනිද්දෙසෙ කුලතො කුලං ගච්ඡතීති **කොලංකොලො**. සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියතො හි පට්ඨාය නීචෙ කුලෙ උපපත්ති නාම නත්ථි. මහාභොගකුලෙසුයෙව නිබ්බත්තතීති අත්ථො. **ද්වෙ වා තීණි වා කුලානී**ති දෙවමනුස්සවසෙන ද්වෙ වා තයො වා භවෙ. ඉති අයම්පි මිස්සකභවෙනෙව කථිතො. දෙසනාමත්තමෙව චෙතං **ද්වෙ වා තීණි වා**ති. යාව ඡට්ඨභවා සංසරන්තොපි[5] පන කොලංකොලො ව හොති.[6]

එකබීජීනිද්දෙසෙ ඛන්ධබීජං නාම කථිතං. යස්ස හි සොතාපන්නස්ස එකංයෙව ඛන්ධබීජං අත්ථි, එකං අත්තභාවග්ගහණං සො එකබීජී නාම. **මානුසකං භව**න්ති ඉදං පනෙත්ථ දෙසනාමත්තමෙව. දෙවභවං

1. ස්‍යා. නාම හොන්ති.
2. ස්‍යා. සොතොති ඉදං.
3. ස්‍යා. හොතීති.
4. ම. අනාගමනසභාවො ස්‍යා. අගමනභාවො.
5. ස්‍යා සංසරණකො.
6. ස්‍යා. වට්ටදුක්ඛස්සපරියන්තං පරිවටුමංකරොතීතිච දිස්සති

†, ස්‍යා. නවිජ්ජති.

නිබ්බත්තන්තීතිපි වත්තුං වට්ටතියෙව. භගවතා ගහිතනාමවසෙනෙව චෙතානි එතෙසං නාමානි. එත්තකං[1] ඨානං ගතො සත්තක්ඛත්තුපරමො නාම හොති, එත්තකං කොලංකොලො, එත්තකං එකබීජීති භගවතා එතෙසං නාමං ගහිතං. නියමතො පන අයං සත්තක්ඛත්තුපරමො, අයං කොලංකොලො, අයං එකබීජීති නත්ථි. කො පන තෙසං එතං පභෙදං නියමෙතීති? කෙචි තාව ථෙරා පුබ්බහෙතු නියමෙතීති වදන්ති. කෙචි පඨමමග්ගො, කෙචි උපරි තයො මග්ගා, කෙචි තිණ්ණං මග්ගානං විපස්සනාති. තත්ථ පුබ්බහෙතු නියමෙතීති වාදෙ, පඨමමග්ගස්ස උපනිස්සයො කතො නාම හොති, උපරි තයො මග්ගා නිරුපනිස්සයා උප්පන්නාති වචනං ආපජ්ජති. පඨමමග්ගො නියමෙතීති වාදෙ, උපරි තිණ්ණං මග්ගානං නිරත්ථකතා ආපජ්ජති. උපරි තයො මග්ගා නියමෙන්තීති වාදෙ, පඨමමග්ගෙ අනුප්පන්නෙයෙව උපරි තයො මග්ගා උප්පන්නාති ආපජ්ජති. තිණ්ණං මග්ගානං විපස්සනා නියමෙතීති වාදෙ පන යුජ්ජති. සචෙ හි උපරි[2] තිණ්ණං මග්ගානං විපස්සනා බලවතී හොති, එකබීජී නාම හොති. තතො මන්දතරාය කොලංකොලො, තතො මන්දතරාය සත්තක්ඛත්තුපරමොති. එකච්චො හි සොතාපන්නො වට්ටජ්ඣාසයො හොති වට්ටාභිරතො, පුනප්පුනං වට්ටස්මිංයෙව විචරති සන්දිස්සති. අනාථපිණ්ඩික-සෙට්ඨි, විසාඛාඋපාසිකා, චූළරථමහාරථදෙවපුත්තා, අනෙකවණ්ණදෙවපුත්තො, සක්කො දෙවරාජා, නාගදත්තදෙවපුත්තොති ඉමෙ හි එත්තකා ජනා වට්ටජ්ඣාසයා වට්ටාභිරතා. ආදිතො පට්ඨාය ඡ දෙවලොකෙ සොධෙත්වා[3] අකනිට්ඨෙ ඨත්වා පරිනිබ්බායිස්සන්ති. ඉමෙ ඉධ න ගහිතා. න කෙවලඤ්චිමෙ යොපි මනුස්සෙසුයෙව සත්තක්ඛත්තුං සංසරිත්වා අරහත්තං පාපුණාති, යොපි දෙවලොකෙ නිබ්බත්තො දෙවෙසුයෙව සත්තක්ඛත්තුං අපරාපරං සංසරිත්වා අරහත්තං පාපුණාති, ඉමෙපි ඉධ න ගහිතා. මිස්සකභවවසෙනෙව පනෙතෙ සත්තක්ඛත්තුපරම කොලංකොලා, මානුසකභවනිබ්බත්තකොයෙව ච එකබීජී ගහිතොති වෙදිතබ්බො. තත්ථ එකෙකො දුක්ඛාපටිපදාදිවසෙන චතුබ්බිධභාවං ආපජ්ජති. සද්ධාධුරෙනෙව චත්තාරො සත්තක්ඛත්තුපරමා, චත්තාරො කොලංකොලා, චත්තාරො එකබීජිනොති ද්වාදස හොන්ති. සචෙ පඤ්ඤාය සක්කා නිබ්බත්තෙතුං අහං ලොකුත්තරධම්මං නිබ්බත්තෙස්සාමීති එවං පඤ්ඤං ධුරං කත්වා සත්තක්ඛත්තුපරමාදිභාවං පත්තාපි පටිපදාවසෙන ද්වාදසෙවාති ඉමෙ චතුවීසති සොතාපන්නා ඉහට්ඨකනිජ්ඣානිකවසෙනෙව ඉමස්මිං ඨානෙ ඨපිතාති වෙදිතබ්බා.

සකදාගාමිනිද්දෙසෙ පටිසන්ධිවසෙන සකිං ආගච්ඡතීති **සකදාගාමී. සකිදෙවාති** එකවාරංයෙව. **ඉමං ලොකං ආගන්ත්වාති** ඉමිනා පඤ්චසු සකදාගාමීසු චත්තාරො වජ්ජෙත්වා එකොව ගහිතො. එකච්චො හි ඉධ සකදාගාමිඵලං පත්වා ඉධෙව පරිනිබ්බායති. එකච්චො ඉධ පත්වා දෙවලොකෙ පරිනිබ්බායති. එකච්චො දෙවලොකෙ පත්වා තත්ථෙව පරිනිබ්බා

1. සෑ. එත්ත ඨානෙති.
2. සෑ. සචෙපි,
3. සෑ. ඡසු දෙවලොකෙසු නිබ්බත්තා දෙවෙසුයෙව සොධෙත්වා.

යන්ති. එකච්චෙ දෙවලොකෙ පත්වා ඉධූපපජ්ජිත්වා පරිනිබ්බායන්ති. ඉමෙ චත්තාරොපි ඉධ න ගහිතා. යො පන ඉධ පත්වා දෙවලොකෙ යාව-තායුකං වසිත්වා පුන ඉධූපපජ්ජිත්වා පරිනිබ්බායති. අයං එකො ච ඉධ ගහිතොති වෙදිතබ්බො. සෙසමෙත්ථ යං වත්තබ්බං සියා තං සබ්බං හෙට්ඨා ධම්මසඞ්ගහට්ඨකථායං ලොකුත්තරකුසලනිද්දෙසෙ වුත්තමෙව. ඉමස්ස පන සකදාගාමිනො එකබීජිනා සද්ධිං කිං නානාකරණන්ති? එකබීජිස්ස එකාව පටිසන්ධි. සකදාගාමිස්ස ද්වෙ පටිසන්ධියො. ඉදං තෙසං නානාකරණන්ති.

අනාගාමිනිද්දෙසෙ **ඔරංභාගියානං සංයොජනාන**න්ති ඔරං වුච්චති කාමධාතු. යස්ස ඉමානි පඤ්ච බන්ධනානි අප්පහීනානි හොන්ති. සො භවග්ගෙ නිබ්බත්තොපි ගිලිතබළිසො මච්ඡො විය දීඝසුත්තකෙන පාදෙ බද්ධකාකො විය[1] තෙහි බන්ධනෙහි ආකඩ්ඪියමානො කාමධාතුයංයෙව පතතීති[2] පඤ්චබන්ධනානි ඔරම්භාගියානීති වුච්චන්ති. හෙට්ඨා-භාගියානි හෙට්ඨාකොට්ඨාසිකානීති අත්ථො. **පරික්ඛයා**ති තෙසං බන්ධනානං පරික්ඛයෙන. **ඔපපාතිකො**ති උපපාතයොනිකො. ඉමිනාස්ස ගබ්භසෙය්‍යා පටික්ඛිත්තා. **තත්ථ පරිනිබ්බායී**ති තත්ථ සුද්ධාවාසලොකෙ[3] පරිනිබ්බායිතා. **අනාවත්තිධම්මො තස්මා ලොකා**ති පටිසන්ධිගහණවසෙන තස්මා ලොකා ඉධ අනාවත්තනසභාවො. බුද්ධදස්සනථෙරදස්සනධම්මසවණානං පනත්ථායස්ස ආගමනං අනිවාරිතං. **අයං වුච්චතී**ති අයං එවංවිධො පුග්ගලො පටිසන්ධිවසෙන පුන අනාගමනතො අනාගාමී නාම වුච්චති.

අන්තරාපරිනිබ්බායීනිද්දෙසෙ **උපපන්නං වා සමනන්තරා**ති උපපන්නසමනන්තරා වා හුත්වා. **අප්පත්තං වා වෙමජ්ඣං ආයුප්පමාණ**න්ති ආයුප්පමාණවෙමජ්ඣං අප්පත්තං වා හුත්වා. **අරියමග්ගං සංජනෙතී**ති අත්ථො. වාසද්දවිකප්පතො පන වෙමජ්ඣං පත්තන්තිපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. එවං තයො අන්තරාපරිනිබ්බායිනො සිද්ධා හොන්ති. **උපරිට්ඨිමානං සංයොජනාන**න්ති උපරි පඤ්චන්නං උද්ධංභාගියසංයොජනානං අට්ඨන්නං වා කිලෙසානං. **පහානායා**ති එතෙසං පජහනත්ථාය මග්ගං සඤ්ජනෙති. **අයං වුච්චතී**ති අයං එවරූපො පුග්ගලො ආයුවෙමජ්ඣස්ස අන්තරායෙව පරිනිබ්බායනතො අන්තරාපරිනිබ්බායීති වුච්චති.

උපහච්චපරිනිබ්බායිනිද්දෙසෙ **අතික්කමිත්වා වෙමජ්ඣං ආයුප්පමාණ**න්ති ආයුප්පමාණවෙමජ්ඣං අතික්කමිත්වා. **උපහච්ච වා කාලකිරිය**න්ති උපගන්ත්වා කාලකිරියං. ආයුක්ඛයස්ස ආසන්නෙ ඨත්වාති[4] අත්ථො. **අයං වුච්චතී**ති අයං එවරූපො පුග්ගලො අවිහෙසු තාව කප්පසහස්සප්ප-මාණස්ස ආයුනො පඤ්චකප්පසතසඞ්ඛාතං වෙමජ්ඣං අතික්කමිත්වා ඡට්ඨෙ වා කප්පසතෙ සත්තමට්ඨමනවමානං[5] වා අඤ්ඤතරස්මිං දසමෙ-යෙව වා කප්පසතෙ ඨත්වා[6] අරහත්තං පත්වා කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බායනතො උපහච්චපරිනිබ්බායීති වුච්චති.

1. ස්‍යා. විය ච.
2. ම. පවත්තතීති.
3. ස්‍යා. සුද්ධාවාස දෙවලොකෙ.
4. ස්‍යා. ආසන්නං ඨපෙත්වාති.
5. ම. සී. & ස්‍යා. සත්තමට්ඨ [නවමානං.
6. ස්‍යා. ඨපෙත්වා.

අසඞ්ඛාරසසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායිනිද්දෙසෙසු අසඞ්ඛාරෙන අප්පදුක්ඛෙන අධිමත්තප්පයොගං අකත්වාව කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බානධම්මොති **අසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී**. සසඞ්ඛාරෙන දුක්ඛෙන කසිරෙන අධිමත්තප්පයොගං කත්වාව කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බානධම්මොති **සසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී**.

උද්ධංසොතනිද්දෙසෙ උද්ධංවාහිභාවෙන උද්ධමස්ස තණ්හාසොතං වට්ටසොතං වාති **උද්ධංසොතො**, උද්ධං වා ගන්ත්වා පටිලභිතබ්බතො උද්ධමස්ස මග්ගසොතන්ති උද්ධංසොතො. අකනිට්ඨං ගච්ඡතීති **අකනිට්ඨගාමී**. **අවිහා**[1] **චුතො අතප්පං ගච්ඡතීති** ආදීසු අවිහෙ කප්පසහස්සං වසන්තො අරහත්තං පත්තුං අසක්කුණිත්වා †අතප්පං ගච්ඡති. තත්‍රාපි ද්වෙ කප්පසහස්සානි වසන්තො අරහත්තං පත්තුං අසක්කුණිත්වා සුදස්සං ගච්ඡති. තත්‍රාපි චත්තාරි කප්පසහස්සානි වසන්තො අරහත්තං පත්තුං අසක්කුණිත්වා† සුදස්සිං ගච්ඡති. තත්‍රාපි අට්ඨකප්පසහස්සානි වසන්තො අරහත්තං පත්තුං අසක්කුණිත්වා අකනිට්ඨං ගච්ඡති. තත්ථ වසන්තො අරියමග්ගං සඤ්ජනෙතීති[2] අත්ථො. ඉමෙසං පන අනාගාමීනං පභෙදජානනත්ථං උද්ධංසොතොඅකනිට්ඨගාමීචතුක්කං[3] වෙදිතබ්බං. තත්ථ යො අවිහතො පට්ඨාය චත්තාරො දෙවලොකෙ සොධෙත්වා අකනිට්ඨං ගන්ත්වා පරිනිබ්බායති, අයං උද්ධංසොතොඅකනිට්ඨගාමී නාම. යො පන හෙට්ඨා තයො දෙවලොකෙ සොධෙත්වා සුදස්සීදෙවලොකෙ ඨත්වා පරිනිබ්බායති, අයං උද්ධංසොතොනඅකනිට්ඨගාමී නාම. යො ඉතො අකනිට්ඨමෙව ගන්ත්වා පරිනිබ්බායති, අයං න උද්ධංසොතොඅකනිට්ඨගාමී නාම. යො පන හෙට්ඨා චතූසු දෙවලොකෙසු තත්ථ තත්ථෙව පරිනිබ්බායති, අයං නඋද්ධංසොතොනඅකනිට්ඨගාමී නාමාති එවමෙතෙ අට්ඨචත්තාලීස අනාගාමිනො හොන්ති. කථං? අවිහෙසු[4] තාව තයො අන්තරාපරිනිබ්බායිනො, එකො උපහච්ච පරිනිබ්බායී, එකො උද්ධංසොතො, අසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායිනො පඤ්ච, සසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායිනො පඤ්චාති දස හොන්ති. තථා අතප්පා සුදස්සා[5] සුදස්සීසූති චත්තාරො දසකා චත්තාලීසං. අකනිට්ඨෙ පන උද්ධං-සොතො නත්ථි. තයො පන අන්තරාපරිනිබ්බායිනො, එකො උපහච්ච පරිනිබ්බායී, තෙ අසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායිනො චත්තාරො සසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායිනො චත්තාරොති අට්ඨ, එවං අට්ඨචත්තාලීසං හොන්ති. තෙ සබ්බෙපි පපටිකොපමාය දීපිතා.[6] දිවසං සන්තත්තානම්පි හි ආරකණ්ටකපිප්ඵලික නඛච්ඡෙදනානං අයොමුඛෙ හඤ්ඤමානෙ පපටිකා[7] උප්පජ්ජිත්වා නිබ්බායති එවරූපො පඤ්චමො අන්තරාපරිනිබ්බායී වෙදිතබ්බො. කස්මා? උප්පන්නසමනන්තරාව ‡කිලෙසපරිනිබ්බානෙන‡ පරිනිබ්බායනතො[8] තතො මහන්තතරෙ අයොමුඛෙ හඤ්ඤමානෙ පපටිකා ආකාසං

---

1. සයා. අවිහාතො. 4. ම. අවිහෙ 7 සයා. පපපටිකා. 8. සයා. කිලෙසපරි-
†. සයා. ඌනං හොති. 5. සී. අතප්පසුදස්ස. ‡. සයා. න විජ්ජති. නිබ්බායනතො.
2. සී. උපනෙතීති. 6. සී. පපටිකොපමාදීහි සයා. අයපපටිකොපමාය.
3. ම. අකනිට්ඨගාමීනි චතුක්කං, සයා. අකනිට්ඨගාමීනං චතුක්කං.

උල්ලඞ්ඝිත්වා[1] නිබ්බායති[2] එවරූපො දුතියො අන්තරාපරිනිබ්බායී දට්ඨබ්බො[3]. කස්මා? වෙමජ්ඣං අප්පත්වා පරිනිබ්බායනතො. තතො මහන්තතරෙ අයොමුඛෙ හඤ්ඤමානෙ පපටිකා ආකාසං උල්ලඞ්ඝිත්වා නිවත්තමානා පඨවියං අනුපහච්ච තලං හුත්වා පරිනිබ්බායති එවරූපො තතියො අන්තරාපරිනිබ්බායී දට්ඨබ්බො. කස්මා? වෙමජ්ඣං පත්වා අනුපහච්ච පරිනිබ්බායනතො. තතො මහන්තතරෙ අයොමුඛෙ හඤ්ඤමානෙ පපටිකා ආකාසං උල්ලඞ්ඝිත්වා පඨවියං පතිත්වා උපහච්ච තලං හුත්වා නිබ්බායති. එවරූපො උපහච්චපරිනිබ්බායී වෙදිතබ්බො. කස්මා? කාලකිරියං උපගන්ත්වා ආයුගතිං ඛෙපෙත්වා පරිනිබ්බායනතො. තතො-මහන්තතරෙ අයොමුඛෙ හඤ්ඤමානෙ පපටිකා පරිත්තෙ තිණකට්ඨෙ පතිත්වා තං පරිත්තං තිණකට්ඨං ඛාපෙත්වා නිබ්බායති එවරූපො අසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී වෙදිතබ්බො. කස්මා? අප්පයොගෙන ලහුකාය ගතියා පරිනිබ්බායනතො. තතො මහන්තතරෙ අයොමුඛෙ හඤ්ඤමානෙ පපටිකා විපුලෙ තිණකට්ඨපුඤ්ජෙ පතිත්වා තං විපුලං තිණකට්ඨපුඤ්ජං ඛාපෙත්වා නිබ්බායති එවරූපො සසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී වෙදිතබ්බො. කස්මා? සප්පයොගෙන අලහුකාය ගතියා පරිනිබ්බායනතො. අපරා මහන්තෙසු තිණකට්ඨපුඤ්ජෙසු පතති. තත්ථ මහන්තෙසු තිණකට්ඨපුඤ්ජෙසු ඛායමානෙසු වීතච්චිකඞ්ගාරෙ වා ජාලා වා උප්පතිත්වා[4] කම්මාරසාලං ඛාපෙත්වා ගාමනිගමනගරරට්ඨං[5] ඛාපෙත්වා සමුද්දන්තං පත්වා නිබ්බායති එවරූපො උද්ධංසොතොඅකනිට්ඨගාමී දට්ඨබ්බො. කස්මා? අනෙකභවබීජවිප්ඵාරං ඵුස්ස ඵුස්ස බ්‍යන්තීකත්වා[6] පරිනිබ්බායනතො. යස්මා පන ආරකාණටකාදිභෙදං ඛුද්දකම්පි මහන්තම්පි අයොකපල්ලමෙව. තස්මා සුත්තෙ සබ්බවාරෙසු අයොකපල්ලෙනෙව වුත්තං. යථාහ: "ඉධ භික්ඛවෙ[7] භික්ඛු එවං පටිපන්නො හොති නො චස්ස නො ච මෙ සියා නාභවිස්සති න මෙ භවිස්සති යදත්ථි යං භූතං තං පජහාමීති උපෙක්ඛං පටිලභති සො භවෙ න රජ්ජති සම්භවෙ න රජ්ජති අත්ථුත්තරි පදං සන්තං සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සති. තඤ්ච ඛ්වාස්ස පදං න සබ්බෙන සබ්බං සච්ඡිකතං හොති. තස්ස න සබ්බෙන සබ්බං මානානුසයො පහීනො හොති. න සබ්බෙන සබ්බං භවරාගානුසයො පහීනො හොති. න සබ්බෙන සබ්බං අවිජ්ජානුසයො පහීනො හොති. සො පඤ්චන්නං ඔරම්භාගියානං සංයොජනානං පරික්ඛයා අන්තරාපරිනිබ්බායී හොති. සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ දිවසසන්තත්තෙ අයොකපල්ලෙ හඤ්ඤමානෙ පපටිකා නිබ්බත්තිත්වා නිබ්බායෙය්‍ය එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු එවං පටිපන්නො හොති නො චස්ස-පෙ-අන්තරාපරිනිබ්බායී හොති. ඉධ පන භික්ඛවෙ භික්ඛු එවං පටිපන්නො හොති නො චස්ස-පෙ-අන්තරාපරිනිබ්බායී හොති. සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ දිවසසන්තත්තෙ අයොකපල්ලෙ හඤ්ඤමානෙ පපටිකා නිබ්බත්තිත්වා

---

1. ම. ලඞ්ඝිත්වා.
2. සයා. පරිහිබ්බායති.
3. සී, & සයා වෙදිතබ්බො.
4. සයා. උප්පජ්ජිත්වා.
5. සයා. රට්ඨං.
6. සයා. ඵුසාඵුස්සබ්‍යන්තී කත්වා.
7. සයා ඉධ පන භික්ඛවෙ.
8. ම. නිබ්බත්තිත්වා උප්පතිත්වා.

උප්පතිත්වා නිබ්බායෙය්‍ය එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු එවං පටිපන්නො හොති නො වස්ස-පෙ-අන්තරාපරිනිබ්බායී හොති. ඉධ පන භික්ඛවෙ භික්ඛු එවං පටිපන්නො හොති නො වස්ස-පෙ-අන්තරාපරිනිබ්බායී හොති. සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ දිවසසන්තත්තෙ අයොකපල්ලෙ හඤ්ඤමානෙ පපටිකා නිබ්බත්තිත්වා උප්පතිත්වා අනුපහච්ච තලා නිබ්බායෙය්‍ය එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු එවං පටිපන්නො හොති නො වස්ස-පෙ-අන්තරාපරිනිබ්බායී හොති. ඉධ පන භික්ඛවෙ භික්ඛු එවං පටිපන්නො හොති නො වස්ස-පෙ-උපහච්චපරිනිබ්බායී හොති. සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ දිවසසන්තත්තෙ අයොකපල්ලෙ හඤ්ඤමානෙ පපටිකා නිබ්බත්තිත්වා උප්පතිත්වා උපහච්ච තලා නිබ්බායෙය්‍ය එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු එවං පටිපන්නො හොති නො වස්ස-පෙ-උපහච්චපරිනිබ්බායී හොති. ඉධ පන භික්ඛවෙ භික්ඛු එවං පටිපන්නො හොති නො වස්ස-පෙ-පරික්ඛයා අසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී හොති. සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ දිවසසන්තත්තෙ අයොකපල්ලෙ හඤ්ඤමානෙ පපටිකා නිබ්බත්තිත්වා උප්පතිත්වා පරිත්තෙ තිණපුඤ්ජෙ වා කට්ඨපුඤ්ජෙ වා නිපතෙය්‍ය සා තත්ථ අග්ගිම්පි ජනෙය්‍ය ධූමම්පි ජනෙය්‍ය අග්ගිම්පි ජනෙත්වා ධූමම්පි ජනෙත්වා තමෙව පරිත්තං තිණපුඤ්ජං වා කට්ඨපුඤ්ජං වා පරියාදියිත්වා[1] අනාහාරා නිබ්බායෙය්‍ය. එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු එවං පටිපන්නො හොති නො වස්ස-පෙ-පරික්ඛයා අසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී හොති. ඉධ පන භික්ඛවෙ භික්ඛු එවං පටිපන්නො හොති නො වස්ස-පෙ-සසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී හොති. සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ දිවසසන්තත්තෙ අයොකපල්ලෙ හඤ්ඤමානෙ පපටිකා නිබ්බත්තිත්වා උප්පතිත්වා විපුලෙ තිණපුඤ්ජෙ වා කට්ඨපුඤ්ජෙ වා නිපතෙය්‍ය සා තත්ථ අග්ගිම්පි ජනෙය්‍ය-පෙ-තමෙව විපුලං තිණපුඤ්ජං වා කට්ඨපුඤ්ජං වා පරියාදියිත්වා අනාහාරා නිබ්බායෙය්‍ය. එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු එවං පටිපන්නො හොති නො වස්ස-පෙ-සසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී හොති. ඉධ පන භික්ඛවෙ භික්ඛු එවං පටිපන්නො හොති නො වස්ස-පෙ-පරික්ඛයා උද්ධංසොතො හොති අකනිට්ඨගාමී. සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ දිවසසන්තත්තෙ අයොකපල්ලෙ හඤ්ඤමානෙ පපටිකා නිබ්බත්තිත්වා උප්පතිත්වා මහන්තෙ තිණපුඤ්ජෙ වා කට්ඨපුඤ්ජෙ වා නිපතෙය්‍ය සා තත්ථ අග්ගිම්පි ජනෙය්‍ය-පෙ-තමෙව මහන්තං තිණපුඤ්ජං වා කට්ඨපුඤ්ජං වා පරියාදියිත්වා ගච්ඡම්පි[2] ඩහෙය්‍ය[3] දායම්පි ඩහෙය්‍ය ගච්ඡම්පි ඩහිත්වා දායම්පි ඩහිත්වා හරිතන්තං වා සෙලන්තං වා උදකන්තං වා රමණීයං වා භූමිභාගං ආගම්ම අනාහාරා පරිනිබ්බායෙය්‍ය එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු එවං පටිපන්නො හොති නො වස්ස-පෙ-පරික්ඛයා උද්ධංසොතො හොති අකනිට්ඨගාමී"[a]ති.

සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නාදිනිද්දෙසා උත්තානත්ථාව. **අයං වුච්චතීති** අයං එවරූපො පුග්ගලො අරහාති වුච්චති. එත්ථ[4] පන ද්වාදස අරහන්තා වෙදිතබ්බා. කථං? තයො හි විමොක්ඛා සුඤ්ඤතො,

1. සගා. පරියාදයිත්වා. 2. සී. කච්ඡම්පි. 3. ම. දහෙය්‍ය. 4. ම. අයං වුච්චති පුග්ගලො අරහාතිඑත්ථ.
a. අඞ්ගුත්තර-සත්තකනිපාත-අබ්‍යාකත වග්ග.

අනිමිත්තො, අප්පණිහිතොති. තත්ථ සුඤ්ඤතවිමොක්ඛෙන විමුත්තඛීණාසවො පටිපදාවසෙන චතුබ්බිධො හොති. තථා අනිමිත්තඅප්පණිහිතවිමොක්ඛෙහීති එවං ද්වාදස අරහන්තො වෙදිතබ්බා.

ඉති ඉමෙ ද්වාදස අරහන්තො විය ද්වාදසෙව සකදාගාමිනො, චතුවීසති සොතාපන්නා, අට්ඨචත්තාලීස අනාගාමිනොති එත්තකා පුග්ගලා ඉතො මුච්චිත්වා බහිද්ධා නුප්පජ්ජන්ති ඉමස්මිඤ්ඤෙව සබ්බඤ්ඤුබුද්ධසාසනෙ උප්පජ්ජන්තීති.

එකකනිද්දෙසො
නිට්ඨිතො.

---

†දුකනිද්දෙසෙ† **කොධනො**ති කුජ්ඣනසීලො මහාකොධො. එවං පුග්ගලං පුච්ඡිත්වාපි ධම්මෙන[1] පුග්ගලං දස්සෙතුං **තත්ථ කතමො කොධො**ති ආදිමාහ. උපනාහි[2] නිද්දෙසාදීසුපි එසෙව නයො. **කොධො කුජ්ඣනා**ති ආදීනි හෙට්ඨා වුත්තත්ථානෙව. තථා උපනාහිනිද්දෙසාදීසු **පුබ්බකාලං කොධො**ති ආදීනි. **අයං කොධො අප්පහීනො**ති අයං එත්තකො[3] කොධො වික්ඛම්භනප්පහානෙන වා තදඞ්ගප්පහානෙන වා සමුච්ඡෙදප්පහානෙන වා අප්පහීනො. පරතො උපනාහාදීසුපි එසෙව නයො.

අහිරිකනිද්දෙසාදීසු **ඉමිනා අහිරිකෙනා**ති ඉමිනා එවං පකාරෙන අහිරිකධම්මෙන සමන්නාගතො. **අනොත්තප්පෙනා**ති ආදීසුපි එසෙව නයො. **අජ්ඣත්තසඤ්ඤොජනො**ති අජ්ඣත්තබන්ධනො. **බහිද්ධාසඤ්ඤොජනො**ති බහිද්ධාබන්ධනො. තෙ උභොපි වච්ඡකසාලූපමාය දීපෙතබ්බා. වච්ඡකසාලාය හි අන්තො බද්ධො[4] අන්තොයෙව සයිතවච්ඡකො විය ඉධට්ඨක[5] සොතාපන්නසකදාගාමිනො. තෙසඤ්හි බන්ධනම්පි ඉධෙව.[6] සයම්පි ඉධෙව.[7] අන්තො බද්ධො පන බහි සයිතවච්ඡකො විය රූපාරූපභවෙ සොතාපන්නසකදාගාමිනො. තෙසඤ්හි බන්ධනමෙව ඉධ.[8] සයං පන බ්‍රහ්මලොකෙ ඨිතා. බහි බද්ධො බහි සයිතවච්ඡකො විය රූපාරූපභවෙ අනාගාමී. තස්ස හි බන්ධනම්පි බහිද්ධා. සයම්පි බහිද්ධාව. බහි බද්ධො පන අන්තො සයිතවච්ඡකො විය ඉධට්ඨකඅනාගාමී.[9] තස්ස හි බන්ධනං රූපාරූපභවෙසු. සයම්පන ඉධ ඨිතො.

අක්කොධනිද්දෙසාදීසු **පහීනො**ති වික්ඛම්භනප්පහානෙන වා තදඞ්ගප්පහානෙන වා සමුච්ඡෙදප්පහානෙන වා පහීනො.

දුල්ලභනිද්දෙසෙ **දුල්ලභා**ති න සුලභා. **පුබ්බකාරී**ති පඨමමෙව කාරකො. **කතවෙදී**ති කතං වෙදෙති විදිතං පාකටං කරොති. තෙ අගාරියානගාරියෙහි දීපෙතබ්බා. අගාරියෙසු හි මාතාපිතරො පුබ්බකාරිනො නාම. පුත්තධීතරො පන මාතාපිතරො පටිජග්ගන්තා

---

†. සයා. තච්ජජති. 3. ම. එත්ථ. 6. සයා. ඉධඨිතා. 9. සයා. ඉධඨිතා...නාගාමී.
1. සයා. ධම්මෙනෙව. 4. ම. බන්ධො. 7. සයා. ඉධෙවඨිතා.
2. සී උපනාහ. 5. සයා. ඉධඨිත. 8. සයා. ඉධඨිත

අභිවාදනාදීනි[1] තෙසං කුරුමානා කතවෙදිනො නාම. අනගාරියෙසු[2] ආචරියුපජ්ඣායා පුබ්බකාරිනො නාම. අන්තෙවාසිකසද්ධිවිහාරිකා ආචරියුපජ්ඣායෙ පටිජග්ගන්තා අභිවාදනාදීනි[3] තෙසං කුරුමානා කතවෙදිනො නාම. තෙසං ආවිභාවත්ථාය උපජ්ඣායපොසකසොණත්ථෙරාදීනං වත්ථූනි කථෙතබ්බානි. අපරො නයො: පරෙන අකතෙයෙව[4] උපකාරෙ අත්තනි කතං උපකාරං අනපෙක්ඛිත්වා කාරකො පුබ්බකාරී. සෙය්‍යථාපි මාතාපිතරො චෙව ආචරියුපජ්ඣායා ච. සො දුල්ලභො, සත්තානං තණ්හාභිභූතත්තා. පරෙන කතස්ස උපකාරස්ස අනුරූපප්පවත්තිං අත්තනි කතං උපකාරං උපකාරතො ජානන්තො වෙදියන්තො කතඤ්ඤූකතවෙදී. සෙය්‍යථාපි මාතාපිතුආචරියුපජ්ඣායෙසු සම්මාපටිපන්නො. සොපි දුල්ලභො, සත්තානං අවිජ්ජාභිභූතත්තා. අපි ච අකාරණවච්ඡලො පුබ්බකාරී, සකාරණවච්ඡලො කතඤ්ඤූකතවෙදී. කරිස්සති මෙති එවමාදිකාරණ[5]නිරපෙක්ඛකිරියො පුබ්බකාරී, කරිස්සති මෙති එවමාදිකාරණ[6] සාපෙක්ඛකිරියො කතඤ්ඤූකතවෙදී. තමොජොතිපරායණො පුබ්බකාරී, ජොතිජොතිපරායණො කතඤ්ඤූකතවෙදී. දෙසෙතා පුබ්බකාරී, පටිපජ්ජිතා කතඤ්ඤූකතවෙදී. සදෙවකෙ ලොකෙ අරහං සම්මාසම්බුද්ධො පුබ්බකාරී, අරියසාවකො කතඤ්ඤූකතවෙදීති. දුකනිපාතට්ඨකථායං පන පුබ්බකාරීති පඨමං උපකාරස්ස කාරකො, කතඤ්ඤූ-කතවෙදීති තෙන කතං ඤත්වා පච්ඡාකාරකො, තෙසු පුබ්බකාරී ඉණං දෙමීති සඤ්ඤං කරොති, පච්ඡාකාරකො ඉණං ජීරාපෙමීති සඤ්ඤං කරොතීති එත්තකමෙව වුත්තං.

අත්තප්පයනිද්දෙසෙ **දුත්තප්පයා**ති අතප්පයා, න සක්කා කෙනචි තප්පෙතුං. යො හි උපට්ඨාකකුලං වා ඤාතිකුලං වා නිස්සාය වසමානො චීවරෙ ජිණ්ණෙ තෙහි දින්නං චීවරං නික්ඛිපති න පරිභුඤ්ජති. පුනප්පුනං දින්නම්පි ගහෙත්වා නික්ඛිපතෙව. යො ච තෙනෙව නයෙන ලද්ධං ලද්ධං විස්සජ්ජෙති පරස්ස දෙති. පුනප්පුනං ලද්ධම්පි තථෙව කරොති. ඉමෙ ද්වෙ පුග්ගලා සකටෙහිපි[7] පච්චයෙ උපනෙන්තෙන තප්පෙතුං න සක්කාති දුත්තප්පයා.

සුතප්පයනිද්දෙසෙ **න විස්සජ්ජෙතී**ති අත්තනො අකත්වා පරස්ස න දෙති. අතිරෙකෙ පන සති න නික්ඛිපති පරස්ස දෙති. ඉදං වුත්තං හොති: යො පන භික්ඛු උපට්ඨාකකුලා වා ඤාතිකුලා වා ජිණ්ණචීවරො සාටකං ලභිත්වා චීවරං කත්වා පරිභුඤ්ජති න නික්ඛිපති අග්ගළං දත්වා පාරුපන්තොපි පුන දීයමානෙ සහසා න පටිග්ගණ්හාති, යො ච ලද්ධං ලද්ධං අත්තනා පරිභුඤ්ජති පරෙසං න දෙති ඉමෙ ද්වෙපි සුඛෙන සක්කා තප්පෙතුන්ති සුතප්පයා නාම. **ආසවා**ති කිලෙසා. **න කුක්කුච්චායිතබ්බං කුක්කුච්චායතී**ති න කුක්කුච්චායිතබ්බයුත්තකං කුක්කුච්චායති. සූකරමංසං ලභිත්වා අච්ඡමංසන්ති කුක්කුච්චායති. මිගමංසං දීපිමංසන්ති

1. ස්‍යා. අභිවාදනාදීනි ච. 2. ම, & ස්‍යා, අනාගාරියෙසු. 3. ස්‍යා. අභිවාදනාදීනිච. 4. ස්‍යා, කතෙයෙව. 5. ස්‍යා, කාරණ. 6. ස්‍යා, කාරණ. 7. ස්‍යා. සකටෙහි.

කුක්කුච්චායති. කාලෙ සන්තෙයෙව කාලො නත්ථීති ච, **අප්පවාරෙත්වා** පවාරිතොස්මීති, පත්තෙ රජස්මිං අපතිතෙයෙව පතිතන්ති, **අත්තානං** උද්දිස්ස මච්ඡමංසෙ අකතෙයෙව මං උද්දිස්ස කතන්ති කුක්කුච්චායති. **කුක්කුච්චායිතබ්බං න කුක්කුච්චායතීති** කුක්කුච්චායිතුං යුත්තං[1] න කුක්කුච්චායති. අච්ඡමංසං ලභිත්වා සූකරමංසන්ති න කුක්කුච්චායති -පෙ- අත්තානං උද්දිස්ස මච්ඡමංසෙ කතෙ මං උද්දිස්ස කතන්ති න කුක්කුච්චායති. අඞ්ගුත්තරට්ඨකථායං පන න කුක්කුච්චායිතබ්බන්ති සඞ්ඝභොගස්ස[2] අට්ඨපනං අවිචාරණං න කුක්කුච්චායිතබ්බං නාම, තං කුක්කුච්චායති. කුක්කුච්චායිතබ්බන්ති තස්සෙව පට්ඨපනං විචාරණං තං න කුක්කුච්චායතීති එත්තකමෙව වුත්තං. **ඉමෙස**න්ති ඉමෙසං චින්නං පුග්ගලානං සුභූමියං තිණලතාදීනි විය රත්තිම්පි දිවාපි ආසවා වඩ්ඪන්තියෙව. සුක්කපක්ඛෙ කප්පියමංසං ලභිත්වා කප්පියමංසන්තෙව ගණ්හන්තො න කුක්කුච්චායිතබ්බං න කුක්කුච්චායති නාමාති ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. **හීනාධිමුත්තිකොති** හීනජ්ඣාසයො. **දුස්සීලොති** නිස්සීලො. **පාපධම්මොති** ලාමකධම්මො. **පණීතාධිමුත්තොති** පණීතජ්ඣාසයො. **කල්‍යාණධම්මොති** භද්දකධම්මො සුචිධම්මො සුන්දරධම්මො. **තිත්තොති** සුහිතො පරියොසිතො. **තප්පෙතාති** අඤ්ඤෙසම්පි තිත්තිකරො. **පච්චෙකසම්බුද්ධා යෙ ච තථාගතසාවකාති** එත්ථ පච්චෙකබුද්ධා නවහි ලොකුත්තරධම්මෙහි සයං තිත්තා පරිපුණ්ණා, අඤ්ඤෙ පන තප්පෙතුං න සක්කොන්ති, තෙසඤ්හි ධම්මකථාය අභිසමයො න හොති. සාවකානං පන ධම්මකථාය අපරිමාණානම්පි දෙවමනුස්සානං අභිසමයො හොති. එවං සන්තෙපි යස්මා පන තෙ ධම්මං දෙසෙන්තා න අත්තනො වචනං කත්වා කථෙන්ති, බුද්ධානං වචනං කත්වා කථෙන්ති. සොතුං නිසින්නපරිසාපි අයං භික්ඛු න අත්තනා පටිවිද්ධධම්මං කථෙති, බුද්ධෙහි පටිවිද්ධධම්මං කථෙතීති චිත්තීකාරං කරොති. ඉති සො චිත්තීකාරො බුද්ධානංයෙව හොති. එවං තත්ථ සම්මාසම්බුද්ධොව තප්පෙතා නාම. යථා හි අසුකස්ස නාම ඉදඤ්චිදඤ්ච දෙථාති රඤ්ඤා ආණත්තෙ කිඤ්චාපි ආනෙත්වා දෙන්ති, අථ ඛො රාජාව තත්ථ දායකො. යෙහිපි ලද්ධං හොති තෙ රඤ්ඤා අමච්චානං ඨානන්තරං දින්නං ඉස්සරියවිභවො දින්නොත්වෙව ගණ්හන්ති න රාජපරිසෙහීති. එවං සම්පදමිදං වෙදිතබ්බං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

දුකනිද්දෙසො
නිට්ඨිතො.

---

†තිකනිද්දෙසෙ† **දුස්සීලොති** නිස්සීලො. **පාපධම්මොති** ලාමකධම්මො. සීලවිපත්තියා වා දුස්සීලො, දිට්ඨිවිපත්තියා පාපධම්මො. කායවචීසංවරභෙදෙන වා[3] දුස්සීලො, සෙසසංවරභෙදෙන පාපධම්මො. අසුද්ධපයොගතාය දුස්සීලො, අසුද්ධාසයතාය පාපධම්මො. කුසලසීල

---

1. සයා. කුක්කුච්චායිතබ්බයුත්තකං. 2. ම. සඞ්ඝභොගස්ස. †. සයා න විජ්ජති
3. ම. භෙදෙන.

විරතත්තා දුස්සීලො, අකුසලසීලසමන්නාගමෙන පාපධම්මො. **අසුචීති** අසුචීහි කායකම්මාදීහි සමන්නාගතො. **සඞ්කස්සරසමාචාරොති** සඞ්කාය[1] පරෙහි සරිතබ්බසමාචාරො. කිඤ්චිදෙව අසාරුප්පං දිස්වා ඉදං ඉමිනා කතං භවිස්සතීති එවං පරෙහි ආසඞ්කනීයසමාචාරො, අත්තනොයෙව වා සඞ්කාය සරිතබ්බසමාචාරො, සාසඞ්කසමාචාරොති අත්ථො. තස්ස හි දිවාට්ඨානාදීසු සන්නිපතිත්වා කිඤ්චිදෙව මන්තයන්තෙ භික්ඛූ දිස්වා "ඉමෙ එකතො හුත්වා මන්තෙන්ති, කච්චි නු ඛො මයා කතකම්මං ජානිත්වා මන්තෙන්තී"ති? එවං සාසඞ්කසමාචාරො හොති. **පටිච්ඡන්නකම්මන්තොති** පටිච්ඡාදෙතබ්බයුත්තකෙන පාපකම්මෙන සමන්නාගතො. **අස්සමණො සමණපටිඤ්ඤොති** අස්සමණො හුත්වාව සමණපතිරූපකතාය සමණො අහන්ති එවං පටිඤ්ඤො. **අබ්‍රහ්මචාරී බ්‍රහ්මචාරිපටිඤ්ඤොති** අඤ්ඤෙ බ්‍රහ්මචාරිනො සුනිවත්ථෙ සුපාරුතෙ කුසුම්භකපත්තධරෙ[2] ගාමනිගමජනපදරාජධානීසු පිණ්ඩාය චරිත්වා ජීවිකං[3] කප්පෙන්තෙ දිස්වා සයම්පි තාදිසෙන ආකාරෙන තථා පටිපජ්ජන්තො[4] අහං බ්‍රහ්මචාරීති පටිඤ්ඤං දෙන්තො විය හොති. අහං භික්ඛූති වත්වා උපොසථග්ගාදීනි පවිසන්තො පන බ්‍රහ්මචාරිපටිඤ්ඤො හොතියෙව. තථා සඞ්ඝිකං ලාභං ගණ්හන්තො. **අන්තොපූතීති** පූතිනා කම්මෙන අන්තො අනුපවිට්ඨො. නිග්ගුණතාය වා ගුණසාරවිරහිතත්තා අන්තොපූති. **අවස්සුතොති** රාගාදීහි තින්තො. **කසම්බුජාතොති** සඤ්ජාතරාගාදිකචවරො. අථ වා කසම්බු වුච්චති තින්තකුණපගතං කසටඋදකං. ඉමස්මිඤ්ච සාසනෙ දුස්සීලො නාම ජිගුච්ඡනීයත්තා තින්තකුණපකසටඋදකසදිසො තස්මා කසම්බු විය ජාතොති කසම්බු-ජාතො. **තස්ස න එවං හොතීති** කස්මා න හොති? යත්ථ පතිට්ඨිතෙන සක්කා භවෙය්‍ය අරහත්තං ලද්ධුං තස්සා පතිට්ඨාය භින්නත්තා. යථා හි චණ්ඩාලකුමාරකස්ස[5] අසුකො නාම ඛත්තියකුමාරො රජ්ජෙ අභිසිත්තොති සුත්වාපි යස්මිං කුලෙ පච්චාජාතා[5] අභිසෙකං පාපුණන්ති, තස්මිං කුලෙ අපච්චාජාතත්තා[6] න එවං හොති කුදාස්සු නාමාහම්පි සො ඛත්තියකුමාරො විය අභිසෙකං පාපුණෙය්‍යන්ති? එවමෙව දුස්සීලස්ස අසුකො නාම භික්ඛු අරහත්තං පත්තොති සුත්වාපි යස්මිං සීලෙ පතිට්ඨිතෙන අරහත්තං පත්තබ්බං තස්ස අභාවතො කුදාස්සු[7] නාමාහම්පි සො සීලවා විය අරහත්තං පාපුණෙය්‍යන්ති? න එවං හොති. **අයං වුච්චතීති** අයං එවරූපො පුග්ගලො අරහත්තාසාය අභාවා නිරාසොති වුච්චති. **තස්ස එවං හොතීති** කස්මා? යස්මිං[8] පතිට්ඨිතෙන සක්කා භවෙය්‍ය අරහත්තං පාපුණිතුං තස්සා පතිට්ඨාය ථිරත්තා. යථා හි සුජාතස්ස ඛත්තියකුමාරකස්ස[9] අසුකො නාම ඛත්තියකුමාරො රජ්ජෙ අභිසිත්තොති සුත්වාව යස්මිං කුලෙ පච්චාජාතා[10] අභිසෙකං පාපුණන්ති තස්මිං පච්චාජාතත්තා[11] එවං හොති කුදාස්සු නාමාහම්පි සො කුමාරො

1. ස්‍යා. සඞ්කාහි.
2. ස්‍යා. සුම්භකපත්තධරෙ.
3. ම. ස්‍යා. ජීවිතං.
4. සී. I & II. පටිපජ්ජන්තා.
5. ස්‍යා. කුමාරස්ස.
6. ස්‍යා. පච්චාජාතා.
7. I. & II. කුදස්සු.
8. ස්‍යා. යස්මිං සීලෙ.
9. ස්‍යා. කුමාරස්ස.
10. ස්‍යා. පච්චාජාතා.
11. ස්‍යා. පච්චාජාතත්තා.

විය අභිසෙකං පාපුණෙය්‍යාති? එවමෙව සීලවතො අසුකො නාම භික්ඛු අරහත්තං පත්තොති සුත්වාව යස්මිං සීලෙ පතිට්ඨිතෙන අරහත්තං පත්තබ්බං, තස්සා පතිට්ඨාය පිරත්තා කුදාස්සු නාමාහම්පි සො භික්ඛු විය අරහත්තං පාපුණෙය්‍යාති? එවං හොති. **අයං වුච්චතී**ති අයං එවරූපො පුග්ගලො ආසංසො නාම වුච්චති. සො හි අරහත්තං ආසංසති පත්ථෙතීති ආසංසො. **යා හිස්ස පුබ්බෙ අවිමුත්තස්සා**ති යා තස්ස ඛීණාසවස්ස පුබ්බෙ අරහත්තවිමුත්තියා අවිමුත්තස්ස විමුත්තියාසා[1] අහොසි. සා පටිප්පස්සද්ධා තස්මා න එවං හොති. යථා හි අභිසිත්තස්ස ඛත්තියස්ස අසුකො නාම ඛත්තියකුමාරො රජ්ජෙ අභිසිත්තොති සුත්වා එකස්ස රඤ්ඤො විත්තං රජ්ජාභිසෙකානං විත්තං සෙතච්ඡත්තානං අභාවා න එවං හොති කුදාස්සු නාමාහම්පි සො කුමාරො විය අභිසෙකං පාපුණෙය්‍යාති? එවමෙව ඛීණාසවස්ස අසුකො නාම භික්ඛු අරහත්තං පත්තොති සුත්වා විත්තං අරහත්තානං අභාවා කුදාස්සු නාමාහම්පි සො භික්ඛු විය අරහත්තං පාපුණෙය්‍යාති න එවං හොති. **අයං වුච්චතී**ති අයං එවරූපො පුග්ගලො අරහත්තාසාය විගතත්තා විගතාසොති වුච්චති.

ගිලානූපමනිද්දෙසෙ යාය උපමාය තෙ ගිලානූපමාති වුච්චන්ති, තං තාව උපමං දස්සෙතුං **තයො ගිලානා**ති ආදි වුත්තං. තත්ථ **සප්පායානී**ති හිතානි වුද්ධිකරානි. **පතිරූප**න්ති අනුච්ඡවිකං. **නෙව වුට්ඨාති තම්හා ආබාධා**ති ඉමිනා අතෙකිච්ඡෙන වාතාපමාරාදිනා[2] රොගෙන සමන්නාගතො නිට්ඨප්පත්තො ගිලානො කථිතො. **වුට්ඨාති තම්හා ආබාධා**ති ඉමිනා ඛිපිතකච්ඡුතිලපුප්ඵකජරාදිප්පභෙදො අප්පමත්තක ආබාධො[3] කථිතො. **ලභන්තො සප්පායානි භොජනානි නො අලභන්තො**ති ඉමිනා පන යෙසං පටිජග්ගනෙන ඵාසුකං හොති, සබ්බෙපි තෙ ආබාධා කථිතා. එත්ථ ච පතිරූපො උපට්ඨාකො නාම ගිලානුපට්ඨාක[4]අඞ්ගෙහි සමන්නාගතො පණ්ඩිතො දක්ඛො අනලසො වෙදිතබ්බො. **ගිලානුපට්ඨාකො අනුඤ්ඤාතො**ති භික්ඛුසඞ්ඝෙන දාතබ්බොති අනුඤ්ඤාතො. තස්මිඤ්හි ගිලානෙ අත්තනො ධම්මතාය යාපෙතුං අසක්කොන්තෙ භික්ඛුසඞ්ඝෙන †තස්ස භික්ඛුනො† එකො භික්ඛු ච සාමණෙරො ච ඉමං පටිජග්ගථාති අපලොකෙත්වා දාතබ්බා. යාව පන තෙ තං පටිජග්ගන්ති තාව ගිලානස්ස ච තෙසඤ්ච විත්තං යෙනත්ථො සබ්බං භික්ඛුසඞ්ඝස්සෙව භාරො. **අඤ්ඤෙපි ගිලානා උපට්ඨාතබ්බා**ති ඉතරෙපි ද්වෙ ගිලානා උපට්ඨාතබ්බා.[5] කිං කාරණා? යොපි හි නිට්ඨප්පත්ත[6]ගිලානො, සො අනුපට්ඨියමානො සචෙ මං පටිජග්ගෙය්‍යුං ඵාසුකං මෙ භවෙය්‍ය, න ඛො පන මං පටිජග්ගන්තීති මනොපදොසං කත්වා අපායෙ නිබ්බත්තෙය්‍ය. පටිජග්ගියමානස්ස පන[7] එවං හොති භික්ඛුසඞ්ඝෙන යං කාතබ්බං තං සබ්බං කතං, මය්හං පන

1. ස්‍යා. විමුත්තාසා.
2. සී. II. අපස්මාරාදිනා ස්‍යා. වාතාපස්මාරාදිනා.
3. ස්‍යා. අප්පමත්තකො ආබාධොති.
4. ස්‍යා. ගිලානුපට්ඨාකො.
5. සී. II. උපට්ඨාපෙතබ්බා.
6. ම. නිට්ඨාපත්ත.
7. ස්‍යා. පනස්ස.

†. ස්‍යා. නවිජ්ජති.

කම්මවිපාකො ඊදිසොති සො භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මෙත්තං[1] පච්චුපට්ඨපෙත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තති. යො පන අප්පමත්තකෙන ව්‍යාධිනා සමන්නාගතො ලභන්තොපි අලභන්තොපි වුට්ඨාතියෙව. තස්ස විනාපි[2] භෙසජ්ජෙන වූපසමනකව්‍යාධි භෙසජ්ජෙ කතෙ ඛිප්පතරං වූපසමති. තතො සො බුද්ධවචනං වා උග්ගණ්හිතුං සමණධම්මං වා කාතුං සක්ඛිස්සති. ඉමිනා කාරණෙන අඤ්ඤෙපි ගිලානා උපට්ඨාතබ්බාති වුත්තං. **නෙව ඔක්කමතීති** නෙව පවිසති. **නියාමං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තන්ති**[3] කුසලෙසු ධම්මෙසු මග්ගනියාමසඞ්ඛාතං සම්මත්තං.[4] ඉමිනා පදපරමො පුග්ගලො කථිතො. දුතියවාරෙන උග්ඝටිතඤ්ඤූ ගහිතො, සාසනෙ නාළකත්ථෙරසදිසො. බුද්ධන්තරෙ එකවාරං පච්චෙකබුද්ධානං සන්තිකෙ ඔවාදං ලභිත්වා පටිවිද්ධපච්චෙකබොධිඤාණො ච. තතියවාරෙන විපඤ්චිතඤ්ඤූ[5] පුග්ගලො කථිතො. නෙය්‍යො පන තන්නිස්සිතොව හොති. **ධම්මදෙසනා අනුඤ්ඤාතාති** මාසස්ස අට්ඨවාරෙ ධම්මකථා[6] අනුඤ්ඤාතා. **අඤ්ඤෙසම්පි ධම්මො දෙසෙතබ්බොති** ඉතරෙසම්පි ධම්මො කථෙතබ්බො. කිං කාරණා? පදපරමස්ස හි ඉමස්මිං අත්තභාවෙ ධම්මං පටිවිජ්ඣිතුං අසක්කොන්තස්සාපි අනාගතෙ පච්චයො භවිස්සති. යො පන තථාගතස්ස රූපදස්සනං ලභන්තොපි අලභන්තොපි ධම්මවිනයඤ්ච †සවණාය† ලභන්තොපි අලභන්තොපි ධම්මං අභිසමෙති, සො අලභන්තො න තාව අභිසමෙති,[7] ලභන්තො පන ඛිප්පමෙව අභිසමෙස්සතීති ඉමිනා කාරණෙන තෙසං ධම්මො දෙසෙතබ්බො. තතියස්ස පන පුනප්පුනං දෙසෙතබ්බොව. කායසක්ඛිදිට්ඨිප්පත්තසද්ධාවිමුත්තා හෙට්ඨා කථිතායෙව.

ගූථභාණීආදීසු **සභග්ගතොති** සභායං ඨිතො. **පරිසග්ගතොති** ගාමපරිසාය ඨිතො‡ **ඤාතිමජ්ඣගතොති** දායාදානං මජ්ඣෙ ඨිතො. **පූගමජ්ඣගතොති** සෙණීනං මජ්ඣෙ ඨිතො. **රාජකුලමජ්ඣගතොති** රාජකුලස්ස මජ්ඣෙ මහාවිනිච්ඡයෙ ඨිතො. **අභිනීතොති** පුච්ඡනත්ථාය නීතො. **සක්ඛිපුට්ඨොති** සක්ඛිං කත්වා පුච්ඡිතො. **එහි භො පුරිසාති** ආලපනමෙතං. **අත්තහෙතු වා පරහෙතු වාති** අත්තනො වා පරස්ස වා හත්ථපාදාදිහෙතු වා ධනහෙතු වා. **ආමිසකිඤ්චික්ඛහෙතු වාති** එත්ථ ආමිසන්ති ලාභො අධිප්පෙතො. **කිඤ්චික්ඛන්ති**[8] යං වා තං වා අප්පමත්තකං. අන්තමසො තිත්තිරවට්ටකසප්පිපිණ්ඩනවනීතපිණ්ඩාදිඅප්පමත්තකස්සාපි ලඤ්ජස්ස[9] හෙතූති අත්ථො. **සම්පජානමුසා භාසිතා හොතීති** ජානන්තොයෙව මුසාවාදං කත්තා හොති. **අයං වුච්චතීති** අයං එවරූපො පුග්ගලො ගූථසදිසවචනත්තා ගූථභාණීති වුච්චති. යථා හි ගූථං නාම මහාජනස්ස අනිට්ඨං හොති *අකන්තං,* එවමෙව ඉමස්ස පුග්ගලස්ස වචනං දෙවමනුස්සානං අනිට්ඨං

---

1. සයා මෙත්තචිත්තං.
2. ම. විනා.
3. සයා, සම්මත්තන්ති.
4. සයා, සම්මත්තං.
5. ම. විපඤ්චිතඤ්ඤූ
6. සයා ධම්මදෙසනා.
†. සයා. නාවිජ්ජති,
7. සයා, තාව අභිසමෙන්ති.
‡ සයා, ගාමමජ්ඣගතොති ජනපදානං මජ්ඣෙ ඨිතොති ච දිස්සති.
8. සී. I. II. ම. කිඤ්චික්ඛන්ති
9. ම. ලඤ්ජස්ස.
*. සයා, නාදිස්සති

හොති †අකන්තං.† **අයං වුච්චතීති** අයං එවරූපො පුග්ගලො පුප්ඵසදිසවචනත්තා පුප්ඵභාණීති වුච්චති. යථා හි ඵුල්ලානි[1] වස්සිකානි වා අධිමුත්තකානි වා මහාජනස්ස ඉට්ඨානි කන්තානි හොන්ති. **එවමෙව** ඉමස්ස ‡පුග්ගලස්ස‡ වචනං දෙවමනුස්සානං ඉට්ඨං හොති කන්තං. **නෙලාති** එලං[2] වුච්චති දොසො, නාස්සා එලන්ති නෙලා. **නිද්දොසාති** අත්ථො. නෙලඞ්ගො සෙතපච්ඡාදොති එත්ථ වුත්තනෙලං විය. **කණ්ණසුඛාති** බ්‍යඤ්ජනමධුරතාය කණ්ණානං සුඛා. සූචිවිජ්ඣනං[3] විය **කණ්ණසූලං** න ජනෙති[4]. අත්ථමධුරතාය සකලසරීරෙ කොපං අජනෙත්වා පෙමං ජනෙතීති **පෙමනීයා**. හදයං ගච්ඡති අප්පටිහඤ්ඤමානා සුඛෙන චිත්තං පවිසතීති **හදයඞ්ගමා**. ගුණපරිපුණ්ණතාය පුරෙ භවාති **පොරී**. පුරෙ සංවඩ්ඪනාරී විය සුකුමාරාතිපි[5] **පොරී**. පුරස්ස එසාති. පොරී*පුරස්ස එසාති* නගරවාසීනං කථාති අත්ථො. නගරවාසිනො හි යුත්තකථා හොන්ති, පිතිමත්තං පිතාති මාතිමත්තං මාතාති භාතිමත්තං භාතාති වදන්ති. එවරූපීකථා[6] බහුනො ජනස්ස කන්තා හොතීති **බහුජනකන්තා**. †බහුජනස්ස† කන්තභාවෙනෙව බහුනො ජනස්ස මනාපං චිත්තවුද්ධිකරාති **බහුජනමනාපා**. **අයං වුච්චතීති** අයං එවරූපො පුග්ගලො මධුභාණීති වුච්චති. මුදුභාණීතිපි පාඨො. උභයත්ථාපි මධුරවචනොති අත්ථො. යථා හි චතුමධුරං නාම ‡මධුරං‡ පණීතං, **එවමෙව** ඉමස්ස පුග්ගලස්ස වචනං දෙවමනුස්සානං මධුරං හොති.

අරුකූපමචිත්තාදීසු **අභිසජ්ජතීති** ලග්ගති. **කුප්පතීති** කොපවසෙන[7] කුප්පති. **බ්‍යාපජ්ජතීති** පකතිභාවං පජහති[8] පූතිකො හොති. **පතිත්ථීයතීති**[9] ථිනභාවං ථද්ධභාවඤ්ච ආපජ්ජති. **කොපන්ති** දුබ්බලකොධං.[10] **දොසන්ති** දුස්සනවසෙන තතො බලවතරං. **අප්පච්චයන්ති** අතුට්ඨාකාරං දොමනස්සං. **දුට්ඨාරුකොති** පුරාණවණො. **කට්ඨෙනාති** දණ්ඩකකොටියා. **කඨලෙනාති** කපාලෙන. **ආසවං දෙතීති** අපරාපරං සවති, පුරාණවණො හි අත්තනො ධම්මතාය එව පුබ්බං ලොහිතං යූසන්ති ඉමානි තීණි සවති, ඝට්ටිතො පන තානි අධිකතරං සවති. **එවමෙවං ඛොති** එත්ථ ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං: දුට්ඨාරුකො විය හි කොධනො පුග්ගලො, තස්ස අත්තනො ධම්මතාය සවනං විය කොධනස්සපි අත්තනො ධම්මතාය උද්ධුමාතකස්ස[11] විය චණ්ඩිකතස්ස චරණං, කට්ඨෙන වා කඨලෙන වා[12] වා ඝට්ටනං විය අප්පමත්තකම්පි වචනං, භීයොසොමත්තාය සවනං විය මාදිසං නාම එස එවං වදතීති භීයොසොමත්තාය උද්ධුමායනභාවො දට්ඨබ්බො. **අයං වුච්චතීති** අයං එවරූපො පුග්ගලො අරුකූපමචිත්තොති වුච්චති. පුරාණවණසදිසචිත්තොති අත්ථො.

---

†. ස්‍යා. තාදිසන්ති. 4. ස්‍යා. නජනෙතීතිඅත්ථො ‡ ස්‍යා නච්ජති.
1. සී. පුප්ඵානි. 5. ම. සුඛුමාරාතිපි. 7. ස්‍යා. කොධවසෙන.
‡. ස්‍යා. තාදිසන්ති. *. ස්‍යා. නච්ජතීති. 8. ස්‍යා. ජහති. 11. ස්‍යා. ම. උද්ධු-මාතකස්ස.
2. සී. II. එලා. 6 ස්‍යා. එවරූපාපිකථා. 9 ම. පතිඨියතීති.
3. ස්‍යා. සූචිසිවිජ්ඣනං. †. ස්‍යා. නච්ජති 10. කොපං. 12. ස්‍යා. කඨලාය.

රත්තන්ධකාරතිමිසායාති රත්තිං චක්ඛුවිඤ්ඤාණුප්පත්තිනිවාරණෙන අන්ධභාවකරණෙ බහලතමෙ.[1] **විජ්ජන්තරිකායාති** විජ්ජුප්පත්තික්ඛණෙ.[2] තත්‍රාපි ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං: චක්ඛුමා පුරිසො විය හි[3] යොගාවචරො දට්ඨබ්බො. අන්ධකාරං විය සොතාපත්තිමග්ගවජ්ඣා කිලෙසා. විජ්ජුසඤ්චරණං විය සොතාපත්තිමග්ගඤාණස්ස උප්පත්තිකාලො. විජ්ජන්තරිකාය චක්ඛුමතො පුරිසස්ස සාමන්තා රූපදස්සනං විය සොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ නිබ්බානදස්සනං. පුන අන්ධකාරාවත්ථරණං විය සකදාගාමිමග්ගවජ්ඣා කිලෙසා. පුන විජ්ජුසඤ්චරණං විය සකදාගාමිමග්ගඤාණස්ස උප්පාදො. විජ්ජන්තරිකාය චක්ඛුමතො පුරිසස්ස සාමන්තා රූපදස්සනං විය සකදාගාමිමග්ගක්ඛණෙ නිබ්බානදස්සනං. පුන අන්ධකාරාවත්ථරණං විය අනාගාමිමග්ගවජ්ඣා කිලෙසා. පුන විජ්ජුසඤ්චරණං විය අනාගාමිමග්ගඤාණස්ස උප්පාදො. විජ්ජන්තරිකාය චක්ඛුමතො පුරිසස්ස සාමන්තා රූපදස්සනං විය අනාගාමිමග්ගක්ඛණෙ නිබ්බානදස්සනං වෙදිතබ්බං. **අයං වුච්චතීති** අයං එවරූපො **පුග්ගලො** විජ්ජූපමචිත්තොති **වුච්චති.** ඉත්තරකාලොභාසෙන[4] විජ්ජුසදිසචිත්තොති අත්ථො.

වජිරූපමචිත්තතායපි ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං: වජිරං විය හි අරහත්තමග්ගඤාණං දට්ඨබ්බං. මණිගණ්ඨිපාසාණගණ්ඨි විය අරහත්තමග්ගඤාණවජ්ඣා කිලෙසා.[5] වජිරස්ස මණිගණ්ඨිං වා පාසාණගණ්ඨිං වා[6] විනිවිජ්ඣිත්වා අගමනභාවස්ස නත්ථිභාවො විය අරහත්තමග්ගඤාණෙන අවජ්ඣානං කිලෙසානං නත්ථිභාවො. වජිරෙන නිබ්බිද්ධවෙධස්ස පුන අපටිපූරණං[7] විය අරහත්තමග්ගෙන ඡින්නානං කිලෙසානං පුන අනුප්පාදො දට්ඨබ්බො. **අයං වුච්චතීති** අයං එවරූපො පුග්ගලො **වජිරූපමචිත්තොති** වුච්චති. කිලෙසානං මූලඝාතකරණසමත්ථතාය වජිරෙන **සදිසචිත්තොති** අත්ථො.

අන්ධාදීසු **තථාරූපං චක්ඛු න හොතීති** තථාජාතිකං තථාසභාවං පඤ්ඤාචක්ඛු න හොති. **ඵාතිං කරෙය්‍යාති** පීතං වඩ්ඪිතං කරෙය්‍ය. **සාවජ්ජානවජ්ජෙති** සදොසනිද්දොසෙ. **හීනප්පණීතෙති** අධමුත්තමෙ.[8] **කණ්හසුක්කසප්පටිභාගෙති** කණ්හසුක්කායෙව අඤ්ඤමඤ්ඤපටිභාගතො පටිපක්ඛවසෙන සප්පටිභාගාති වුච්චන්ති. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපො: **කුසලෙ** ධම්මෙ කුසලා **ධම්මාති** යෙන පඤ්ඤාචක්ඛුනා ජානෙය්‍ය, **අකුසලෙ** අකුසලාති. සාවජ්ජාදීසුපි එසෙව නයො. කණ්හසුක්කසප්පටිභාගෙසු පන කණ්හධම්මෙ[9] සුක්කසප්පටිභාගාති සුක්කධම්මෙ[10] කණ්හසප්පටිභාගාති යෙන පඤ්ඤාචක්ඛුනා ජානෙය්‍ය. **තථාරූපම්පිස්ස චක්ඛු න හොතීති** ඉමිනා නයෙන සෙසට්ඨානෙසුපි[11]

---

1. සී. II. මහාතමෙ.
2. සයා. විජ්ජුප්පවත්තික්ඛණෙ.
3. සයා. විය.
4. සයා. කාලොභාසහෙන.
5. සී. I. & II. වජ්ඣකිලෙසා.
6. සී. II. පාසාණගණ්ඨිම්පි වා.
7. සයා. අපරිපූරණං.
8. සයා. අනභිභූතතමෙ.
9. සයා. කණ්හධම්මා.
10. සයා. සුක්කධම්මා.
11. සී. I. සෙසවාරෙසුපි.

අන්ධො වෙදිතබ්බො. **අයං වුච්චතීති** අයං එවරූපො පුග්ගලො දිට්ඨධම්මිකභොගසංහරණපඤ්ඤාචක්ඛුනො ච සම්පරායිකත්ථසාධනපඤ්ඤාචක්ඛුනො ච අභාවා අන්ධොති වුච්චති. දුතියො දිට්ඨධම්මිකභොගසංහරණපඤ්ඤාචක්ඛුනො භාවා සම්පරායිකත්ථසාධනපඤ්ඤාචක්ඛුනො පන අභාවා එකචක්ඛූති වුච්චති. තතියො ද්වින්නම්පි භාවා ද්විචක්ඛූති වුච්චති.

අවකුජ්ජපඤ්ඤාදීසු **ධම්මං දෙසෙන්තීති** උපාසකා ධම්මසවණත්ථාය ආගතොති අත්තනො කම්මං පහාය ධම්මං දෙසෙන්ති.[1] **ආදිකල්‍යාණන්ති** ආදිම්හි කල්‍යාණං භද්දකං අනවජ්ජං නිද්දොසං කත්වා දෙසෙන්ති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. එත්ථ පන **ආදීති** පුබ්බපට්ඨපනා. **මජ්ඣන්ති** කථාවෙමජ්ඣං. **පරියොසානන්ති** සන්නිට්ඨානං. **ඉතිස්ස** ධම්මං කථෙන්තා පුබ්බපට්ඨපනෙපි කල්‍යාණං භද්දකං අනවජ්ජමෙව කත්වා කථෙන්ති, වෙමජ්ඣෙපි පරියොසානෙපි. එත්ථ ච අත්ථි දෙසනාය ආදිමජ්ඣපරියොසානානි, අත්ථි සාසනස්ස. තත්ථ දෙසනාය තාව චතුප්පදිකගාථාය පඨමපදං ආදි, ද්වෙ පදානි මජ්ඣං,[2] අවසානපදං පරියොසානං. එකානුසන්ධිකසුත්තස්ස නිදානං ආදි, අනුසන්ධි මජ්ඣං. ඉදමවොචාති අප්පනා පරියොසානං. අනෙකානුසන්ධිකස්ස පඨමො අනුසන්ධි ආදි, තතො පරං එකො වා අනෙකා වා[3] මජ්ඣං, පච්ඡිමො පරියොසානං. අයං තාව දෙසනාය නයො. සාසනස්ස පන සීලං ආදි, සමාධි මජ්ඣං, විපස්සනා පරියොසානං. සමාධි වා ආදි, විපස්සනා මජ්ඣං, මග්ගො පරියොසානං. විපස්සනා වා ආදි, මග්ගො මජ්ඣං, ඵලං පරියොසානං. මග්ගො වා ආදි, ඵලං මජ්ඣං, නිබ්බානං පරියොසානං. ද්වෙ ද්වෙ වා කරීයමානෙ සීලසමාධයො ආදි, විපස්සනාමග්ගා[4] මජ්ඣං, ඵලනිබ්බානානි පරියොසානං. **සාත්ථන්ති** සාත්ථකං[5] කත්වා දෙසෙන්ති. **සබ්‍යඤ්ජනන්ති** සඅක්ඛරපාරිපූරිං කත්වා දෙසෙන්ති. **කෙවලපරිපුණ්ණන්ති** සකලපරිපුණ්ණං අනූනං කත්වා දෙසෙන්ති. **පරිසුද්ධන්ති** පරිසුද්ධං නිජ්ජටං නිග්ගණ්ඨිං[6] කත්වා දෙසෙන්ති. **බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙන්තීති** එවං දෙසෙන්තා ච සෙට්ඨචරියභූතං සික්ඛත්තයසඞ්ගහිතං අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං පකාසෙන්ති. **නෙව ආදිං මනසිකරොතීති** නෙව පුබ්බපට්ඨපනං මනසිකරොති. **කුම්භොති** ඝටො. **නිකුජ්ජොති**[7] අධොමුඛො ඨපිතො. **එවමෙවන්ති** එත්ථ කුම්භො නිකුජ්ජො විය අවකුජ්ජපඤ්ඤො පුග්ගලො දට්ඨබ්බො. උදකාසිඤ්චනකාලො විය ධම්මදෙසනාය ලද්ධකාලො. උදකස්ස විවට්ටනකාලො විය තස්මිං ආසනෙ නිසින්නස්ස උග්ගහෙතුං අසමත්ථකාලො, උදකස්ස අසණ්ඨානකාලො විය උට්ඨහිත්වා[8] අසල්ලක්ඛණකාලො වෙදිතබ්බො. **අයං වුච්චතීති** අයං එවරූපො පුග්ගලො අවකුජ්ජපඤ්ඤොති වුච්චති. අධොමුඛපඤ්ඤොති අත්ථො.

---

1. ම. පහායදෙසෙන්ති.
2. ම මජ්ඣෙ.
3 ස්‍යා, අනෙකො වා.
4. ස්‍යා, විපස්සනාමග්ගා.
5. සී. I. & II. සාත්ථං..
6. ස්‍යා, නිග්ගණ්ඨං,
7. ම. නිකුජ්ජොති
8. ම. උට්ඨහිත්වාපි.

ආකිණ්ණානීති පක්ඛිත්තානි. **සතිසම්මොසා පකිරෙය්‍යාති** මුට්ඨස්සතිතාය විකිරෙය්‍ය. **එවමෙවාති**[1] එවං උච්ඡඞ්ගො විය උච්ඡඞ්ගපඤ්ඤො පුග්ගලො දට්ඨබ්බො. නානාඛජ්ජකානි විය නානප්පකාරං බුද්ධවචනං. උච්ඡඞ්ගෙ නානාඛජ්ජකානි ඛාදන්තස්ස නිසින්නකාලො විය තස්මිං ආසනෙ නිසින්නස්ස උග්ගහණකාලො. වුට්ඨහන්තස්ස සතිසම්මොසා විකිරණකාලො[2] විය තස්මා ආසනා වුට්ඨාය ගච්ඡන්තස්ස අසල්ලක්ඛණකාලො වෙදිතබ්බො. **අයං වුච්චතීති** අයං එවරූපො පුග්ගලො උච්ඡඞ්ගපඤ්ඤොති වුච්චති. උච්ඡඞ්ගසදිසපඤ්ඤොති අත්ථො.

උක්කුජ්ජොති උපරිමුඛො ඨපිතො.[3] **සණ්ඨාතීති** පතිට්ඨහති. **එවමෙව ඛොති** එවං උපරිමුඛො ඨපිතො කුම්භො විය පුථුපඤ්ඤො පුග්ගලො දට්ඨබ්බො. උදකස්ස ආසිත්තකාලො විය දෙසනාය ලද්ධකාලො. උදකස්ස සණ්ඨානකාලො විය තත්ථ[4] නිසින්නස්ස උග්ගහණකාලො. නො විවට්ටනකාලො[5] විය උට්ඨාය ගච්ඡන්තස්ස සල්ලක්ඛණකාලො වෙදිතබ්බො. **අයං වුච්චතීති** අයං එවරූපො පුග්ගලො පුථු-පඤ්ඤොති වුච්චති. විත්ථාරිකපඤ්ඤොති අත්ථො.

අවීතරාගාදීසු යථා සොතාපන්නසකදාගාමිනො එවං පුථුජ්ජනොපි පඤ්චසු කාමගුණෙසු තීසු ච භවෙසු අවීතරාගො, අදබ්බතාය පන න ගහිතො. යථා හි ඡෙකො වඩ්ඪකී දබ්බසම්භාරත්ථං වනං පවිට්ඨො න ආදිතො පට්ඨාය සම්පත්තසම්පත්තරුක්ඛෙ ඡින්දති, යෙ පනස්ස දබ්බසම්භාරූපගා හොන්ති, තෙයෙව ඡින්දති. එවමිධාපි භගවතා දබ්බජාතිකා අරියාව[6] ගහිතා. පුථුජ්ජනා පන අදබ්බතාය නගහිතාති වෙදිතබ්බා.[7] **කාමෙසු වීතරාගොති** පඤ්චසු කාමගුණෙසු වීතරාගො. **භවෙසු අවීතරාගොති** රූපාරූපභවෙසු අවීතරාගො.

පාසාණලෙඛූපමාදීසු **අනුසෙතීති** අප්පහීනතාය අනුසෙති. **න ඛිප්පං ලුජ්ජතීති** න අන්තරා නස්සති, කප්පුට්ඨානෙනෙව නස්සති. **එවමෙවාති** එවං තස්සාපි පුග්ගලස්ස කොධො න අන්තරා පුන දිවසෙ වා අපරදිවසෙ වා නිබ්බාති, අද්ධනියො පන හොති. මරණෙනෙව නිබ්බාතීති අත්ථො. **අයං වුච්චතීති** අයං එවරූපො පුග්ගලො පාසාණලෙඛා විය කුජ්ඣනභාවෙන චිරට්ඨිතිකතො පාසාණලෙඛූපමොති වුච්චති. **සො ච ඛ්වස්ස කොධොති** සො අප්පමත්තකෙපි කාරණෙ සහසා කුද්ධස්ස කොධො. **න චිරන්ති** අචිරං අප්පහීනතාය අනුසෙති.[8] යථා පන පථවියං ආකඩ්ඪිත්වා කතලෙඛා වාතාදීහි ඛිප්පං නස්සති, එවමෙවස්ස සහසා උප්පන්නොපි කොධො ඛිප්පමෙව නිබ්බාතීති අත්ථො. **අයං වුච්චතීති** අයං එවරූපො පුග්ගලො පථවියං ලෙඛා විය කුජ්ඣනභාවෙන අචිරට්ඨිතිකතො පථවිලෙඛූපමොති වුච්චති. **ආගාළ්හෙනාති**

1. ම. එවමෙව ඛොති
2. ම. පකිරණකාලො.
3. සී. II. උපරිමුඛෙ ඨපිතෙ.
4. සී. II. තස්ස.
5. ස්‍යා. නොවිවට්ටනකාලො.
6. ස්‍යා. අරියසාවකාව.
7. ස්‍යා. පුථුජ්ජනො පන අදබ්බ-තාය නාගහිතොති වෙදිතබ්බො
8. ම. නානුසෙති.

අතිගාළ්හෙන මම්මච්ඡෙදකෙන ඵරුසවචනෙන. **ඵරුසෙනා**ති න සොත සුඛෙන. **අමනාපෙනා**ති න චිත්තසුඛෙන. **සංසන්දතී**ති එකීභවති. **සන්ධියතී**ති ඝටයති.[1] **සම්මොදතී**ති නිරන්තරො හොති. අථ වා **සංසන්දතී**ති චිත්තක්‍රියාදීසු[2] චිත්තෙන සමොධානං ගච්ඡති. ඛීරොදකං විය එකීභාවං උපෙතීති අත්ථො. **සන්ධියතී**ති ඨානගමනාදීසු කායක්‍රියාසු කායෙන සමොධානං ගච්ඡති. තිලතණ්ඩුලා විය මිස්සීභාවං[3] උපෙතීති අත්ථො. **සම්මොදතී**ති උද්දෙසපරිපුච්ඡාදීසු වචීක්‍රියාසු වාචාය සමොධානං ගච්ඡති. විප්පවාසගතොපි[4] පියසහායකො විය පියතරභාවං[5] උපෙතීති අත්ථො. අපි ච කිච්චකරණීයෙසු තෙහි සද්ධිං ආදිතොව[6] එකක්‍රියභාවං උපගච්ඡන්තො සංසන්දති, යාව මජ්ඣා පවත්තෙන්තො සන්ධියති, යාව පරියොසානා අනිවත්තන්තො සම්මොදතීතිපි වෙදිතබ්බො. **අයං වුච්චතී**ති අයං එවරූපො පුග්ගලො උදකලෙඛා විය ඛිප්පං සංසන්දනතො උදකලෙඛූපමොති වුච්චති.

පොත්ථකූපමෙසු යාය උපමාය තෙ පොත්ථකූපමාති වුච්චන්ති, තං තාව උපමං දස්සෙතුං **තයො පොත්ථකා**ති ආදි වුත්තං. තත්ථ **නවො**ති නවවායිමො. **පොත්ථකො**ති සාණවාකසාටකො. **දුබ්බණ්ණො**ති විවණ්ණො. **දුක්ඛසම්ඵස්සො**ති ඛරසම්ඵස්සො. **අප්පග්ඝො**ති අතිබහුං අග්ඝන්තො[7] කහාපණග්ඝනකො හොති. **මජ්ඣිමො**ති පරිභොගමජ්ඣිමො. සො හි නවභාවං අතික්කමිත්වා ජිණ්ණභාවං අප්පත්තො මජ්ඣෙ පරිභොගකාලෙපි දුබ්බණ්ණො ච දුක්ඛසම්ඵස්සො ච අප්පග්ඝොයෙව ච හොති. අතිබහුං අග්ඝන්තො අඩ්ඪං අග්ඝති. ජිණ්ණකාලෙ පන අඩ්ඪමාසකං වා කාකණිකං වා අග්ඝති. **උක්ඛලිපරිමජ්ජන**න්ති කාළුක්ඛලි පරිපුඤ්ඡනං. **නවො**ති උපසම්පදාය පඤ්චවස්සකාලතො හෙට්ඨා ජාතියා සට්ඨිවස්සොපි නවොයෙව. **දුබ්බණ්ණතායා**ති සරීරවණ්ණෙනපි ගුණවණ්ණෙනපි දුබ්බණ්ණතාය. **දුස්සීලස්ස** හි පරිසමජ්ඣෙ නිසින්නස්ස නිත්තෙජතාය. සරීරවණ්ණොපි න සම්පජ්ජති, ගුණවණ්ණො වත්තබ්බමෙව නත්ථි. **යෙ ඛො පනස්සා**ති යෙ ඛො පන තස්ස උපට්ඨාකා වා ඤාතිමිත්තාදයො වා එතං පුග්ගලං සෙවන්ති. **තෙස**න්ති තෙසං පුග්ගලානං ඡ සත්ථාරෙ සෙවන්තානං මිච්ඡාදිට්ඨිකානං විය, දෙවදත්තං සෙවන්තානං කොකාලිකාදීනං විය ච, තං සෙවනං දීඝරත්තං අහිතාය දුක්ඛාය හොති. **මජ්ඣිමො**ති පඤ්චවස්සකාලතො පට්ඨාය යාව නවවස්සකාලා මජ්ඣිමො නාම. **ථෙරො**ති දසවස්සතො පට්ඨාය ථෙරො නාම. **එවමාහංසූ**ති එවං වදන්ති. **කිං නු ඛො තුය්හ**න්ති තුය්හං බාලස්ස භණිතෙන කො අත්ථොති වුත්තං හොති. **තථාරූප**න්ති තථාජාතිකං තථාසභාවං උක්ඛෙපනියකම්මස්ස කාරණභූතං.

---

1. සී. I. & II. ඝටීයති.
2. ස්‍යා. චිත්තක්‍රියාසු.
3. ම. & ස්‍යා. මිස්සභාවං.
4. ස්‍යා. විප්පවාසගතො.
5. සී. II. පියංවදභාවං.
6. ස්‍යා ආදිතො.
7. ස්‍යා. අබහු අග්ඝා.

කාසිකවත්ථූපමෙසු කාසිකවත්ථං නාම තයො කප්පාසංසූ ගහෙත්වා කන්තිතසුත්තෙන වායිතං සුඛුමවත්ථං. තං නවවායිමං අනග්ඝං හොති. පරිභොගමජ්ඣිමං වීසම්පි තිංසම්පි සහස්සානි අග්ඝති. ජිණ්ණකාලෙ පන අට්ඨපි දසපි සහස්සානි අග්ඝති. **තෙසන්තං හොතීති** තෙසං සම්මාසම්බුද්ධාදයො සෙවන්තානං විය තං සෙවනං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය හොති. සම්මාසම්බුද්ධඤ්හි එකං නිස්සාය යාවජ්ජකාලා මුච්චනක සත්තානං පමාණං නත්ථි. තථා සාරිපුත්තත්ථෙරමහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරෙ අවසෙසෙ ච අසීතිමහාසාවකෙ නිස්සාය සග්ගං ගතසත්තානං පමාණං නත්ථි. යාවජ්ජකාලා තෙසං දිට්ඨානුගතිං පටිපන්නසත්තානම්පි පමාණං නත්ථියෙව. **ආධෙය්‍යං ගච්ඡතීති** තස්ස මහාථෙරස්ස තං අත්ථනිස්සිතං වචනං යථා ගන්ධකරණ්ඩකෙ කාසිකවත්ථං ආධාතබ්බතං ඨපෙතබ්බතං ගච්ඡති, එවං උත්තමඞ්ගෙ සිරස්මිං හදයෙ ච ආධාතබ්බතං ඨපෙතබ්බ තම්පි ගච්ඡති. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තානුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බං.

සුප්පමෙය්‍යාදීසු **සුඛෙන පමෙතබ්බොති** සුප්පමෙය්‍යො. **ඉධාති** ඉමස්මිං සත්තලොකෙ. **උද්ධතොති** උද්ධච්චෙන සමන්නාගතො. **උන්නළොති** උග්ගතනළො. තුච්ඡමානං උක්ඛිපිත්වා ඨිතොති අත්ථො. **චපලොති** පත්තමණ්ඩනාදිනා චාපල්ලෙන සමන්නාගතො. **මුඛරොති** මුඛඛරො. **විකිණ්ණවාචොති** අසංයතවචනො. **අසමාහිතොති** චිත්තෙ-කග්ගතාරහිතො. **විබ්භන්තචිත්තොති** භන්තචිත්තො භන්තගාවී භන්ත මිගී සප්පටිභාගො. **පාකටින්ද්‍රියොති** විවටින්ද්‍රියො. **අයං වුච්චතීති** අයං එවරූපො පුග්ගලො සුප්පමෙය්‍යොති වුච්චති. යථා හි පරිත්තස්ස උදකස්ස සුඛෙන පමාණං ගය්හති, එවමෙව ඉමෙහි අගුණඞ්ගෙහි සමන්නා ගතස්ස සුඛෙන පමාණං ගය්හති. තෙනෙස[1] සුප්පමෙය්‍යොති වුත්තො. **දුක්ඛෙන පමෙතබ්බොති** දුප්පමෙය්‍යො. අනුද්ධතාදීනි වුත්තපටිපක්ඛ වසෙන වෙදිතබ්බානි. **අයං වුච්චතීති** අයං එවරූපො පුග්ගලො දුප්ප මෙය්‍යොති වුච්චති. යථා හි මහාසමුද්දස්ස දුක්ඛෙන පමාණං ගය්හති, එවමෙව ඉමෙහි ගුණඞ්ගෙහි සමන්නාගතස්ස දුක්ඛෙන පමාණං ගය්හති. †තං† අනාගාමී නු ඛො ඛීණාසවො නු ඛොති වත්තබ්බතං ගච්ඡති. තෙනෙස දුප්පමෙය්‍යොති වුත්තො. න සක්කා පමෙතුන්ති **අප්පමෙය්‍යො**. යථා හි ආකාසස්ස න සක්කා පමාණං ගහෙතුං, එවං ඛීණාසවස්ස. තෙනෙස අප්පමෙය්‍යොති වුත්තො.

නසෙවිතබ්බාදීසු **න සෙවිතබ්බොති** න උපසඞ්කමිතබ්බො. **න භජිතබ්බොති** න අල්ලීයිතබ්බො. **න පයිරුපාසිතබ්බොති** න සන්තිකෙ නිසීදනවසෙන පුනප්පුනං උපාසිතබ්බො. **හීනො හොති සීලෙනාති** ආදීසු උපාදායුපාදාය හීනතා වෙදිතබ්බා. යො හි පඤ්චසීලානි රක්ඛති සො දසසීලානි රක්ඛන්තෙන න සෙවිතබ්බො. යො දස සීලානි රක්ඛති; සො චතුපාරිසුද්ධිසීලං රක්ඛන්තෙන න සෙවිතබ්බො. **අඤ්ඤත්‍ර අනුද්දයා අඤ්ඤත්‍ර අනුකම්පාති** ඨපෙත්වා අනුද්දයඤ්ච

---

1. සී. I, , II. තෙනෙව. †. සා. නාවිජ්ජති.

අනුකම්පඤ්ච. අත්තනො අත්ථාය එව හි එවරූපො පුග්ගලො න සෙවිතබ්බො. අනුද්දයාඅනුකම්පාවසෙන පන තං උපසඞ්කමිතුං වට්ටති. **සදිසො හොතීති** සමානො හොති. **සීලසාමඤ්ඤගතානං සත**න්ති සීලෙන සමානභාවං ගතානං සත්තානං. **සීලකථා ච නො භවිස්සතීති** එවං සමානසීලානං අම්හාකං සීලමෙව ආරබ්භ කථා භවිස්සති. **සා ච නො ඵාසු භවිස්සතී**ති සා ච සීලකථා අම්හාකං ඵාසුවිහාරො සුඛවිහාරො භවිස්සති. **සා ච නො පවත්තිනී භවිස්සතී**ති සා ච අම්හාකං කථා දිවසම්පි කථෙන්තානං පවත්තිනී භවිස්සති න පටිහඤ්ඤිස්සති. ද්වීසු හි සීලවන්තෙසු එකෙන සීලස්ස වණ්ණෙ කථිතෙ ඉතරො අනුමොදති, තෙන තෙසං කථා ඵාසු චෙව හොති පවත්තිනී ච. එකස්මිං පන දුස්සීලෙ සති දුස්සීලස්ස සීලකථා දුක්කථාති නෙව සීලකථා හොති, න ඵාසු හොති, නපවත්තිනී. සමාධිපඤ්ඤාකථාසුපි එසෙව නයො. ද්වෙ හි සමාධිලාභිනො සමාධිකථං සප්පඤ්ඤා ච පඤ්ඤාකථං කථෙන්ති, රත්තිං වා දිවසං වා අතික්කන්තම්පි න ජානන්ති. **සක්කත්වා ගරුං කත්වා**ති සක්කාරඤ්චෙව ගරුකාරඤ්ච කරිත්වා. **අධිකො හොතී**ති අතිරෙකො හොති. **සීලක්ඛන්ධ**න්ති සීලරාසිං. †**සීලං**† **පරිපූරෙස්සාමී**ති තං අතිරෙකසීලං පුග්ගලං නිස්සාය අත්තනො අපරිපූරං සීලරාසිං පරිපූරං කරිස්සාමි. **තත්ථ තත්ථ පඤ්ඤාය අනුග්ගහෙස්සාමී**ති එත්ථ සීලස්ස අසප්පායෙ අනුපකාරධම්මෙ වජ්ජෙත්වා සප්පායෙ උපකාරධම්මෙ සෙවන්තො තස්මිං තස්මිං ඨානෙ[1] සීලක්ඛන්ධං පඤ්ඤාය අනුග්ගණ්හාති නාම. සමාධිපඤ්ඤාක්ඛන්ධෙසුපි එසෙව නයො.

ජිගුච්ඡිතබ්බාදීසු **ජිගුච්ඡිතබ්බො**ති ගූථං විය ජිගුච්ඡිතබ්බො. **අථ ඛො න**න්ති අථ ඛො අස්ස. **කිත්තිසද්දො**ති කථාසද්දො. **එවමෙව**න්ති එත්ථ ගූථකූපො විය දුස්සීල්‍යං දට්ඨබ්බං. ගූථකූපෙ පතිත්වා ඨිතො ධම්මනි-අහි විය දුස්සීලපුග්ගලො. ගූථකූපතො උද්ධරියමානෙන තෙන අහිනා පුරිසස්ස සරීරං ආරූළ්හෙනාපි අදට්ඨභාවො විය දුස්සීලං සෙවමානස්සාපි තස්ස කිරියාය අකරණභාවො. සරීරං ගූථෙන මක්ඛෙත්වා අහිනො ගතකාලො විය දුස්සීලං සෙවමානස්ස පාපකිත්තිසද්දස්ස අබ්භුග්ගමනකාලො වෙදිතබ්බො. **තින්දුකාලාත**න්ති තින්දුකරුක්ඛඅලාතං. **භිය්‍යොසො මත්තාය චිච්චිටායතීති**[2] තඤ්හි ඛායමානං පකතියාපි පපටිකායො මුඤ්චන්තං චිච්චිටායති. **චිටිචිටායතීති** සද්දං කරොති. ඝට්ටිතං පන අධිමත්තං කරොතීති අත්ථො. **එවමෙව**න්ති එවමෙවං කොධනො අත්තනො ධම්මතායපි උද්ධතො චණ්ඩිකතො හුත්වා චරති. අප්පමත්තකං පන වචනං වුත්තකාලෙ මාදිසං නාම එවං[3] වදතීති අතිරෙකතරං උද්ධතො චණ්ඩිකතො හුත්වා චරති. **ගූථකූපො**ති ගූථපුණ්ණකූපො, ගූථරාසියෙව වා. ඔපම්මසංසන්දනං පනෙත්ථ පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **තස්මා එවරූපො පුග්ගලො අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බො න සෙවිතබ්බො**ති යස්මා කොධනො අතිසෙවිය

† සයා. නත්ථි. 1. සයා. තස්මිං ඨානෙ. 2. සයා. චිටිචිටායන්ති. 3. සයා. එවං එස

මානොපි අතිඋපසඞ්කමියමානොපි[1] කුජ්ඣතියෙව, කිං ඉමිනාති පටික්කමන්තොපි කුජ්ඣතියෙව, තස්මා පලාලග්ගි විය අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බො න සෙවිතබ්බො. කිං වුත්තං හොති: යො හි පලාලග්ගිං අතිඋපසඞ්කමිත්වා තප්පති තස්ස සරීරං ඣායති. යො අතිපටික්කමිත්වා තප්පති තස්ස සීතං න වූපසමති, අනුපසඞ්කමිත්වා අපටික්කමිත්වා පන මජ්ඣත්තභාවෙන තප්පෙන්තස්ස සීතං වූපසමති ඩාහොපි න ඩහති. තස්මා පලාලග්ගි විය කොධනො පුග්ගලො මජ්ඣත්තභාවෙන අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බො න සෙවිතබ්බො න භජිතබ්බො න පයිරුපාසිතබ්බො. **කල්‍යාණමිත්තොති** සුචිමිත්තො. **කල්‍යාණසහායොති** සුචිසහායො. **සහායොති** සහගාමී සද්ධිංචරො. **කල්‍යාණසම්පවඞ්කොති** කල්‍යාණෙසු සුචිපුග්ගලෙසු සම්පවඞ්කො. තන්නින්නතප්පොණතප්පබ්භාරමානසොති අත්ථො.

සීලෙසු පරිපූරකාරීති ආදීසු **සීලෙසු පරිපූරකාරිනොති** එතෙ අරියසාවකා යානි තානි මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස ආදිභූතානි ආදිබ්‍රහ්මචරියකානි පාරාජිකසඞ්ඛාතානි චත්තාරි මහාසීලසික්ඛාපදානි,[2] තෙසං අවීතික්කමනතො යානි ඛුද්දානුඛුද්දකානි ආපජ්ජන්ති, තෙහි ච වුට්ඨානතො සීලෙසු යං කත්තබ්බං තං පරිපූරං සමත්තං කරොන්තීති සීලෙසු පරිපූරකාරිනොති වුච්චන්ති. සමාධිපාරිපන්ථිකානං[3] පන කාමරාගබ්‍යාපාදානං, පඤ්ඤාපාරිපන්ථිකස්ස ච සච්චපටිච්ඡාදකස්ස මොහස්ස අසමූහතත්තා[4] සමාධිං[5] පඤ්ඤඤ්ච භාවෙන්තාපි සමාධිපඤ්ඤාසු යං කාතබ්බං තං මත්තසො පමාණෙන පදෙසමත්තමෙව කරොන්තීති සමාධිස්මිං පඤ්ඤාය ච මත්තසො කාරිනොති වුච්චන්ති. ඉමිනා උපායෙන ඉතරෙසුපි ද්වීසු නයෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. තත්‍රායං අපරොපි සුත්තන්තනයො: "ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු සීලෙසු පරිපූරකාරී හොති සමාධිස්මිං මත්තසො කාරී පඤ්ඤාය මත්තසො කාරී සො යානි තානි ඛුද්දානු-ඛුද්දකානි සික්ඛාපදානි තානි ආපජ්ජතිපි වුට්ඨාතිපි. තං කිස්ස හෙතු? න හි මෙත්ථ[6] භික්ඛවෙ අභබ්බතා වුත්තා. යානි ච ඛො තානි සික්ඛාපදානි ආදිබ්‍රහ්මචරියකානි බ්‍රහ්මචරියසාරුප්පානි, තත්ථ ධුවසීලී ච හොති ඨිතසීලී ච සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු සො තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා සොතාපන්නො හොති අවිනිපාතධම්මො නියතො සම්බොධිපරායනො. ඉධ පන භික්ඛවෙ භික්ඛු සීලෙසු-පෙ-සො තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා රාගදොසමොහානං තනුත්තා සකදාගාමී හොති සකිදෙව ඉමං ලොකං ආගන්ත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරොති. ඉධ පන භික්ඛවෙ භික්ඛු සීලස්මිං පරිපූරකාරී හොති සමාධිස්මිං පරිපූරකාරී පඤ්ඤාය මත්තසො කාරී සො යානි තානි-පෙ-සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු සො පඤ්චන්නං ඔරම්භාගියානං-පෙ-අනාවත්තිධම්මො තස්මා ලොකා. ඉධ පන භික්ඛවෙ භික්ඛු සීලෙසු පරිපූරකාරී සමාධිස්මිං

1. සී. I. අසෙවියමානොපි.
2. සී. II. මහාසීලක්ඛන්ධානි.
3. ම. පාරිබන්ධකානං ස්‍යා. පාරිපන්ථිකානං.
4. ම. අසමූහතත්තා.
5. ස්‍යා. සමාධිඤ්ච.
6. මූ. අ. නි. පාළියං 'මෙත්ථ' ඉති සොධිතං හොති.

පරිපූරකාරී පඤ්ඤාය පරිපූරකාරී සො යානි තානි ඛුද්දානුඛුද්දකානි -පෙ- සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු සො ආසවානං ඛයා -පෙ- උපසම්පජ්ජ විහරතීති.[a]

සත්ථාරනිද්දෙසෙ **පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙතීති** පහානං සමතික්කමං පඤ්ඤපෙති. **තත්‍රාති** තෙසු තීසු ජනෙසු. **තෙන දට්ඨබ්බොති** තෙන පඤ්ඤපනෙන සො සත්ථා රූපාවචරසමාපත්තිලාභීති දට්ඨබ්බොති අත්ථො. දුතියවාරෙපි එසෙව නයො. **සම්මාසම්බුද්ධො සත්ථා තෙන දට්ඨබ්බොති** තෙන තිත්ථියෙහි අසාධාරණෙන පඤ්ඤපනෙන අයං තතියො සත්ථා සබ්බඤ්ඤූ බුද්ධො දට්ඨබ්බො. **තිත්ථියා** හි කාමානං පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙන්තා රූපභවං වක්ඛන්ති. රූපානං පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙන්තා අරූපභවං වක්ඛන්ති. වෙදනානං පරිඤ්ඤං පඤ්ඤපෙන්තා අසඤ්ඤභවං වක්ඛන්ති. සම්මා පඤ්ඤපෙන්තා එවං පඤ්ඤපෙය්‍යුං, නො ච සම්මා පඤ්ඤපෙතුං සක්කොන්ති. සම්මාසම්බුද්ධො පන කාමානං පරිඤ්ඤං පහානං අනාගාමිමග්ගෙන පඤ්ඤපෙති. රූපවෙදනානං පරිඤ්ඤං පහානං අරහත්තමග්ගෙන පඤ්ඤපෙති. **ඉමෙ තයො සත්ථාරොති** ඉමෙ ද්වෙ ජනා බාහිරකා, එකො සම්මාසම්බුද්ධොති ඉමස්මිං ලොකෙ තයො සත්ථාරො නාම. දුතියෙ සත්ථාරනිද්දෙසෙ **දිට්ඨෙ චෙව ධම්මෙති** ඉමස්මිං අත්තභාවෙ. **අත්තානං සච්චතො ථෙතතො පඤ්ඤපෙතීති** අත්තා නාමෙකො අත්ථි නිච්චො ධුවො සස්සතොති භූතතො ථිරතො පඤ්ඤපෙති. **අභිසම්පරායඤ්චාති** අපරස්මිං අත්තභාවෙ එවමෙව පඤ්ඤපෙති. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

තිකනිද්දෙසො

නිට්ඨිතො.

චතුක්කනිද්දෙසෙ **අසප්පුරිසොති** ලාමකපුරිසො.[1] පාණං අතිපාතෙතීති **පාණාතිපාතී**. අදින්නං ආදියතීති **අදින්නාදායී**. කාමෙසු මිච්ඡා චරතීති **කාමෙසු මිච්ඡාචාරී**. මුසා වදතීති **මුසාවාදී**. සුරාමෙරයමජ්ජපමාදෙ තිට්ඨතීති **සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨායී**. **පාණාතිපාතෙ සමාදපෙතීති** යථා පාණං අතිපාතෙති, තථා තං තත්ථ ගහණං ගණ්හාපෙති. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **අයං වුච්චතීති** අයං එවරූපො පුග්ගලො යස්මා සයං කතෙන ච දුස්සීල්‍යෙන සමන්නාගතො යඤ්ච[2] සමාදපිතෙන කතං තතො උපඩ්ඪස්ස දායාදො, තස්මා අසප්පුරිසෙන අසප්පුරිසතරොති වුච්චති. **සප්පුරිසොති** උත්තමපුරිසො. **සප්පුරිසෙන සප්පුරිසතරොති** අත්තනා[3] කතෙසු සුසීල්‍යෙන සමන්නාගතත්තා යඤ්ච[4] සමාදපිතො කරොති තතො උපඩ්ඪස්ස දායාදත්තා උත්තමපුරිසෙන උත්තමපුරිසතරො. **පාපොති** අකුසලකම්මපථසඞ්ඛාතෙන දසවිධෙන පාපෙන සමන්නාගතො. **කල්‍යාණොති** දසවිධෙන

a. අ. නි. තිකනිපාතසමණවග්ග.
1. සී. ලාමකපුරිසො අධමපුරිසො.
2. ම. පරඤ්ච.
3. සී. අත්තනාච.
4. ම. පරඤ්ච.

කල්‍යාණධම්මෙන සමන්නාගතො සුද්ධකො[1] භද්‍රකො. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා උත්තානත්ථමෙව. පාපධම්මාදීසු පාපො ධම්මො අස්සාති **පාපධම්මො.** කල්‍යාණො ධම්මො අස්සාති **කල්‍යාණධම්මො.** සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

සාවජ්ජාදීසු **සාවජ්ජොති** සදොසො. **සාවජ්ජෙන කායකම්මෙනාති** සදොසෙන පාණාතිපාතාදිනා කායකම්මෙන. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. **අයං වුච්චතීති** අයං එවරූපො පුග්ගලො තීහි ද්වාරෙහි ආයූහනකම්මස්ස සදොසත්තා ගූථකුණපාදිභරිතො පදෙසො විය සාවජ්ජොති වුච්චති. **සාවජ්ජෙන බහුලන්ති** යස්ස සාවජ්ජමෙව කම්මං බහු[2] හොති අප්පං අනවජ්ජං. සො සාවජ්ජෙන බහුලං[3] කායකම්මෙන සමන්නාගතො අප්පං අනවජ්ජෙනාති වුච්චති. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. කො පන එවරූපො හොතීති? යො ගාමධම්මතාය වා නිගමධම්මතාය වා කදාචි කරහචි උපොසථං සමාදියති සීලානි පූරෙති. **අයං වුච්චතීති** අයං එවරූපො පුග්ගලො තීහි ද්වාරෙහි ආයූහනකම්මෙන සාවජ්ජස්සෙව බහුලතාය අනවජ්ජස්ස අප්පතාය වජ්ජබහුලොති වුච්චති. යථා හි එකස්මිං පදෙසෙ දුබ්බණ්ණානි දුග්ගන්ධානි පුප්ඵානි රාසිකතානස්සු. තෙසං උපරි තහං තහං අතිමුත්තක[4]වස්සිකපාටලානි පතිතානි භවෙය්‍යුං එවරූපො අයං පුග්ගලො වෙදිතබ්බො. යථා පන එකස්මිං පදෙසෙ අතිමුත්තකවස්සිකපාටලානි රාසිකතානස්සු. තෙසං උපරි තහං තහං දුබ්බණ්ණදුග්ගන්ධානි බදරපුප්ඵාදීනි[5] පතිතානි භවෙය්‍යුං, එවරූපො තතියො පුග්ගලො වෙදිතබ්බො. චතුත්ථො පන තීහිපි ද්වාරෙහි ආයූහනකම්මස්ස නිද්දොසත්තා චතුමධුරභරිතසුවණ්ණපාති විය දට්ඨබ්බො. තෙසු පඨමො අන්ධබාලපුථුජ්ජනො. දුතියො අන්තරන්තරා කුසලස්ස කාරකො ලොකියපුථුජ්ජනො. තතියො සොතාපන්නො. සකදාගාමිඅනාගාමිනොපි එතෙනෙව සඞ්ගහිතා. චතුත්ථො ඛීණාසවො. සො හි එකන්තෙන අනවජ්ජොයෙව. අයං අඞ්ගුත්තරට්ඨකථානයො.

උග්ඝටිතඤ්ඤූආදීසු. **උග්ඝටිතඤ්ඤූති**[6] එත්ථ උග්ඝාටනං නාම ඤාණුග්ඝාටනං. ඤාණෙන උග්ඝාටිතමත්තෙයෙව ජානාතීති අත්ථො. **සහඋදාහටවෙලායාති** උදාහාරෙ උදාහටමත්තෙයෙව. **ධම්මාභිසමයොති** චතුසච්චධම්මස්ස ඤාණෙන සද්ධිං අභිසමයො. **අයං වුච්චතීති** අයං චත්තාරො සතිපට්ඨානාති ආදිනා නයෙන සංඛිත්තෙන මාතිකාය ඨපියමානාය දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා අරහත්තං ගණ්හිතුං සමත්ථො පුග්ගලො උග්ඝටිතඤ්ඤූති වුච්චති. විපචිතං[7] විත්ථාරිතමෙව අත්ථං ජානාතීති **විපචිතඤ්ඤූ.**[8] **අයං වුච්චතීති** අයං සංඛිත්තෙන මාතිකං ඨපෙත්වා විත්ථාරෙන අත්ථෙ භාජියමානෙ අරහත්තං පාපුණිතුං සමත්ථො පුග්ගලො විපචිතඤ්ඤූති වුච්චති. උද්දෙසාදීහි නෙතබ්බොති

---

1. ම. ලද්ධකො.
2. සී. II ස්‍යා. බහුලං
3. සී. II, බහුල.
4. ම. ස්‍යා. අධිමුත්තක.
5. ම. භද්‍රපුප්ඵාදීනි.
6. ම. උග්ඝාටිතඤ්ඤූ.
7. ම. විපඤ්චිතං,
8. සී. I. &. II. විපඤ්චිතඤ්ඤූ.

නෙය්‍යො. **අනුපුබ්බෙන ධම්මාභිසමයො හොතීති** අනුක්කමෙන අරහත්තප්පත්ති. බ්‍යඤ්ජනපදමෙව පරමං අස්සාති **පදපරමො**. **න තාය ජාතියා ධම්මාභිසමයො හොතීති** න තෙන අත්තභාවෙන ඣානං වා විපස්සනං වා මග්ගං වා ඵලං වා නිබ්බත්තෙතුං සක්කොතීති අත්ථො.

යුත්තපටිභානාදීසු පටිභානං වුච්චති ඤාණම්පි, ඤාණස්ස උපට්ඨිත වචනම්පි. තං ඉධ අධිප්පෙතං. අත්ථයුත්තඤ්ච කාරණයුත්තඤ්ච පටිභාන මස්සාති **යුත්තපටිභානො**. පුච්ඡිතානන්තරමෙව සීඝං බ්‍යාකාතුං අසමත්ථතාය නො මුත්තං පටිභානමස්සාති **නො මුත්තපටිභානො**. ඉමිනා නයෙන සෙසා වෙදිතබ්බා. එත්ථ පන පඨමො කිඤ්චිකාලං වීමංසිත්වා යුත්තමෙව පෙක්ඛති, තිපිටකචූළනාගත්ථෙරො විය. සො කිර පඤ්හං පුට්ඨො පරිග්ගහෙත්වා යුත්තපයුත්තකාරණමෙව කථෙති. දුතියො පුච්ඡානන්තරමෙව යෙන වා තෙන වා වචනෙන පටිබාහති විමංසිත්වාපි ච යුත්තං න පෙක්ඛති, චතුනිකායිකපණ්ඩිතතිස්සත්ථෙරො විය. සො කිර පඤ්හං පුට්ඨො පඤ්හපරියොසානම්පි නාගමෙති යං වා තං වා කථෙතියෙව, වචනත්ථං පනස්ස වීමංසියමානං කත්ථචි න ලග්ගති. තතියො පුච්ඡාසමකාලමෙව යුත්තං පෙක්ඛති තංඛණඤ්ඤෙව වචනං බ්‍යාකරොති, තිපිටකචූළාභයත්ථෙරො විය. සො කිර පඤ්හං පුට්ඨො සීඝමෙව කථෙති යුත්තපයුත්තකාරණො ච හොති. චතුත්ථො පුට්ඨො සමානො නෙවයුත්තං[1] පෙක්ඛති, න යෙන වා තෙන වා පටිබාහිතුං සක්කොති, තිබ්බන්ධකාරනිමුග්ගො විය හොති, ලාළුදායිත්ථෙරො[2] විය.

ධම්මකථිකෙසු **අප්පඤ්ච භාසතීති** සම්පත්තපරිසාය ථොකමෙව කථෙති. **අසහිතඤ්චාති**[3] කථෙන්තො ච පන න අත්ථයුත්තං කාරණයුත්තං කථෙති. **පරිසා චස්ස න කුසලා හොතීති** සොතුං නිසින්නපරිසා චස්ස යුත්තායුත්තං කාරණාකාරණං සිලිට්ඨාසිලිට්ඨං න ජානාතීති අත්ථො. **එවරූපොති** අයං එවංජාතිකො බාලධම්මකථිකො එවංජාතිකාය බාලපරිසාය ධම්මකථිකොත්වෙව නාමං ලභති. ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. එත්ථ ච වෙයෙව ජනා සභාවධම්මකථිකා. ඉතරෙ පන ධම්මකථිකානං අන්තරෙ පවිට්ඨත්තා එවං වුත්තා.

වලාහකූපමෙසු **වලාහකාති** මෙඝා. **ගජ්ජිතාති** ථනිතා. තත්ථ ගජ්ජිත්වා නොවස්සනභාවො නාම පාපකො. මනුස්සා හි යථා දෙවො ගජ්ජති සුවුට්ඨිකා භවිස්සතීති බීජානි නීහරිත්වා[4] වපන්ති අථ දෙවෙ අවස්සන්තෙ ඛෙත්තෙ බීජානි ඛෙත්තෙයෙව නස්සන්ති ගෙහෙ බීජානි ගෙහෙයෙව නස්සන්තීති දුබ්භික්ඛං හොති. නො ගජ්ජිත්වා වස්සන භාවොපි පාපකොව. මනුස්සා හි ඉමස්මිං කාලෙ දුබ්බුට්ඨිකා භවිස්සතීති නින්නට්ඨානෙසුයෙව වප්පං කාරෙන්ති අථ දෙවො වස්සිත්වා සබ්බ බීජානි මහාසමුද්දං පාපෙති දුබ්භික්ඛමෙව හොති. ගජ්ජිත්වා වස්සනභාවො

1. සී. II, යුත්තං පඤ්හං.   3. මු. අ. නි. පාළියං අසංහිතඤ්චාති දිස්සති,

පන භද්දකො. තදා හි සුභික්ඛං හොති. නො ගජ්ජිත්වා නො වස්සනභාවො එකන්තපාපකොව. **භාසිතා හොති නො කත්තා**ති ඉදෑති ගන්ථධුරං පූරෙස්සාමි[1] වාසධුරං පූරෙස්සාමීති[2] කථෙතියෙව. න පන උද්දෙසං ගණ්හාති කම්මට්ඨානං[3] භාවෙති. **කත්තා හොති නො භාසිතා**ති ගන්ථධුරං වා පූරෙස්සාමි වාසධුරං වාති න භාසති, සම්පත්තෙ පන කාලෙ තමත්ථං සම්පාදෙති. ඉමිනා නයෙන ඉතරෙපි[4] වෙදිතබ්බා. සබ්බං පනෙතං පච්චයදායකෙනෙව කථිතං. එකො හි අසුකදිවසෙ නාම දානං දස්සාමීති සඞ්ඝං නිමන්තෙති, සම්පත්තකාලෙ නො කාරෙති. අයං පුග්ගලො පුඤ්ඤෙන පරිහායති. භික්ඛුසඞ්ඝොපි ලාභෙන පරිහායති. අපරො සඞ්ඝං අනිමන්තෙත්වාව සක්කාරං කත්වා භික්ඛූ ආනෙස්සාමීති, .. ලභති. සබ්බෙ අඤ්ඤත්ථ නිමන්තිතා හොන්ති. අයම්පි පුඤ්ඤෙන පරිහායති. සඞ්ඝොපි තෙන ලාභෙන පරිහායති. අපරො පඨමං සඞ්ඝං නිමන්තෙත්වා පච්ඡා සක්කාරං කත්වා දානං දෙති. අයං කිච්චකාරී හොති. අපරො නෙව සඞ්ඝං නිමන්තෙති, න දානං දෙති. අයං පාපපුග්ගලොති වෙදිතබ්බො.

මූසිකූපමෙසු **ගාධං කත්තා නො වසිතා**ති අත්තනො ආසයං බිලං කූපං ඛණති, නො තත්ථ වසති, කිස්මිඤ්චිදෙව ඨානෙ වසති. එවං බිළාරාදිඅමිත්තවසං ගච්ඡති. ඛත්තාතිපි පාඨො. **වසිතා නො ගාධං කත්තා**ති සයං[5] න ඛණති, පරෙන ඛතෙ බිලෙ වසති. එවං ජීවිතං රක්ඛති. තතියා ද්වෙපි කරොන්තී ජීවිතං රක්ඛති. චතුත්ථා ද්වෙපි අකරොන්තී අමිත්තවසං ගච්ඡති. ඉමාය පන උපමාය උපමිතෙසු පුග්ගලෙසු පඨමො යථා සා මූසිකා ගාධං ඛණති, එවං නවඞ්ගසත්ථුසාසනං උග්ගණ්හාති. යථා පන සා තත්ථ න වසති කිස්මිඤ්චිදෙව ඨානෙ වසන්තී අමිත්තවසං ගච්ඡති, තථා අයම්පි පරියත්තිවසෙන ඤාණං පෙසෙත්වා චතුසච්චධම්මං න පටිවිජ්ඣති. ලොකාමිසට්ඨානෙසුයෙව චරන්තො මච්චුමාරකිලෙසමාරදෙවපුත්තමාරසඞ්ඛාතානං අමිත්තානං වසං ගච්ඡති. දුතියො යථා සා මූසිකා ගාධං න ඛණති. එවං නවඞ්ග සත්ථුසාසනං න ගණ්හාති[6]. යථා පන පරෙන ඛතබිලෙ වසන්තී ජීවිතං රක්ඛති. එවං පරස්ස කථං සුත්වා චතුසච්චධම්මං පටිවිජ්ඣිත්වා තිණ්ණං මාරානං වසං අතික්කමති. ඉමිනා නයෙන තතියචතුත්ථෙසුපි ඔපම්ම සංසන්දනං වෙදිතබ්බං.

අම්බූපමෙසු **ආමං පක්කවණ්ණී**ති අත්තනා ආමං බහි පක්කසදිසං. **පක්කං ආමවණ්ණී**ති අත්තනා පක්කං බහි ආමසදිසං. සෙසද්වයෙසුපි එසෙව නයො. තත්ථ යථා අම්බෙ අපක්කභාවො ආමතා හොති, එවං පුග්ගලෙපි පුථුජ්ජනභාවො ආමතා. අරියභාවො පක්කතා. යථා ච තත්ථ පක්කසදිසතා පක්කවණ්ණතා,[7] එවං පුග්ගලෙපි අරියානං අභික්කමනාදි[8] සදිසතා පක්කවණ්ණතාති[9] ඉමිනා නයෙන උපමිතපුග්ගලෙසු ඔපම්මසංසන්දනං වෙදිතබ්බං.

---

1. සයා. පූරෙස්සාමීති වා.
2. සයා. පූරෙස්සාමීති වා.
3. සයා. නකම්මට්ඨානං.
4. සී. I. ඉතරෙවෙපි.
5. ම. ආසයං.
6. සයා. න උග්ගණ්හාති.
7. සයා. පක්කවණ්ණිතා.
8. ම. අභික්කමනාදි.
9. සයා. පක්කවණ්ණිතං.

කුම්භූපමෙසු **කුම්භොති** ඝටො. **තුච්ඡොති** අන්තො රිත්තො. **පිහිතොති** පිදහිත්වා ඨපිතො. **පූරොති** අන්තො පුණ්ණො. **විවටොති** විවරිත්වා ඨපිතො. උපමිතපුග්ගලෙසු පනෙත්ථ අන්තො ගුණසාරවිරහිතො **තුච්ඡො**, බාහිරසොභනතාය **පිහිතො**, පුග්ගලො වෙදිතබ්බො. සෙසෙසුපි එසෙව නයො.

උදකරහදූපමෙසු[1] උදකරහදො තාව ජණ්ණුකමත්තෙනපි[2] උදකෙ සති පණ්ණරසසම්භින්නවණ්ණත්තා[3] වා බහලත්තා වා උදකස්ස අපඤ්ඤායමානතලො **උත්තානො ගම්භීරොභාසො** නාම හොති. තිපොරිසචතුපොරිසෙපි පන උදකෙ සති අච්ඡත්තා උදකස්ස පඤ්ඤායමානතලො **ගම්භීරො උත්තානොභාසො** නාම හොති. උභයකාරණසබ්භාවතො පන ඉතරෙ ද්වෙ වෙදිතබ්බා. පුග්ගලොපි කිලෙසුස්සදභාවතො ගුණගම්භීරතාය ච අභාවතො ගුණගම්භීරානං සදිසෙහි අභික්කමාදීහි යුත්තො **උත්තානො ගම්භීරොභාසො** නාම. ඉමිනා නයෙන සෙසාපි වෙදිතබ්බා.

බලිවද්දූපමෙසු බලිවද්දො තාව යො අත්තනො ගොගණං ඝට්ටෙති උබ්බෙජෙති, පරගොගණෙ පන සොරතො සුඛසීලො හොති. අයං **සකගවචණ්ඩො නො පරගවචණ්ඩො** නාම. පුග්ගලොපි අත්තනො පරිසං ඝට්ටෙන්තො විජ්ඣන්තො ඵරුසෙන සමුදාචරන්තො, පරපරිසාය පන සොරච්චං නිවාතවුත්තිතං ආපජ්ජන්තො **සකගවචණ්ඩො** හොති, **නො පරගවචණ්ඩො** නාමාති ඉමිනා නයෙන සෙසාපි වෙදිතබ්බා. නිද්දෙසවාරෙ පනෙත්ථ **උබ්බෙජිතා හොතීති** ඝට්ටෙත්වා විජ්ඣිත්වා උබ්බෙගප්පත්තං කරොතිච්චෙව[4] අත්ථො.

ආසීවිසූපමෙසු ආසීවිසො තාව යස්ස විසං ආසුං ආගච්ඡති සීඝං ඵරති ඝොරං පන න හොති, චිරකාලං න පීළෙති, අයං **ආගතවිසො නො ඝොරවිසො**. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. පුග්ගලවිභාජනං පන උත්තානත්ථමෙව.

අනනුවිච්ච අපරියොගාහෙත්වා අවණ්ණාරහස්ස වණ්ණං භාසිතා හොතීති ආදීසු **අනනුවිච්චාති** අතුලයිත්වා අපරිග්ගණ්හිත්වා. **අපරියොගාහෙත්වාති** පඤ්ඤාය ගුණෙ අනොගාහෙත්වා. **භූතං තච්ඡන්ති** විජ්ජමානතො භූතං, අවිපරීතතො තච්ඡං. **කාලෙනාති** යුත්තපයුත්තකාලෙන. **තත්‍ර කාලඤ්ඤූ හොතීති** යමිදං කාලෙනාති වුත්තං තත්‍ර යො පුග්ගලො කාලඤ්ඤූ හොති කාලං ජානාති. තස්ස පඤ්හස්ස වෙය්‍යාකරණත්ථාය ඉමස්මිං කාලෙ පුච්ඡිතෙනාපි මයා න කථෙතබ්බා[5] ඉමස්මිං කාලෙ කථෙතබ්බාති[6] අයං කාලෙන **භණති** නාම. **උපෙක්ඛකො විහරතීති** මජ්ඣත්තභූතාය උපෙක්ඛාය ඨිතො හුත්වා විහරති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

---

1. ම. උදකදහදූපමෙසු.
2. සයා. ඛාණුමත්තෙනපි.
3. සයා. සති පන රසසම්භින්නවණ්ණත්තා.
4. සයා. කරොතීතිසෙවාති.
5. සයා. නකථෙතබ්බං.
6. සයා. කථෙ[තබ්බං.

උට්ඨානඵලූපජීවීති ආදීසු යො උට්ඨානවීරියෙනෙව දිවසං වීතිනාමෙත්වා තස්ස නිස්සන්දඵලමත්තං කිඤ්චිදෙව ලභිත්වා ජීවිතං කප්පෙති, තං පන උට්ඨානං ආගම්ම කිඤ්චි පුඤ්ඤඵලං න පටිලභති. තං සන්ධාය **යස්ස පුග්ගලස්ස උට්ඨහතො**ති ආදි වුත්තං. **තතූපරිදෙවා**ති තතො උපරි බ්‍රහ්මකායිකාදයො දෙවා. තෙසඤ්හි උට්ඨානවීරියෙන කිච්චං නාම නත්ථි, පුඤ්ඤඵලමෙව උපජීවන්ති. **පුඤ්ඤවතො වා**ති ඉදං පුඤ්ඤවන්තෙ ඛත්තියබ්‍රාහ්මණාදයො චෙව[1] භුම්මදෙවෙ ආදිං කත්වා නිම්මානරතිපරියොසානෙ දෙවෙ ච සන්ධාය වුත්තං. සබ්බෙපි හෙතෙ වායාම[2]ඵලඤ්චෙව පුඤ්ඤඵලඤ්ච අනුභවන්ති. නෙරයිකා පන නෙව උට්ඨානෙන ආජීවං උප්පාදෙතුං සක්කොන්ති, නාපි තෙසං පුඤ්ඤඵලෙන කොචි ආජීවො උප්පජ්ජති.

තමාදීසු නීචෙ කුලෙ පච්චාජාතොති ආදිකෙන තමෙන යුත්තොති **තමො**. කායදුච්චරිතාදීහි පුන නිරයතමූපගමනතො **තමපරායනො**. **නෙසාදකුලෙ**ති මිගලුද්දකාදීනං කුලෙ. **වෙන[3]කුලෙ**ති විලීවකාරකුලෙ. **රථකාරකුලෙ**ති චම්මකාරකුලෙ. **පුක්කුසකුලෙ**ති පුප්ඵඡඩ්ඩකකුලෙ. **කසිරවුත්තිකෙ**ති දුක්ඛවුත්තිකෙ. **දුබ්බණ්ණො**ති පංසුපිසාචකො විය ඣාමඛාණුවණ්ණො. **දුද්දසිකො**ති විජාතමාතුයාපි අමනාපදස්සනො. **ඔකොටිමකො**ති[4] ලකුණ්ටකො[5]. **කාණො**ති එකක්ඛිකාණො වා උභයක්ඛිකාණො වා. **කුණී**ති එකහත්ථකුණී වා උභයහත්ථකුණී වා. **ඛඤ්ජො**ති එකපාදඛඤ්ජො වා උභයපාදඛඤ්ජො වා. **පක්ඛහතො**ති හතපක්ඛො පීඨසප්පී. **පදීපෙය්‍යස්සා**ති තෙලකපල්ලකාදිනො පදීපූපකරණස්ස.[6] **එවං පුග්ගලො තමො හොති තමපරායනො**ති එත්ථ එකො පුග්ගලො බහිද්ධා ආලොකං අදිස්වා මාතුකුච්ඡිස්මිඤ්ඤෙව කාලං කත්වා අපායෙසු නිබ්බත්තන්තො[7] සකලෙපි කප්පෙ සංසරති,[8] **සොපි** තමොතමපරායනොව. සො පන කුහකපුග්ගලො භවෙය්‍ය. කුහකස්ස හි එවරූපා නිබ්බත්ති හොතීති වුත්තං. **එත්ථ ච නීචෙ කුලෙ පච්චාජාතො හොති චණ්ඩාලකුලෙ වා**ති ආදීහි ආගමනවිපත්ති චෙව පුබ්බුප්පන්නපච්චය[9]විපත්ති ච දස්සිතා. **දලිද්දෙ**ති ආදීහි පවත්තිපච්චයවිපත්ති.[10] **කසිරවුත්තිකෙ**ති ආදීහි අජීවූපායවිපත්ති. **දුබ්බණ්ණො**ති ආදීහි රූපවිපත්ති. **බව්හාබාධො**ති ආදීහි දුක්ඛකාරණසමායොගො. **න ලාභී**ති ආදීහි සුඛකාරණවිපත්ති චෙව උපභොගවිපත්ති ච. **කායෙන දුච්චරිත**න්ති ආදීහි තමපරායනභාවස්ස කාරණසමායොගො. **කායස්ස භෙදා**ති ආදීහි සම්පරායිකතමූපගමො. සුක්කපක්ඛො වුත්තපටිපක්ඛනයෙන වෙදිතබ්බො. අපිචෙත්ථ තිවිධාය කුසලසම්පත්තියා පච්චාජාතිආදිකෙන ජොතිනා යුත්තතො **ජොති**. ආලොකභූතොති වුත්තං හොති. කායසුචරිතාදීහි පන සග්ගූපපත්තිජොතිභාවූපගමනතො **ජොතිපරායනො**. ඛත්තිය

1. සයා. ඛත්තියබ්‍රාහ්මණමහාසාලාදයො චෙව. 2. සයා. වායාම. 3. ම. වෙනු. 4. ම. ඔකොටිමකො. 5. ම. ලකුණ්ඩකො. 6. ම. පදීපකරණස්ස. 7. සයා. නිබ්බත්තො, 8. සයා. සරති. 9. සී. I. & II. [පච්චුප්පන්නපච්චය· 10. සයා. පච්චයවිපත්ති.

මහාසාලකුලෙ වාති ආදීසු **ඛත්තියමහාසාලා**ති ඛත්තියමහාසාරා මහාසාරප්පත්තඛත්තියා. යෙසඤ්හි ඛත්තියානං හෙට්ඨිමන්තෙන කොටිසතං නිධානගතං හොති, තයො කහාපණකුම්භා වළඤ්ජනත්ථාය ගෙහමජ්ඣෙ රාසිං කත්වා ඨපිතා හොන්ති, තෙ ඛත්තියමහාසාලා නාම. යෙසං බ්‍රාහ්මණානං අසීතිකොටිධනං නිහිතං හොති, දියඩ්ඪො කහාපණකුම්භො වළඤ්ජනත්ථාය ගෙහමජ්ඣෙ රාසිං කත්වා ඨපිතො හොති, තෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලා නාම. යෙසං ගහපතීනං චත්තාලීසකොටිධනං නිහිතං හොති, කහාපණකුම්භො වළඤ්ජනත්ථාය ගෙහමජ්ඣෙ රාසිං කත්වා ඨපිතො හොති, තෙ ගහපතිමහාසාලා නාම. තෙසං කුලෙති අත්ථො. **අඩ්ඪෙ**ති ඉස්සරෙ. නිධානගතධනස්ස මහන්තතාය **මහද්ධනෙ**. සුවණ්ණරජතභාජනාදීනං උපභොගභණ්ඩානං මහන්තතාය **මහාභොගෙ**. නිධානගතස්ස ජාතරූපරජතස්ස පහූතතාය **පහූතජාතරූපරජතෙ**. විත්තූපකරණස්ස තුට්ඨිකාරණපහූතතාය **පහූතවිත්තූපකරණෙ**. ගොධනාදීනඤ්ච සත්තවිධධඤ්ඤානඤ්ච පහූතතාය **පහූතධනධඤ්ඤෙ**. **අභිරූපො**ති සුන්දරරූපො. **දස්සනියො**ති අඤ්ඤං කම්මං පහාය දිවසම්පි පස්සිතබ්බයුත්තො. **පාසාදිකො**ති දස්සනෙනෙව චිත්තප්පසාදාවහො. **පරමායා**ති උත්තමාය. **වණ්ණපොක්ඛරතායා**ති පොක්ඛරවණ්ණතාය. පොක්ඛරං වුච්චති සරීරං. තස්ස වණ්ණසම්පත්තියාති අත්ථො. **සමන්නාගතො**ති උපෙතො. ඔණතොණතාදීසු දිට්ඨධම්මිකාය වා සම්පරායිකාය වා සම්පත්තියා විරහිතො **ඔණතො**. නීචොලාමකොති අත්ථො. තබ්බිපක්ඛතො **උණ්ණතො**. උච්චො උග්ගතොති අත්ථො. සෙසමෙත්ථ තමාදීසු වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. අපි ච **ඔණතොණතො**ති ඉදානි නීචො, ආයතිම්පි නීචො භවිස්සති. **ඔණතුණ්ණතො**ති ඉදානි නීචො ආයතිං උච්චො භවිස්සති. **උණ්ණතොණතො**ති ඉදානි උච්චො, ආයතිං නීචො භවිස්සති. **උණ්ණතුණ්ණතො**ති ඉදානි උච්චො, ආයතිම්පි උච්චො භවිස්සතීති.

රුක්ඛූපමෙසු රුක්ඛො තාව **ඵෙග්ගු සාරපරිවාරො**ති වනජෙට්ඨකරුක්ඛො සයං ඵෙග්ගු හොති පරිවාරරුක්ඛා පනස්ස සාරා හොන්ති. ඉමිනා නයෙන සෙසා වෙදිතබ්බා. පුග්ගලෙසු පන සීලසාරවිරහතො[1] ඵෙග්ගුතා සීලාසාරසමන්නාගමෙන ච සාරතා වෙදිතබ්බා.

රූපප්පමාණාදීසු සම්පත්තියුත්තං රූපං පමාණං කරොතීති **රූපප්පමාණො**. තත්ථ පසාදං ජනෙතීති රූපප්පසන්නො. කිත්තිසද්දභූතං ඝොසං පමාණං කරොතීති **ඝොසප්පමාණො**. ආරොහං වාති ආදීසු පන **ආරොහ**න්ති උච්චත්තං[2] **පරිණාහ**න්ති කිසථූලභාවාපගතං පරික්ඛෙපසම්පත්තිං. **සණ්ඨාන**න්ති අඞ්ගපච්චඞ්ගානං දීඝරස්සවට්ටතාදියුත්තට්ඨානෙසු තථාභාවං. **පාරිපූරි**න්ති යථාවුත්තප්පකාරානං අනූනතං. ලක්ඛණපරිපුණ්ණභාවං වා. **පරවණ්ණනායා**ති පරෙහි පරම්මුඛා නිච්ඡාරිතාය ගුණවණ්ණනාය. **පරථොමනායා**ති පරෙහි

1. ස්‍යා. විරහෙන. 2. ම. ස්‍යා. උච්චත්තනං.

ථුතිවසෙන ගාථාදිඋපනිබන්ධනෙන වුත්තාය ථොමනාය. **පරපසංසනාසා**ති පරෙහි සම්මුඛා වුත්තාය පසංසාය. **පරවණ්ණහාරිකාසා**ති පරම්පරථුතිවසෙන[1] පරෙහි පවත්තිතාය වණ්ණහරණාය. **චීවරලූඛ**න්ති චීවරස්ස දුබ්බණ්ණාදිභාවෙන ලූඛත්තං. **පත්තලූඛ**න්ති භාජනස්ස වණ්ණසණ්ඨානවත්ථූහි ලූඛත්තං. **සෙනාසනලූඛ**න්ති නාටකාදිසම්පත්ති විරහෙන සෙනාසනස්ස ලූඛත්තං. **විවිධ**න්ති අචෙලකාදිභාවෙන අනෙකප්පකාරං. **දුක්කරකාරික**න්ති සරීරතාපනං. අපරො නයො: **ඉමෙසු** හි චතූසු පුග්ගලෙසු රූපෙ පමාණං ගහෙත්වා පසන්නො **රූපප්පමාණො** නාම. **රූපප්පසන්නො**ති තස්සෙව අත්ථවචනං. **ඝොසෙ** පමාණං ගහෙත්වා පසන්නො **ඝොසප්පමාණො** නාම. චීවරලූඛපත්තලූඛෙසු පමාණං ගහෙත්වා පසන්නො **ලූඛප්පමාණො** නාම. ධම්මෙ පමාණං ගහෙත්වා පසන්නො **ධම්මප්පමාණො** නාම. **ඉතරා**ති තෙසංයෙව අත්ථවචනානි. සබ්බසත්තෙ ච තයො කොට්ඨාසෙ කත්වා ද්වෙ කොට්ඨාසා රූපප්පමාණා, එකො න රූපප්පමාණො. පඤ්ච කොට්ඨාසෙ කත්වා චත්තාරො කොට්ඨාසා ඝොසප්පමාණා, එකො න ඝොසප්පමාණො. දසකොට්ඨාසෙ කත්වා නවකොට්ඨාසා ලූඛප්පමාණා, එකො න ලූඛප්පමාණො. සතසහස්සෙ[2] කොට්ඨාසෙ කත්වා පන එකො කොට්ඨාසොව ධම්මප්පමාණො. සෙසා න ධම්මප්පමාණා.[3] එවමයං චතුප්පමාණො ලොකසන්නිවාසො. එතස්මිං චතුප්පමාණෙ ලොකසන්නිවාසෙ බුද්ධෙසු අප්පසන්නා මන්දා, පසන්නාව බහුකා.[4] රූපප්පමාණස්ස හි බුද්ධරූපතො උත්තරි පසාදාවහං රූපං නාම නත්ථි. ඝොසප්පමාණස්ස බුද්ධානං කිත්තිඝොසතො උත්තරි පාසාදාවහො ඝොසො නාම නත්ථි. ලූඛප්පමාණස්ස කාසිකානි වත්ථානි මහාරහානි කඤ්චනභාජනානි තිණ්ණං උතූනං අනුච්ඡවිකෙ සබ්බසම්පත්තියුත්තෙ පාසාදවරෙ පහාය පංසුකූලචීවරසෙලමයපත්තරුක්ඛමූලාදි[5] සෙනාසනසෙවිනො බුද්ධස්ස භගවතො ලූඛතො උත්තරි පසාදාවහං අඤ්ඤං ලූඛං නාම නත්ථි. ධම්මප්පමාණස්ස සදෙවකෙ ලොකෙ අසාධාරණසීලාදිගුණස්ස තථාගතස්ස සීලාදිගුණතො උත්තරි පසාදාවහො අඤ්ඤො සීලාදිගුණො නාම නත්ථි. ඉති භගවා ඉමං චතුප්පමාණිකං ලොකසන්නිවාසං මුට්ඨිනා ගහෙත්වා විය ඨිතොති.

අත්තහිතාය පටිපන්නාදීසු **සීලසම්පන්නො**ති සීලෙන සම්පන්නො සමන්නාගතො. **සමාධිසම්පන්නො**ති ආදීසුපි[6] එසෙව නයො. එත්ථ ච සීලං ලොකියලොකුත්තරං කථිතං. තථා සමාධිපඤ්ඤා ච. **විමුත්ති** අරහත්තඵලවිමුත්තියෙව. **විමුත්තිඤාණදස්සනං**[7] එකූනවීසතිවිධං පච්චවෙක්ඛණඤාණං. **නො පර**න්ති ආදීසු[8] පරපුග්ගලං තයාපි සීලසම්පන්නෙන භවිතුං වට්ටතීති වත්වා යථා සීලං සමාදියති, එවං න **සමාදපෙති** න ගණ්හාපෙති. එසෙව නයො සබ්බත්ථ. එතෙසු පන

1. සී. I. එවං පරම්පරගතිවසෙන.
2. සී. I. සතසහස්ස.
3. සයා, නධම්මප්පමාණාති
4. සයා, බහුකානි.
5. ම. රුක්ඛමූලානි.
6. සයා සමාධිසම්පන්නාදීසු.
7. ම. ඤාණදස්සනං.
8. සයා, ආදීසු පන.

චතූසු පඨමො වක්කලිත්ථෙරසදිසො[1] හොති. දුතියො උපනන්දසක්‍යපුත්තසදිසො. තතියො සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානත්ථෙරසදිසො. චතුත්ථො දෙවදත්තසදිසොති වෙදිතබ්බො.

අත්තන්තපාදීසු අත්තානං තපති දුක්ඛාපෙතීති **අත්තන්තපො**. අත්තනො පරිතාපනානුයොගං **අත්තපරිතාපනානුයොගං**. **අචෙලකො**ති නිච්චෙලො නග්ගො. **මුත්තාචාරො**ති විස්සට්ඨාචාරො. උච්චාරකම්මාදීසු ලොකියකුලපුත්තාචාරෙන විරහිතො ඨිතකොව උච්චාරං කරොති, පස්සාවං[2] කරොති, ඛාදති, භුඤ්ජති. **හත්ථාපලෙඛනො**ති හත්ථෙ පිණ්ඩම්හි නිට්ඨිතෙ ජිව්හාය හත්ථං අපලෙඛති. උච්චාරං වා කත්වා හත්ථස්මිංයෙව දණ්ඩකසඤ්ඤී හුත්වා හත්ථෙන අපලෙඛතීති දස්සෙති. තෙ කිර දණ්ඩකං සත්තොති[3] පඤ්ඤපෙන්ති. තස්මා තෙසං පටිපදං පූරෙන්තා එවං කරොන්ති. භික්ඛාගහණත්ථං එහි භදන්තෙති වුත්තො න එතීති **න එහිභදන්තිකො**. තෙනහි තිට්ඨ භදන්තෙති වුත්තොපි න තිට්ඨතීති **න තිට්ඨභදන්තිකො**. තදුභයම්පි හෙතං තිත්ථියා එතස්ස වචනං කතං භවිස්සතීති න කරොන්ති. **අභිහට**න්ති පුරෙතරං ගහෙත්වා ආහටභික්ඛං. **උද්දිස්ස කත**න්ති ඉමං තුම්හෙ උද්දිස්ස කතන්ති එවං ආරොචිතභික්ඛං. **නිමන්තන**න්ති අසුකං නාම කුලං වා වීථිං වා ගාමං වා පවිසෙය්‍යාථාති එවං නිමන්තිතභික්ඛම්පි න සාදියති න ගණ්හති. **න කුම්භිමුඛා**ති කුම්භිතො උද්ධරිත්වා දිය්‍යමානං භික්ඛං න ගණ්හාති. **න කළොපිමුඛා**ති කළොපීති උක්ඛලි, පච්ඡි වා, තතොපි න ගණ්හාති. කස්මා? කුම්භිකළොපියො කටච්ඡුනා පහාරං ලභන්තීති. **න එළකමන්තර**න්ති උම්මාරං අන්තරං කත්වා දීයමානං න ගණ්හාති. කස්මා? අයං මං නිස්සාය අන්තරකරණං ලභතීති. දණ්ඩමුසලෙසුපි එසෙව නයො. **ද්වින්න**න්ති ද්වීසු භුඤ්ජමානෙසු එකස්මිං උට්ඨාය දෙන්තෙ න ගණ්හාති. කස්මා? කබලන්තරායො හොතීති. **න ගබ්භිනියා**ති ආදීසු පන ගබ්භිනියා කුච්ඡියං දාරකො කිලමති, පායන්තියා දාරකස්ස ඛීරන්තරායො හොති, පුරිසන්තරගතාය රතිඅන්තරායො හොතීති න ගණ්හාති. **න සඞ්කිත්තීසූ**ති සඞ්කිත්තෙත්වා කතභත්තෙසු. දුබ්භික්ඛසමයෙ කිර අචෙලකසාවකා අචෙලකානං අත්ථාය තතො තතො තණ්ඩුලාදීනි සමාදපෙත්වා භත්තං පචන්ති. උක්කට්ඨාචෙලකො තතො න පටිග්ගණ්හාති. **න යත්ථ සා**ති යත්ථ සුනඛො පිණ්ඩං ලභිස්සාමීති උපට්ඨිතො හොති, තත්ථ තස්ස අදත්වා ආහටං න ගණ්හාති. කස්මා? එතස්ස පිණ්ඩන්තරායො හොතීති. **සණ්ඩසණ්ඩචාරිනී**ති සමූහසමූහචාරිනී. සචෙ හි අචෙලකං දිස්වා ඉමස්ස භික්ඛං දස්සාමාති මනුස්සා භත්තගෙහං[4] පවිසන්ති තෙසු ච පවිසන්තෙසු කළොපිමුඛාදීසු නිලීනා මක්ඛිකා උප්පතිත්වා සණ්ඩසණ්ඩා චරන්ති, තතො ආහටං භික්ඛං න ගණ්හාති. කස්මා? මං නිස්සාය මක්ඛිකානං ගොචරන්තරායො ජාතොති. **ථුසොදක**න්ති

1. සී. II. & ස්‍යා. බක්කුලත්ථෙර.
2. ස්‍යා. උච්චාරං පස්සාවං වා.
3. සී. II. තෙකිරසත්තෙදණ්ඩකන්ති.
4. සී. I. & II. භත්තඝරං.

සබ්බසස්සසමාහාරෙහි කතං සොවීරකං.[1] එත්ථ ච සුරාපානමෙව සාවජ්ජං. අයං පන එතස්මිම්පි සාවජ්ජසඤ්ඤී. **එකාගාරිකො**ති යො එකස්මිංයෙව ගෙහෙ භික්ඛං ලභිත්වා නිවත්තති. **එකාලොපිකො**ති යො එකෙනෙව ආලොපෙන යාපෙති. ද්වාගාරිකාදීසුපි එසෙව නයො. **එකිස්සාපි දත්තියා**ති එකාය දත්තියා. දත්ති නාම එකා ඛුද්දකපාති හොති, යත්ථ අග්ගභික්ඛං පක්ඛිපිත්වා ඨපෙන්ති. **එකාහික**න්ති එකදිවන්තරිකං. **අද්ධමාසික**න්ති අද්ධමාසන්තරිකං. **පරියායභත්තභොජ-නන්ති** වාරභත්තභොජනං. එකාහවාරෙන සත්තාහවාරෙන අද්ධමාස වාරෙනාති එවං දිවසවාරෙන ආභතභත්තභොජනං. **සාකභක්ඛො**ති අල්ලසාකභක්ඛො. **සාමාකභක්ඛො**ති සාමාකතණ්ඩුලභක්ඛො. නීවාරාදීසු **නීවාරා** නාම තාව අරඤ්ඤෙ සයංජාතා වීහිජාති. **දද්දුල**න්ති චම්මකාරෙහි චම්මං විලිඛිත්වා ඡඩ්ඩිතකසටං. **හටං** වුච්චති සිලෙසොපි, සෙවාලොපි, කණිකාරාදිරුක්ඛනිය්‍යාසොපි. **කණ**න්ති කුණ්ඩකං. **ආචාමො**ති භත්තඋක්ඛලිකාය ලග්ගො ඣාමොදනො. තං ඡඩ්ඩිතට්ඨානෙ ගහෙත්වා ඛාදති. ඔදනකඤ්ජියන්තිපි වදන්ති. **පිඤ්ඤාකාදයො** පාකටා එව. **පවත්තඵලභොජී**ති පතිතඵලභොජී. **සාණානී**ති සාණවාකචෙලානි. **මසාණානී**ති මිස්සකචෙලානි. **ඡවදුස්සානී**ති මතසරීරතො ඡඩ්ඩිතවත්ථානි. එරකතිණාදීනි වා ගන්ථෙත්වා කතනිවාසනානි. **පංසුකූලානී**ති පථවියං ඡඩ්ඩිතනන්තකානි. **තිරීටකානී**ති රුක්ඛතචවත්ථානි. **අජින**න්ති අජිනචම්මං. **අජිනක්ඛිප**න්ති තදෙව මජ්ඣෙ ඵාලිතං. සඛුරකන්තිපි වදන්ති. **කුසචීර**න්ති කුසතිණානි ගන්ථෙත්වා කතචීරකං. වාකචීරඵලකචීරෙසුපි එසෙව නයො. **කෙසකම්බල**න්ති මනුස්සකෙසෙහි කතකම්බලං. යං සන්ධාය වුත්තං "සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ යානි කානිචි තන්තාවුතානි[2] වත්ථානි කෙසකම්බලො තෙසං පටිකුට්ඨො අක්ඛායතී"ති. **වාලකම්බල**න්ති අස්සවාලාදීහි කතකම්බලං. **උලූකපක්ඛ**න්ති උලූකපත්තානි[3] ගන්ථෙත්වා කතනිවාසනං. **උබ්භට්ඨකො**ති උද්ධං ඨිතකො. **උක්කුටිකප්පධානමනුයුත්තො**ති. උක්කුටිකවීරියං අනුයුත්තො ගච්ඡන්තොපි උක්කුටිකො හුත්වා උප්පතිත්වා උප්පතිත්වා ගච්ඡති. **කණ්ටකාපස්සයිකො**ති අයකණ්ටකෙ වා පකතිකණ්ටකෙ වා භූමියං කොට්ටෙත්වා තත්ථ චම්මං අත්ථරිත්වා ඨානචඞ්කමාදීනි කරොති. **සෙය්‍ය**න්ති සයන්තොපි තත්ථෙව සෙය්‍යං කප්පෙති. සායං තතියමස්සාති **සායතතියකං**. පාතො මජ්ඣන්තිකෙ[4] සායන්ති දිවසස්ස තික්ඛත්තුං පාපං පවාහෙස්සාමීති උදකොරොහනානුයොගං අනුයුත්තො විහරති. පරං තපෙතීති **පරන්තපො**. පරෙසං පරිතාපනානුයොගං **පරපරිතාපනානුයොගං**. ඔරබ්භිකාදීසු උරබ්භා වුච්චන්ති එළකා, උරබ්භෙ හනතීති **ඔරබ්භිකො**. **සූකරිකාදීසුපි** එසෙව නයො. **ලුද්දො**ති දාරුණො කක්ඛළො. **මච්ඡඝාතකො**ති මච්ඡබන්ධො කෙවට්ටො. **බන්ධනාගාරිකො**ති බන්ධනා

1. ම. සුවීරකං. 2. ස්‍යා. යානි කානිචි තන්තාවුතානි. 3. සී. I. පක්ඛානි.
4. ම. මජ්ඣන්තිකං.

ගාරගොපකො. **කුරූරකම්මන්තාති** දාරුණකම්මන්තා. **මුද්ධාවසිත්තොති** ඛත්තියාභිසෙකෙන මුද්ධනි අභිසිත්තො. **පුරත්ථිමෙන නගරස්සාති** නගරතො පුරත්ථිමදිසාය. **සන්ථාගාරන්ති**[1] යඤ්ඤසාලං. **ඛුරාජිනං නිවාසෙත්වාති** සඛුරං අජිනචම්මං නිවාසෙත්වා. **සප්පිතෙලෙනාති** සප්පිනා ච තෙලෙන ච. ඨපෙත්වා හි සප්පිං අවසෙසො යොකොචි සෙනහො තෙලන්ති වුච්චති. **කණ්ඩුවමානොති** නඛානං ඡින්නත්තා කණ්ඩුවිතබ්බකාලෙ තෙන කණ්ඩුවමානො. **අනන්තරහිතායාති** අසන්ථතාය **සරූපවච්ඡායාති** සදිසවච්ඡාය. සචෙ ගාවී සෙතා හොති, වච්ඡොපි සෙතකොව, සචෙ කබරා වා[2] රත්තා වා, වච්ඡොපි තාදිසොවාති එවං සරූපවච්ඡාය. **සො එවමාහාති** සො රාජා එවං වදෙති. **වච්ඡතරාති** තරුණවච්ඡකභාවං අතික්කන්තා බලවවච්ඡා. වච්ඡතරීසුපි එසෙව නයො. **පරිහිංසත්ථායාති**[3] පරික්ඛෙපකරණත්ථාය චෙව යඤ්ඤභූමියං අත්ථරණත්ථාය ච. **දිට්ඨෙව ධම්මෙති** ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. **නිච්ඡාතොති** ඡාතං වුච්චති තණ්හා, සා අස්ස නත්ථීති නිච්ඡාතො. සබ්බකිලෙසානං නිබ්බුතත්තා **නිබ්බුතො**. අන්තො තාපනකිලෙසානං අභාවා සීතලො ජාතොති **සීතිභූතො**. ඣානමග්ගඵලනිබ්බානසුඛානි පටිසංවෙදෙතීති **සුඛපටිසංවෙදී**. **බ්‍රහ්මභූතෙන අත්තනාති** සෙට්ඨභූතෙන අත්තනා. ඉමං පන පුග්ගලං බුද්ධුප්පාදතො පට්ඨාය දස්සෙතුං **ඉධ තථාගතොති** ආදිමාහ.

තත්ථ **තථාගතොති** අට්ඨහි කාරණෙහි භගවා තථාගතො. තථා ආගතොති තථාගතො. තථා ගතොති තථාගතො. තථලක්ඛණං ආගතොති තථාගතො. තථධම්මෙ යාථාවතො අභිසම්බුද්ධොති තථාගතො. තථදස්සිතාය තථාගතො. තථවාදිතාය තථාගතො. තථාකාරිතාය තථාගතො. අභිභවනට්ඨෙන තථාගතොති. **අරහං සම්මාසම්බුද්ධොති** ආදීනි විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතානෙව. **තං ධම්මන්ති** තං වුත්තප්පකාරසම්පදං ධම්මං සුණාති. **ගහපති වාති** කස්මා පඨමං ගහපතිං නිද්දිසති? නිහතමානත්තා උස්සන්නත්තා ච. යෙභුය්යෙන හි ඛත්තියකුලතො පබ්බජිතා ජාතිං නිස්සාය මානං කරොන්ති. බ්‍රාහ්මණකුලා පබ්බජිතා මන්තෙ නිස්සාය මානං කරොන්ති. හීනජච්චකුලා පබ්බජිතා අත්තනො විජාතිතාය[4] පතිට්ඨාතුං න සක්කොන්ති. ගහපතිදාරකා පන කච්ඡෙහි සෙදං මුඤ්චන්තෙහි පිට්ඨියා ලොණං පුප්ඵමානාය භූමිං කසිත්වා තාදිසස්ස මානස්ස අභාවතො නිහතමානදප්පා[5] හොන්ති. තෙ පබ්බජිත්වා[6] මානං වා දප්පං වා අකත්වා යථාබලං බුද්ධවචනං උග්ගහෙත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තා සක්කොන්ති අරහත්තෙ පතිට්ඨාතුං. ඉතරෙහි ච කුලෙහි නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතා නාම න බහුකා. ගහපතිකාව බහුකා. ඉති නිහතමානත්තා උස්සන්නත්තා ච පඨමං ගහපතිං නිද්දිසතීති. **අඤ්ඤතරස්මිං වාති** ඉතරෙසං වා කුලානං අඤ්ඤතරස්මිං ජාතො. **තථාගතෙ සද්ධං පටිලභතීති** පරිසුද්ධං

1. සී. I, & II. සඤ්ඤාගාරන්ති 4. සයා. අවජාතිතාය. 5. ම. දබ්බා.
2. සී. 1. කපිලා. 3. සී. I, & II. පරසිංසත්ථාය. 6. ම. සෙ.

ධම්මං සුත්වා ධම්මසාමිම්හි තථාගතෙ සම්මාසම්බුද්ධො වත සො
භගවාති සද්ධං පටිලභති. **ඉති පටිසඤ්චික්ඛතීති** එවං පච්චවෙක්ඛති.
සම්බාධො ඝරාවාසොති සචෙපි හි සට්ඨිහත්ථෙ ඝරෙ යොජන
සතන්තරෙපි වා ද්වෙ ජයම්පතිකා වසන්ති, තථාපි නෙසං සකිඤ්චන
සපලිබොධනට්ඨෙන ඝරාවාසො සම්බාධොව. **රජාපථොති**[1] රාගරජා
දීනං උට්ඨානට්ඨානන්ති මහාඅට්ඨකථායං වුත්තං. ආගමනපථොතිපි
වත්තුං වට්ටති. අලග්ගනට්ඨෙන[2] අබ්භොකාසො වියාති **අබ්භොකාසො.**
පබ්බජිතො හි කූටාගාරරතනපාසාදෙ ච දෙවවිමානාදීසු ච සුපිහිත
ද්වාරවාතපානෙසු පටිච්ඡන්නෙසු වසන්තොපි නෙව ලග්ගති න සජ්ජති න
බජ්ඣති. තෙන වුත්තං **අබ්භොකාසො පබ්බජ්ජාති.** අපි ච **සම්බාධො**
ඝරාවාසො කුසලකිරියාය ඔකාසාභාවතො.[3] **රජාපථො** අසංවුත
සඞ්කාරට්ඨානං විය රජානං කිලෙසරජානං සන්නිපාතට්ඨානතො.
අබ්භොකාසො පබ්බජ්ජා කුසලකිරියාය යථාසුඛං ඔකාසසබ්භාවතො.[4]
නයිදං සුකරං-පෙ-පබ්බජෙය්‍යන්ති එත්ථ අයං සඞ්ඛෙපකථා: යදෙතං
සික්ඛත්තයබ්‍රහ්මචරියං එකම්පි දිවසං අඛණ්ඩං කත්වා චරිමකචිත්තං
පාපෙතබ්බතාය **එකන්තපරිපුණ්ණං.** එකදිවසම්පි කිලෙසමලෙන
අමලිනං කත්වා චරිමකචිත්තං පාපෙතබ්බතාය **එකන්තපරිසුද්ධං.**
සඞ්ඛලිඛිතන්ති ලිඛිතසඞ්ඛසදිසං ධොතසඞ්ඛසප්පටිභාගං චරිතබ්බං.
ඉදං න සුකරං **අගාරං අජ්ඣාවසතා** අගාරමජ්ඣෙ වසන්තෙන එකන්ත
පරිපුණ්ණං චරිතුං,[5] **යන්නූනාහං** කෙසෙ ච මස්සුඤ්ච ඔහාරෙත්වා කාසාය
රසපීතතාය **කාසායානි** බ්‍රහ්මචරියං චරන්තානං අනුච්ඡවිකානි **වත්ථානි**
අච්ඡාදෙත්වා පරිදහිත්වා නික්ඛමිත්වා **අනගාරියං පබ්බජෙය්‍ය**න්ති.
එත්ථ ච යස්මා අගාරස්ස හිතං කසිවණිජ්ජාදිකම්මං[6] අගාරියන්ති
වුච්චති. තඤ්ච පබ්බජ්ජාය නත්ථි. තස්මා පබ්බජ්ජා අනගාරියාති
ඤාතබ්බා. තං **අනගාරියං. පබ්බජෙය්‍ය**න්ති පටිපජ්ජෙය්‍යං. **අප්පං වා**ති
සහස්සතො හෙට්ඨා භොගක්ඛන්ධො අප්පො නාම හොති. සහස්සතො
පට්ඨාය මහා. ආබන්ධනට්ඨෙන ඤාතියෙව ඤාතිපරිවට්ටො. සො
වීසතියා හෙට්ඨා අප්පො හොති. වීසතියා පට්ඨාය මහා. **භික්ඛූනං**
සික්ඛාසාජීවසමාපන්නොති යා භික්ඛූනං අධිසීලසඞ්ඛාතා සික්ඛා,
තඤ්ච, යත්ථ චෙතෙ සහ ජීවන්ති එකජීවිකා සභාගවුත්තිනො හොන්ති,
තං භගවතා පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදසඞ්ඛාතං සාජීවඤ්ච,[7] තත්ථ සික්ඛන
භාවෙන **සමාපන්නො**ති භික්ඛූනං සික්ඛාසාජීවසමාපන්නො. **සික්ඛං**
පරිපූරෙන්තො සාජීවඤ්ච අවීතික්කමන්තො හුත්වා තදුභයං උපගතොති
අත්ථො. **පාණාතිපාතං පහායා**ති ආදීසු පාණාතිපාතාදිකථා
හෙට්ඨා විත්ථාරිතා එව. **පහායා**ති ඉමං පාණාතිපාතචෙතනාසඞ්ඛාතං
දුස්සීල්‍යං පජහිත්වා. **පටිවිරතො හොතී**ති පහීනකාලතො පට්ඨාය
තතො දුස්සීල්‍යතො ඔරතො විරතො ච හොති. **නිහිතදණ්ඩො**

1. ම. & ස්‍යා. රජපථො.
2. ම. අලග්ගනට්ඨෙන.
3. ස්‍යා. යථාසුඛං ඔකාසසභාවතො
4. ම. ඔකාසසබ්භාවතො.
5. ස්‍යා. චරිතුං නසක්කා.
6. ම. & ස්‍යා. වාණිජ්ජාදි.
7. ස්‍යා. සික්ඛාජීවඤ්ච.

නිහිතසත්ථොති පරූපඝාතත්ථාය දණ්ඩං වා සත්ථං වා ආදාය අප්පවත්තනතො[1] නික්ඛිත්තදණ්ඩො චෙව නික්ඛිත්තසත්ථො චාති අත්ථො. එත්ථ ච ඨපෙත්වා දණ්ඩං සබ්බම්පි අවසෙසං උපකරණං සත්තානං විහිංසන[2] භාවතො සත්ථන්ති වෙදිතබ්බං. යං පන භික්ඛූ කත්තරදණ්ඩං වා දන්තකට්ඨවාසිං වා පිප්ඵලිකං වා ගහෙත්වා විචරන්ති, න තං පරූපඝාතත්ථාය, තස්මා නිහිතදණ්ඩා නිහිතසත්ථාත්වෙව සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡන්ති. **ලජ්ජී**ති පාපජිගුච්ඡනලක්ඛණාය ලජ්ජාය සමන්නාගතො. **දයාපන්නො**ති දයං මෙත්තචිත්තතං ආපන්නො. **සබ්බපාණභූතහිතානුකම්පී**ති සබ්බ-පාණභූතෙ හිතෙන අනුකම්පකො. තාය දයාපන්නතාය සබ්බෙසං පාණභූතානං හිතචිත්තකොති අත්ථො. **විහරතී**ති ඉරියති පාලෙති. දින්නමෙව ආදියතීති **දින්නාදායී.** චිත්තෙනපි දින්නමෙව පටිකඞ්ඛතීති **දින්නපාටිකඞ්ඛී.** ථෙනෙතීති ථෙනො, න ථෙනෙන **අථෙනෙන.** අථෙනත්තායෙව **සුචිභූතෙන. අත්තනා**ති අත්තභාවෙන. අථෙනං සුචිභූතං[3] අත්තභාවං කත්වා විහරතීති වුත්තං හොති. **අබ්‍රහ්මචරිය**න්ති අසෙට්ඨචරියං. බ්‍රහ්මං සෙට්ඨං ආචාරං චරතීති **බ්‍රහ්මචාරී. ආරාචාරී**ති අබ්‍රහ්මචරියතො දූරචාරී. **මෙථුනා**ති රාගපරියුට්ඨානවසෙන සදිසත්තා මෙථුනකාති ලද්ධවොහාරෙහි පටිසෙවිතබ්බතො මෙථුනොති[4] සඞ්ඛ්‍යං ගතා අසද්ධම්මා. **ගාමධම්මා**ති ගාමවාසීනං ධම්මා. සච්චං වදතීති **සච්චවාදී.** සච්චෙන සච්චං සන්දහති ඝටෙතීති **සච්චසන්ධො.** න අන්තරන්තරා මුසා වදතීති අත්ථො. යො හි පුරිසො කදාචි මුසා වදති, කදාචි සච්චං, තස්ස මුසාවාදෙන අන්තරිතත්තා සච්චං සච්චෙන න ඝටීයති තස්මා න සො සච්චසන්ධො. අයං පන න තාදිසො ජීවිතහෙතුපි මුසා අවත්වා සච්චෙන සච්චං සන්දහතියෙවාති සච්චසන්ධො. **ථෙතො**ති ථිරො. ථිරකථොති අත්ථො. එකො පුග්ගලො හලිද්දිරාගො විය ථුසරාසිම්හි නිඛාතඛාණුකො විය අස්සපිට්ඨෙ ඨපිතකුම්භණ්ඩමිව ච න ථිරකථො හොති. එකො පාසාණලෙඛා විය ඉන්දඛීලො විය ච ථිරකථො හොති. අසිනා සීසං ඡින්දන්තෙපි[5] ද්වෙ කථා න කථෙති, අයං වුච්චති ථෙතො. **පච්චයිකො**ති පච්චයායිතබ්බකො.[6] සද්ධායිකොති අත්ථො. එකච්චො හි පුග්ගලො න පච්චයිකො හොති, "ඉදං කෙන වුත්තං? අසුකෙනා"ති වුත්තෙ මා තස්ස වචනං සද්දහථාති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති. එකො පච්චයිකො හොති, "ඉදං කෙන වුත්තං? අසුකෙනා"ති වුත්තෙ යදි තෙන වුත්තං ඉදමෙව පමාණං ඉදානි උපපරික්ඛිතබ්බං නත්ථි එවමෙව ඉදන්ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති. අයං වුච්චති පච්චයිකො. **අවිසංවාදකො ලොකස්සා**ති තාය සච්චවාදිතාය ලොකං න විසංවාදෙතීති අත්ථො. **ඉමෙසං භෙදායා**ති යෙසං ඉතොති[7] වුත්තානං සන්තිකෙ සුතං තෙසං භෙදාය. **භින්නානං වා සන්ධාතා**ති ද්වින්නං මිත්තානං වා සමානුපජ්ඣායකාදීනං වා කෙනචිදෙව කාරණෙන

1. ම. අවත්තනතො. 2. ම. විහාසන. 3. ම. සුචිභාවං. 4. සහ. මෙථුනාති. 5. ම. & සහ. ඡිජ්ජන්තෙපි. 6. සහ. පතියායිතබ්බකො. ම. පත්තියායි-තබ්බකො. 7. සහ. ඉතො.

භින්නානං එකමෙකං උපසඞ්කමිත්වා තුම්හාකං ඊදිසෙ කුලෙ ජාතානං එවං බහුස්සුතානං ඉදං න යුත්තන්ති ආදීනි වත්වා සන්ධානං කත්තා. **අනුප්පදාතාති** සන්ධානානුප්පදාතා. ද්වෙ ජනෙ සමග්ගෙ දිස්වා තුම්හාකං එවරූපෙ කුලෙ ජාතානං එවරූපෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතානං අනුච්ඡවිකමෙතන්ති ආදීනි වත්වා දළ්හීකම්මං කත්තාති අත්ථො. සමග්ගො[1] ආරාමො අස්සාති **සමග්ගාරාමො**. යත්ථ සමග්ගා නත්ථි, තත්ථ වසිතුම්පි න ඉච්ඡතීති අත්ථො. සමග්ගරාමොතිපි පාළි, අයමෙව අත්ථො. **සමග්ගරතොති** සමග්ගෙසු රතො. තෙ පහාය අඤ්ඤත්‍ර ගන්තුම්පි න ඉච්ඡතීති අත්ථො. සමග්ගෙ දිස්වාපි සුත්වාපි නන්දතීති **සමග්ගනන්දී**. **සමග්ගකරණිං වාචං භාසිතාති** යා වාචා සත්තෙ සමග්ගෙයෙව කරොති තං සාමග්ගිගුණපරිදීපකමෙව වාචං භාසති න ඉතරන්ති. කාලෙ වදතීති **කාලවාදී**. වත්තබ්බයුත්තකාලං සල්ලක්ඛෙත්වා වදතීති අත්ථො. භූතං තච්ඡං සභාවමෙව වදතීති **භූතවාදී**. දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකත්ථසන්නිස්සිතමෙව කත්වා වදතීති **අත්ථවාදී**. නවලොකුත්තරධම්මසන්නිස්සිතං කත්වා වදතීති **ධම්මවාදී**. සංවරවිනයපහානවිනයසන්නිස්සිතං කත්වා වදතීති **විනයවාදී**. නිධානං වුච්චති ඨපනොකාසො, නිධානමස්සා අත්ථීති **නිධානවතී**. හදයෙ නිධෙතබ්බයුත්තකං වාචං භාසිතාති අත්ථො. **කාලෙනාති** එවරූපිං †වාචං† භාසමානොපි ච අහං නිධානවතිං වාචං භාසිස්සාමීති න අකාලෙන භාසති, යුත්තකාලං පන සල්ලක්ඛෙත්වාව[2] භාසතීති අත්ථො. **සාපදෙසන්ති** සඋපමං සකාරණන්ති අත්ථො. **පරියන්තවතින්ති** පරිච්ඡෙදං දස්සෙත්වා දස්සෙත්වා යථාස්සා පරිච්ඡෙදො පඤ්ඤායති, එවං භාසතීති අත්ථො. **අත්ථසංහිතන්ති** අනෙකෙහිපි නයෙහි විභජන්තෙන පරියාදාතුං අසක්කුණෙය්‍යං අත්ථසම්පන්නං, යං වා සො අත්ථවාදී අත්ථං වදති තෙන අත්ථෙන සංහිතත්තා අත්ථසංහිතං වාචං භාසති. න අඤ්ඤං නික්ඛිපිත්වා අඤ්ඤං භාසතීති වුත්තං හොති. **බීජගාමභූතගාමසමාරම්භාති** මූලබීජං, ඛන්ධබීජං, ඵළුබීජං, අග්ගබීජං, බීජබීජන්ති පඤ්චවිධස්ස බීජගාමස්ස චෙව යස්ස කස්සචි නීලතිණරුක්ඛාදිකස්ස භූතගාමස්ස ච සමාරම්භා ඡෙදනපචනාදිභාවෙන විකොපනා පටිවිරතොති අත්ථො. **එකභත්තිකොති** පාතරාසභත්තං සායමාසභත්තන්ති ද්වෙ භත්තානි, තෙසු පාතරාසභත්තං අන්තොමජ්ඣන්හිකෙන පරිච්ඡින්නං, ඉතරං මජ්ඣන්හිකතො උද්ධං අන්තොඅරුණෙන, තස්මා අන්තොමජ්ඣන්හිකෙ දසක්ඛත්තුං භුඤ්ජමානොපි එකභත්තිකොව හොති, තං සන්ධාය වුත්තං එකභත්තිකොති. රත්තිභොජනං රත්ති. තතො උපරතොති **රත්තූපරතො**. අතික්කන්තෙ මජ්ඣන්හිකෙ යාව සූරියත්ථඞ්ගමනා භොජනං විකාලභොජනං නාම. තතො විරතත්තා **විරතො විකාලභොජනා**. සාසනස්ස අනනුලොමත්තා විසූකං පටාණීභූතං දස්සනන්ති විසූකදස්සනං. අත්තනා නච්චනනච්චාපනාදිවසෙන නච්චා ච ගීතා ච වාදිතා ච අන්තමසො මයූරනච්චනාදිවසෙනපි පවත්තානං

1. ම. සමග්ගා. සං. සමග්ගෙසු. †. ම. නත්ථි. 2. සං. අවෙක්ඛිත්වාව.

නච්චාදීනං විසූකභූතා දස්සනා චාති **නච්චගීතවාදිතවිසූකදස්සනා**. නච්චාදීනි හි අත්තනා පයොජෙතුං වා පරෙහි පයොජාපෙතුං වා පයුත්තානි පස්සිතුං වා නෙව භික්ඛූනං න භික්ඛුනීනං වට්ටති. මාලාදීසු **මාලා**ති යංකිඤ්චි පුප්ඵං. **ගන්ධ**න්ති යංකිඤ්චි ගන්ධජාතං. **විලෙපන**න්ති ඡවිරාගකරණං. තත්ථ පිළන්ධන්තො ධාරෙති නාම. ඌනට්ඨානං පූරෙන්තො මණ්ඩෙති නාම. ගන්ධවසෙන ඡවිරාගවසෙන ච සාදියන්තො විභූසෙති නාම. **ඨානං** වුච්චති කාරණං. තස්මා යාය දුස්සීල්‍යචෙතනාය තානි මාලාධාරණාදීනි[1] මහාජනො කරොති, තතො පටිවිරතොති අත්ථො. **උච්චාසයනං** වුච්චති පමාණාතික්කන්තං. **මහාසයනං** අකප්පිය සන්ථතං[2] තතො පටිවිරතොති අත්ථො. **ජාතරූප**න්ති සුවණ්ණං. **රජත**න්ති කහාපණො. ලොහමාසකො, ජතුමාසකො දාරුමාසකො, යෙ වොහාරං ගච්ඡන්ති,[3] තස්සුභයස්සාපි[4] පටිග්ගහණා පටිවිරතො නෙව නං උග්ගණ්හාති න උග්ගණ්හාපෙති න උපනික්ඛිත්තං සාදියතීති අත්ථො. **ආමකධඤ්ඤපටිග්ගහණා**ති සාලි, වීහි, යව, ගොධූම, කඞ්ගු, වරක, කුද්‍රූසකසඞ්ඛාතස්ස සත්තවිධස්සාපි ආමකධඤ්ඤස්ස පටිග්ගහණා. න කෙවලඤ්ච එතෙසං පටිග්ගහණමෙව, ආමසනම්පි භික්ඛූනං න වට්ටති යෙව. **ආමකමංසපටිග්ගහණා**ති එත්ථ[5] අඤ්ඤත්‍ර උද්දිස්ස[6] අනුඤ්ඤාතා ආමකමච්ඡමංසානං පටිග්ගහණමෙව භික්ඛූනං න වට්ටති, නො ආමසනං.[7] **ඉත්ථිකුමාරිකාපටිග්ගහණා**ති එත්ථ ඉත්ථීති පුරිසන්තරගතා, ඉතරා කුමාරිකා නාම, තාසං පටිග්ගහණම්පි ආමසනම්පි අකප්පියමෙව. **දාසිදාසපටිග්ගහණා**ති එත්ථ දාසිදාසවසෙනෙව තෙසං පටිග්ගහණං න වට්ටති. කප්පියකාරකං දම්මි ආරාමිකං දම්මීති එවං වුත්තෙ පන වට්ටති. **අජෙළකාදීසු**පි ඛෙත්තවත්ථුපරියොසානෙසු කප්පියාකප්පිය නයො විනයවසෙන උපපරික්ඛිතබ්බො. තත්ථ ඛෙත්තං නාම යස්මිං පුබ්බණ්ණං රුහති. වත්ථු නාම යස්මිං අපරණ්ණං රුහති. යත්ථ වා උභයං රුහති, තං ඛෙත්තං. තදත්ථාය කතභූමිභාගො වත්ථු. ඛෙත්ත වත්ථුසීසෙන චෙත්ථ වාපිතළාකාදීනිපි සඞ්ගහිතානෙව. **දූතෙය්‍යං** වුච්චති දූතකම්මං, ගිහීනං පණ්ණං වා සාසනං වා ගහෙත්වා තත්ථ තත්ථ ගමනං. **පහිණගමනං** වුච්චති පරඝරං[8] පෙසිතස්ස ඛුද්දකගමනං. **අනුයොගො** නාම තදුභයකරණං. තස්මා දූතෙය්‍යපහිණගමනානං අනුයොගොති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.[9] †**කයවික්කයා**ති කයා ච වික්කයා ච.† තුලාකූටාදීසු **කූට**න්ති වඤ්චනං. තත්ථ තුලාකූටං තාව රූප කූටං, අඞ්ගකූටං, ගහණකූටං, පටිච්ඡන්නකූටන්ති චතුබ්බිධං හොති. තත්ථ රූපකූටං නාම ද්වෙ තුලා සමානරූපා කත්වා ගණ්හන්තො මහතියා ගණ්හාති, දදන්තො ඛුද්දිකාය දෙති. අඞ්ගකූටං නාම ගණ්හන්තො පච්ඡාභාගෙ හත්ථෙන තුලං අක්කමති, දදන්තො පුබ්බභාගෙ. ගහණ කූටං නාම ගණ්හන්තො මූලෙ රජ්ජුං ගණ්හාති, දදන්තො අග්ගෙ.

---

1. ම. මාලාදීනි.
2. සයා. අකප්පියත්ථරණං.
3. සී. II. යොවොහාරං ගච්ඡති.
4. සයා. තස්ස තස්ස උභයස්සාපි.
5. සයා. එත්ථ පන.
6. ම. ඔදිස්ස.
7. ම. නනො ආමසනං.
8. අ. නි. අ. ඝරාඝරං.
9. සයා. වෙදිතබ්බො.

† සයා. නවිජ්ජති.

පටිච්ඡන්නකූටං නාම තුලං සුසිරං කත්වා අන්තො අයොචුණ්ණං පක්ඛිපිත්වා ගණ්හන්තො තං පච්ඡාභාගෙ කරොති, දදන්තො අග්ගභාගෙ. කංසො වුච්චති සුවණ්ණපාති. තාය වඤ්චනං කංසකූටං. කථං? එකං සුවණ්ණපාතිං කත්වා අඤ්ඤා ද්වෙ තිස්සො ලොහපාතියො සුවණ්ණවණ්ණා කරොන්ති, තතො ජනපදං ගන්ත්වා කිඤ්චිදෙව අඩ්ඪකුලං පවිසිත්වා සුවණ්ණභාජනානි කිණථාති වත්වා අග්ඝෙ පුච්ඡිතෙ සමග්ඝතරං දාතුකාමා හොන්ති තතො තෙහි "කථං ඉමෙසං සුවණ්ණභාවො ජානිතබ්බො"ති? වුත්තෙ වීමංසිත්වා ගණ්හථාති සුවණ්ණපාතිං පාසාණෙ ඝංසිත්වා සබ්බපාතියො දත්වා ගච්ඡන්ති. මානකූටං හදයභෙද, සිඛාභෙද, රජ්ජුභෙදවසෙන තිවිධං හොති. තත්ථ හදයභෙදො සප්පිතෙලාදිමිනනකාලෙ ලබ්භති. තානි හි ගණ්හන්තො[1] හෙට්ඨා ඡිද්දෙන මානෙන සණිකං ආසිඤ්චාති වත්වා අන්තොභාජනෙ බහුං පග්ඝරාපෙත්වා ගණ්හාති, දදන්තො ඡිද්දං පිධාය සීඝං පූරෙත්වා දෙති. සිඛාභෙදො තිලතණ්ඩුලාදිමිනනකාලෙ ලබ්භති. තානි හි ගණ්හන්තො සණිකං සිඛං උස්සාපෙත්වා ගණ්හාති. දදන්තො වෙගෙන පූරෙත්වා සිඛං ඡින්දන්තො දෙති. රජ්ජුභෙදො ඛෙත්තවත්ථුමිනනකාලෙ ලබ්භති. ලඤ්චං අලභන්තා හි ඛෙත්තං අමහන්තම්පි මහන්තං කත්වා මිනන්ති. උක්කොටනාදීසු **උක්කොටන**න්ති සාමිකෙ අස්සාමිකෙ කාතුං ලඤ්චග්ගහණං. **වඤ්චන**න්ති තෙහි තෙහි උපායෙහි පරෙසං වඤ්චනං. තත්‍රිදමෙකං වත්ථු: එකො කිර ලුද්දකො මිගඤ්ච මිගපොතකඤ්ච ගහෙත්වා ආගච්ඡති. තමෙකො ධුත්තො කිං භො මිගො අග්ඝති? කිං මිගපොතකොති? ආහ. මිගො ද්වෙ කහාපණෙ මිගපොතකො එකන්ති ච වුත්තෙ කහාපණං දත්වා මිගපොතකං ගහෙත්වා ථොකං ගන්ත්වා නිවත්තො න මෙ[2] මිගපොතකෙන අත්ථො, මිගං මෙ දෙහීති ආහ. තෙන හි ද්වෙ කහාපණෙ දෙහීති. සො ආහ, නනු භො මයා පඨමං එකො කහාපණො දින්නොති?ආම දින්නො. ඉමම්පි මිගපොතකං ගණ්හ, එවං සො ච කහාපණො අයඤ්ච කහාපණග්ඝනකො මිගපොතකොති ද්වෙ කහාපණා භවිස්සන්තීති. සො කාරණං වදතීති සල්ලක්ඛෙත්වා මිගපොතකං ගහෙත්වා මිගං අදාසීති. **නිකතී**ති යොගවසෙන වා මායාවසෙන වා අපාමඞ්ගං පාමඞ්ගන්ති අමණිං මණීන්ති අසුවණ්ණං සුවණ්ණන්ති කත්වා පතිරූපකෙන වඤ්චනං. **සාචියොගො**ති[3] කුටිලයොගො. එතෙසංයෙව උක්කොටනාදීනමෙතං නාමං. තස්මා උක්කොටනසාචියොගො[4] වඤ්චනසාචියොගො[5] නිකතිසාචියොගොති[6] එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.[7] කෙචි අඤ්ඤං දස්සෙත්වා අඤ්ඤස්ස පරිවත්තනං සාචියොගොති වදන්ති. තම්පන වඤ්චනෙනෙව සඞ්ගහිතං. ඡෙදනාදීසු **ඡෙදන**න්ති හත්ථච්ඡෙදනාදි. **වධො**ති මාරණං. **බන්ධො**ති රජ්ජුබන්ධනාදීහි බන්ධනං. **විපරාමොසො**ති හිමවිපරාමොසො ගුම්බවිපරාමොසොති දුවිධො, යඤ්හි

---

1. සයා. සයං ගණ්හන්තො
2. සයා. තමෙමහො
3. ම. & සයා. සාචිසොගොති.
4. ම. සයා. උක්කොටන සාචියොගො
5. ම. & සයා. වඤ්චනසාචියොගො.
6. ම. & සයා. නිකතිසාචියොගො.
7. සයා. වෙදිතබ්බො.

හිමපාතසමයෙ හිමෙන පටිච්ඡන්නා හුත්වා මග්ගපටිපන්නං ජනං මුසන්ති අයං හිමවිපරාමොසො, යං ගුම්බාදීහි පටිච්ඡන්නා මුසන්ති අයං ගුම්බවිපරාමොසො. **ආලොපො** වුච්චති ගාමනිගමාදීනං විලොපකරණං. **සහසාකාරොති**[1] සාහසකිරියා, ගෙහං පවිසිත්වා මනුස්සානං උරෙ සත්ථං ඨපෙත්වා ඉච්ඡිතභණ්ඩගහණං. **එවමෙතස්මා ඡෙදන**-පෙ-සහසාකාරා පටිවිරතො හොති. **සො සන්තුට්ඨො හොතීති** සො චතූසු පච්චයෙසු ද්වාදසවිධෙන ඉතරීතරපච්චයසන්තොසෙන සමන්නාගතො හොති. **කායපරිහාරිකෙනාති** කායපරිහරණමත්තකෙන. **කුච්ඡිපරිහාරිකෙනාති** කුච්ඡිපරිහරණමත්තකෙන. **සමාදායෙව පක්කමතීති** අට්ඨවිධං භික්ඛුපරික්ඛාරමත්තකං සබ්බං ගහෙත්වාව කායපටිබද්ධං කත්වාව ගච්ඡති, මම විහාරෙ පරිවෙණං උපට්ඨාකාති සඞ්ගො වා බන්ධො වා න හොති. සො ජියා මුත්තසරො විය යූථා පක්කන්තො මත්තහත්ථී විය ඉච්ඡිතිච්ඡිතං සෙනාසනං වනසණ්ඩං රුක්ඛමූලං වනපත්ථං[2] පබ්භාරං පරිභුඤ්ජන්තො එකො තිට්ඨති එකො නිසීදති සබ්බිරියාපථෙසු එකො අදුතියො.

> “චාතුද්දිසො අප්පටිඝො ච හොති
> සන්තුස්සමානො ඉතරීතරෙන,
> පරිස්සයානං සහිතා අඡම්භී
> එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො”ති.[a]

එවං වණ්ණිතඛග්ගවිසාණකප්පතං ආපජ්ජති. ඉදානි තමත්ථං උපමාය සාධෙන්තො **සෙය්‍යථාපීති** ආදිමාහ. තත්ථ **පක්ඛීසකුණොති** පක්ඛයුත්තො සකුණො. **ඩෙතීති** උප්පතති. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො: සකුණා නාම අසුකස්මිං පදෙසෙ රුක්ඛො පරිපක්කඵලොති ඤත්වා නානාදිසාහි ආගන්ත්වා නඛපක්ඛතුණ්ඩාදීහි තස්ස ඵලානි විජ්ඣන්තා[3] †විතුදන්තා† ඛාදන්ති, ඉදං අජ්ජතනාය, ඉදං ස්වාතනාය භවිස්සතීති තෙසං න හොති, ඵලෙ පන ඛීණෙ නෙව රුක්ඛස්ස ආරක්ඛං ඨපෙන්ති, න තත්ථ පත්තං වා පක්ඛං වා නඛං වා තුණ්ඩං වා ඨපෙන්ති, අථ ඛො තස්මිං රුක්ඛෙ අනපෙක්ඛො හුත්වා යො යං දිසාභාගං ඉච්ඡති, සො තෙන සපත්තභාරොව උප්පතිත්වා ගච්ඡති, එවමෙව අයං භික්ඛු නිස්සඞ්ගො නිරපෙක්ඛොයෙව පක්කමති සමාදායෙව පක්කමතීති. **අරියෙනාති** නිද්දොසෙන. **අජ්ඣත්තන්ති** සකෙ අත්තභාවෙ. **අනවජ්ජසුඛන්ති** නිද්දොසසුඛං. **සො චක්ඛුනා රූපං දිස්වාති** සො ඉමිනා අරියෙන සීලක්ඛන්ධෙන සමන්නාගතො භික්ඛු චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන රූපං පස්සිත්වාති අත්ථො. සෙසපදෙසුපි යං වත්තබ්බං,[4] තං සබ්බං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. **අබ්‍යාසෙකසුඛන්ති** කිලෙසෙහි අනවසිත්තසුඛං. අවිකිණ්ණසුඛන්තිපි වුත්තං. ඉන්ද්‍රියසංවරසුඛඤ්හි දිට්ඨාදීසු දිට්ඨමත්තාදිවසෙන පවත්තතාය අවිකිණ්ණං හොති. **සො අභික්කන්තෙ**

---

1. ම. සාහසාකාරෙ. 2. ම. වනපත්තං ස්‍යා, වනපථං 3. ස්‍යා. & සී. විජ්ඣන්තා විධුනන්තා. †. ම. නත්ථි. 4. ස්‍යා. [වත්තබ්බං සියා,

a සුත්තනිපාත ඛග්ගවිසාණසුත්ත.

පටික්කමන්තෙති සො මනච්ඡට්ඨානං ඉන්ද්‍රියානං සංවරෙන සමන්නාගතො භික්ඛු ඉමෙසු අභික්කන්තපටික්කන්තාදීසු සත්තසු ඨානෙසු සතිසම්පජඤ්ඤවසෙන සම්පජානකාරී හොති. තත්ථ යං වත්තබ්බං සියා, තං ඣානවිභඞ්ගෙ වුත්තමෙව. **සො ඉමිනා චා**ති ආදිනා කිං දස්සෙති? අරඤ්ඤවාසස්ස පච්චයසම්පත්තිං දස්සෙති. යස්ස හි ඉමෙ චත්තාරො පච්චයා නත්ථි, තස්ස අරඤ්ඤවාසො න ඉජ්ඣති, තිරච්ඡානගතෙහි වා වනචරකෙහි වා සද්ධිං වත්තබ්බතං ආපජ්ජති. අරඤ්ඤෙ අධිවත්ථා දෙවතා කිං එවරූපස්ස පාපභික්ඛුනො අරඤ්ඤවාසෙනාති භෙරවං සද්දං සාවෙන්ති. හත්ථෙහි සීසං පහරිත්වා[1] පලායනාකාරං කරොන්ති. අසුකො භික්ඛු අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ඉදඤ්චිදඤ්ච පාපකම්මං අකාසීති අයසො පත්ථරති. යස්ස පනෙතෙ චත්තාරො පච්චයා අත්ථි, තස්ස අරඤ්ඤවාසො ඉජ්ඣති. සො හි අත්තනො සීලං පච්චවෙක්ඛන්තො කිඤ්චි කාළකං වා තිලකං වා අපස්සන්තො පීතිං උප්පාදෙත්වා තං ඛයතො වයතො සම්මසන්තො අරියභූමිං ඔක්කමති. අරඤ්ඤෙ අධිවත්ථා දෙවතා අත්තමනා වණ්ණං භාසන්ති. ඉතිස්ස උදකෙ පක්ඛිත්තතෙලබින්දු විය යසො විත්ථාරිකො හොති. **විවිච්චෙව**න්ති ආදීනි හෙට්ඨා වුත්තත්ථානෙව. **සො එවං සමාහිතෙ චිත්තෙ**-පෙ- **යථාකම්මූපගෙ සත්තෙ පජානාතී**ති එත්තකෙ ඨානෙ යං වත්තබ්බං සියා, තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තමෙව. තතියවිජ්ජාය **සො එවං සමාහිතෙ චිත්තෙ**ති විපස්සනාපාදකං චතුත්ථජ්ඣානචිත්තං වෙදිතබ්බං. **ආසවානං ඛයඤාණායා**ති අරහත්තමග්ගඤාණත්ථාය. අරහත්තමග්ගො ආසවානං විනාසනතො[2] ආසවානං ඛයොති වුච්චති †යම්පි යං ඨානං පත්වා නිරුජ්ඣති† තත්‍ර චෙතං ඤාණං තත්ථ පරියාපන්නත්තාති. **චිත්තං අභිනින්නාමෙතී**ති විපස්සනාචිත්තං අභිනීහරති. **සො ඉදං දුක්ඛ**න්ති එවමාදීසු එත්තකං දුක්ඛං, න ඉතො භීය්‍යොති සබ්බම්පි දුක්ඛසච්චං සරසලක්ඛණපටිවෙධෙන යථාභූතං පජානාති පටිවිජ්ඣති. තස්ස ච දුක්ඛස්ස නිබ්බත්තකං[3] තණ්හං **අයං දුක්ඛසමුදයො**ති, තදුභයම්පි යං ඨානං පත්වා නිරුජ්ඣති තං තෙසං අප්පවත්තිං නිබ්බානං **අයං දුක්ඛනිරොධො**ති, තස්ස ච සම්පාපකං අරියමග්ගං **අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා**ති සරසලක්ඛණපටිවෙධෙන යථාභූතං පජානාති පටිවිජ්ඣතීති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො. එවං සරූපතො සච්චානි දස්සෙත්වා ඉදානි කිලෙසවසෙන පරියායතො දස්සෙන්තො **ඉමෙ ආසවා**ති ආදිමාහ. **තස්ස එවං ජානතො එවං පස්සතො**ති තස්ස එවං ජානන්තස්ස එවං පස්සන්තස්ස සහ විපස්සනාය කොටිප්පත්තමග්ගං[4] කථෙති. **කාමාසවා**ති කාමාසවතො. **විමුච්චතී**ති ඉමිනා මග්ගක්ඛණං දස්සෙති. **විමුත්තස්මි**න්ති ඉමිනා ඵලක්ඛණං දස්සෙති. මග්ගක්ඛණෙ හි චිත්තං විමුච්චති, ඵලක්ඛණෙ විමුත්තං හොති. **විමුත්තස්මිං විමුත්තමිති ඤාණ**න්ති ඉමිනා පච්ච

---

1. සයා. පරාමසිත්වා. †. ම. නවිජ්ජති. 3. ම. & සයා. නිබ්බත්තිකං.
2. සයා. විනාසනතො. 4. ම. & සයා. මත්ථං.

වෙක්ඛණඤාණං දස්සෙති. **ඛීණා ජාතීති** ආදීහි තස්ස භූමිං. තෙන හි ඤාණෙන සො පච්චවෙක්ඛන්තො ඛීණා ජාතීති ආදීනි පජානාති. **වුසිතන්ති** වුත්ථං, පරිවුත්ථං, කතං, චරිතං, නිට්ඨිතන්ති අත්ථො. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියං. පුථුජ්ජනකල්‍යාණකෙන හි සද්ධිං සත්ත සෙක්ඛා බ්‍රහ්මචරියවාසං වසන්ති නාම. ඛීණාසවො වුත්ථවාසො. තස්මා සො අත්තනො බ්‍රහ්මචරියවාසං පච්චවෙක්ඛන්තො වුසිතං බ්‍රහ්මචරියන්ති පජානාති. **කතං කරණීයන්ති** චතූසු සච්චෙසු චතූහි මග්ගෙහි පරිඤ්ඤාපහානසච්ඡිකිරියභාවනාවසෙන සොළසවිධම්පි කිච්චං නිට්ඨාපිතන්ති අත්ථො. පුථුජ්ජනකල්‍යාණකාදයො හි තං කිච්චං කරොන්ති. ඛීණාසවො කතකරණීයො. තස්මා සො අත්තනො කරණීයං පච්චවෙක්ඛන්තො කතං කරණීයන්ති පජානාති. **නාපරං ඉත්ථත්තායාති** ඉදානි පුන ඉත්ථභාවාය සොළසකිච්චභාවාය කිලෙසක්ඛයාය වා මග්ගභාවනාකිච්චං[1] නත්ථීති පජානාති.

සරාගාදීසු **අප්පහීනොති** වික්ඛම්භනප්පහානෙන වා තදඞ්ගප්පහානෙන වා †සමුච්ඡෙදප්පහානෙන† වා අප්පහීනො.

ලාභී හොතීති ආදීසු **ලාභීති** ලාභවා, ලාභං පටිලභිත්වා ඨිතො. **අජ්ඣත්තං චෙතොසමථස්සාති** නියකජ්ඣත්තසඞ්ඛාතෙ අත්තනො චිත්තෙ උප්පන්නස්ස චෙතොසමථස්ස. **අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනායාති** අධිපඤ්ඤාසඞ්ඛාතාය ඛන්ධධම්මෙසු අනිච්චාදිවසෙන පවත්තාය විපස්සනාය. **රූපසහගතානන්ති** රූපනිමිත්තාරම්මණානං රූපාවචරසමාපත්තීනං. **අරූපසහගතානන්ති** න රූපනිමිත්තාරම්මණානං අරූපසමාපත්තීනං. එත්ථ ච පඨමො අට්ඨසමාපත්තිලාභී පුථුජ්ජනො. දුතියො සුක්ඛවිපස්සකඅරියසාවකො. තතියො අට්ඨසමාපත්තිලාභී අරියසාවකො. චතුත්ථො ලොකියමහාජනො වෙදිතබ්බො.

අනුසොතගාමීආදීසු **අනුසොතගාමීති** වට්ටසොතං අනුගතො වට්ටසොතෙ නිමුග්ගො පුථුජ්ජනො වෙදිතබ්බො. **පටිසොතගාමීති** පටිසොතගමනො. අනුසොතං අගන්ත්වා පටිසොතං ගච්ඡන්තස්සෙතං අධිවචනං. **පාපඤ්ච කම්මං න කරොතීති** පඤ්ඤත්තං වීතික්කමන්තො න කරොති. **සහාපි දුක්ඛෙන සහාපි දොමනස්සෙනාති** කිලෙසපරියුට්ඨානෙ සති උප්පන්නෙන දුක්ඛදොමනස්සෙන සද්ධිම්පි. **පරිපුණ්ණන්ති** තිස්සන්නං සික්ඛානං එකායපි අනූනං. **පරිසුද්ධන්ති** නිරුපක්කිලෙසං. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** සෙට්ඨචරියං. ඉමිනා වාරෙන සොතාපන්නසකදාගාමිනො කථිතා. කිං පන තෙ රුදන්තා බ්‍රහ්මචරියං චරන්තීති? ආම්, කිලෙසරොදනෙන රුදන්තා චරන්ති නාම. සීලසම්පන්නො පුථුජ්ජනභික්ඛුපි එත්ථෙව සඞ්ගහිතො. **ඨිතත්තොති** ඨිතසභාවො. අනාගාමී හි කාමරාගබ්‍යාපාදෙහි අකම්පනීයචිත්තතාය ච තම්හා ලොකා අනාවත්තිධම්මතාය ච ඨිතසභාවො නාම. **තිණ්ණොති** තණ්හාසොතං උත්තිණ්ණො. **පාරංගතොති** නිබ්බානපාරං ගතො. **ථලෙ තිට්ඨතීති**[2] අරහත්තඵල

1. සහා. අපරං මග්ගභාවනා කිච්චං. †. සහා. නච්ජති. 2. සහා. ථලෙ තිට්ඨතීති

සමාපත්තිඵලෙ[1] තිට්ඨති. **චෙතොවිමුත්ති**න්ති ඵලසමාධිං. **පඤ්ඤාවිමුත්ති**න්ති ඵලඤාණං. **අයං වුච්චතී**ති අයං ඛීණාසවො **තිණ්ණො පාරඞ්ගතො ථලෙ තිට්ඨති බ්‍රාහ්මණො**ති වුච්චති. බාහිතපාපත්තා හි එස බ්‍රාහ්මණො නාම.

අප්පස්සුතාදීසු **අප්පකං සුතං හොතී**ති නවඞ්ගෙ සත්ථුසාසනෙ කිඤ්චිදෙව ථොකං සුතං හොති. **න අත්ථමඤ්ඤාය න ධම්මමඤ්ඤාය ධම්මානුධම්මපටිපන්නො හොතී**ති අට්ඨකථඤ්ච පාළිඤ්ච ජානිත්වා ලොකුත්තරධම්මස්ස අනුරූපධම්මං පුබ්බභාගපටිපදං පටිපන්නො න හොති. ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සමණමචලාදීසු **සමණමචලො**ති සමණඅචලො. මකාරො පදසන්ධිකරො. නිච්චලසමණො ථිරසමණොති අත්ථො. **අයං වුච්චතී**ති අයං සොතාපන්නො සාසනෙ මූලජාතාය සද්ධාය පතිට්ඨිතත්තා **සමණමචලො**ති වුච්චති. සකදාගාමී පන රජ්ජනකිලෙසස්ස අත්ථිතාය **සමණපදුමො**ති වුත්තො. රත්තට්ඨො හි ඉධ පදුමත්ථො නාමාති වුත්තං. අනාගාමී කාමරාගසඞ්ඛාතස්ස රජ්ජනකිලෙසස්ස නත්ථිතාය **සමණපුණ්ඩරීකො**ති වුත්තො. පණ්ඩරට්ඨො හි ඉධ පුණ්ඩරීකට්ඨො නාමාති වුත්තං. ඛීණාසවො ච ථද්ධභාවකරානං කිලෙසානං අභාවෙන සමණෙසු **සමණසුඛුමාලො** නාමාති වුත්තො. අප්පදුක්ඛට්ඨෙන[2]පි හි එස සමණසුඛුමාලොයෙවාති.

චතුක්කනිද්දෙසො
නිට්ඨිතො.

පඤ්චකෙ **තත්රා**ති තෙසු ආරම්භති ච[3] විප්පටිසාරී ච හොතීති ආදිනා නයෙන හෙට්ඨා උද්දිට්ඨපුග්ගලෙසු. **ය්වාය**න්ති යො අයං. **ආරම්භතී**ති එත්ථ ආරම්භසද්දො කම්මකිරියාහිංසනවිරියවිකොපනාපත්තිවීතික්කමෙසු වත්තති. තථා හෙස "යං කිඤ්චි දුක්ඛං සම්භොති සබ්බං ආරම්භපච්චයා"ති කම්මෙ ආගතො. "මහායඤ්ඤා මහාරම්භා න තෙ හොන්ති මහප්ඵලා"ති කිරියාය. "සමණං ගොතමං උද්දිස්ස පාණං ආරම්භන්ති"ති හිංසනෙ. "ආරම්භථ[4] නික්කමථ යුඤ්ජථ බුද්ධසාසනෙ"ති විරියෙ. "බීජගාමභූතගාමසමාරම්භා පටිවිරතො හොතී"ති විකොපනෙ. **ආරම්භති ච විප්පටිසාරී ච හොතී**ති අයං පන ආපත්තිවීතික්කමෙ ආගතො. තස්මා ආපත්තිවීතික්කමවසෙන ආරම්භති චෙව තප්පච්චයා විප්පටිසාරී ච හොතීති අයමෙත්ථ අත්ථො. **චෙතොවිමුත්ති**න්ති ඵලසමාධිං[5] †**පඤ්ඤාවිමුත්ති**න්ති ඵලඤාණං.† **යථාභූතං නප්පජානාතී**ති අනධිගතත්තා යථාසභාවතො න ජානාති. **යත්ථස්සා**ති යස්මිං අස්ස. යං ඨානං පත්වා එතස්ස පුග්ගලස්ස **උප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්තී**ති අත්ථො. කිං පන පත්වා තෙ නිරුජ්ඣන්තීති?

---

1. සසා. ඵල.
2. ම. අප්පකට්ඨෙනාපි.
3. සී. ආරභති ච.
4. සී. ආරභථ.
5. ම. ඵලඤාණං.

†. ම. නවිජ්ජති.

අරහත්තමග්ගං. ඵලප්පත්තස්ස පන නිරුළ්හා නාම හොන්ති. එවං සන්තෙපි ඉධ මග්ගකිච්චවසෙන ඵලමෙව වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. **ආරම්භජන්ති** ආපත්තිවීතික්කමසම්භවා. **විප්පටිසාරජන්ති** විප්පටිසාරතො ජාතා. **පවඩ්ඪන්තීති** පුනප්පුනං උප්පජ්ජන්තෙන වඩ්ඪන්ති. **සාධූති** ආයාචනෙ.[1] ඉදං වුත්තං හොති: යාව අපරද්ධඤ්ච වත ආයස්මතා, එවං සන්තෙපි මයං ආයස්මන්තං යාචාම, දෙසෙතබ්බයුත්තකස්ස දෙසනාය, වුට්ඨාතබ්බයුත්තකස්ස වුට්ඨානාය, ආවිකාතබ්බයුත්තකස්ස ආවිකිරියාය **ආරම්භජෙ ආසවෙ පහාය** සුද්ධන්තෙ ඨිතභාවපච්චවෙක්ඛණෙන **විප්පටිසාරජෙ ආසවෙ පටිවිනොදෙත්වා** නීහරිත්වා විපස්සනාචිත්තඤ්චෙව විපස්සනාපඤ්ඤඤ්ච **භාවෙතූති**. **අමුනා පඤ්චමෙන පුග්ගලෙනාති** එතෙන පඤ්චමෙන ඛීණාසවපුග්ගලෙන. **සමසමො භවිස්සතීති** ලොකුත්තරගුණෙහි සමභාවෙනෙව සමො භවිස්සතීති එවං ඛීණාසවෙන ඔවදිතබ්බොති අත්ථො. **ආරම්භති න විප්පටිසාරී හොතීති** ආපත්තිං ආපජ්ජති, තං පන දෙසෙතුං සභාගපුග්ගලං පරියෙසති, තස්මා න විප්පටිසාරී හොති. අඞ්ගුත්තරට්ඨකථායං පන වුට්ඨිතත්තා න විප්පටිසාරී හොතීති වුත්තං. **න ආරම්භති විප්පටිසාරී හොතීති** ආපත්තිං නාපජ්ජති විනයපඤ්ඤත්තියම්පන අකොවිදත්තා අනාපත්තියං ආපත්තිසඤ්ඤී හුත්වා විප්පටිසාරී හොති. අඞ්ගුත්තරට්ඨකථායං පන සකිං ආපත්තිං ආපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨාය පච්ඡා කිඤ්චාපි නාපජ්ජති විප්පටිසාරම්පන විනොදෙතුං න සක්කොතීති වුත්තං. **න ආරම්භති න විප්පටිසාරී හොතීති** නෙව ආපත්තිං ආපජ්ජති න විප්පටිසාරී හොති. කතමො පනෙස පුග්ගලොති? ඔස්සට්ඨවිරියපුග්ගලො. සො හි කිං මෙ ඉමස්මිං බුද්ධකාලෙ පරිනිබ්බානෙන? අනාගතෙ මෙත්තෙය්‍යසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ පරිනිබ්බායිස්සාමීති විසුද්ධසීලොපි පටිපත්තිං න පූරෙති. සො හි කිමත්ථං ආයස්මා පමත්තො විහරති? පුථුජ්ජනස්ස නාම ගති අනිබද්ධා, ආයස්මා හි මෙත්තෙය්‍යසම්මාසම්බුද්ධස්ස සම්මුඛීභාවං ලභෙය්‍යපි න ලභෙය්‍යපීති[2], අරහත්තත්ථාය විපස්සනං භාවෙහීති ඔවදිතබ්බොව. සෙසං සබ්බත්ථ[3] වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

දත්වා අවජානාතීති ආදීසු, එකො භික්ඛු මහාපුඤ්ඤො චතුපච්චයලාභී හොති, සො චීවරාදීනි ලභිත්වා අඤ්ඤං අප්පපුඤ්ඤං ආපුච්ඡති, සොපි තස්මිං පුනප්පුනං ආපුච්ඡන්තෙපි ගණ්හාතියෙව. අථස්ස ඉතරො ථොකං කුපිතො හුත්වා මඞ්කුභාවං උප්පාදෙතුකාමො වදති, අයං අත්තනො ධම්මතාය චීවරාදීනි න ලභති අම්හෙ නිස්සාය ලභතීති. එවං පුග්ගලො **දත්වා අවජානාති** නාම. එකො පන එකෙන සද්ධිං ද්වෙ තීණි වස්සානි වසන්තො පුබ්බෙ තං පුග්ගලං ගරුං කත්වා පච්ඡා ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ චිත්තීකාරං න කාරෙති ආසනාපි න වුට්ඨාති උපට්ඨානම්පි න ගච්ඡති, එවං පුග්ගලො **සංවාසෙන අවජානාති** නාම. **ආධෙය්‍යමුඛොති**[4] ආදිතො ධෙය්‍යමුඛො. පඨමවචනස්මිංයෙව

1. ස්‍යා. & ම. ආයාචනසාධු. 2. ස්‍යා. & ම. ලභෙය්‍යාපීති. 3. සී. සබ්බං.
4. සී. ආධිය්‍යමුඛොති.

ඨපිතමුඛොති අත්ථො. **අධිමුච්චිතා හොතීති** සද්ධාතා හොති. තත්‍රායං නයො: එකො පුග්ගලො සාරුප්පංයෙව භික්ඛුං අසාරුප්පො එසොති කථෙති, තං සුත්වා එස නිට්ඨං ගච්ඡති. පුන අඤ්ඤෙන සභාගෙන භික්ඛුනා සාරුප්පො අයන්ති වුත්තෙපි තස්ස වචනං න ගණ්හති. අසුකෙන නාම අසාරුප්පො අයන්ති අම්හාකං කථිතන්ති පුරිමභික්ඛුනොව කථං ගණ්හති. අපරොපි තස්ස දුස්සීලං සීලවාති කථෙති, තස්ස වචනං සද්දහිත්වා පුන අඤ්ඤෙන අසාරුප්පො එස භික්ඛු නායං තුම්හාකං සන්තිකං උපසඞ්කමිතුං යුත්තොති වුත්තොපි තස්ස වචනං අග්ගහෙත්වා පුරිමස්සෙව කථං ගණ්හති. අපරො වණ්ණම්පි කථිතං ගණ්හති, අවණ්ණම්පි කථිතං ගණ්හතියෙව. අයම්පි ආධෙය්‍යමුඛොයෙව නාම. ආධාතබ්බමුඛො[1] යං යං සුණාති තත්ථ තත්ථ ඨපිතමුඛොති අත්ථො. **ලොලොති** සද්ධාදීනං ඉත්තරකාලට්ඨිතිකත්තා අස්සද්ධියාදීහි ලුලිතභාවෙන ලොලො. **ඉත්තරසද්ධොති** පරිත්තසද්ධො අපරිපුණ්ණසද්ධො. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. එත්ථ පන පුනප්පුනං භජනවසෙන සද්ධාව **භත්ති**. **පෙමං** සද්ධාපෙමම්පි ගෙහසිතපෙමම්පි වට්ටති. **පසාදො** සද්ධාපසාදොව. **එවං පුග්ගලො ලොලො හොතීති** එවං ඉත්තරසද්ධාදිතාය පුග්ගලො ලොලො නාම හොති. හලිද්දිරාගො විය ථුසරාසිම්හි කොට්ටිතඛාණුකො විය අස්සපිට්ඨියං ඨපිතකුම්භණ්ඩං විය ච අනිබද්ධට්ඨානො[2] මුහුත්තෙන පසීදති මුහුත්තෙන කුප්පති. **මන්දො මොමූහොති** අඤ්ඤාණභාවෙන මන්දො, අවිසදතාය මොමූහො. මහාමූළ්හොති අත්ථො.

යොධාජීවූපමෙසු **යොධාජීවොති** යුද්ධූපජීවිනො. **රජග්ග**න්ති හත්ථිඅස්සාදීනං පාදප්පහාරභින්නාය භූමියා උග්ගතං රජක්ඛන්ධං. **න සන්ථම්භතීති** සන්ථම්භිත්වා ඨාතුං න සක්කොති. **සහති රජග්ග**න්ති රජක්ඛන්ධං දිස්වාපි අධිවාසෙති. **ධජග්ග**න්ති හත්ථිඅස්සපිට්ඨෙසු වා රථෙසු වා උස්සාපිතානං ධජානං අග්ගං. **උස්සාදන**න්ති හත්ථිඅස්සරථාදීනඤ්චෙව බලකායස්ස ච උච්චාසද්දමහාසද්දං. **සම්පහාරෙ**ති සමාගතෙ අප්පමත්තකෙපි පහාරෙ. **හඤ්ඤතීති** විහඤ්ඤති විඝාතං ආපජ්ජති. **බ්‍යාපජ්ජතීති** විපත්තිං ආපජ්ජති පකතිභාවං ජහති. **සහති සම්පහාර**න්ති ද්වෙ තයො පහාරෙ පත්වාපි සහති අධිවාසෙති. **තමෙව සඞ්ගාමසීස**න්ති තමෙව ජයක්ඛන්ධාවාරට්ඨානං. **අජ්ඣාවසතීති** සත්තාහමත්තං අභිභවිත්වා ආවසති. කිං කාරණා? ලද්ධප්පහාරානං පහාරජග්ගනත්ථඤ්චෙව කතකම්මානං විසෙසං ඤත්වා ඨානන්තරදානත්ථඤ්ච ඉස්සරියසුඛානුභවනත්ථඤ්ච. **ඉද**න්ති යස්මා සත්ථු යොධාජීවෙහි කිච්චං නත්ථි, ඉමස්මිං පන සාසනෙ තථාරූපෙ පඤ්චපුග්ගලෙ දස්සෙතුං ඉදං ඔපම්මං ආහතං. තස්මා තෙ පුග්ගලෙ දස්සෙන්තො එවමෙවන්ති ආදිමාහ. තත්ථ **සංසීදතීති** මිච්ඡාවිතක්කස්මිං සීදති අනුපවිසති. **න සක්කොති බ්‍රහ්මචරියං සන්තානෙතු**න්ති[3] බ්‍රහ්මචරියවාසං අනුපච්ඡිජ්ජමානං ගොපෙතුං

1. සී. ආධාතයංපමුඛො. 2. ම. & ස්‍යා. අනිබන්ධට්ඨානො. 3. ම. සන්ධාරෙතුන්ති.

න සක්කොති. **සික්ඛාදුබ්බල්‍යං ආවිකත්වා**ති සික්ඛාය දුබ්බලභාවං පකාසෙත්වා. **කිමස්ස රජ්ජග්ගස්මි**න්ති කිං තස්ස පුග්ගලස්ස රජ්ජග්ගං නාමාති වදති. **අභිරූපා**ති රූපවති. **දස්සනීයා**ති දස්සනයොග්ගා. **පාසාදිකා**ති දස්සනෙනෙව චිත්තප්පසාදාවහා. **පරමායා**ති උත්තමාය. **වණ්ණපොක්ඛරතායා**ති සරීරවණ්ණෙන චෙව අඞ්ගසණ්ඨානෙන ච. **උහසතී**ති[1] අවහසති. **උල්ලපතී**ති කථෙති. **උජ්ජග්ඝතී**ති පාණිං පහරිත්වා මහාහසිතං හසති. **උප්පණ්ඩතී**ති උප්පණ්ඩනකථං කථෙති. **අභිනිසීදතී**ති අභිභවිත්වා සන්තිකෙ වා එකාසනෙ වා නිසීදති. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. **අජ්ඣොත්ථරතී**ති අවත්ථරති. **විනිවෙඨෙත්වා**[2] **විනිමොචෙත්වා**ති ගහිතට්ඨානතො තස්ස හත්ථං විනිවෙඨෙත්වා චෙව මොචෙත්වා ච. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

පිණ්ඩපාතිකෙසු **මන්දත්තා මොමූහත්තා**ති නෙව සමාදානං ජානාති, න ආනිසංසං, අත්තනො පන මන්දත්තා මොමූහත්තා අඤ්ඤාණෙනෙව **පිණ්ඩපාතිකො හොති. පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතො**ති පිණ්ඩපාතිකස්ස මෙ සතො අයං පිණ්ඩපාතිකොති චතුපච්චයසක්කාරං කරිස්සන්ති, ලජ්ජී අප්පිච්ඡොති ආදීහි ච ගුණෙහි සම්භාවෙස්සන්තීති එවං පාපිකාය ඉච්ඡාය ඨත්වා තාය පාපිච්ඡාය අභිභූතො හුත්වා **පිණ්ඩපාතිකො හොති**. උම්මාදවසෙන පිණ්ඩාය චරන්තො පන **උම්මාදා චිත්තවික්ඛෙපා පිණ්ඩපාතිකො** නාම **හොති. වණ්ණිත**න්ති ඉදං පිණ්ඩපාතිකඞ්ගං නාම බුද්ධෙහි ච බුද්ධසාවකෙහි ච වණ්ණිතං පසත්ථන්ති **පිණ්ඩපාතිකො හොති. අප්පිච්ඡතංයෙව නිස්සායා**ති ආදීසු ඉති අප්පිච්ඡො භවිස්සාමි, ඉදං මෙ පිණ්ඩපාතිකඞ්ගං අප්පිච්ඡතාය සංවත්තිස්සති, ඉති සන්තුට්ඨො භවිස්සාමි, ඉදං මෙ පිණ්ඩපාතිකඞ්ගං සන්තුට්ඨියා සංවත්තිස්සති, ඉති කිලෙසෙ සල්ලෙඛිස්සාමි, ඉදං මෙ පිණ්ඩපාතිකඞ්ගං කිලෙසසල්ලෙඛනත්ථාය සංවත්තිස්සතීති **පිණ්ඩපාතිකො හොති. ඉදමත්ථිත**න්ති ඉමාය කල්‍යාණාය පටිපත්තියා අත්ථිකභාවං, ඉමිනා වා පිණ්ඩපාතමත්තෙන අත්ථිකභාවං. යං යං ලද්ධං තෙන තෙනෙව යාපනභාවං නිස්සායාති අත්ථො. **අග්ගො**ති ජෙට්ඨකො. සෙසානි තස්සෙව වෙවචනානි. **ගවා ඛීර**න්ති ගාවිතො ඛීරං නාම හොති, න විනා ගාවියා. **ඛීරම්හා දධී**ති ආදීසුපි එසෙව නයො. **එවමෙව**න්ති යථා එතෙසු පඤ්චසු ගොරසෙසු සප්පිමණ්ඩො අග්ගො. එවමෙවං ඉමෙසු පඤ්චසු පිණ්ඩපාතිකෙසු ය්වායං අප්පිච්ඡතාදීනි නිස්සාය පිණ්ඩපාතිකො හොති අයං **අග්ගො ච සෙට්ඨො ච මොක්ඛො ච උත්තමො ච පවරො ච**. ඉමෙසු පන පඤ්චසු පිණ්ඩපාතිකෙසු ද්වෙ ජනා පිණ්ඩපාතිකා, තයො න පිණ්ඩපාතිකා. නාම මත්තෙන පන පිණ්ඩපාතිකාති වෙදිතබ්බා. ඛලුපච්ඡාභත්තිකාදීසුපි එසෙ වනයොති.

පඤ්චකනිද්දෙසො
නිට්ඨිතො.

---

1. සයා. ඔහසතීති. 2. සයා. විනිවෙධෙත්වා.

ඡක්කෙ **තත්‍රාති** තෙසු ඡසු පුග්ගලෙසු. **සම්මාසම්බුද්ධො තෙන දට්ඨබ්බොති** සො පුග්ගලො තෙන අනාචරියකෙන අත්තනා උප්පාදිතෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සබ්බඤ්ඤු බුද්ධො දට්ඨබ්බො. **පච්චෙකසම්බුද්ධො තෙනාති** ආදීසුපි **තෙන** පච්චෙකසම්බොධිඤාණෙන සො පුග්ගලො පච්චෙකසම්බුද්ධො. **තෙන** සාවකපාරමීඤාණෙන තෙ පුග්ගලා **සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා**. **තෙන** දුක්ඛස්ස අන්තකරණෙන තෙ පුග්ගලා **අවසෙසා අරහන්තො**. **තෙන** ඉත්ථත්තං අනාගමනෙන සො පුග්ගලො **අනාගාමී**. **තෙන** ඉත්ථත්තං ආගමනෙන තෙ පුග්ගලා **සොතාපන්නසකදාගාමිනො දට්ඨබ්බාති**.

ඡක්කනිද්දෙසො

නිට්ඨිතො.

සත්තකෙ **සකිං නිමුග්ගොති** එකවාරං නිමුග්ගො. **එකන්තකාළකෙහීති** එකන්තෙනෙව කාළකෙහි නත්ථිකවාදඅහෙතුකවාදඅකිරියවාදසඞ්ඛාතෙහි නියතමිච්ඡාදිට්ඨිධම්මෙහි. **එවං පුග්ගලොති** ඉමිනා කාරණෙන පුග්ගලො එකවාරං **නිමුග්ගො** තථා **නිමුග්ගොව** හොති. එතස්ස හි පුන භවතො වුට්ඨානං නාම නත්ථීති වදන්ති. මක්ඛලිගොසාලාදයො විය හෙට්ඨා හෙට්ඨා නරකග්ගීනංයෙව ආහාරො හොති. **සාහු සද්ධා කුසලෙසු ධම්මෙසූති** කුසලධම්මෙසු සද්ධා නාම සාධුලද්ධිකාති. **උම්මුජ්ජතීති** සො තාවතකෙනෙව කුසලෙන උම්මුජ්ජති නාම. **සාධු හිරීති** ආදීසුපි එසෙව නයො. **හායති මෙවාති** චඞ්ගවාරෙ[1] ආසිත්තඋදකං විය එකන්තෙන පරිහායතෙව. **එවං පුග්ගලොති** එවං සාහු සද්ධාති ඉමෙසං සද්ධාදීනං වසෙන එකවාරං උම්මුජ්ජිත්වා තෙසං පරිහානියා පුන නිමුජ්ජතියෙව දෙවදත්තාදයො විය. දෙවදත්තො හි අට්ඨසමාපත්තියො පඤ්ච ච අභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙත්වාපි පුන බුද්ධානං පටිකණ්ටකතාය තෙහි ගුණෙහි පරිහීනො රුහිරුප්පාදකම්මං සඞ්ඝභෙදකම්මඤ්ච කත්වා කායස්ස භෙදා දුතියචිත්තවාරෙන නිරයෙ නිබ්බත්ති. කොකාලිකො ච අග්ගසාවකෙ උපවදිත්වා පදුමනිරයෙ නිබ්බත්තො. **නෙව හායති නො වඩ්ඪතීති** අප්පහොනකකාලෙපි න හායති පහොනකකාලෙපි න වඩ්ඪති. උභයම්පි පනෙතං අගාරිකෙනපි අනගාරිකෙනපි දීපෙතබ්බං. එකච්චො හි අගාරිකො අප්පහොනකකාලෙ පක්ඛිකභත්තං වා සලාකභත්තං වා වස්සාවාසිකං වා උපනිබන්ධාපෙති. සො පච්ඡා පහොනකකාලෙපි පක්ඛිකභත්තාදිමත්තමෙව පවත්තෙති. අනගාරිකොපි ආදිම්හි අප්පහොනකකාලෙ උද්දෙසං වා ධුතඞ්ගං වා ගණ්හාති, මෙධාබලවිරියසම්පත්තියා පහොනකකාලෙපි තතො උත්තරිං න කරොති. **එවං පුග්ගලොති** එවං ඉමාය සද්ධාදීනං ඨිතියා පුග්ගලො **උම්මුජ්ජිත්වා ඨිතො** නාම **හොති**. **උම්මුජ්ජිත්වා විපස්සති විලොකෙතීති** සොතාපන්නො පුග්ගලො

---

1. ස්‍යා. & ම. චඞ්කවාරෙ.

උට්ඨහිත්වා ගමනමග්ගං[1] ගන්තබ්බදිසං වා ඔලොකෙති නාම. **උම්මුජ්ජිත්වා පතරතීති** සකදාගාමී පුග්ගලො කිලෙසතනුතාය උට්ඨහිත්වා ගන්තබ්බදිසාභිමුඛො පතරති නාම. **පතිගාධප්පත්තො හොතීති** අනාගාමී පුග්ගලො උට්ඨාය විලොකෙත්වා පතරිත්වා ගන්ත්වා එකස්මිං ඨානෙ පතිට්ඨාපත්තො නාම හොති තිට්ඨති න පුනාගච්ඡති. **තිණ්ණො පාරඞ්ගතො ථලෙ තිට්ඨතීති** සබ්බකිලෙසොඝං තරිත්වා[2] පරතීරං ගන්ත්වා නිබ්බානථලෙ ඨිතො නාම හොති. ඉමෙ පන සත්ත පුග්ගලා උදකූපමෙන දීපිතා. සත්ත කිර ජඞ්ඝවාණිජා අද්ධානමග්ගපටිපන්නා අන්තරාමග්ගෙ එකං පුණ්ණනදිං පාපුණිංසු. තෙසු පඨමං ඔතිණ්ණො උදකභීරුකො පුරිසො ඔතිණ්ණට්ඨානෙයෙව නිමුජ්ජිත්වා පුන වුට්ඨාතුං නාසක්ඛි. අන්තොයෙව මච්ඡකච්ඡපභක්ඛො ජාතො.[3] දුතියො ඔතිණ්ණට්ඨානෙ නිමුජ්ජිත්වා සකිං උට්ඨහිත්වා පුන නිමුග්ගො උට්ඨාතුං නාසක්ඛි, අන්තොයෙව මච්ඡකච්ඡපභක්ඛො ජාතො. තතියො නිමුජ්ජිත්වා උට්ඨිතො[4] මජ්ඣෙ නදියා ඨත්වා නෙව ඔරතො ආගන්තුං න පරතො ගන්තුං අසක්ඛි. චතුත්ථො උට්ඨාය ඨිතො උත්තරණතිත්ථං ඔලොකෙසි. පඤ්චමො උත්තරණතිත්ථං[5] ඔලොකෙත්වා පතරි.[6] ඡට්ඨො තරිත්වා පාරිමතීරං ගන්ත්වා කටිප්පමාණෙ උදකෙ ඨිතො. සත්තමො පාරිමතීරං ගන්ත්වා ගන්ධචුණ්ණාදීහි නහාත්වා වරවත්ථානි නිවාසෙත්වා සුරභිවිලෙපනං විලිම්පිත්වා නීලුප්පලාදීනි පිළන්ධිත්වා නානාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතො මහානගරං පවිසිත්වා පාසාදවරමාරුය්හ උත්තමභොජනං භුඤ්ජි. තත්ථ සත්ත ජඞ්ඝවාණිජා විය ඉමෙ සත්ත පුග්ගලා. නදී විය වට්ටං. පඨමස්ස උදකභීරුකස්ස පුරිසස්ස ඔතිණ්ණට්ඨානෙයෙව නිමුජ්ජනං විය මිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස[7] වට්ටෙ නිමුජ්ජනං. උම්මුජ්ජිත්වා නිමුග්ගපුරිසො විය සද්ධාදීනං උප්පත්තිමත්තකෙන උම්මුජ්ජිත්වා තෙසං පරිහානියා නිමුග්ගපුග්ගලො. මජ්ඣෙ නදියා ඨිතො විය සද්ධාදීනං ඨිතියා ඨිතපුග්ගලො. උත්තරණතිත්ථං ඔලොකෙන්තො විය ගන්තබ්බමග්ගං ගන්තබ්බදිසං වා ඔලොකෙන්තො සොතාපන්නො. පතරිතපුරිසො විය කිලෙසතනුතාය පතරන්තො සකදාගාමී. තරිත්වා කටිමත්තෙ උදකෙ ඨිතපුරිසො විය අනාවත්තිතධම්මතාය ඨිතො අනාගාමී. නහාත්වා පාරිමතීරං උත්තරිත්වා ථලෙ ඨිතපුරිසො විය චත්තාරො ඔඝෙ අතික්කමිත්වා නිබ්බානථලෙ ඨිතො ඛීණාසවබ්‍රාහ්මණො. ථලෙ ඨිතපුරිසස්ස නගරං පවිසිත්වා පාසාදවරං ආරුය්හ උත්තමභොජනභුඤ්ජනං විය ඛීණාසවස්ස නිබ්බානාරම්මණං ඵලසමාපත්තිං අප්පෙත්වා වීතිනාමනං වෙදිතබ්බං. උභතොභාගවිමුත්තාදයො හෙට්ඨා පකාසිතායෙවාති.

සත්තකනිද්දෙසො
නිට්ඨිතො.

---

1. සයා. උද්ධං ගමනමග්ගං.
2. සයා පතරිත්වා.
3. සී. භත්තජාතො, ම. භක්ඛජාතො
4. සී, & ම. උට්ඨහි. සො.
5. ම. ඔතරණතිත්ථං.
6. සී. , ම. පතරති.
7. සයා. නියත- මිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස.

අට්ඨකනවකනිද්දෙසාපි හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. දසකනිද්දෙසෙ **ඉධාති** කාමාවචරභූමියං. කාමාවචරභූමියඤ්හි සත්තක්ඛත්තුපරමාදීනං කාමාවචරභූමියඤ්ඤෙව නිට්ඨා හොති. කාමාවචරත්තභාවෙනෙව අරහත්තප්පත්ති ච අනුපාදිසෙසනිබ්බානප්පත්ති ච හොතීති අත්ථො. **ඉධ විහායාති** ඉධ කාමාවචරත්තභාවෙ විහාය සුද්ධාවාසත්තභාවෙ ඨිතානං නිට්ඨා හොතීති අත්ථො. අන්තරා-පරිනිබ්බායිආදයො හි ඉධ අනාගාමිඵලං පත්වා ඉතො චුතා සුද්ධාවාසෙසු උප්පජ්ජිත්වා තෙන අත්තභාවෙන අරහත්තඤ්චෙව අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතුඤ්ච පාපුණන්ති. තෙන වුත්තං **ඉමෙසං පඤ්චන්නං ඉධ විහාය නිට්ඨාති**.

දසකනිද්දෙසො
නිට්ඨිතො.

එත්තාවතා ච :–

යං වෙ පුග්ගලපඤ්ඤත්තිං ලොකෙ අප්පටිපුග්ගලො,
නාතිසඞ්ඛෙපතො සත්ථා දෙසෙසි තිදසාලයෙ.

තස්සා අට්ඨකථඤ්චෙව දීපභාසාය සඞ්ඛතං,
ආගමට්ඨකථායො ච ඔගාහෙත්වා අසෙසතො.

සුවිභත්තො අසඞ්කිණ්ණො යො යො අත්ථො යහිං යහිං,
තතො තතො තං ගහෙත්වා පහාය අතිවිත්ථාරං.

විසුද්ධිමග්ගෙ යං වුත්තං තං අනාදූය සඞ්ඛතා,
නාතිසඞ්ඛෙපවිත්ථාර-නයෙනට්ඨකථා අයං.

තං එතං සත්තමත්තෙහි භාණවාරෙහි තන්තියා,
චිරට්ඨිතත්ථං ධම්මස්ස සඞ්ඛරොන්තෙන යං මයා.

සම්පත්තං කුසලං තෙන සද්ධම්මං සුඛුමං සිවං,
ඔලොකෙන්තු විසුද්ධෙන පාණයො ධම්මචක්ඛුනාති.

පඤ්චප්පකරණට්ඨකථාය පුග්ගලපඤ්ඤත්තිප්පකරණවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

නිසින්නො දෙවලොකස්මිං දෙවසඞ්ඝපුරක්ඛතො,
සදෙවකස්ස ලොකස්ස සත්ථා අප්පටිපුග්ගලො.

සබ්බපඤ්ඤත්තිකුසලො පඤ්ඤත්තිපරිදීපනං,
වත්වා පුග්ගලපඤ්ඤත්තිං ලොකෙ උත්තමපුග්ගලො.

යං පුග්ගලකථාදීනං කථානං වත්ථුභාවතො,
කථාවත්ථුප්පකරණං සඞ්ඛෙපෙන අදෙසයි.

මාතිකාඨපනෙනෙව ඨපිතස්ස සුරාලයෙ,
තස්ස මොග්ගලිපුත්තෙන විභත්තස්ස මහීතලෙ.

ඉදානි යස්මා සම්පත්තො අත්ථසංවණ්ණනාක්කමො,[1]
තස්මා තං වණ්ණයිස්සාමි තං සුණාථ සමාහිතාති.

යමකපාටිහීරාවසානස්මිඤ්හි භගවා තිදසපුරෙ පාරිච්ඡත්තකමූලෙ පණ්ඩුකම්බලසිලායං වස්සං උපගන්ත්වා මාතරං කායසක්ඛිං කත්වා දෙවපරිසාය අභිධම්මකථං කථෙන්තො ධම්මසඞ්ගණීවිභඞ්ගධාතුකථාපුග්ගලපඤ්ඤත්තිප්පකරණානි දෙසයිත්වා කථාවත්ථුදෙසනාය වාරෙ සම්පත්තෙ අනාගතෙ මම සාවකො මහාපඤ්ඤො මොග්ගලිපුත්තතිස්සත්ථෙරො නාම උප්පන්නං සාසනමලං සොධෙත්වා තතියසඞ්ගීතිං කරොන්තො භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මජ්ඣෙ නිසින්නො සකවාදෙ පඤ්ච සුත්තසතානි පරවාදෙ පඤ්චාති[2] සුත්තසහස්සං සමොධානෙත්වා ඉමං පකරණං භාජෙස්සතීති තස්සොකාසං කරොන්තො යා එසා පුග්ගලවාදෙ තාව චතූසු පඤ්හෙසු ද්වින්නං පඤ්චකානං වසෙන අට්ඨමුඛවාදයුත්ති, තං ආදිං කත්වා සබ්බකථාමග්ගෙසු අසම්පුණ්ණභාණවාරමත්තාය තන්තියා මාතිකං ඨපෙසි. අථාවසෙසං අභිධම්මකථං විත්ථාරනයෙනෙව කථෙත්වා වුට්ඨවස්සො සුවණ්ණරජතසොපානානං මජ්ඣෙ මණිමයෙන සොපානෙන දෙවලොකතො සඞ්කස්සනගරෙ ඔරුය්හ සත්තහිතං සම්පාදෙන්තො යාවතායුකං ඨත්වා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායි. අථස්ස මහාකස්සපප්පමුඛො වසීගණො අජාතසත්තුරාජානං සහායං ගහෙත්වා ධම්මවිනයසරීරං සඞ්ගහං[3] ආරොපෙසි. තතො වස්සසතස්ස අච්චයෙන වජ්ජිපුත්තකා භික්ඛූ දසවත්ථූනි දීපයිංසු. තානි සුත්වා කාකණ්ඩකස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තො යසත්ථෙරො සුසුනාගපුත්තං කාලාසොකං[4] නාම රාජානං සහායං ගහෙත්වා ද්වාදසන්නං භික්ඛුසතසහස්සානං අන්තරෙ සත්තථෙරසතානි උච්චිනිත්වා තානි දසවත්ථූනි මද්දිත්වා ධම්මවිනයසරීරං සඞ්ගහං ආරොපෙසි. තෙහි පන ධම්මසඞ්ගාහකත්ථෙරෙහි නිග්ගහිතා දසසහස්සා වජ්ජිපුත්තකා භික්ඛූ පක්ඛං පරියෙසමානා අත්තනො අනුරූපං දුබ්බලපක්ඛං ලභිත්වා විසුං මහාසඞ්ඝිකාචරියකුලං නාම අකංසු. තතො භිජ්ජිත්වා අපරානි ද්වෙ ආචරියකුලානි ජාතානි, ගොකුලිකා ච එකබ්බොහාරිකා[5] ච. ගොකුලික-

1. සී. නයො. 2. සභා. පඤ්චසුත්තසතානීති. 3. ම. සඞ්ගීතිං. 4. සී. අසොකං.
5. සභා. එකබ්‍යොහාරිකා.

නිකායතො භින්නා අපරානි ද්වෙ ආචරියකුලානි ජාතානි, පණ්ණත්තිවාදා ච බාහුලිකා[1] ච. බහුස්සුතිකාතිපි ච තෙසංයෙව නාමං. තෙසංයෙව අන්තරෙ චෙතියවාදා නාම අපරෙ ආචරියවාදා උප්පන්නා. එවං මහාසඞ්ඝිකාචරියකුලතො දුතියෙ වස්සසතෙ පඤ්චාචරියකුලානි උප්පන්නානි. තානි මහාසඞ්ඝිකෙහි සද්ධිං ඡ හොන්ති. තස්මිංයෙව දුතියෙ වස්සසතෙ ථෙරවාදතො භින්නා ද්වෙ ආචරියවාදා උප්පන්නා, මහිංසාසකා[2] ච වජ්ජිපුත්තකා ච. තත්ථ වජ්ජිපුත්තකවාදතො භින්නා අපරෙ චත්තාරො ආචරියවාදා උප්පන්නා, ධම්මුත්තරියා, භද්‍රයානිකා, ඡන්නාගාරිකා, සම්මිතියාති. පුන තස්මිංයෙව දුතියෙ වස්සසතෙ මහිංසාසකවාදතො භින්නා සබ්බත්ථිවාදා[3] ධම්මගුත්තිකාති ද්වෙ ආචරියවාදා උප්පන්නා. පුන සබ්බත්ථිවාදකුලතො භින්නා කස්සපිකා නාම ජාතා. කස්සපිකෙසු භින්නෙසු අපරෙ සඞ්කන්තිකා නාම ජාතා. සඞ්කන්තිකෙසු භින්නෙසු සුත්තවාදා නාම ජාතාති ථෙරවාදතො භින්නා ඉමෙ එකාදස ආචරියවාදා උප්පන්නා. තෙ ථෙරවාදෙහි සද්ධිං ද්වාදස හොන්ති. ඉති ඉමෙ ච ද්වාදස මහාසඞ්ඝිකානඤ්ච ඡ ආචරියවාදාති සබ්බෙව අට්ඨාරස ආචරියවාදා දුතියෙ වස්සසතෙ උප්පන්නා. අට්ඨාරසනිකායාතිපි අට්ඨාරසාචරියකුලානීතිපි එතෙසංයෙව නාමං. එතෙසු පන සත්තරස වාදා භින්නකා, ථෙරවාදො අසම්භින්නකොති වෙදිතබ්බො.

වුත්තම්පි චෙතං දීපවංසෙ:-

“නික්කඩ්ඪිතා පාපභික්ඛූ ථෙරෙහි වජ්ජිපුත්තකා,
අඤ්ඤං පක්ඛං ලභිත්වාන අධම්මවාදී බහුජ්ජනා.

දසසහස්සා සමාගන්ත්වා අකංසු ධම්මසඞ්ගහං,
තස්මායං ධම්මසඞ්ගීති මහාසඞ්ගීති වුච්චති.

මහාසඞ්ගීතිකා භික්ඛූ විලොමං අකංසු සාසනෙ,[4]
භින්දිත්වා මූලසඞ්ගහං අඤ්ඤං අකංසු සඞ්ගහං.

අඤ්ඤත්‍ර සඞ්ගහිතං[5] සුත්තං අඤ්ඤත්‍ර අකරිංසු තෙ,
අත්ථං ධම්මඤ්ච භින්දිංසු විනයෙ නිකායෙසු ච පඤ්චසු.

පරියායදෙසිතඤ්චාපි අථො නිප්පරියායදෙසිතං,
නීතත්ථඤ්චෙව නෙය්‍යත්ථං අජානිත්වාන භික්ඛවො.

අඤ්ඤං සන්ධාය භණිතං අඤ්ඤත්ථං ඨපයිංසු තෙ,
බ්‍යඤ්ජනච්ඡායාය තෙ භික්ඛූ බහුං අත්ථං විනාසයුං.

ඡඩ්ඩෙත්වාන එකදෙසං සුත්තං විනයගම්භිරං,
පතිරූපං සුත්තං විනයං තඤ්ච අඤ්ඤං කරිංසු තෙ.

1. ස්‍යා., ක., ම. බහුලියා.
2. ස්‍යා., ක., ම. මහිසාසකා.
3. ස්‍යා. සබ්බත්ථිකවාදා.
4. සාසනන්තීව දිස්සති.
5. ම. සඞ්ගහිතා.

පරිවාරං අත්ථුද්ධාරං අභිධම්මං ඡප්පකරණං,
පටිසම්භිදඤ්ච නිද්දෙසං එකදෙසඤ්ච ජාතකං,
එත්තකං විස්සජ්ජෙත්වාන[1] අඤ්ඤානි අකරිංසු තෙ.

නාමං ලිඞ්ගං පරික්ඛාරං ආකප්පකරණීයානි ච,
පකතිභාවං ජහිත්වාන තඤ්ච අඤ්ඤං අකංසු තෙ.
පුබ්බඞ්ගමා භින්නවාදා මහාසඞ්ගීතිකාරකා,
තෙසඤ්ච අනුකාරෙන භින්නවාදා බහූ අහු.

තතො අපරකාලම්හි තස්මිං භෙදො අජායථ,
ගොකුලිකා එකබ්බොහාරී ද්විධා භිජ්ජිත්ථ භික්ඛවො.

ගොකුලිකානං ද්වෙ භෙදා අපරකාලම්හි ජායථ,
බහුස්සුතිකා ච පඤ්ඤත්ති ද්විධා භිජ්ජිත්ථ භික්ඛවො.

චෙතියා ච පුන වාදී මහාසඞ්ගීතිභෙදකා,
පඤ්චවාදා ඉමෙ සබ්බෙ මහාසඞ්ගීතිමූලකා.

අත්ථං ධම්මඤ්ච භින්දිංසු එකදෙසඤ්ච සඞ්ගහං,
ගන්ථඤ්ච එකදෙසඤ්හි ඡඩ්ඩෙත්වා අඤ්ඤං අකංසු තෙ.
නාමං ලිඞ්ගං පරික්ඛාරං ආකප්පකරණීයානි ච,
පකතිභාවං ජහිත්වාන තඤ්ච අඤ්ඤං අකංසු තෙ.

විසුද්ධථෙරවාදම්හි පුන භෙදො අජායථ,
මහිංසාසකා වජ්ජිපුත්තකා ද්විධා භිජ්ජිත්ථ භික්ඛවො.

වජ්ජිපුත්තකවාදම්හි චතුධා භෙදො අජායථ,
ධම්මුත්තරිකා භද්දයානිකා ඡන්නාගාරිකා ච සම්මිති.

මහිංසාසකානං ද්වෙ භෙදා අපරකාලම්හි ජායථ,
සබ්බත්ථිවාදා ධම්මගුත්තා ද්විධා භිජ්ජිත්ථ භික්ඛවො.

සබ්බත්ථිවාදානං කස්සපිකා සඞ්කන්තිකස්සපිකෙන ච,
සඞ්කන්තිකානං සුත්තවාදී අනුපුබ්බෙන භිජ්ජථ.

ඉමෙ එකාදස වාදා සම්භින්නා ථෙරවාදතො,
අත්ථං ධම්මඤ්ච භින්දිංසු එකදෙසඤ්ච සඞ්ගහං,
ගන්ථඤ්ච එකදෙසඤ්හි ඡඩ්ඩෙත්වා අඤ්ඤං අකංසු තෙ.

නාමං ලිඞ්ගං පරික්ඛාරං ආකප්පකරණීයානි ච,
පකතිභාවං ජහිත්වාන තඤ්ච අඤ්ඤං අකංසු තෙ.

සත්තරසභින්නවාදා එකවාදො අභින්නකො,
සබ්බෙවට්ඨාරස හොන්ති භින්නවාදෙන තෙ සහ,
නිග්‍රොධොව මහාරුක්ඛො ථෙරවාදානමුත්තමො.

---

1. සසං. &, ම. විභජිත්වාන.

අනූනං අනධිකඤ්ච කේවලං ජිනසාසනං,
සත්තකා[1] විය රුක්ඛම්හි නිබ්බත්තා වාදසෙසකා.

පඨමෙ වස්සසතෙ නත්ථි දුතියෙ වස්සසතන්තරෙ,
භින්නා සත්තරසවාදා උප්පන්නා ජිනසාසනෙ"ති.

අපරාපරං පන හෙමවතිකා, රාජගිරිකා, සිද්ධත්ථිකා, පුබ්බසෙලියා, අපරසෙලියා, වාජිරියාති අඤ්ඤෙපි ඡ ආචරියවාදා උප්පන්නා. තෙ ඉධ අනධිප්පෙතා. පුරිමකානං පන අට්ඨාරසන්නං ආචරියවාදානං වසෙන පවත්තමානෙ සාසනෙ පටිලද්ධසද්ධො අසොකො ධම්මරාජා දිවසෙ දිවසෙ බුද්ධපූජාය සතසහස්සං, ධම්මපූජාය සතසහස්සං, සඞ්ඝපූජාය සතසහස්සං, අත්තනො ආචරියස්ස නිග්‍රොධත්ථෙරස්ස සතසහස්සං, චතූසු ද්වාරෙසු භෙසජ්ජත්ථාය සතසහස්සන්ති පඤ්චසතසහස්සානි පරිච්චජන්තො සාසනෙ උළාරං ලාභසක්කාරං පවත්තෙසි. තිත්ථියා හතලාභසක්කාරා[2] අන්තමසො ඝාසච්ඡාදනමත්තම්පි[3] අලභන්තා ලාභසක්කාරං පත්ථයමානා භික්ඛූසු පබ්බජිත්වා සකානි සකානි දිට්ඨිගතානි අයං ධම්මො, අයං විනයො, ඉදං සත්ථුසාසනන්ති දීපෙන්ති. පබ්බජ්ජං අලභමානාපි සයමෙව කෙසෙ ඡින්දිත්වා කාසායානි වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා විහාරෙසු විචරන්තා උපොසථකම්මාදිකරණකාලෙ සඞ්ඝමජ්ඣං පවිසන්ති. තෙ භික්ඛුසඞ්ඝෙන ධම්මෙන විනයෙන සත්ථුසාසනෙන නිග්ගය්හමානාපි ධම්මවිනයානුලොමාය පටිපත්තියා අසණ්ඨහන්තා අනෙකරූපං සාසනස්ස අබ්බුදඤ්ච මලඤ්ච කණ්ටකඤ්ච සමුට්ඨාපෙන්ති. කෙචි අග්ගිං පරිචරන්ති. කෙචි පඤ්චාතපෙ තපන්ති, කෙචි ආදිච්චං අනුපරිවත්තන්ති. කෙචි ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච වොභින්දිස්සාමාති තථා තථා පග්ගණ්හිංසු. තදා භික්ඛුසඞ්ඝො න තෙහි සද්ධිං උපොසථං වා පවාරණං වා අකාසි. අසොකාරාමෙ සත්ත වස්සානි උපොසථො උපච්ඡිජ්ජි. රාජා ආණාය කාරෙස්සාමීති වායමන්තොපි කාරෙතුං නාසක්ඛි. අඤ්ඤදත්ථු දුග්ගහිතගාහිනා බාලෙන අමච්චෙන අනෙකෙසු භික්ඛූසු ජීවිතා වොරොපිතෙසු විප්පටිසාරී අහොසි. සො තඤ්ච විප්පටිසාරං තඤ්ච සාසනෙ උප්පන්නං අබ්බුදං වූපසමෙතුකාමො කො නු ඛො ඉමස්මිං අත්ථෙ පටිබලොති? සඞ්ඝං පුච්ඡිත්වා මොග්ගලිපුත්තතිස්සත්ථෙරො මහාරාජාති සුත්වා සඞ්ඝස්ස වචනෙන අහොගඞ්ගා[4] පබ්බතතො ථෙරං පක්කොසාපෙත්වා ඉද්ධිපාටිහාරිය දස්සනෙන ථෙරස්ස ආනුභාවෙ නිබ්බිචිකිච්ඡො අත්තනො කුක්කුච්චං පුච්ඡිත්වා විප්පටිසාරං වූපසමෙසි. ථෙරොපි තං රාජුය්‍යානෙයෙව වසන්තො සත්තදිවසානි සමයං උග්ගණ්හාපෙසි. සො උග්ගහිතසමයො සත්තමෙ දිවසෙ ආසොකාරාමෙ භික්ඛුසඞ්ඝං සන්නිපාතාපෙත්වා සාණිපාකාරං පරික්ඛිපාපෙත්වා සාණිපාකාරන්තරෙ නිසින්නො එකලද්ධිකෙ එකලද්ධිකෙ භික්ඛූ එකතො එකතො කාරෙත්වා එකමෙකං භික්ඛුසමූහං පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡි, භන්තෙ කිංවාදී සම්මාසම්බුද්ධොති? තතො සස්සත

1. කණ්ටකාති කත්ථචි.
2. සං. රහිතලාභසක්කාරා.
3. සං. ඡ. ම. ඝාසච්ඡාදනම්පි.
4. සං. අධොගඞ්ගා.

වාදිනො සස්සතවාදීති ආහංසු. එකච්චසස්සතිකා, අන්තානන්තිකා, අමරාවික්ඛෙපිකා, අධිච්චසමුප්පන්නිකා, සඤ්ඤීවාද, අසඤ්ඤීවාද, නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාද, උච්ඡෙදවාද, දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාද දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදීති ආහංසු. රාජා පඨමමෙව සමයස්ස උග්ගහිතත්තා නයිමෙ භික්ඛූ අඤ්ඤතිත්ථියා ඉමෙති ඤත්වා තෙසං සෙතකානි වත්ථානි දත්වා උප්පබ්බාජෙසි. තෙ සබ්බෙපි සට්ඨිසහස්සා අහෙසුං. අථඤ්ඤෙ භික්ඛූ පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡි, කිංවාදී භන්තෙ සම්මාසම්බුද්ධොති? විභජ්ජවාදී මහාරාජාති. එවං වුත්තෙ රාජා ථෙරං පුච්ඡි, විභජ්ජවාදී භන්තෙ සම්මාසම්බුද්ධොති? ආම මහාරාජාති. තතො රාජා සුද්ධන්ති භන්තෙ සාසනං කරොතු භික්ඛුසඞ්ඝො උපොසථන්ති ආරක්ඛං දත්වා නගරං පාවිසි. සමග්ගො සඞ්ඝො සන්නිපතිත්වා උපොසථං අකාසි. තස්මිං සන්නිපාතෙ සට්ඨිභික්ඛුසතසහස්සානි අහෙසුං. තස්මිං සමාගමෙ මොග්ගලිපුත්තතිස්සත්ථෙරො යානි ච තදා උප්පන්නානි වත්ථූනි, යානි ච ආයතිං උප්පජ්ජිස්සන්ති, සබ්බෙසම්පි තෙසං පටිබාහනත්ථං සත්ථාරා දින්ននයවසෙනෙව තථාගතෙන ඨපිතමාතිකං විභජන්තො සකවාදෙ පඤ්චසුත්තසතානි පරවාදෙ පඤ්චාති සුත්තසහස්සං ආහරිත්වා ඉමං පරප්පවාදමථනං ආයතිලක්ඛණං කථාවත්ථුප්පකරණං අභාසි. තතො සට්ඨිසතසහස්සසඞ්ඛෙසු භික්ඛූ උච්චිනිත්වා තිපිටකපරියත්තිධරානං පභින්නපටිසම්භිදානං භික්ඛූනං සහස්සමෙකං ගහෙත්වා යථා මහාකස්සපත්ථෙරො ච යසත්ථෙරො ච ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච සඞ්ගායිංසු, එවං[1] සඞ්ගායන්තො සාසනමලං විසොධෙත්වා තතියසඞ්ගීතිං අකාසි. තත්ථ අභිධම්මං සඞ්ගායන්තො ඉමං යථාභාසිතං පකරණං සඞ්ගහං ආරොපෙසි. තෙන වුත්තං:-

"යං පුග්ගලකථාදීනං කථානං වත්ථුභාවතො,
කථාවත්ථුප්පකරණං සඞ්ඛෙපෙන අදෙසයි.

මාතිකාඨපනෙනෙව ඨපිතස්ස සුරාලයෙ,
තස්ස මොග්ගලිපුත්තෙන විභත්තස්ස මහීතලෙ.

ඉදානි යස්මා සම්පත්තො අත්ථසංවණ්ණනාක්කමො,
තස්මා නං වණ්ණයිස්සාමි තං සුණාථ සමාහිතා"ති.

නිදානකථා

නිට්ඨිතා.

තත්ථ **පුග්ගලො උපලබ්භති සච්චිකට්ඨපරමත්ථෙනාති** අයං පුච්ඡා. **ආමන්තාති** අයං පටිජානනා. කස්ස පනායං පුච්ඡා කස්ස පටිජානනාති? අසුකස්සාති න වත්තබ්බා. භගවතා හි ඉමස්මිං පකරණෙ නානප්පකාරානං ලද්ධීනං විසොධනත්ථං නයතිවසෙන මාතිකා ඨපිතා. සා ථෙරෙන සත්ථාරා දින්නනයෙ ඨත්වා නයතිවසෙන විභත්තා. න හි

1. සයා. එවමෙව.

ථෙරො, යත්තකා එත්ථ වාදමග්ගා දස්සිතා, තත්තකෙහි වාදීහි[1] සද්ධිං වාදෙන විග්ගාහිකකථං කථෙසි. එවං සන්තෙපි පන තාසං තාසං කථානං අත්ථස්ස සුඛාවධාරණත්ථං සකවාදීපුච්ඡා, පරවාදීපුච්ඡා,[2] සකවාදීපටිඤ්ඤා,[3] පරවාදීපටිඤ්ඤාති[4] එවං විභාගං දස්සෙත්වාව අත්ථවණ්ණනං කරිස්සාම. **පුග්ගලො උපලබ්භති සච්චිකට්ඨපරමත්ථෙනා**ති හි අයං සකවාදීපුච්ඡා. තාය යෙ අත්ථි පුග්ගලොති එවං ලද්ධිකා පුග්ගලවාදිනො, තෙ එවං පුච්ඡිතබ්බාති දීපෙති. කෙ පන පුග්ගලවාදිනොති? සාසනෙ වජ්ජිපුත්තකා චෙව සම්මිතියා ච බහිද්ධා ච බහූ අඤ්ඤතිත්ථියා.

තත්ථ **පුග්ගලො**ති අත්තා සත්තො ජීවො. **උපල**බ්භතීති පඤ්ඤාය උපගන්ත්වා ලබ්භති. ඤායතීති අත්ථො. **සච්චිකට්ඨපරමත්ථෙනා**ති එත්ථ සච්චිකට්ඨොති මායාමරීචිආදයො විය අභූතාකාරෙන අග්ගහෙතබ්බො භූතට්ඨො. පරමත්ථොති අනුස්සවාදිවසෙන අග්ගහෙතබ්බො උත්තමත්ථො. උභයෙනාපි යො පරතො **පුග්ගලො උපලබ්භති සච්චිකට්ඨපරමත්ථෙන රූපඤ්ච උපලබ්භතී**ති ආදිනා ඛන්ධායතනධාතුඉන්ද්‍රියවසෙන සත්තපඤ්ඤාසවිධො ධම්මප්පභෙදො දස්සිතො, යථා සො භූතෙන සභාවට්ඨෙන උපලබ්භති, කිං එවං තව පුග්ගලො උපලබ්භතීති පුච්ඡති. පරවාදී **ආමන්තා**ති පටිජානාති. පටිජානනඤ්හි කත්ථචි ආම භන්තෙති ආගච්ඡති, කත්ථචි ආමොති පටිජානනං[5] ආගච්ඡති, ඉධ පන ආමන්තාති ආගතං. තත්‍රායං අධිප්පායො: සො හි යන්නං පරතො **වුත්තං භගවතා අත්ථි පුග්ගලො අත්තහිතාය පටිපන්නො**ති සුත්තං ආගතං තං ගහෙත්වා යස්මා පන භගවා සච්චවාදී, න විසංවාදනපුරෙක්ඛාරො වාචං භාසති, නාපි අනුස්සවාදිවසෙන ධම්මං දෙසෙති, සදෙවකං පන ලොකං සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදෙති, තස්මා යො තෙන[6] වුත්තො "අත්ථි පුග්ගලො අත්තහිතාය පටිපන්නො"ති, සො සච්චිකට්ඨපරමත්ථෙනෙව අත්ථීති ලද්ධිං ගහෙත්වා ආමන්තාති පටිජානාති. අථස්ස තාදිසස්ස ලෙසවචනස්ස ඡලවාදස්ස ඔකාසං අදදමානො සකවාදී **යො සච්චිකට්ඨො**ති ආදිමාහ. තත්‍රායං අධිප්පායො: ය්වායං පරතො **සප්පච්චයා අප්පච්චයා සඞ්ඛතා අසඞ්ඛතා සස්සතා අසස්සතා සනිමිත්තා අනිමිත්තා**ති එවං පරිදීපිතො රූපාදිසත්තපඤ්ඤාසවිධො ධම්මප්පභෙදො ආගතො, න සම්මුතිසච්චවසෙන, නාපි අනුස්සවාදිවසෙන ගහෙතබ්බො, අත්තනො පන භූතතාය එව සච්චිකට්ඨො අත්තපච්චක්ඛතාය ච පරමත්ථො. තං සන්ධායාහ **යො සච්චිකට්ඨො පරමත්ථො තතො සො පුග්ගලො උපලබ්භති සච්චිකට්ඨපරමත්ථෙනා**ති. තතොති කරණවචනමෙතං. තස්මා තෙන සච්චිකට්ඨපරමත්ථෙන සො පුග්ගලො උපලබ්භතීති අයමෙත්ථ අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති: රුප්පනාදිභෙදෙන වා සප්පච්චයාදිභෙදෙන වා ආකාරෙන යො සච්චිකට්ඨපරමත්ථො උපලබ්භති. කිං තෙ පුග්ගලොපි[7] තෙනාකාරෙන

---

1. ස්‍යා. වාදෙහි.
2. ස්‍යා. පරවාදීපටිඤ්ඤා
3. ස්‍යා. පරවාදීපුච්ඡා.
4. ස්‍යා. සකවාදීපටිඤ්ඤා.
5. ම. පටිජානන්තීසි. සී. පටිජානන්තීති,
6. ස්‍යා. තෙන භගවතා.
7. ස්‍යා. සො පුග්ගලොපි.

උපලබ්භතීති.? **නහෙවං වත්තබ්බෙ**ති අවජානනා පරවාදිස්ස. සො හි තථාරූපං පුග්ගලං අනිච්ඡන්තො අවජානාති. තත්‍රායං පදච්ඡෙදො න හි එවං වත්තබ්බෙති. නහ එවන්තිපි වට්ටති. මිච්ඡාමපි එවං න වත්තබ්බොති අත්ථො. **ආජානාහි නිග්ගහ**න්ති සකවාදිවචනං. යස්මා තෙ පුරිමාය වත්තබ්බපටිඤ්ඤාය පච්ඡිමා න වත්තබ්බපටිඤ්ඤා, පච්ඡිමාය ච පුරිමා න සන්ධියති, තස්මාපි නිග්ගහං පත්තො, තං නිග්ගහං දොසං අපරද්ධං සම්පටිච්ඡාහීති අත්ථො. එවං නිග්ගහං ආජානාපෙත්වා ඉදානි තං ඨපනාය චෙව අනුලොමපටිලොමතො පාපනාරොපනානඤ්ච වසෙන පාකටං කරොන්තො **හඤ්චි පුග්ගලො**ති ආදිමාහ.

තත්ථ **හඤ්චි පුග්ගලො උපලබ්භතී**ති යදි පුග්ගලො උපලබ්භති සචෙ පුග්ගලො උපලබ්භති සච්චිකට්ඨපරමත්ථෙනාති අත්ථො. අයං තාව පරවාදීපක්ඛස්ස ඨපනතො නිග්ගහපාපනාරොපනානං ලක්ඛණභූතා අනුලොමඨපනා නාම. **තෙන වත රෙ**ති ආදි අනුලොමපක්ඛෙ නිග්ගහස්ස පාපිතත්තා අනුලොමපාපනා නාම. තත්ථ **තෙනා**ති කාරණවචනං. **වතා**ති ඔකප්පනවචනං. **රෙ**ති ආමන්තනවචනං. ඉදං වුත්තං හොති: තෙන රෙ, වත්තබ්බෙ[1] වත, රෙ හම්භො භද්‍රමුඛ, තෙන කාරණෙන වත්තබ්බොයෙවාති. **යං තත්ථ වදෙසී**ති ආදි අනුලොම පක්ඛෙ නිග්ගහස්ස ආරොපිතත්තා අනුලොමාරොපනා නාම. යං තස්ස[2] පරියොසානෙ **මිච්ඡා**ති පදං තස්ස පුරතො **ඉදන්තෙ**ති ආහරිතබ්බං. ඉදං තෙ මිච්ඡාති අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො. පරතො ච පාළියං එතං ආගතමෙව. **නො ච පන වත්තබ්බෙ**ති ආදි න හෙවං වත්තබ්බෙති පටික්ඛිත්තපක්ඛස්ස ඨපිතත්තා පටිලොමතො නිග්ගහපාපනාරොප නානං ලක්ඛණභූතා පටිලොමඨපනා නාම. **නො ච වත රෙ**ති ආදි පටිලොමපක්ඛෙ නිග්ගහස්ස පාපිතත්තා පටිලොමපාපනා නාම. පුන **යං තත්ථ වදෙසී**ති ආදි පටිලොමපක්ඛෙ නිග්ගහස්ස ආරොපිතත්තා පටිලොමාරොපනා නාම. ඉධාපි පරියොසානෙ **මිච්ඡා**ති පදස්ස පුරතො **ඉදන්තෙ**ති ආහරිතබ්බමෙව. පරතොපි එවරූපෙසු ඨානෙසු එසෙව නයො. තත්‍රායං ආදිතො පට්ඨාය සඞ්ඛෙපත්ථො: යදි පුග්ගලො උපලබ්භති සච්චිකට්ඨපරමත්ථෙන තෙන වත භො, සො උපලබ්භතීති වත්තබ්බො. යං පන තත්ථ වදෙසි වත්තබ්බො ඛො පුරිමපඤ්හෙ සච්චිකට්ඨපරමත්ථෙන උපලබ්භතීති. නො ච වත්තබ්බො දුතියපඤ්හෙ තතො සො පුග්ගලො උපලබ්භතීති. ඉදන්තෙ මිච්ඡාති එවං තාව අනුලොමතො ඨපනාපාපනාරොපනා හොන්ති. අථ න වත්තබ්බො දුතියපඤ්හෙ තතො සො පුග්ගලො[3] උපලබ්භතීති. පුරිමපඤ්හෙපි න වත්තබ්බොව. යං පනෙත්ථ[4] වදෙසි වත්තබ්බො ඛො පුරිමපඤ්හෙ සච්චිකට්ඨපරමත්ථෙන උපලබ්භතීති. නො ච වත්තබ්බො දුතියපඤ්හෙ තතො සො පුග්ගලො උපලබ්භතීති. ඉදන්තෙ මිච්ඡාති එවං පටිලොමතො ඨපනාපාපනාරොපනා හොන්ති. එවමෙතං නිග්ගහස්ස ච අනුලොම

---

1. ස්‍යා. තෙන වත රෙ වත්තබ්බෙති.
2. ස්‍යා. වස්ස.
3. ම. සො.
4. ස්‍යා. පන තත්ථ.

පටිලොමතො චතුන්නං පාපනාරොපනානඤ්ච වුත්තත්තා උපලබ්භතීති ආදිකං අනුලොමපඤ්චකං නාම. එත්ථ ච කිඤ්චාපි අනුලොමතො පාපනාරොපනාහි එකො, පටිලොමතො පාපනාරොපනාහි එකොති ද්වෙ නිග්ගහා කතා. ආජානාහි නිග්ගහන්ති එතස්සෙව පනෙත්ථ පුග්ගලො උපලබ්භතීති පඨමං වාදං නිස්සාය පඨමස්ස නිග්ගහස්ස ද්වීහාකාරෙහි ආරොපිතත්තා එසොවායං නිග්ගහො හොති පඨමො නිග්ගහො.

ඉදානි පච්චනීකනයො හොති. තත්ථ පුච්ඡා පරවාදිස්ස. සො හි අත්ථි පුග්ගලො අත්තහිතාය පටිපන්නොති ගහිතත්තා නුපලබ්භතීති අසම්පටිච්ඡන්තො එවං පුච්ඡති. සකවාදී යථා රූපාදිධම්මා උපලබ්භන්ති, එවං අනුපලබ්භනීයතො **ආමන්තා**ති පටිජානාති. පුන ඉතරො[1] අත්තනා අධිප්පෙතං සච්චිකට්ඨංයෙව සන්ධාය **සො සච්චිකට්ඨො**ති ආදිමාහ. **සම්මුතිසච්චපරමත්ථසච්චානි** වා එකතො කත්වාපි එවමාහ. සකවාදී පුග්ගලොති උපාදාපඤ්ඤත්තිසබ්භාවතොපි ද්වින්නං සච්චානං එකතො කත්වා පුච්ඡිතත්තාපි **න හෙව**න්ති පටික්ඛිපති. ඉදානි කිඤ්චාපි තෙන පඨමං පරමත්ථසච්චවසෙන නුපලබ්භනීයතා සම්පටිච්ඡිතා,[2] පච්ඡා සම්මුතිසච්චවසෙන[3] වොමිස්සකවසෙන වා පටික්ඛිත්තා. පරවාදී පන නුපලබ්භතීති වචනසාමඤ්ඤමත්තං ඡලවාදං නිස්සාය යං තයා පඨමං පටිඤ්ඤාතං තං පච්ඡා පටික්ඛිත්තන්ති භණ්ඩනස්ස පටිභණ්ඩනං විය අත්තනො කතස්ස නිග්ගහකම්මස්ස පටිකම්මං කරොන්තො **ආජානාහි පටිකම්ම**න්ති ආහ. ඉදානි යථාස්ස අනුලොමපඤ්චකෙ සකවාදිනා වාදඨපනං කත්වා අනුලොමපටිලොමතො පාපනාරොපනාහි නිග්ගහො පාකටො කතො, එවං පටිකම්මං පාකටං කරොන්තො **හඤ්චි පුග්ගලො**ති ආදිමාහ. තං හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව †අත්ථතො† වෙදිතබ්බං. යස්මා පනෙත්ථ ඨපනා නාම පරවාදීපක්ඛස්ස ඨපනතො අයං තව දොසොති දස්සෙතුං ඨපනමත්තමෙව හොති, න නිග්ගහස්ස වා පටිකම්මස්ස වා පාකටභාවකරණං, පාපනාරොපනාහි පනස්ස පාකටකරණං හොති, තස්මා ඉදං අනුලොමපටිලොමතො පාපනාරොපනානං වසෙන චතූහාකාරෙහි පටිකම්මස්ස කතත්තා පටිකම්මචතුක්කං නාමාති එකං[4] චතුක්කං වෙදිතබ්බං.

එවං පටිකම්මං කත්වා ඉදානි යථාස්ස[5] අනුලොමපඤ්චකෙ සකවාදිනා නිග්ගහො කතො, තස්ස තමෙව ඡලවාදං නිස්සාය දුක්කටභාවං දස්සෙන්තො **ත්වං චෙ පන මඤ්ඤසී**ති ආදිමාහ. තත්ථ **ත්වං චෙ පන මඤ්ඤසී**ති යදි ත්වං මඤ්ඤසි. **වත්තබ්බෙ ඛො**ති ඉදං පච්චනීකෙ ආමන්තාති පටිඤ්ඤං සන්ධාය වුත්තං. **නො ච වත්තබ්බෙ**ති ඉදං පන න හෙවන්ති අවජානනං සන්ධාය වුත්තං. **තෙන තව තත්ථා**ති තෙන කාරණෙන ත්වංයෙව තස්මිං නුපලබ්භතීති පක්ඛෙ.[6] **හෙවං පටිජානන්ත**න්ති ආමන්තාති එවං පටිජානන්තො. **හෙවං**

1. සයා. ඉතරො පරවාදී. 2. සයා. සම්පටිච්ඡිත්වා. 3. සයා. වසෙනවා. †. සයා. නාවිජ්ජති. 4. සයා. එවං. 5. ම. යාය. 6. ම. සොනුපලබ්භතීති.

නිග්ගහෙතබ්බෙති පුන න හෙවන්ති අවජානන්තො එවං නිග්ගහෙතබ්බො. **අථ තං නිග්ගණ්හාමාති** අථෙවං නිග්ගහාරහං[1] තං නිග්ගණ්හාම. **සුනිග්ගහිතො ච හොසීති** සකෙන මතෙන නිග්ගහිතත්තා සුනිග්ගහිතො ච භවසි. එවමස්ස නිග්ගහෙතබ්බභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි තං නිග්ගණ්හන්තො **හඤ්චීති** ආදිමාහ. තත්ථ ඨපනාපාපනාරොපනා හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. පරියොසානෙ පන **ඉදං තෙ මිච්ඡාති** ඉදං තව වචනං මිච්ඡා හොතීති අත්ථො. ඉදං ඡලවාදෙන චතූහි ආකාරෙහි නිග්ගහස්ස කතත්තා නිග්ගහචතුක්කං නාම.

එවං නිග්ගහං කත්වාපි ඉදානි යදි අයං මයා තව මතෙන කතො නිග්ගහො දුන්නිග්ගහො, යො මම තයා හෙට්ඨා අනුලොමපඤ්චකෙ කතො නිග්ගහො, සොපි දුන්නිග්ගහොති දස්සෙන්තො **එසෙ චෙ දුන්නිග්ගහිතෙති** ආදිමාහ. තත්ථ **එසෙ චෙ දුන්නිග්ගහිතෙති** එසො චෙ තව වාදෙ මයා දුන්නිග්ගහිතො. අථ වා එසො චෙ තව මයා කතො නිග්ගහො දුන්නිග්ගහො. **හෙවමෙවං තත්‍ර දක්ඛාති** තත්‍රාපි තයා මම හෙට්ඨා කතෙ නිග්ගහෙ එවමෙවං පස්ස. ඉදානි යවායං[2] හෙට්ඨා සකවාදිනා නිග්ගහො කතො, තං **වත්තබ්බෙ ඛොති** ආදිවචනෙන දස්සෙත්වා පුන තං නිග්ගහං අනිග්ගහභාවං උපනෙන්තො **නො ච මයං තයාති** ආදිමාහ. තත්ථ **නො ච මයං තයා තත්ථ හෙතාය පටිඤ්ඤායාති** ආදීසු අයමත්ථො: යස්මා සො තයා මම කතො නිග්ගහො දුන්නිග්ගහො, තස්මා මයං තයා තත්ථ අනුලොමපඤ්චකෙ ආමන්තාති එතාය පටිඤ්ඤාය එවං පටිජානන්තා පුන න හෙවාති පටික්ඛෙපෙ කතෙපි ආජානාහි නිග්ගහන්ති එවං න නිග්ගහෙතබ්බායෙව. එවං අනිග්ගහෙතබ්බම්පි මං නිග්ගණ්හාසි, ඊදිසෙන පන නිග්ගහෙන දුන්නිග්ගහිතා මයං හොම. ඉදානි යං නිග්ගහං සන්ධාය දුන්නිග්ගහිතා ච හොමාති අවොච තං දස්සෙතුං **හඤ්චි පුග්ගලො-පෙ-ඉදං තෙ මිච්ඡාති** ආහ. එවමිදං අනුලොමපටිලොමතො චතූහි පාපනාරොපනාහි නිග්ගහස්ස උපනීතත්තා උපනයචතුක්කං නාම හොති.

ඉදානි **න හෙවං නිග්ගහෙතබ්බෙති** ආදිකං නිග්ගමනචතුක්කං[3] නාම හොති. තත්ථ **න හෙවං නිග්ගහෙතබ්බෙති** යථාහං තයා නිග්ගහිතො, න හි එවං නිග්ගහෙතබ්බො. එතස්ස හි නිග්ගහස්ස දුන්නිග්ගහභාවො මයා සාධිතො. **තෙනහීති** තෙන කාරණෙන යස්මා එස නිග්ගහො දුන්නිග්ගහො, තස්මා යං මං නිග්ගණ්හාසි **හඤ්චි පුග්ගලො-පෙ-ඉදං තෙ මිච්ඡාති**, ඉදං නිග්ගණ්හනං තව මිච්ඡාති අත්ථො. **තෙනහි යෙ කතෙ නිග්ගහෙති** යෙන කාරණෙන ඉදං මිච්ඡා, තෙන කාරණෙන යො තයා නිග්ගහො කතො, සො දුක්කටො. යං මයා පටිකම්මං කතං, තදෙව සුකතං. යාපි චෙසා පටිකම්මචතුක්කාදිවසෙන කථාමග්ගසම්පටිපාදනා කථා, සාපි සුකථා. එවමෙතං **පුග්ගලො උපලබ්භතීති** ආදිකස්ස අනුලොමපඤ්චකස්ස **නූපලබ්භතීති** ආදිකානං පටිකම්මනිග්ගහොපනයන

1. ම. නිග්ගණ්හාරහං. 2. සයා. යවාස්ස. 3. සයා. නිග්ගහචතුක්කං,

නිගමනචතුක්කානං[1] වසෙන අනුලොමපච්චනීකපක්ඛකං නාම නිද්දිට්ඨන්ති වෙදිතබ්බං. එත්තාවතා සකවාදිනො පුබ්බපක්ඛෙ සති පරවාදිනො වචනසාමඤ්ඤමත්තෙන ඡලවාදෙන ජයො හොති. ඉදානි යථා පරවාදිනො පුබ්බපක්ඛෙ සති සකවාදිනො ධම්මෙනෙව තථෙන[2] සුජයො හොති. තථා වාදුප්පත්තිං දස්සෙතුං **පුග්ගලො නූපලබ්භතීති** පච්චනීකානුලොමපක්ඛකං ආරද්ධං. තත්ථ පච්චනීකෙ පුච්ඡා පරවාදිස්ස. රූපාදිභෙදං සච්චිකට්ඨපරමත්ථං සන්ධාය පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. සුද්ධසම්මුතිසච්චං වා පරමත්ථමිස්සකං වා සම්මුතිසච්චං සන්ධාය **සො සච්චිකට්ඨො**ති පුන අනුයොගො පරවාදිස්ස. සම්මුති වසෙන නූපලබ්භතීති න වත්තබ්බත්තා මිස්සකවසෙන වා අනුයොගස්ස සඞ්කිණ්ණත්තා **න හෙව**න්ති පටික්ඛෙපො සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤාතං පටික්ඛිපතීති වචනසාමඤ්ඤමත්තෙන **ආජානාහි නිග්ගහ**න්ති ආදි-වචනං පරවාදිස්ස. එවමයං පුග්ගලො නූපලබ්භතීති දුතියවාදං නිස්සාය දුතියො නිග්ගහො හොතීති වෙදිතබ්බො. එවං තෙන ඡලෙන නිග්ගහො ආරොපිතො. ඉදානි †තස්සෙව පටිඤ්ඤාය† ධම්මෙන සමෙන අත්තනො වාදෙ ජයං දස්සෙතුං අනුලොමනයෙ පුච්ඡා සකවාදිස්ස. අත්තනො ලද්ධිං නිස්සාය පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. ලද්ධියා ඔකාසං අදත්වා පරමත්ථවසෙන පුන අනුයොගො සකවාදිස්ස. පරමත්ථවසෙන පුග්ගලස්ස අභාවතො පටික්ඛෙපො පරවාදිස්ස. තතො පරං ධම්මෙන සමෙන අත්තනො ජයදස්සනත්ථං **ආජානාහි පටිකම්ම**න්ති ආදි සබ්බං සකවාදිවචනමෙව හොති. තත්ථ සබ්බෙසං පටිකම්මනිග්ගහොපනයන නිගමනචතුක්කානං හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. එවමිදං **පුග්ගලො නූපලබ්භතීති** ආදිකස්ස පච්චනීකපක්ඛකස්ස **උපලබ්භතීති** ආදීනං පටිකම්මනිග්ගහොපනයනනිගමනචතුක්කානඤ්ච වසෙන පච්චනීකානුලොමපක්ඛකං නාම නිද්දිට්ඨං හොති. එවමෙතානි **පඨමසච්චිකට්ඨෙ ද්වෙ** පක්ඛකානි නිද්දිට්ඨානි. තත්ථ පුරිමපක්ඛකෙ පරවාදිස්ස සකවාදිනා කතො නිග්ගහො සුනිග්ගහො. සකවාදිස්ස පන පරවාදිනා ඡලවාදං නිස්සාය පටිකම්මං කත්වා අත්තනා සාධිතො ජයො දුජ්ජයො. දුතියපක්ඛකෙ සකවාදිස්ස පරවාදිනා කතො නිග්ගහො දුන්නිග්ගහො. පරවාදිස්ස පන සකවාදිනා ධම්මවාදං නිස්සාය පටිකම්මං කත්වා අත්තනො සාධිතො ජයො සුජයොති.

පඨමසච්චිකට්ඨො.

තත්ථෙතං වුච්චති:-

නිග්ගහො පරවාදිස්ස සුද්ධො පඨමපක්ඛකෙ,
අසුද්ධො පන තස්සෙව පටිකම්මජයො තහිං.

නිග්ගහො සකවාදිස්ස අසුද්ධො දුතියපක්ඛකෙ,
විසුද්ධො පන තස්සෙව පටිකම්මජයො තහිං.

---

1. ස්‍යා. නිග්ගහචතුක්කානඤ්ච 2. ස්‍යා. තථෙව භූතෙන. †. ම. කම්පජ්ජති.

තස්මා වීසුපි ඨානෙසු ජයොව සකවාදිනො,
ධම්මෙන හි ජයො නාම අධම්මෙන කුතො ජයො.

සච්චිකට්ඨෙ යථා චෙත්ථ පඤ්චකද්ධයමණ්ඩිතෙ,
ධම්මාධම්මවසෙනෙව වුත්තො ජයපරාජයො.

ඉතො පරෙසු සබ්බෙසු සච්චිකට්ඨෙසු පණ්ඩිතො,
එවමෙව විභාවෙය්‍ය උභො ජයපරාජයොති.

එවං සුද්ධිකසච්චිකට්ඨං විත්ථාරෙත්වා ඉදානි තමෙව අපරෙහි ඔකාසාදීහි නයෙහි විත්ථාරෙතුං පුන **පුග්ගලො උපලබ්භතීති** ආදි ආරද්ධං. තත්ථ පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. පුන **සබ්බත්ථාති** සරීරං සන්ධාය අනුයොගො සකවාදිස්ස. රූපස්මිං අත්තානං සමනුපස්සතාදොසඤ්ච, අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීරන්ති ආපජ්ජනදොසඤ්ච, දිස්වා පටික්ඛෙපො පරවාදිස්ස. සෙසමෙත්ථ අනුලොමපච්චනීකපඤ්චකෙ හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. පාඨො පන සඞ්ඛිත්තො. තත්ථ යස්මා සරීරං සන්ධාය **සබ්බත්ථ න උපලබ්භතීති** වුත්තෙ සරීරතො බහි උපලබ්භතීති ආපජ්ජති. තස්මා පච්චනීකෙ පටික්ඛෙපො සකවාදිස්ස. පඨමං අනුජානිත්වා පච්ඡා අවජානාතීති ඡලවාදවසෙන පටිකම්මං පරවාදිස්ස. සෙසං පාකටමෙව.

දුතියනයෙ **සබ්බදාති** පුරිමපච්ඡිමජාතිකාලඤ්ච ධරමානපරිනිබ්බුතකාලඤ්ච සන්ධාය අනුයොගො සකවාදිස්ස. **සොව ඛත්තියො සො බ්‍රාහ්මණොති** ආදීනං ආපත්තිදොසඤ්ච ධරමානපරිනිබ්බුතානං විසෙසාභාවදොසඤ්ච දිස්වා පටික්ඛෙපො පරවාදිස්ස. සෙසං පඨමනයෙ වුත්තසදිසමෙව.

තතියනයෙ **සබ්බෙසූති** ඛන්ධායතනාදීසු සන්ධාය අනුයොගො සකවාදිස්ස. රූපස්මිං අත්තාති චක්ඛුස්මිං අත්තාති ආදිදොසභයෙන පටික්ඛෙපො පරවාදිස්ස. සෙසං තාදිසමෙවාති. එවමෙතානි තීණි[1] අනුලොමපච්චනීකපඤ්චකෙ අනුලොමමත්තවසෙනෙව තාව පටිපාටියා භාජෙත්වා පුන පච්චනීකානුලොමපඤ්චකෙ පච්චනීකමත්තවසෙනෙව භාජෙතුං **පුග්ගලො නුපලබ්භතීති** ආදි ආරද්ධං. තත්ථ අනුලොමපඤ්චකස්ස පාළියං සඞ්ඛිපිත්වා ආගතෙ පච්චනීකෙ වුත්තනයෙනෙව පච්චනීකස්ස ච පාළියං සඞ්ඛිපිත්වා ආගතෙ අනුලොමෙ වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. එත්තාවතා සුද්ධිකස්ස චෙව ඉමෙසඤ්ච තිණ්ණන්ති චතුන්නං සච්චිකට්ඨානං එකෙකස්මිං සච්චිකට්ඨෙ අනුලොමපච්චනීකස්ස පච්චනීකානුලොමස්ස චාති විත්තං විත්තං පච්චනීකානං වසෙන අයං අට්ඨමුඛා නාම වාදයුත්ති නිද්දිට්ඨා හොතීති වෙදිතබ්බා. යා එකෙකස්මිං මුඛෙ[2] එකෙකස්ස නිග්ගහස්ස වසෙන අට්ඨකනිග්ගහොති පාළියං ලිඛියති.

1. සයා. තීනි මුඛානි. 2. සයා. පඤ්චක.

තෙනෙතං වුච්චති:-

එවං චතුබ්බිධෙ පඤ්හෙ පඤ්චකද්වයභෙදතො,
එසා අට්ඨමුඛා නාම වාදයුත්ති පකාසිතා.

අට්ඨෙව නිග්ගහා තත්ථ චත්තාරො තෙසු ධම්මිකා,
අධම්මිකා ච චත්තාරො සබ්බත්ථ සකවාදිනො,
ජයො පරාජයො චෙව සබ්බත්ථ පරවාදිනොති.

සච්චිකට්ඨවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි රූපාදීහි සද්ධිං සච්චිකට්ඨසංසන්දනං හොති. තත්ථ **රූපඤ්චා**ති යථා රූපං පරමත්ථතො උපලබ්භති, කිං තෙන පුග්ගලොපි තථෙව උපලබ්භතීති? සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. අත්ථි පුග්ගලොති වචනමත්තං ගහෙත්වා පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. යදි තෙ රූපං විය පරමත්ථතො පුග්ගලො අත්ථි, රූපතො වෙදනාදීනං විය පුග්ගලස්සාපි අඤ්ඤත්තං[1] ආපජ්ජතීති අනුයොගො සකවාදිස්ස. සමයසුත්තවිරොධං දිස්වා පටික්ඛෙපො පරවාදිස්ස. සෙසං අත්ථතො පාකටමෙව. ධම්මතො පනෙත්ථ සත්තපඤ්ඤාසභෙදස්ස සච්චිකට්ඨපරමත්ථස්ස වසෙන සකවාදීපක්ඛමූලකෙ අනුලොමපච්චනිකෙ[2] සත්තපඤ්ඤාස අනුලොමපඤ්චකානි දස්සිතානි. පටිකම්මචතුක්කාදීනි සඞ්ඛිත්තානි. පරවාදීපක්ඛමූලකෙපි පච්චනිකානුලොමෙ සත්තපඤ්ඤාස පටිලොමපඤ්චකානි දස්සිතානි. පටිකම්මචතුක්කාදීනි සඞ්ඛිත්තානි. තත්ථ වුත්තං භගවතාති වචනමත්තෙන පුග්ගලස්ස අත්ථිතං රූපස්ස ච සච්චිකට්ඨපරමත්ථවසෙන උපලබ්භනීයතං දස්සෙත්වා අඤ්ඤත්තං පටිජානාපනත්ථං **වුත්තං භගවතාති** අනුයොගො පරවාදිස්ස. සම්මුතිපරමත්ථානං එකත්තනානත්තපඤ්හස්ස ඨපනීයත්තා පටික්ඛෙපො සකවාදිස්ස. සෙසමිධාපි අත්ථතො පාකටමෙවාති.

සුද්ධිකසංසන්දනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි රූපාදීහෙව සද්ධිං ඔපම්මවසෙන සච්චිකට්ඨසංසන්දනං හොති. තත්ථ රූපවෙදනානං උපලද්ධිසාමඤ්ඤෙන අඤ්ඤත්තපුච්ඡා ච පුග්ගලරූපානං උපලද්ධිසාමඤ්ඤපුච්ඡා චාති පුච්ඡාද්වයම්පි සකවාදිස්ස. උභොපි පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. පරවාදිනා අනුඤ්ඤාතෙන උපලද්ධිසාමඤ්ඤෙන රූපවෙදනානං විය රූපපුග්ගලානං අඤ්ඤත්තානුයොගො සකවාදිස්ස. පටික්ඛෙපො ඉතරස්ස. සෙසමිධාපි අත්ථතො පාකටමෙව. ධම්මතො පනෙත්ථ රූපමූලකාදීනං චක්කානඤ්ච වසෙන සකවාදීපක්ඛෙ වීසාධිකානි නවනිග්ගහපඤ්චකසතානි දස්සිතානි. කථං? ඛන්ධෙසු තාව රූපමූලකෙ චක්කෙ චත්තාරි, තථා වෙදනාදි

1. සභා. අඤ්ඤථත්තං. 2. සභා. අනුලොමපඤ්චකෙ.

මූලකෙසුපි වීසති. ආයතනෙසු චක්ඛායතනමූලකෙ චක්කෙ එකාදස, තථා සෙසෙසූති ද්වත්තිංසසතං. ධාතූසු චක්ඛුධාතුමූලකෙ චක්කෙ සත්තරස, තථාවසෙසෙසූති ඡාධිකානි තීණි සතානි. ඉන්ද්‍රියෙසු චක්ඛුන්ද්‍රියමූලකෙ චක්කෙ එකවීසති, තථා සෙසෙසූති ද්වාසට්ඨාධිකානි චත්තාරිසතානි. එවං සබ්බානිපි වීසාධිකානි නවනිග්ගහපඤ්චකසතානි හොන්ති. පරවාදීපක්ඛෙපි **රූපං උපලබ්භතීති** අනුලොමවසෙනෙව රූපවෙදනාදීනං අඤ්ඤත්තපටිඤ්ඤං කාරෙත්වා පුන **අත්ථි පුග්ගලොති** සුත්තං නිස්සාය ඡලවසෙන පුග්ගලස්ස රූපාදීහි උපලද්ධිසාමඤ්ඤං ආරොපෙත්වා අඤ්ඤත්තානුයොගො කතො. සෙසමිධාපි අත්ථතො උත්තානමෙව. ධම්මතොපි සකවාදීපක්ඛෙ වුත්තනයෙන වීසාධිකානි නවපටිකම්මපඤ්චකසතානි දස්සිතානි. රූපාදීහි සද්ධිං ඔපම්මවසෙන සච්චිකට්ඨසංසන්දනං.

ඉදානි යං සච්චිකට්ඨපරමත්ථෙන උපලබ්භති, තෙන යස්මා රූපාදිසු සත්තපඤ්ඤාසාය සච්චිකට්ඨපරමත්ථෙසු අඤ්ඤතරෙන භවිතබ්බං, රූපාදිනිස්සිතෙන වා, අඤ්ඤත්‍ර වා රූපාදීහි, රූපාදීනං වා නිස්සයෙන, තස්මා ඉමිනා චතුක්කනයෙන සච්චිකට්ඨසංසන්දනං ආරද්ධං.

තත්ථ **රූපං පුග්ගලොති** අනුයොගො සකවාදිස්ස. උච්ඡෙදදිට්ඨිභයෙන **න හෙවන්ති** පටික්ඛෙපො පරවාදිස්ස. නිග්ගහාරොපනං සකවාදිස්ස. කිං පනෙතං යුත්තං නනු රූපං වෙදනාති වුත්තම්පි පටික්ඛිපිතබ්බමෙවාති? ආම පටික්ඛිපිතබ්බං. තං පන රූපතො වෙදනාය අඤ්ඤසභාවසබ්භාවතො, න අඤ්ඤත්තාභාවතො. අයඤ්ච රූපාදීසු එකධම්මතොපි පුග්ගලස්ස අඤ්ඤත්තං න ඉච්ඡති, තස්මා යුත්තං. අයඤ්ච අනුයොගො **රූපං පුග්ගලො-පෙ-අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං පුග්ගලොති** සකලං පරමත්ථසච්චං සන්ධාය ආරද්ධො. සකලං පන පච්චත්තලක්ඛණවසෙන එකතො වත්තුං න සක්කාති තන්තිවසෙන අනුයොගලක්ඛණමත්තමෙතං[1] ඨපිතං. තෙන[2] විඤ්ඤූ අත්ථං විභාවෙන්ති. වාදකාමෙන පන ඉමං ලක්ඛණං ගහෙත්වා යථා යථා පරවාදිස්ස ඔකාසො න හොති, තථා තථා වත්තබ්බං. ඉති තන්තිවසෙන අනුයොගලක්ඛණස්ස ඨපිතත්තාපි යුත්තමෙව. ඉමිනා නයෙන සබ්බානුයොගෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. අයං පන විසෙසො: **රූපස්මිං පුග්ගලොති** ආදීසු යථා එකං මහාභූතං නිස්සාය තයො මහාභූතා, වත්ථුරූපං නිස්සාය විඤ්ඤාණං, රූපස්මින්ති වත්තුං වට්ටති. කිතෙන එවං රූපස්මිං පුග්ගලො? යථා ච සභාගවිනිබ්භොගතො වෙදනාදයො සබ්බධම්මා අරූපා වා පන චත්තාරො ඛන්ධා නිබ්බානමෙව වා අඤ්ඤත්‍ර රූපාති වත්තුං වට්ටති. කිතෙන එවං පුග්ගලො? යථා ච චිත්තසමුට්ඨානානං රූපානං නිස්සයවසෙන වෙදනාය රූපං-පෙ-විඤ්ඤාණස්මිං රූපන්ති වත්තුං වට්ටති. කිතෙන එවං පුග්ගලොති? සබ්බානුයොගෙසු පන උච්ඡෙදදිට්ඨිභයෙන චෙව සමයවිරොධෙන ච පටික්ඛෙපො පරවාදිස්ස.

1. ම. අනුයොගමත්තමෙතං. 2. සං. තෙනෙතං.

සෙසමෙත්ථ අත්ථතො පාකටමෙව. ධම්මතො පනෙත්ථ සත්තපඤ්ඤාසාය **සච්චිකට්ඨෙසු** එකෙකස්මිං[1] චත්තාරි චත්තාරි කත්වා නිග්ගහවසෙන **අට්ඨවී**සාධිකානි ද්වෙ පඤ්චකසතානි දස්සිතානි. පරවාදීපක්ඛෙපි පටිකම්මවසෙන තත්තකානෙව. යා පනෙත්ථ **අත්ථි පුග්ගලොති** වුත්තෙන **සකවාදිස්ස** පටිඤ්ඤා, සා සුත්තෙන ආගතෙන සම්මුතිවසෙන. යො **රූපං පුග්ගලොති** ආදීසු පටික්ඛෙපො, සො සක්කායදිට්ඨිපඤ්හස්ස ඨපනීයත්තා. පරවාදිස්ස පටිකම්මං ඡලවසෙනෙවාති. **චතුක්කනයසංසන්දනං.**

නිට්ඨිතා ච සංසන්දනකථා.

ඉදානි ලක්ඛණයුත්ති නාම හොති. තත්ථ යස්මා ඨපෙත්වා නිබ්බානං **සෙසො** සච්චිකට්ඨපරමත්ථො පච්චයපටිබද්ධතාය සප්පච්චයො, **පච්චයෙහි** සමාගම්ම කතත්තා සඞ්ඛතො, උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣනතො සදා **අභාවතො** අසස්සතො, උප්පත්තිකාරණසඞ්ඛාතස්ස නිමිත්තස්ස **අත්ථිතාය සනිමිත්තො**, නිබ්බානං වුත්තප්පකාරාභාවතො අප්පච්චයං, **අසඞ්ඛතං**, සස්සතං, අනිමිත්තන්ති ඉදං සච්චිකට්ඨස්ස ලක්ඛණං. තස්මා යදි පුග්ගලොපි සච්චිකට්ඨපරමත්ථොව, තස්සාපි ඉමිනා ලක්ඛණෙන භවිතබ්බන්ති සන්ධාය **පුග්ගලො සප්පච්චයොති** ආදයො අට්ඨපි අනුයොගා සකවාදිස්ස. පටික්ඛෙපො පරවාදිස්ස. **ආජානාහි නිග්ගහන්ති** ආදි පනෙත්ථ සඞ්ඛිත්තං. එවමෙතානි සකවාදීපක්ඛෙ අනුලොම පච්චනීකෙ අනුලොමමත්තවසෙන අට්ඨ පඤ්චකානි වෙදිතබ්බානි. පරවාදීපක්ඛෙපි පච්චනීකානුලොමෙ පච්චනීකමත්තවසෙන[2] අට්ඨෙව. තත්ථ යස්මා පරවාදිනා සුත්තවසෙන සම්මුතිසච්චං සාධිතං, සම්මුතියා ච සප්පච්චයාදිභාවො නත්ථි, තස්මා යාථාවතො ච[3] පටික්ඛෙපො සකවාදිස්ස. ඡලවසෙන පන වත්තබ්බං **ආජානාහි පටිකම්මන්ති** ආදි සබ්බං ඉධාපි සඞ්ඛිත්තමෙව.

ලක්ඛණයුත්තිකථා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි වචනසොධනං හොති. තත්ථ යදෙතං **පුග්ගලො උපලබ්භතීති** වචනං සොධෙතුං **පුග්ගලො උපලබ්භති උපලබ්භති පුග්ගලොති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. තස්සත්ථො යදෙතං 'පුග්ගලො' 'උපලබ්භතී'ති පදද්වයං, තං එකත්ථං වා භවෙය්‍ය නානත්ථං වා? යදි තාව නානත්ථං යථා අඤ්ඤං රූපං අඤ්ඤා වෙදනා, එවං අඤ්ඤො පුග්ගලො අඤ්ඤා උපලබ්භතීති ආපජ්ජති. අථෙකත්ථං, යථා යං චිත්තං තං මනො, එවං සොව පුග්ගලො, සො උපලබ්භතීති ආපජ්ජති. තෙන තං වදාමි, යදි තෙ යො පුග්ගලො සො උපලබ්භති, එවං සන්තෙ යො යො උපලබ්භති සො සො පුග්ගලොති ආපජ්ජති. කිං සම්පටිච්ඡසි එතන්ති?. තතො පුග්ගලවාදී යස්මා පුග්ගලස්ස උපලබ්භතං ඉච්ඡති,

1. සයා. එකෙකස්මිං අත්ථෙ. 2. සයා. වසෙනෙව. 3. සයා. යථාසභාවතො

න උපලබ්භමානානම්පි රූපාදීනං පුග්ගලභාවං, තස්මා **පුග්ගලො උපලබ්භති උපලබ්භති කෙහිචි පුග්ගලො කෙහිචි න පුග්ගලො**ති ආදිමාහ. තස්සත්ථො. මම පුග්ගලො අත්ථි පුග්ගලොති සඤ්ඤවචනතො උපලබ්භති, යො පන උපලබ්භති, න සො සබ්බො පුග්ගලො, අථවා කෙහිචි පුග්ගලො, කෙහිචි න පුග්ගලොති. තත්ථ කොකාරත්ථෙ කෙකාරෙ. හිකාරෙ ච[1] නිපාතමත්තො. කොචි පුග්ගලො කොචි න පුග්ගලොති අයං පනෙත්ථ අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති: පුග්ගලොපි හි රූපාදීසුපි යො කොචි ධම්මො උපලබ්භතියෙව, තත්ථ පුග්ගලොව පුග්ගලො[2], රූපාදීසු පන කොචිපි න පුග්ගලොති. තතො තං සකවාදී ආහ. **පුග්ගලො කෙහිචි උපලබ්භති කෙහිචි න උපලබ්භතී**ති. තස්සත්ථො: 'පුග්ගලො' 'උපලබ්භතී'ති පදද්වයස්ස අත්ථතො එකත්තෙන යදි උපලබ්භතීති අනුඤ්ඤාතො ධම්මො පුග්ගලතො අනඤ්ඤොපි කොචි පුග්ගලො කොචි න පුග්ගලො, පුග්ගලොපි තෙ කොචි උප-ලබ්භති, කොචි න උපලබ්භතීති ආපජ්ජති. කිං සම්පටිච්ඡසි එතන්ති? සො පුග්ගලස්ස අනුපලද්ධිං අනිච්ඡන්තො **න හෙව**න්ති පටික්ඛිපති. ඉතො පරං **ආජානාහි නිග්ගහ**න්ති ආදි සබ්බං සඞ්ඛිත්තං. විත්ථාරතො පන වෙදිතබ්බං. **පුග්ගලො සච්චිකට්ඨො**ති ආදීසුපි එසෙව නයො. සබ්බානි හෙතානි 'උපලබ්භති' වෙවචනානෙව

අපිච: යස්මා **පුග්ගලො උපලබ්භති සච්චිකට්ඨපරමත්ථෙනා**ති අයං පුග්ගලවාදිනො පටිඤ්ඤා, තස්මාස්ස යථෙව පුග්ගලො උපලබ්භතීති ලද්ධි, එවමෙවං පුග්ගලො සච්චිකට්ඨොතිපි ආපජ්ජති. යා පනස්ස පුග්ගලො අත්ථීති ලද්ධි, තස්සා විජ්ජමානොති වෙවචනමෙව. තස්මා සබ්බානිපෙතානි වචනානි සොධිතානි. තත්ථ යං අවසානෙ **පුග්ගලො අත්ථි, අත්ථි න සබ්බො පුග්ගලො**ති ආදි වුත්තං. තත්‍රායමධිප්පායො: යඤ්හතං පරවාදිනා **පුග්ගලො අත්ථි අත්ථි කෙහිචි පුග්ගලො කෙහිචි න පුග්ගලො**ති වුත්තං තං යස්මා අත්ථතො පුග්ගලො අත්ථි, අත්ථි න සබ්බො පුග්ගලොති එත්තකං හොති, තස්මා තං සකවාදී සම්පටිච්ඡාපෙත්වා ඉදානි තං එවං අනුයුඤ්ජති, තයා හි "අත්ථි පුග්ගලො අත්තහිතාය පටිපන්නො"ති වචනමත්තං නිස්සාය පුග්ගලො අත්ථීති ලද්ධි ගහිතා, යථා ච භගවතා එවං වුත්තං තථා "සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සු, මොඝරාජ සදා සතො"ති ආදිනා නයෙන නත්ථීතිපි වුත්තං, තස්මා යථෙව තෙ පුග්ගලො අත්ථි, අත්ථි න සබ්බො පුග්ගලොති ලද්ධි, තථා පුග්ගලො නත්ථි, නත්ථි සබ්බො පුග්ගලොතිපි ආපජ්ජති. කිං එතං සම්පටිච්ඡසීති? අථ තං අසම්පටිච්ඡන්තො **න හෙව**න්ති පටික්ඛිපති. සෙසමෙත්ථ නිග්ගහාදිවිධානං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

වචනසොධනං

නිට්ඨිතං.

---

1. ස්‍යා. ඛිකාරෙ ච විකාරෙ ච. 2. ස්‍යා. පුග්ගලොවෙසො සොව පුග්ගලො.

ඉදානි පඤ්ඤත්තානුයොගො නාම හොති. රූපධාතුයා හි පුග්ගලවාදී රූපිං පුග්ගලං පඤ්ඤපෙති. තථා අරූපධාතුයා අරූපිං. තස්ස තං ලද්ධිං භින්දිතුං සබ්බාපි පුච්ඡා සකවාදිස්ස, පටිඤ්ඤා ච පටික්ඛෙපො ච ඉතරස්ස. සො හි **රූපීති** වුත්තෙ රූපකායසබ්භාවතො චෙව තථාරූපාය ච පඤ්ඤත්තියා අත්ථිතාය පටිජානාති. **කාමීති** වුත්තෙ වීතරාගසබ්භාවතො චෙව තථාරූපාය ච පඤ්ඤත්තියා නත්ථිතාය පටික්ඛිපති. **අරූපීති** වුත්තෙපි අරූපක්ඛන්ධසබ්භාවතො චෙව තථාරූපාය ච **පඤ්ඤත්ති**යා අත්ථිතාය පටිජානාති. සෙසුපි නයෙසු **සත්තොති** පුග්ගලස්ස **වෙවචන**වසෙන වුත්තං. ඉදානි යස්මා සො "කායෙ කායානුපස්සී"ති **ආගතට්ඨා**නෙ අඤ්ඤො කායො අඤ්ඤො පුග්ගලොති ඉච්ඡති, තස්මා තං ලද්ධිං භින්දිතුං **කායොති වා සරීරන්ති වා**ති ආදි සකවාදීපුච්ඡා **හොති. තත්ථ කායං අප්පියං කරිත්වා**ති කායං අප්පෙතබ්බං අල්ලියාපෙතබ්බං ඒකීභාවං උපනෙතබ්බං අවිභජිතබ්බං කත්වා පුච්ඡාමීති **අත්ථො. එසෙ සෙ**ති එසො සොයෙව. එසෙ එසෙතිපි පාඨො. එසො **එසොයෙවා**ති අත්ථො. **එකට්ඨෙ**ති එකට්ඨො. **සමෙ සමභාගෙ තජ්ජාතෙති** සමො සමභාගො තජ්ජාතිකො. වචනමත්තෙයෙවෙත්ථ **භෙදො. අත්ථ**තො පන කායොව එසොති පුච්ඡති. පරවාදී නානත්තං **අපස්සන්තො ආමන්තා**ති පටිජානාති. **පුග්ගලොති වා ජීවොති වා**ති **පුච්ඡායපි එ**සෙව නයො. **අඤ්ඤො කායොති** පුට්ඨො පන කායානු**පස්සනාය** එවං ලද්ධිකත්තා පටිජානාති. **අඤ්ඤං ජීව**න්ති පුට්ඨො පන **ආහච්ච භාසිතං** සුත්තං පටික්ඛිපිතුං අසක්කොන්තො අවජානාති. තතො පරං **ආජානාහි නිග්ගහ**න්ති ආදි උත්තානත්ථමෙව. පරවාදීපක්ඛෙ පන **අඤ්ඤො කායො අඤ්ඤො පුග්ගලො**ති පුට්ඨො සකවාදී ඨපනීය**පඤ්හත්තා** පටික්ඛිපති. පරවාදී ඡලවසෙන පටිකම්මං කරොති. තම්පි උ**ත්තානත්ථ**මෙවාති.

පඤ්ඤත්තානුයොගො

නිට්ඨිතො.

ඉදානි ගතිපරිවත්තනමුඛෙන චුතිපටිසන්ධිඅනුයොගො හොති. තත්ථ යස්මා පුග්ගලවාදී **සත්තක්ඛත්තුපරමං සන්ධාවිත්වාන පුග්ගලො**ති ආදීනි සුත්තානි නිස්සාය පුග්ගලො සන්ධාවතීති ලද්ධිං ගහෙත්වා වොහරති. තස්මාස්ස තං ලද්ධිං භින්දිතුං **සන්ධාවතී**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. තත්ථ **සන්ධාවතීති** සංසරති ගමනාගමනං කරොති. අත්තනො ලද්ධිවසෙන පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. **සො පුග්ගලො**ති ආදයො අනුයොගාපි සකවාදිස්ස. පටික්ඛෙපො ඉතරස්ස. තත්ථ **සොති** සොයෙවාති අත්ථො. එවං පන අනුයුත්තො සස්සතදිට්ඨිභයෙන පටික්ඛිපති. **අඤ්ඤො**ති පුට්ඨො උච්ඡෙදදිට්ඨිභයෙන. **සො ච අඤ්ඤො චා**ති පුට්ඨො එකච්චසස්සතදිට්ඨිභයෙන. **නෙව සො න අඤ්ඤො**ති පුට්ඨො අමරාවික්ඛෙපදිට්ඨිභයෙන. පුන වත්තාරෙපි පඤ්හෙ එකතො පුට්ඨො චතුන්නම්පි දිට්ඨීනං භයෙන පටික්ඛිපිත්වා පුන යානිස්ස සුත්තානි නිස්සාය ලද්ධි උප්පන්නා, තානි

දස්සෙන්තො **කොනහි පුග්ගලො සන්ධාවතීති** ආදිමාහ. පුන සකවාදිනා යථායං තව ලද්ධියා සන්ධාවති කිං සො අස්මිඤ්ච පරස්මිඤ්ච ලොකෙ එකොයෙවාති අධිප්පායෙන **ස්වෙවාති** නියමෙත්වා පුට්ඨො සස්සතභයා පටික්ඛිපිත්වා පුන දළ්හං කත්වා තථෙව පුට්ඨො යස්මා "සො පුග්ගලොව න අඤ්ඤො භාවො සො තතො චුතො ඉධූපපන්නො"ති ආදි සුත්තම්පි අත්ථි තස්මා පටිජානාති. **ස්වෙව මනුස්සොති** පුට්ඨො මනුස්සස්සෙව දෙවත්තාභාවතො පටික්ඛිපති. පුන පුට්ඨො "අහං තෙන සමයෙන සුනෙත්තො නාම සත්ථා අහොසි"න්ති ආදි සුත්තවසෙන පටිජානාති. අථස්ස සකවාදී දෙවමනුස්සූපපත්තීනං නානත්තතො තව වචනං මිච්ඡාති පකාසෙන්තො **මනුස්සො හුත්වාති** ආදිමාහ. තත්ථ **හෙතං මරණං න හෙහිතීති** එවං සන්තෙ මරණං න භවිස්සතීති අත්ථො. ඉතො පරං **යක්ඛො පෙතොති** අත්තභාවනානත්තවසෙන අනුයොගනානත්තං වෙදිතබ්බං.

ඛත්තියොති ආදීනි ජාතිවසෙන චෙව අඞ්ගවෙකල්ලාදිවසෙන ච වුත්තානි. පුන **න වත්තබ්බන්ති** පරවාදිනා පුට්ඨො ඉධට්ඨකස්ස[1] උපපත්තිවසෙන පරලොකස්ස ගමනාභාවතො පටික්ඛෙපො සකවාදිස්ස. පුන සොතාපන්නස්ස භවන්තරෙපි සොතාපන්නභාවාවිජහනතො දුතියපටික්ඛෙපොපි තස්සෙව. **හඤ්චීති** ආදිවචනං පරවාදිස්ස. පුන දෙවලොකෙ උපපන්නස්ස මනුස්සත්තභාවදස්සනෙන අනුයොගො සකවාදිස්ස. තතො පරං **අනඤ්ඤො අවිගතොති** එත්ථ **අනඤ්ඤොති** සබ්බාකාරෙන එකසදිසො. **අවිගතොති** එකෙනපි ආකාරෙන අවිගතොති අත්ථො. **න හෙවන්ති** දෙවලොකෙ උපපන්නස්ස මනුස්සභාවාභාවතො එවමාහ. පුන දළ්හං කත්වා අනුයුත්තො ස්වෙව පුග්ගලො සන්ධාවතීති ලද්ධියා අනුජානාති. **හත්ථච්ඡින්නොති** ආදි ආකාරවිගමනදස්සනෙන අවිගතො සන්ධාවතීති ලද්ධිභින්දනත්ථං වුත්තං. තත්ථ **අලච්ඡින්නොති** යස්ස අඞ්ගුට්ඨකා ඡින්නා. **කණ්ඩරච්ඡින්නොති** යස්ස මහාන්හාරූ ඡින්නා. **සරූපොති** ආදීසු පඨමෙ පඤ්හෙ ඉමිනා රූපකායෙන සද්ධිං අගමනං සන්ධාය පටික්ඛිපති. දුතියෙ අන්තරාභවපුග්ගලං සන්ධාය පටිජානාති. සො හි තස්ස ලද්ධියා සරූපොව ගන්ත්වා මාතුකුච්ඡිං පවිසති. අථස්ස තං රූපං භිජ්ජති. **තං ජීවන්ති** යෙන රූපසඞ්ඛාතෙන සරීරෙන සද්ධිං ගච්ඡති, කිමස්ස තදෙව ජීවං තං සරීරන්ති පුච්ඡති. පරවාදී ඉධ සරීරනික්ඛෙපා සුත්තවිරොධා ච පටික්ඛිපති. **සවෙදනොති** ආදීසු අසඤ්ඤූපපත්තිං සන්ධාය පටික්ඛිපති. තදඤ්ඤං උපපත්තිං සන්ධාය පටිජානාති. **තං ජීවන්ති** යෙන වෙදනාසඞ්ඛාතෙන[2] සරීරෙන සද්ධිං ගච්ඡති, කිමස්ස තදෙව ජීවං තං සරීරන්ති පුච්ඡති. **තං ජීවං තං සරීරං අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීරන්ති** එතිස්සා හි තන්තියා[3] පඤ්චපි ඛන්ධා සරීරන්ති අධිප්පෙතා. පරවාදී සුත්තවිරොධා පටික්ඛිපති. **අරූපොති** ආදීසු පඨමෙ පඤ්හෙ අන්තරාභවං සන්ධාය පටික්ඛිපති. දුතියෙ ආරුප්පා

1. සයා. ඉධට්ඨිතස්ස. 2. සයා. වෙදනාදිසඞ්ඛාතෙන. 3. සී. &. සයා. ලද්ධියා.

ආරුප්පං[1] උපපජ්ජමානං සන්ධාය පටිජානාති. **අඤ්ඤං[2] ජීව**න්ති යං රූපසඞ්ඛාතං සරීරං පහාය අරූපො සන්ධාවති, කිං තෙන තං සරීරං අඤ්ඤං, අඤ්ඤං ජීවන්ති? පුච්ඡති. ඉතරො සුත්තවිරොධා පටික්ඛිපති. **අවෙදනො**ති ආදීසු සඤ්ඤීභවං[3] සන්ධාය පටික්ඛිපති. තදඤ්ඤං උපපත්තිං[4] සන්ධාය පටිජානාති. **අඤ්ඤං ජීව**න්ති යං වෙදනාසඞ්ඛාතං[5] සරීරං පහාය අවෙදනො අවිඤ්ඤාණො සන්ධාවති, කිං තෙන තං අඤ්ඤං සරීරං, අඤ්ඤං ජීවන්ති? පුච්ඡති. ඉතරො සුත්තවිරොධා පටික්ඛිපති. **රූපං සන්ධාවතී**ති ආදීසු යෙ රූපාදයො ඛන්ධෙ උපාදාය පුග්ගලං පඤ්ඤපෙති, කිං තෙන තස්මිං පුග්ගලෙ සන්ධාවන්තෙ තම්පි රූපං සන්ධාවතීති? පුච්ඡති. පරවාදී "අවිජ්ජානීවරණානං සත්තානං තණ්හාසංයොජනානං සන්ධාවතං සංසරත"න්ති සුත්තස්සෙව සන්ධාවනවචනතො[6] පටික්ඛිපති. පුන පුට්ඨො යස්මා රූපාදිධම්මෙ විනා පුග්ගලො නත්ථි තස්මා තස්මිං සන්ධාවන්තෙ තෙනපි රූපෙන සන්ධාවිතබ්බන්ති සඤ්ඤාය පටිජානාති. වෙදනාදීසුපි එසෙව නයො.

රූපං න සන්ධාවතීති ආදීසු යස්මා තෙ රූපං පුග්ගලො න හොති, සො ච සන්ධාවතීති වදෙසි, තස්මා තං පුච්ඡාමි, කිං තෙන රූපං න සන්ධාවතීති? ආමන්තා. ඉතරො පුග්ගලෙන[7] සන්ධාවන්තෙන න සක්කා තස්ස උපාදානභූතෙන රූපෙන සන්ධාවිතුන්ති සඤ්ඤාය පටික්ඛිපති. පුන පුට්ඨො සත්තානඤ්ඤෙව[8] සන්ධාවනවචනතො පටිජානාති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. ගාථානං පන අයමත්ථො: ආයස්මතො මතෙන රුක්ඛං උපාදාය ඡායා විය ඉන්ධනං උපාදාය අග්ගි විය ච ඛන්ධෙ උපාදාය පුග්ගලො රූපාදීනං සන්ධාවනෙ අසති තෙසු **ඛන්ධෙසු භිජ්ජමානෙසු සො** තව **පුග්ගලො භිජ්ජති චෙ** එවං සන්තෙ **උච්ඡෙදා භවති දිට්ඨි** උච්ඡෙදදිට්ඨි තෙ ආපජ්ජති. කතරා? **යා බුද්ධෙන විවජ්ජිතා** අකුසලා දිට්ඨි යා පන "උච්ඡෙදවාදී සමණො ගොතමො"ති පරියායභාසිතා, න තං වදාමීති දස්සෙති. අථාපි තෙසු **ඛන්ධෙසු භිජ්ජමානෙසු** සො **පුග්ගලො න භිජ්ජති.** එවං සන්තෙ **සස්සතො පුග්ගලො හොති** තතො සො **නිබ්බානෙන සමසමො** ආපජ්ජති. **සමසමො**ති අතිවිය සමො, සමෙන වා සමො, සමභාවෙනෙව සමො, යථෙව[9] නිබ්බානං නුප්පජ්ජති න භිජ්ජති එවං තෙ පුග්ගලොපි[10] තෙන සමසමොති.

ගතිපරිවත්තනමුඛෙන චුතිපටිසන්ධානුයොගො
නිට්ඨිතො.

ඉදානි උපාදාපඤ්ඤත්තානුයොගො හොති. තත්ථ පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤාපටික්ඛෙපො පරවාදිස්ස. සො හි රුක්ඛං උපාදාය ඡායාය විය ඉන්ධනං උපාදාය අග්ගිස්ස විය ච රූපාදීනි[11] උපාදාය පුග්ග

1. සයා අරූපාරූපං.
2. ම. තදඤ්ඤං.
3. ම. සඤ්ඤීභාවං.
4. සයා. උපපත්තිභාවං.
5. සී. & සයා. වෙදනාදිසඞ්ඛාතං.
6. සයා. සන්ධාවනතො.
7. ම. පුග්ගලෙ.
8. සයා. සත්තානඤ්ඤව.
9. සයා. යථා ච.
10. සයා. සො පුග්ගලොපි න භිජ්ජතෙ පුග්ගලො.
11. සයා. චක්ඛුරූපාදීනි.

ලස්ස පඤ්ඤත්තීති පඤ්ඤාපනං අවබොධනං ඉච්ඡති, තස්මා **රූපං උපාදායාති** පුට්ඨො පටිජානාති. පුන යථා රුක්ඛුපාදානා ඡායා රුක්ඛො විය ඉන්ධනුපාදානො ච අග්ගි ඉන්ධනං විය අනිච්චාදිධම්මො, එවං තෙ රූපාදිඋපාදානො පුග්ගලො රූපාදයො විය අනිච්චොති ඉමමත්ථං පුට්ඨො අත්තනො ලද්ධියං ඨත්වා පටික්ඛිපති. **නීලං රූපං උපාදාය නීලොති** ආදීසු නීලරූපෙන සද්ධිං පුග්ගලස්ස එකත්තං එකසරීරෙ නීලාදීනං බහූනං වසෙන බහුභාවඤ්ච අනිච්ඡන්තො පටික්ඛිපති. **කුසලං වෙදනන්**ති එත්ථාපි වෙදනාය සද්ධිං එකත්තං එකසන්තානෙ බහූනං කුසලවෙදනානං වසෙන බහුභාවඤ්ච අනිච්ඡන්තො පටික්ඛිපති. දුතියනයෙ "මග්ගකුසලො"ති ආදිවචනසබ්භාවතො ඡෙකට්ඨං සන්ධාය පටිජානාති. **ඵලොති** ආදීනි පුට්ඨො තථාරූපස්ස වොහාරස්ස අභාවතො පටික්ඛිපති. අකුසලපක්ඛෙ අඡෙකට්ඨං සන්ධාය පටිජානාති. අබ්‍යාකතපක්ඛෙ සස්සතාදිවසෙන අබ්‍යාකතභාවං සන්ධාය පටිජානාති. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **චක්ඛුං උපාදායාති** ආදීසු "චක්ඛුමා විසමානීව පාපානි පරිවජ්ජයෙ"ති ආදිවොහාරසබ්භාවතො පටිජානාති. චක්ඛුමත්තාදිනිරොධෙන පුග්ගලනිරොධං අනිච්ඡන්තො පටික්ඛිපති. **රූපං උපාදාය වෙදනං උපාදායාති** එත්ථ අඤ්ඤෙපි රූපමූලකා දුකතිකචතුක්කා වෙදිතබ්බා. යස්මා පන ඛන්ධෙ උපාදාය පුග්ගලස්ස පඤ්ඤත්ති තස්මා ද්වෙපි තයොපි චත්තාරොපි පඤ්චපි උපාදාය පඤ්ඤත්තිං පටිජානාති. එකසන්තානෙ පන ද්වින්නං පඤ්චන්නං වා අභාවා පටික්ඛිපති. ආයතනාදීසුපි එසෙව නයො.

ඉදානි යං උපාදාය යස්ස පඤ්ඤත්ති, යථා තස්ස අනිච්චතාය තස්සාපි අනිච්චතා තතො ච අඤ්ඤත්තං සිද්ධං, එවං තස්ස පුග්ගලස්සාපි ආපජ්ජතීති දස්සෙතුං **යථා රුක්ඛ**න්ති ආදිමාහ. තත්ථ **උපාදායාති** පටිච්ච ආගම්ම. න විනා තන්ති අත්ථො. පරවාදී පන තථා අනිච්ඡන්තො ලද්ධියං ඨත්වා පටික්ඛිපති. **නිගළොති** සඞ්ඛලිකාබන්ධනං. **නෙගළිකොති** තෙන බන්ධකො. **යස්ස රූපං සො රූපවාති** යස්මා යස්ස රූපං සො රූපවා හොති තස්මා යථා න නිගළො-පෙ-අඤ්ඤො රූපවාති අත්ථො. **චිත්තෙන චිත්තන්ති** ආදීසු සරාගාදිචිත්තවසෙන සරාගාදිතං සන්ධාය චිත්තානුපස්සනාවසෙන පටිජානාති. **ජායතීති** ආදිනා නයෙන පුට්ඨො පුග්ගලස්ස ඛණිකභාවං අනිච්ඡන්තො පටික්ඛිපති. **සොති වා අඤ්ඤොති වා** පුට්ඨො සස්සතුච්ඡෙදභයෙන පටික්ඛිපති. පුන **න වත්තබ්බං කුමාරකොති වා කුමාරිකාති වා** පුට්ඨො ලොකවොහාරසමුච්ඡෙදභයෙන **වත්තබ්බ**න්ති පටිජානාති. සෙසමෙත්ථ පාකටමෙව.

ඉදානි පරවාදී අඤ්ඤෙනාකාරෙන ලද්ධිං පතිට්ඨාපෙතුකාමො **න වත්තබ්බං පුග්ගලො උපලබ්භතී**ති ආදිමාහ. තත්ථ **න වත්තබ්බ**න්ති කිං තෙන ඉමිනා එවං බහුනා උපාදාපඤ්ඤත්තානුයොගෙන ඉදං තාව

වදෙහි, කිං න වත්තබ්බං පුග්ගලො උපලබ්භති සච්චිකට්ඨපරමත්ථෙනාති?. තතො සකවාදිනා **ආමන්තා**ති වුත්තෙ **නනු යො පස්සතී**ති ආදිමාහ. තත්ථ **යො**ති පුග්ගලො. **යන්**ති රූපං. **යෙනා**ති චක්ඛුනා. **සො**ති පුග්ගලො. **තන්**ති රූපං. **තෙනා**ති චක්ඛුනා. ඉදං වුත්තං හොති: නනු යො යං රූපං යෙන චක්ඛුනා **පස්සති**, සො තං රූපං තෙන චක්ඛුනා පස්සන්තො පුග්ගලොති? සකවාදී කිඤ්චාපි චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස නිස්සයභාවං ගච්ඡන්තං චක්ඛුමෙව රූපං පස්සති, තථා සොතමෙව සද්දං සුණාති,-පෙ-විඤ්ඤාණමෙව ධම්මං විජානාති, "අපි අරහතො චක්ඛු, පස්සති අරහා චක්ඛුනා රූප"න්ති ආදිසම්මුතිවසෙන පන **ආමන්තා**ති පටිජානාති. තතො ඡලවාදං නිස්සාය පරවාදිනා පුග්ගලස්ස වත්තබ්බතාය සාධිතාය තමෙව වාදං පරිවත්තෙන්තො **පුග්ගලො උපලබ්භතී**ති ආදිමාහ. තත්ථ **යො න පස්සතී**ති අන්ධො, අසඤ්ඤසත්තො, අරූපං උප්පන්නො, නිරොධං සමාපන්නො. අනන්ධොපි ච අඤ්ඤත්‍ර දස්සනසමයා න පස්සති නාම. සෙසවාරෙසුපි එසෙව නයො. සෙසං පාළිවසෙනෙව අත්ථතො වෙදිතබ්බං. සුත්තසංසන්දනායං දිබ්බස්ස චක්ඛුනො රූපගොචරත්තා **රූපං පස්සතී**ති ආහ. දුතියවාරෙ "සත්තෙ පස්සාමී"ති වචනතො **පුග්ගලං පස්සතී**ති ආහ. තතියවාරෙ රූපං දිස්වා පුග්ගලං විභාවෙතීති ලද්ධිතො **උභො පස්සතී**ති ආහ. යස්මා පන පස්සිතබ්බං නාම දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතන්ති චතුබ්බිධෙ රූප සඞ්ගහෙ රූපායතනමෙව සඞ්ගහිතං, තස්මා සකවාදී රූපං පුග්ගලො, පුග්ගලො රූපං, උභො රූපන්ති අනුයොගං කරොති. තස්සත්ථො පාකටොයෙවාති.

උපාදපඤ්ඤත්තානුයොගො
නිට්ඨිතො.

ඉදානි පුරිසකාරානුයොගො හොති. තත්ථ කම්මෙ සති නියමතො, තස්ස කාරකෙනාපි භවිතබ්බන්ති ලද්ධියා පුච්ඡා පරවාදිස්ස. තථාරූපානං කම්මානං අත්ථිතාය පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. පුන **කත්තා කාරෙතා**ති පුච්ඡා පරවාදිස්ස. තත්ථ **කත්තා**ති තෙසං කම්මානං කාරකො. **කාරෙතා**ති ආණත්තිදෙසනාදීහි උපායෙහි කාරාපකො.

ඉදානි යස්මා පරවාදී පුග්ගලං සන්ධාය **කත්තා**ති පුච්ඡති, න කාරණමත්තං, තස්මා පටික්ඛෙපො සකවාදිස්ස. **තස්ස කත්තා කාරෙතා**ති එත්ථ යදි යං යං උපලබ්භති, තස්ස තස්ස කත්තා පුග්ගලො තෙ උපලබ්භති,[1] කිං තස්සාපි කාරකො ච කාරාපකො ච අඤ්ඤො පුග්ගලො උපලබ්භතීති අත්ථො. පරවාදී තථා අනිච්ඡන්තො ඉස්සරනිම්මානවාදභයෙන පටික්ඛිපති. පුන පුට්ඨො යස්මා පුග්ගලං මාතාපිතරො ජනෙන්ති, නාමං කරොන්ති, පොසෙන්ති, තස්මාස්ස තෙ කාරකා, යෙ ච පන තං කල්‍යාණමිත්තා වා ආචරියා වා තානි තානි විජ්ජාට්ඨානසිප්පායතනානි සික්ඛාපෙන්ති, තෙ කාරාපකා නාමාති ඉමමත්ථං සන්ධාය පටිජානාති.

1, **ස්‍යා. පුග්ගලො උපලබ්භති පුග්ගලො තමෙව උපලබ්භති.**

පුරිමකම්මමෙව තස්ස ඝාතකා චෙව කාරාපෙතා චාති අධිප්පෙතං. **තස්ස තස්සෙවාති** ඉමිනා ඉදං පුච්ඡති: යදි කම්මානං කාරකස්ස ඝාතකා, තස්සාපි ඝාතකා, තස්සාපි ඝාතකා අත්ථෙව, එවං සන්තෙ පුරිමෙන පුරිමෙන අවස්සං පච්ඡා පච්ඡා පුග්ගලො ඝාතෙතබ්බොති. ඉමිනාපි තෙ[1] කම්මානං කාරකෙන පුග්ගලෙන ආයතිං අඤ්ඤො පුග්ගලො ඝාතෙතබ්බො තෙනාපි අඤ්ඤොති නත්ථි දුක්ඛස්ස අන්තකිරියා, නත්ථි වට්ටස්ස උපච්ඡෙදො, නත්ථි අප්පච්චයපරිනිබ්බානං, පච්චයාභාවෙන පච්චයපටිබද්ධස්ස දුක්ඛස්ස අභාවො යං නිබ්බානං වුත්තං, නත්ථි තෙ තන්ති. අථවා **තස්ස තස්සෙවාති** යදි කම්මං කම්මමත්තං න හොති, තස්ස පන කාරකො පුග්ගලො, තස්සාපි කාරකො, තස්සාපි කාරකොති එවං පුග්ගලපරම්පරා අත්ථි. එවං සන්තෙ යා එසා කම්මවට්ටස්ස අප්පවත්තිකරණෙන දුක්ඛස්ස අන්තකිරියා වුත්තා සා නත්ථීති අත්ථො. පරවාදී තං අනිච්ඡන්තො පටික්ඛිපති. ඉතො අපරාසුපි උපලබ්භතිසාමඤ්ඤෙන කාරකපුච්ඡාසු පුග්ගලංයෙව සන්ධාය ඝාතකා කාරෙතාති වුත්තං, න පච්චයෙ. න හි මහාපථවීආදීනං පච්චයා නත්ථි. **අඤ්ඤො කල්‍යාණපාපකානං කම්මානං කත්තාති** පඤ්හා සඞ්ඛාරවන්තං වා අත්තානන්ති ආදිදිට්ඨිභයා පටික්ඛිත්තා. **විපාකො උපලබ්භතීති** ආදි විපාකපටිසංවෙදීවසෙන පුග්ගලං දස්සෙන්තස්ස ලද්ධිනිද්දෙසත්ථං වුත්තං. තත්ථ **විපාකපටිසංවෙදීති** අනුයොගො පරවාදිස්ස. විපාකප්පවත්තිතො අඤ්ඤස්ස වෙදකස්ස අභාවා පටික්ඛෙපො සකවාදිස්ස. පුන පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **තස්ස විපාකපටිසංවෙදීති** තස්ස[2] විපාකපටිසංවෙදකස්ස පටිසංවෙදී. යස්මා පන පටිසංවෙදිතබ්බො නාම විපාකො, න ච පුග්ගලො විපාකො තස්මා පටික්ඛෙපො පරවාදිස්ස. පුන පුට්ඨො යස්මා පුඤ්ඤවිපාකෙ ඨිතත්තා විපාකපටිසංවෙදී පුත්තං වා පතිං වා මාතා වා ජායා වා පරිචුම්බති[3] පරිසජ්ජති, තස්මා තථාරූපං පටිසංවෙදිතං සන්ධාය පටිජානාති පරවාදී. **තස්ස තස්සෙවාති** යදි විපාකො විපාකමත්තං න හොති, තස්ස පන පටිසංවෙදී පුග්ගලො තස්සාපි පටිසංවෙදී තස්සාපි පටිසංවෙදීති එවං පුග්ගලපම්පරා අත්ථි. එවං සන්තෙ යා එසා විපාකවට්ටස්ස අප්පවත්තිකරණෙන දුක්ඛස්ස අන්තකිරියා වුත්තා, සා නත්ථීති අත්ථො. ඉතො පරං උපලබ්භතිසාමඤ්ඤෙන පටිසංවෙදීපුච්ඡාසු හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. **අඤ්ඤො කල්‍යාණපාපකානං කම්මානං විපාකපටිසංවෙදීති** පඤ්හා වෙදනාවන්තං වා අත්තානන්ති ආදිදිට්ඨිභයා පටික්ඛිත්තා. **දිබ්බං සුඛන්ති** ආදි කල්‍යාණපාපකානං කම්මානං විපාකං භාජෙත්වා දස්සනවසෙන ආරද්ධං. තං සබ්බං හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. සකවාදිනො චෙත්ථ පුග්ගලවසෙනෙව පටිසංවෙදීපටික්ඛෙපො වෙදිතබ්බො, න වෙදයිතවසෙන. මහාපථවීආදීනි හි ආරම්මණං කත්වා වෙදයිතානං උප්පත්ති අප්පටිසිද්ධා. **කත්තා කාරෙතා විපාකපටිසංවෙදීති** ආදි වොමිස්සකනයවසෙන ආරද්ධං.

---

1. සයා. තෙසං, 2. සයා. තස්ස තස්ස. 3. සයා. පරිචුම්බති.

තං සො කරොතීති යං ත්වං කතත්තාතිව පටිසංවෙදීතිව වදෙසි, කිං සොයෙව කරොති සො පසටිංවෙදීති අනුයොගො[1] සකවාදිස්ස. සුත්තවිරොධභයෙන පටික්ඛෙපො පරවාදිස්ස. පුන පුට්ඨො "ඉධ නන්දති පෙච්ච නන්දතී"ති ආදිසුත්තවසෙන පටිඤ්ඤා තස්සෙව. අත්ථස්ස වචනොකාසං පටිබාහන්තො සකවාදී **සයං කතං සුඛදුක්ඛ**න්ති ආහ. **තං අඤ්ඤො කරොතී**ති කාරකවෙදකානං අඤ්ඤත්තපුච්ඡාවසෙන වුත්තං. තතො පරවාදී සුත්තවිරොධභයෙන පටික්ඛිපිත්වා[2] පුන පුට්ඨො මනුස්සභූතො කත්වා දෙවභූතො පටිසංවෙදෙතීති මඤ්ඤමානො පටිජානාති. එවංවාදිනො පන පරංකතං සුඛදුක්ඛං ආපජ්ජතීති තස්ස වසෙන පුට්ඨො පුන පටික්ඛිපති. **සො ච අඤ්ඤො චා**ති කාරකවෙදකානං එකත්තඅඤ්ඤත්තපුච්ඡාවසෙන වුත්තං. තතො පරවාදී සුත්තවිරොධභයෙනෙව පටික්ඛිපිත්වා පුන පුට්ඨො පුරිමෙ ද්වෙපි නයෙ එකතො කත්වා පටිජානාති. එවං වාදිනො පන සයංකතඤ්ච පරංකතඤ්ච සුඛදුක්ඛං ආපජ්ජතීති තස්ස වසෙන පුට්ඨො පුන පටික්ඛිපති. **නෙව සො කරොතී**ති කාරකවෙදකානං එකත්තඅඤ්ඤත්තපටික්ඛෙපවසෙන වුත්තං. තතො පරවාදී සුත්තවිරොධවසෙනෙව පටික්ඛිපිත්වා පුන පුට්ඨො යස්මා මනුස්සො දෙවලොකූපපත්තියා කම්මං කත්වා න මනුස්සභූතොව පටිසංවෙදෙති, නාපි යෙන කම්මං කතං තතො අඤ්ඤොව පටිසංවෙදෙති, තස්මා කාරකතො හි වෙදකො නෙව සො හොති, න අඤ්ඤොති මඤ්ඤමානො පටිජානාති. ලද්ධිමත්තමෙවෙතං. එවංවාදිනො පන අසයංකාරං අපරංකාරං අධිච්චසමුප්පන්නං සුඛදුක්ඛං ආපජ්ජතීති තස්ස වසෙන පුට්ඨො පුන පටික්ඛිපති. අපිච ඉමස්මිං වොමිස්සකනයෙ ආදිතො පට්ඨාය ඉමිනාපි නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. යස්මා හි අයං පුග්ගලවාදී කම්මානං කාරකඤ්චෙව වෙදකඤ්ච ඉච්ඡති, තස්මා[3] යො කාරකො, තෙනෙව වා වෙදකෙන භවිතබ්බං, අඤ්ඤෙන වා, උභොහි වා භවිතබ්බං, උභොහි වාපි න භවිතබ්බන්ති ඉදමාපන්නං හොති. එවමාපන්නමෙව අනුයොගං අනුයුඤ්ජන්තො සකවාදී **නෙව සො කරොතීති**[4] ආදයො චත්තාරොපි විකප්පෙ ආහ. සෙසං වුත්තප්පකාරමෙව. පරියොසානෙ පන චත්තාරොපි පඤ්හා එකතො පුට්ඨා. තත්‍ථ පටික්ඛෙපො ච පටිජානනා ච සයංකතාදිදොසප්පත්ති ච පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. ඉතො පරං කල්‍යාණපාපකානීති අවත්වා හෙට්ඨා වුත්තනයා එව **කම්මං** අත්ථීති ආදිනා විකප්පෙන දස්සිතා. තෙසම්පි හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො.

පුරිසකාරානුයොගො

නිට්ඨිතො.

කල්‍යාණවග්ගොතිපි එතස්සෙව නාමං

---

1. ස්‍යා. අයං අනුයොගො.
2. ස්‍යා. වචනොකාසං පටික්ඛිපිත්වා.
3. ස්‍යා, තස්මාස්ස.
4. ම, සො කරොතීති,

ඉතො පරං අභිඤ්ඤානුයොගාදිවසෙන අරහත්තසාධනා හොති. තත්ථ **ආමන්තා**ති සකවාදිනා පටිඤ්ඤාතෙ පරවාදී බහිද්ධා අතින්ද්‍රියබද්ධරූපෙ ඉද්ධිවිධාදිවිසෙසාධිගමො නත්ථි, අජ්ඣත්තං අත්ථි, තස්මා ඉද්ධාදිනිබ්බත්තකෙන පුග්ගලෙන භවිතබ්බන්ති මඤ්ඤමානො **නනු සො ඉද්ධිං විකුබ්බතී**ති ආදිමාහ. තං සබ්බං උත්තානත්ථමෙව.

අභිඤ්ඤානුයොගො
නිට්ඨිතො.

ඉදානි **මාතා**ති ආදිකො ඤාතකානුයොගො. **ඛත්තියො**ති ආදිකො ජාතිඅනුයොගො. **ගහට්ඨො පබ්බජිතො**ති පටිපත්තිඅනුයොගො. **දෙවො මනුස්සො**ති උපපත්තිඅනුයොගො. **සොතාපන්නො**ති ආදිකො පටිවෙධානුයොගො. අරියානුයොගොතිපි වුච්චති. තෙ සබ්බෙ උත්තානත්ථායෙව. **අරහා හුත්වා න අරහා**ති පනෙත්ථ මොඝපඤ්හත්තා න වුත්තං. **චත්තාරො පුරිසයුගා**ති ආදි සඞ්ඝානුයොගො. සොපි උත්තානත්ථොයෙව. **සඞ්ඛතො**ති ආදි සච්චිකට්ඨසභාවානුයොගො.

තත්ථ **තතියා කොටී**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. තථාරූපස්ස සච්චිකට්ඨස්ස අභාවතො පටික්ඛෙපො පරවාදිස්ස. පුන පුට්ඨො පුග්ගලං සන්ධාය පටිඤ්ඤා තස්සෙව. **අඤ්ඤො පුග්ගලො**ති පඤ්හෙපි සඞ්ඛතෙහි ඛන්ධෙහි අඤ්ඤත්තං අනිච්ඡතො පටික්ඛෙපො තස්සෙව. **ඛන්ධා සඞ්ඛතා**ති ආදි සඞ්ඛතාසඞ්ඛතානි සරූපෙන දස්සෙත්වා අඤ්ඤත්තපුච්ඡනත්ථං වුත්තං. **රූපං සඞ්ඛත**න්ති ආදි ඛන්ධවිභාගතො දස්සෙත්වා අඤ්ඤත්තපුච්ඡනත්ථං වුත්තං. **පුග්ගලස්ස උප්පාදො**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. "ජාතිධම්මා ජරාධම්මා අථො මරණධම්මිනො"ති ආදිසුත්තවසෙන පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. සඞ්ඛතභාවං පනස්ස සො න ඉච්ඡති, තස්මා පටික්ඛිපති. පුන "න උප්පාදො පඤ්ඤායතී"ති ආදිනා නයෙන පුට්ඨො "දුක්ඛමෙව හි සම්භොති දුක්ඛං තිට්ඨති වෙති චා"ති ආදිවචනතො පුග්ගලස්ස උප්පාදාදයො නාම න යුජ්ජන්තීති පටිජානාති. **අත්ථත්ථම්හී**ති අත්ථං වුච්චති නිබ්බානං. තත්ථ අත්ථීති පුච්ඡති. තස්ස අත්ථිතාය සස්සතං, නත්ථිතාය උච්ඡෙදං ආපජ්ජති. තදුභයම්පි අනිච්ඡන්තො පුච්ඡං පටික්ඛිපති.

ඤාතකානුයොගො
නිට්ඨිතො.

භවං නිස්සාය පඤ්හෙ[1] **භව**න්ති උපපත්තිභවං. වෙදනං වෙදයමානපඤ්හෙ වෙදනං වෙදයමානො පරිග්ගහිතවෙදනො යොගාවචරො ච පජානාති, බාලපුථුජ්ජනො න පජානාති. කායානුපස්සනාදිපඤ්හා උත්තානත්ථායෙව. පාරායනගාථාය[2] **සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සූ**ති

1. ම. නිස්සය පඤ්හෙ. 2. සා. පාරායනකථාය,

සත්තසුඤ්ඤතාවසෙන ඛන්ධලොකං ඔලොකෙහීති අත්ථො. **පුග්ගලො අවෙක්ඛතී**ති සකවාදීපුච්ඡා. පරවාදිස්ස හි "සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සූ"ති ගාථාය යො අවෙක්ඛති, සො පුග්ගලොති ලද්ධි, තස්මා තං එවං පුච්ඡති. **සහ රූපෙනා**ති රූපකායෙන සද්ධිං, තතො අනිස්සටො හුත්වාති අත්ථො. ඉදං පඤ්චවොකාරවසෙන අනුජානිත්වා පුන **තං ජීවන්ති** පුට්ඨො සුත්තවිරොධභයෙන පටික්ඛිපති. **විනා රූපෙනා**ති ඉදං චතුවොකාරවසෙන අනුජානිත්වා පුන **අඤ්ඤං ජීවන්ති** පුට්ඨො සුත්තවිරොධභයෙනෙව පටික්ඛිපති. **අබ්භන්තරගතො**ති ච **බහිද්ධා නික්ඛමිත්වා**ති ච ඉදං **සහ රූපෙන විනා රූපෙනා**ති හෙට්ඨා වුත්තස්ස ලක්ඛණවචනං.

තත්ථ **අබ්භන්තරගතො**ති රූපස්ස අන්තො ගතො, ඉතො වා එත්තො වා අනික්ඛමිත්වා රූපපරිච්ඡෙදවසෙනෙව ඨිතො හුත්වාති අත්ථො. **නික්ඛමිත්වා**ති රූපපරිච්ඡෙදං අතික්කමිත්වා රූපං අනිස්සිතො හුත්වාති අත්ථො. **අනත්තා**ති අත්තනා ජීවෙන පුග්ගලෙන රහිතා, එකධම්මොපි පුග්ගලො නත්ථීති අත්ථො. එවං සබ්බසුත්තානං ආගමට්ඨකථාසු වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉධ පන සඞ්ඛාය භාසිතමත්තමෙව වක්ඛාම. **වුත්තං භගවතා සප්පිකුම්භො**ති ආදි සබ්බාව දෙසනා යථාරුතවසෙනෙව[1] අත්ථතො න ගහෙතබ්බාති දස්සනත්ථං ආභතං. යථා හි සුවණ්ණං ගහෙත්වා කතො සුවණ්ණ-විකාරො කුම්භො සුවණ්ණකුම්භොති වුච්චති, න එවං සප්පිං ගහෙත්වා කතො සප්පිස්ස විකාරො සප්පිකුම්භො නාම අත්ථි, යස්මිං පන කුම්භෙ සප්පි පක්ඛිත්තං, සො සප්පිකුම්භො නාමාති අයමෙත්ථ අත්ථො. තෙලකුම්භාදීසුපි එසෙව නයො. යථා ච නිබ්බානං නිච්චං ධුවං, න එවං භත්තං වා යාගු වා අත්ථි, කාලපරිච්ඡෙදං පන අකත්වා දිවසෙ දිවසෙ දස්සාමාති පඤ්ඤත්තවසෙන නිච්චභත්තං ධුවයාගූති වුච්චතීති අයමෙත්ථ අත්ථො. **අත්ථි පුග්ගලො අත්තහිතාය පටිපන්නො**ති ආදීසුපි යථා රූපාදයො ධම්මා පච්චත්තලක්ඛණසාමඤ්ඤලක්ඛණවසෙන අත්ථි, න එවං පුග්ගලො, රූපාදීසු පන සති එවං නාමො එවං ගොත්තොති වොහාරො හොති, ඉති ඉමිනා ලොකවොහාරෙන ලොකසම්මුතියා ලොකනිරුත්තියා අත්ථි පුග්ගලොති අයමෙත්ථ අත්ථො. වුත්තම්පි චෙතං භගවතා "ඉමා ඛො චිත්ත, ලොකසමඤ්ඤා ලොකනිරුත්තියො ලොකවොහාරා ලොකපඤ්ඤත්තියො"ති. රූපාදිධම්මා පන විනාපි ලොකසම්මුතිං පච්චත්තසාමඤ්ඤලක්ඛණවසෙන පඤ්ඤපනතො අත්ථීති අයමෙත්ථ අත්ථො. බුද්ධානං පන ද්වෙ කථා සම්මුතිකථා ච පරමත්ථකථා ච. තත්ථ සත්තො, පුග්ගලො, දෙවො, බ්‍රහ්මාති ආදිකා සම්මුතිකථා නාම. අනිච්චං, දුක්ඛං, අනත්තා, ඛන්ධා, ධාතුයො, ආයතනානි, සතිපට්ඨානා, සම්මප්පධානාති ආදිකා පරමත්ථකථා නාම. තත්ථ යො සම්මුතිදෙසනාය සත්තොති වා-පෙ-බ්‍රහ්මාති වාති වුත්තෙ ජානිතුං පටිවිජ්ඣිතුං නිය්‍යාතුං

1. සයා. යථාවුත්තවසෙනෙව.

අරහත්තජයග්ගාහං ගහෙතුං සක්කොති, තස්ස භගවා ආදිතොව සත්තොති වා පුග්ගලොති වා පොසොති වා දෙවොති වා බ්‍රහ්මාති වා කථෙති. යො පරමත්ථදෙසනාය අනිච්චන්ති වා දුක්ඛන්ති වාති ආදීසු අඤ්ඤතරං සුත්වාව ජානිතුං පටිවිජ්ඣිතුං නිය්‍යාතුං අරහත්තජයග්ගාහං ගහෙතුං සක්කොති, තස්ස අනිච්චන්ති ආදීසු අඤ්ඤතරං කථෙති. තථා සම්මුතිකථාය බුජ්ඣනකසත්තස්ස න පඨමං පරමත්ථකථං කථෙති, සම්මුතිකථාය පන බොධෙත්වා පච්ඡා පරමත්ථකථං කථෙති. පරමත්ථකථාය බුජ්ඣනකසත්තස්සාපි න පඨමං සම්මුතිකථං කථෙති, පරමත්ථකථාය පන බොධෙත්වා පච්ඡා සම්මුතිකථං කථෙති. පකතියා පන පඨමමෙව පරමත්ථකථං[1] කථෙන්තස්ස දෙසනා ලූඛාකාරා[2] හොති, තස්මා බුද්ධා පඨමං සම්මුතිකථං කථෙත්වා පච්ඡා පරමත්ථකථං කථෙන්ති. තෙ සම්මුතිකථං කථෙන්තාපි සච්චමෙව සභාවමෙව අමුසාව කථෙන්ති, පරමත්ථකථං කථෙන්තාපි සච්චමෙව සභාවමෙව අමුසාව කථෙන්ති. අයඤ්හි:-

"දුවෙ සච්චානි අක්ඛාසි සම්බුද්ධො වදතං වරො,
සම්මුතිං පරමත්ථඤ්ච තතියං නූපලබ්භති.

තත්ථ:-

සඞ්කෙතවචනං සච්චං ලොකසම්මුතිකාරණං,
පරමත්ථවචනං සච්චං ධම්මානං තථලක්ඛණ"න්ති.

අපරො නයො: ද්වෙ භගවතො දෙසනා පරමත්ථදෙසනා ච ඛන්ධාදිවසෙන, සම්මුතිදෙසනා ච සප්පිකුම්භාදිවසෙන. න හි භගවා සමඤ්ඤං අතිධාවති. තස්මා අත්ථි පුග්ගලොති වචනමත්තතො අභිනිවෙසො න කාතබ්බො. සත්ථාරා හි:-

පඤ්ඤත්තිං අනතික්කම්ම පරමත්ථො පකාසිතො,
සමඤ්ඤං නාතිධාවෙය්‍ය තස්මා අඤ්ඤූපි පණ්ඩිතො,
පරමත්ථං පකාසෙන්තො සමඤ්ඤං නාතිධාවසෙ.

සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

පුග්ගලකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි පරිහානිකථා[3] හොති. "පරිහානිධම්මො අපරිහානිධම්මො" "ද්වෙමෙ භික්ඛවෙ ධම්මා සෙක්ඛස්ස භික්ඛුනො පරිහානාය සංවත්තන්ති" "පඤ්චිමෙ භික්ඛවෙ ධම්මා සමයවිමුත්තස්ස භික්ඛුනො පරිහානාය සංවත්තන්තී"ති වා එවමාදීනි හි සුත්තානි නිස්සාය සම්මිතියා, වජ්ජිපුත්තකා, සබ්බත්ථිවාදිනො, එකච්චෙ ච මහාසඞ්ඝිකා අරහතොපි පරිහානිං ඉච්ඡන්ති, තස්මා තෙ වා හොන්තු අඤ්ඤෙයෙව වා, යෙසං අයං ලද්ධි, තෙසං ලද්ධිභින්දනත්ථං **පරිහායති අරහා අරහත්තා**ති පුච්ඡා

1. ස්‍යා. සම්මුතිකථං කථෙත්වා පච්ඡාපරමත්ථකථං. 2. ස්‍යා. ලුඛාකාරා.
3. ස්‍යා. කථානාම.

සකවාදිස්ස. තත්‍ර **පරිහායතීති** ද්වෙ පරිහානියො පත්තපරිහානි ච අප්පත්තපරිහානි ච. තත්‍ථ "දුතියම්පි ඛො ආයස්මා ගොධිකො තම්හා සාමයිකාය චෙතොවිමුත්තියා පරිහායී"ති අයං පත්තපරිහානි නාම. "මා වො සාමඤ්ඤත්ථිකානං සතං සාමඤ්ඤත්ථො පරිහායී"ති අයං අප්පත්තපරිහානි නාම. තාසු ඉධ පත්තපරිහානි අධිප්පෙතා. තඤ්හි **සන්ධාය ආමන්තාති** පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. සකසමයෙ පන ඉමං පත්තපරිහානිං නාම ලොකියසමාපත්තියාව ඉච්ඡන්ති, න අරහත්තාදීහි සාමඤ්ඤඵලෙහි. පරසමයෙපි තං සබ්බසාමඤ්ඤඵලෙසු සබ්බභවෙසු සබ්බකාලෙසු සබ්බෙසඤ්ච පුග්ගලානං න ඉච්ඡන්ති. තං පන තෙසං ලද්ධිමත්තමෙවාති සබ්බං ලද්ධිජාලං භින්දිතුං පුන **සබ්බත්ථා**ති ආදිනා නයෙන දෙසනා වඩ්ඪිතා. තත්‍ථ යස්මා පරවාදී කාමෙන පරිහායිත්වා සොතාපත්තිඵලෙ ඨිතස්ස අරහතො පරිහානිං න ඉච්ඡති, උපරි ඵලෙසු ඨිතස්සෙව ඉච්ඡති, යස්මා ච රූපාරූපභවෙසු ඨිතස්ස න ඉච්ඡති, කම්මාරාමතාදීනං පන පරිහානියධම්මානං භාවතො කාමභවෙ ඨිතස්සෙව ඉච්ඡති, තස්මා **සබ්බත්ථා**ති පුට්ඨො පටික්ඛිපති. පුන දළ්හං කත්වා පුට්ඨො කාමභවං සන්ධාය පටිජානාති. සබ්බස්මිම්පි හි කාමභවෙ පරිහානිකරා කාමගුණා අත්ථි, තස්මා තත්‍ථ පරිහායතීති තස්ස ලද්ධි. තතියපුච්ඡාය **පරිහානීති** පරිහානිකරෙ ධම්මෙ පුච්ඡති. තත්‍ථ යස්මා පරිහානි නාම කම්මාරාමතාදිධම්මා, විසෙසතො වා කාමරාගබ්‍යාපාදා එව, තෙ ච රූපාරූපභවෙ නත්ථි, තස්මා **න හෙව**න්ති පටික්ඛෙපො පරවාදිස්ස. **සබ්බදා**ති කාලපුච්ඡා. තත්‍ථ පඨමපඤ්හෙ යොනිසො මනසිකාරකාලෙ අපරිහායනතො පටික්ඛිපති. දුතියෙ අයොනිසො මනසිකරොතො රත්තිභාගෙ වා දිවසභාගෙ වා සබ්බදා පරිහායනතො පටිජානාති. තතියෙ පරිහානිකරධම්මසමායොගෙ සති මුහුත්තමෙව පරිහානි නාම හොති. තතො පුබ්බෙ අපරිහීනස්ස පච්ඡා පරිහීනස්ස ච[1] පරිහානි නාම නත්ථීති පටික්ඛිපති. **සබ්බෙව අරහන්තාති** පඤ්හානං පඨමස්මිං තික්ඛින්ද්‍රියෙ සන්ධාය පටික්ඛිපති.[2] දුතියස්මිං මුදින්ද්‍රියෙ සන්ධාය පටිජානාති. තතියස්මිම්පි තික්ඛින්ද්‍රියාව අධිප්පෙතා. තෙසඤ්හි සබ්බෙසම්පි පරිහානි න හොතීති තස්ස ලද්ධි. සෙට්ඨිඋදාහරණෙ පඨමපුච්ඡා පරවාදිස්ස. දුතියා සකවාදිස්ස. තත්‍රායං අධිප්පායො: යං මං තුම්හෙ පුච්ඡථ, **අරහා අරහත්තා පරිහායමානො චතූහි ඵලෙහි පරිහායතීති**.? තත්‍ර වො පරිපුච්ඡාමි, **චතූහි සතසහස්සෙහි සෙට්ඨි සෙට්ඨිත්තං කාරෙන්තො සතසහස්සෙහි පරිහීනො** සෙට්ඨි **සෙට්ඨිත්තා පරිහීනො හොතීති**.? තතො සකවාදිනා එකදෙසෙන පරිහානිං සන්ධාය **ආමන්තා**ති වුත්තෙන **සබ්බසාපතෙය්‍යා පරිහීනො හොතීති** පුච්ඡති. තථා අපරිහීනත්තා සකවාදී **න හෙව**න්ති වත්වා අථ තං එවමෙව අරහාපි පරිහායති[3] න ච චතූහි ඵලෙහීති උප්පන්නලද්ධිකං දුතියං භබ්බපඤ්හං පුච්ඡති. පරවාදී සෙට්ඨිනො අභබ්බතාය නියමං අපස්සන්තො පටිජානිත්වා අරහතො චතූහි ඵලෙහි

---

1. සභා. පරිහීනස්ස. 2 සභා. පටිජානාති. 3. ම. පරිහායතිච.

පරිහානිභබ්බතං පුට්ඨො "නියතො සම්බොධිපරායනො"ති වචනස්ස අයොනිසො අත්ථං ගහෙත්වා ලද්ධියං ඨිතො සොතාපත්තිඵලතො පරිහායිතුං අභබ්බතං සන්ධාය පටික්ඛිපති. තං පනස්ස ලද්ධිමත්තමෙවාති. එත්තාවතා වාදයුත්ති නාම නිට්ඨිතා හොති.

ඉදානි අරියපුග්ගලසංසන්දනා ආරද්ධා. තත්ථ යස්මා කෙචි අරහතොව පරිහානිං ඉච්ඡන්ති, කෙචි අනාගාමිනොපි, කෙචි සකදාගාමිස්සපි, සොතාපන්නස්ස පන සබ්බෙපි න ඉච්ඡන්තියෙව.[1] යෙ අරහත්තා පරිහායිත්වා අනාගාමිසකදාගාමිභාවෙ[2] ඨිතා, තෙසං පරිහානිං ඉච්ඡන්ති, න ඉතරෙසං අනාගාමිසකදාගාමීනං, සොතාපන්නස්ස පන තෙපි සබ්බදාපි[3] න ඉච්ඡන්තියෙව. තස්මා පෙය්‍යාලමුඛෙන පුච්ඡා කතා. තත්ථ තෙසං ලද්ධිවසෙන පටිඤ්ඤා ච පටික්ඛෙපො ච වෙදිතබ්බා. **පරිහායති අනාගාමී අනාගාමිඵලා**ති හි පඤ්හස්මිං යෙ[4] අනාගාමිනො පරිහානිං න ඉච්ඡන්ති, තෙසං වසෙන පටික්ඛෙපො. යෙ පකතිඅනාගාමිනො වා අරහත්තා පරිහායිත්වා ඨිතඅනාගාමිනො වා පරිහානිං ඉච්ඡන්ති, තෙසං වසෙන පටිඤ්ඤාති ඉදමෙත්ථ නයමුඛං. තස්සානුසාරෙන සබ්බපෙය්‍යාලා අත්ථතො වෙදිතබ්බා. යං පනෙත්ථ සොතාපත්තිඵලස්ස අනන්තරා අරහත්තං-යෙව සච්ඡිකරොතීති වුත්තං, තං පරිහීනස්ස පුන වායමතො අරහත්තප්පත්තිං සන්ධාය වුත්තං. ඉතරෙ[5] සොතාපත්තිඵලානන්තරං අරහත්තස්ස අභාවා පටික්ඛිපති. තතො පරං පරිහානි නාමෙසා කිලෙසප්පහානස්ස වා මන්දතාය භවෙය්‍ය, මග්ගභාවනාදීනං වා අනධිමත්තතාය, සච්චානං වා අදස්සනෙනාති එවමාදීනං වසෙන අනුයුඤ්ජිතුං **කස්ස බහුතරා කිලෙසා පහීනා**ති ආදි වුත්තං. තං සබ්බං උත්තානා-ධිප්පායමෙව. සුත්තානං පනෙත්ථ ආගමට්ඨකථාසු වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. **සමයවිමුත්තො අරහත්තා පරිහායතී**ති එත්ථ මුදින්ද්‍රියො සමයවිමුත්තො, තික්ඛින්ද්‍රියො අසමයවිමුත්තොති තෙසං ලද්ධි. සකසමයෙ පන අවසිප්පත්තො ඣානලාභී සමයවිමුත්තො. වසිප්පත්තො ඣානලාභී චෙව සබ්බෙ ච අරියපුග්ගලා අරියෙ විමොක්ඛෙ අසමයවිමුත්තොති සන්නිට්ඨානං. සො පන තං අත්තනො ලද්ධිං ගහෙත්වා **සමයවිමුත්තො පරිහායති ඉතරො න පරිහායතී**ති ආහ. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

අරියපුග්ගලසංසන්දනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි සුත්තසාධනා හොති. තත්ථ **උච්චාවචා**ති උත්තමහීනභෙදතො උච්චා ච අවචා ච. **පටිපදා**ති පටිපදා. **සමණෙන පකාසිතා**ති බුද්ධසමණෙන ජොතිතා. සුඛාපටිපදා හි ඛිප්පාභිඤ්ඤා උච්චා. දුක්ඛාපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා අවචා. ඉතරා ද්වෙ එකෙනඞ්ගෙන උච්චා, එකෙන

1. ස්‍යා. ඉච්ඡන්තියෙව.
2. ස්‍යා. සකදාගාමිභූමිභාවෙ.
3. ම. සබ්බථාපි.
4. ම. පඤ්හස්මිංයෙව.
5. ස්‍යා. ඉතරො තං.

අවචා. පඨමං වුත්තා එව වා උච්චා. ඉතරා තිස්සොපි අවචා. තාය චෙතාය උච්චාවචාය පටිපදාය **න පාරං දිගුණං යන්ති**, එකමග්ගෙන ද්වික්ඛත්තුං නිබ්බානං න ගච්ඡන්තීති අත්ථො. කස්මා? යෙන මග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා, තෙන තෙසං පුන අප්පහාතබ්බතො. එතෙන පරිහානිධම්මාභාවං දීපෙති. **නයිදං එකගුණං මුත්ත**න්ති තස්ස ඉදං පාරං එකවාරංයෙව ඵුසනාරහං[1] න හොති. කස්මා? එකෙන මග්ගෙන සබ්බකිලෙසානං අප්පහානතො. එතෙන එකමග්ගෙනෙව අරහත්තාභාවං දීපෙති. **අත්ථි ඡින්නස්ස ඡෙදිය**න්ති ඡින්නස්ස කිලෙසවට්ටස්ස පුන ඡින්දිතබ්බං කිඤ්චි අත්ථීති පුච්ඡති. ඉතරෙ තික්ඛින්ද්‍රියං සන්ධාය පටික්ඛිපිත්වා පුන පුට්ඨො මුදින්ද්‍රියං සන්ධාය පටිජානාති. සකවාදී සුත්තං ආහරිත්වා නත්ථිභාවං දස්සෙති. තත්ථ **ඔඝපාසො**ති කිලෙසොඝො චෙව කිලෙසපාසො ච. **කතස්ස පතිචයො**ති භාවිතස්ස මග්ගස්ස පුන භාවනා. ඉධාපි පටික්ඛෙපපටිජානනානි පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි. **පරිහානාය සංවත්තන්තී**ති පරවාදිනා ආහතෙ සුත්තෙ පඤ්ච ධම්මා අප්පත්තපරිහානාය චෙව ලොකියසමාපත්තිපරිහානාය ච සංවත්තන්ති. සො පන[2] පත්තස්ස අරහත්තඵලස්ස පරිහානාය සල්ලක්ඛෙති. තෙනෙව[3] **අත්ථි අරහතො කම්මාරාමතා**ති ආහ. ඉතරෙපි අසමයවිමුත්තං සන්ධාය පටික්ඛිපිත්වා ඉතරං සන්ධාය පටිජානාති. කාමරාගවසෙන වා පවත්තමානං තං[4] පටික්ඛිපිත්වා ඉතරථා පවත්තමානං[5] පටිජානාති. රාගාදීනං පන අත්ථිතං පුට්ඨො පටිජානිතුං න සක්කොති. **කිං පරියුට්ඨිතො**ති කෙන පරියුට්ඨිතො, අනුබද්ධො අජ්ඣොත්ථටො වා හුත්වාති අත්ථො. අනුසයපුච්ඡායපි තික්ඛින්ද්‍රියමුදින්ද්‍රියවසෙනෙව පටික්ඛෙපපටිජානනානි වෙදිතබ්බානි. "කල්‍යාණානුසයො"ති වචනමත්තසාමඤ්ඤෙන වා පටිජානාති. **රාගො උපචයං ගච්ඡතී**ති භාවනාය පහීනං සන්ධායාහ. පරතො දොසමොහෙසුපි එසෙව නයො. සක්කායදිට්ඨිආදීනං පන දස්සනෙන පහීනත්තා උපචයං න ඉච්ඡති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

සුත්තසොධනා
නිට්ඨිතා

පරිහානිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි බ්‍රහ්මචරියකථා හොති. තත්ථ ද්වෙ බ්‍රහ්මචරියවාසා මග්ගභාවනා ච, පබ්බජ්ජා ච. පබ්බජ්ජා සබ්බදෙවෙසු නත්ථි. මග්ගභාවනා ඨපෙත්වා අසඤ්ඤසත්තෙ සෙසෙසු අප්පටිසිද්ධා. තත්ථ යෙ පරනිම්මිතවසවත්තිදෙවෙ උපාදාය තදුපරිදෙවෙසු මග්ගභාවනම්පි න ඉච්ඡන්ති, සෙය්‍යථාපි සම්මිතියා. තෙ සන්ධාය **නත්ථි දෙවෙසූ**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස.

---

1 සයා. ඵුසනාරහම්පි.
2. සයා. න සො පන.
3. සයා. න තෙනෙව තං.
4. ම. පවත්තමානානං.
5. ම. පවත්තමානානං.

"තීහි භික්ඛවෙ ඨානෙහි ජම්බුදීපකා මනුස්සා උත්තරකුරුකෙ ච මනුස්සෙ අධිගණ්හන්ති දෙවෙ ච තාවතිංසෙ. කතමෙහි තීහි? සූරා, සතිමන්තො, ඉධ බ්‍රහ්මචරියවාසො"ති ඉදං සුත්තං නිස්සාය යෙසං බ්‍රහ්මචරියවාසො නත්ථි දෙවෙසූති උප්පන්නාලද්ධිවසෙන පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. පුන චින්නම්පි බ්‍රහ්මචරියානං අනන්තරායිකධම්මවසෙනෙව **සබ්බෙ දෙවා ජළාති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. තත්ථ **හත්ථසංවාචිකාති** මූගා විය හත්ථමුද්දාය වත්තාරො. පරතො **අත්ථි දෙවෙසූති** පුච්ඡා පරවාදිස්ස. මග්ගභාවනං සන්ධාය පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤාය අධිප්පායං අසල්ලක්ඛෙත්වා පබ්බජ්ජාවසෙන අනුයොගො පරවාදිස්ස. **යත්ථ නත්ථි පබ්බජ්ජාති** පඤ්හෙ ගිහිනඤ්චෙව එකච්චානඤ්ච දෙවානං මග්ගපටිලාභං සන්ධාය පටික්ඛෙපො තස්සෙව. පුන පුට්ඨො පච්චන්තවාසිනො චෙව අසඤ්ඤසත්තෙ ච සන්ධාය පටිඤ්ඤා තස්සෙව. **යො පබ්බජති**ති ආදීසු පුච්ඡාසුපි එසෙව නයො. පුන **අත්ථි දෙවෙසූති** පඤ්හෙපි මග්ගභාවනං සන්ධායෙව පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. **සබ්බදෙවෙසූති** වුත්තෙ අසඤ්ඤසත්තෙ සන්ධාය පටික්ඛෙපො තස්සෙව. **මනුස්සෙසූති** පඤ්හාචයෙ ජම්බුදීපකෙ සන්ධාය පටිඤ්ඤා. පච්චන්තවාසිනො සන්ධාය පටික්ඛෙපො වෙදිතබ්බො. **අත්ථි යත්ථ අත්ථීති** අත්ථි තෙ දෙවා අත්ථි වා සො පදෙසො යත්ථ අත්ථීති එවං සත්තප්පදෙසවිභාගමුඛෙන විස්සජ්ජනං සකවාදිස්ස. ඉමිනා නයෙන සබ්බෙ එකන්තරිකපඤ්හා වෙදිතබ්බා. සුත්තානුයොගෙ **කුහිං ඵලුප්පත්තීති** තස්ස අනාගාමිනො අරහත්තඵලුප්පත්ති කුහින්ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. **තත්ථෙවාති** සුද්ධාවාසෙසූති අත්ථො. **හඤ්ච හීති** කාරණත්ථෙ නිපාතො. ඉදං වුත්තං හොති: යස්මා අනාගාමිපුග්ගලො ඉධ ලොකෙ භාවිතෙන මග්ගෙන තත්ථ සුද්ධාවාසෙසු ඵලං සච්ඡිකරොති, න තත්ථ අඤ්ඤං මග්ගං භාවෙති, තස්මා නත්ථි දෙවෙසු බ්‍රහ්මචරියවාසොති.

ඉදානි යදි අඤ්ඤත්ථ භාවිතෙන මග්ගෙන අඤ්ඤත්ථ ඵලසච්ඡිකිරියා හොති, තස්මා සොතාපන්නාදීනම්පි සියාති එතමත්ථං දස්සෙතුං පුන **අනාගාමී**ති ආදීනං සංසන්දනපුච්ඡා සකවාදිස්ස. තත්ථ අනාගාමිස්ස ඵලසච්ඡිකිරියාය පටිඤ්ඤා, සෙසානං ඵලසච්ඡිකිරියාය පටික්ඛෙපො පරවාදිස්ස. ඉධ භාවිතමග්ගො හි අනාගාමී ඉධවිහායනිට්ඨො නාම හොති. සො "ඉධ අනාගාමිමග්ගං භාවෙත්වා ඔපපාතිකො තත්ථ පරිනිබ්බායී"ති වචනතො පුන[1] මග්ගභාවනං විනා උප්පත්තිවසෙනෙව අරහත්තඵලං සච්ඡිකරොතීති තස්ස ලද්ධි. සොතාපන්නසකදාගාමිනො පන තත්ථ මග්ගං භාවෙත්වා තත්‍රූපපත්තිකා නාම හොන්තීති තෙසං ඉධාගමනකිච්චං නත්ථි. ඉති සො අනාගාමිස්ස ඵලසච්ඡිකිරියං පුට්ඨො පටිජානාති. ඉතරෙසං පටික්ඛිපති. **අනාගාමිපුග්ගලො තත්ථ භාවිතෙන මග්ගෙනාති** පඤ්හෙ අනාගාමිනො තත්ථ මග්ගභාවනාව නත්ථීති ලද්ධියා පටික්ඛිපති. **මග්ගො ච භාවියති න ච කිලෙසා**

---

1. සතා. පන

ToC

පහීයන්තීති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. රූපාවචරමග්ගං සන්ධාය පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. රූපාවචරමග්ගෙන හි සො ඉධවිහායනිට්ඨො නාම ජාතො. **අනාගාමිපුග්ගලො කතකරණීයො**ති පඤ්හෙ "ඔපපාතිකො තත්ථ පරිනිබ්බායී"ති වචනතො උපපත්තියා වසෙන කතකරණීයාදිභාවං සන්ධාය පටිජානාති. **අරහා**ති පඤ්හෙ ඉධ පරිනිබ්බායිනො අරහතො වසෙනෙව පටික්ඛිපති. පුන පුට්ඨො තත්ථ පරිනිබ්බායිනො වසෙන පටිජානාති. **අත්ථි අරහතො පුනබ්භවො**ති ආදීසුපි තත්ථපරිනිබ්බායීඉධපරිනිබ්බායීවසෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. **අප්පටිවිද්ධා කුප්පො ච තත්ථ පරිනිබ්බායී**ති පුට්ඨො ඉධෙව භාවිතෙන මග්ගෙන අරහත්තස්ස[1] අකුප්පපටිවෙධං ඉච්ඡන්තො පටික්ඛිපති. **යථා මිගො**ති පඨමං උදාහරණං පරවාදිස්ස. දුතියං සකවාදිස්ස. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

බ්‍රහ්මචරියකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි ඔධිසො කථා නාම හොති. තත්ථ යෙ †සොතාපන්නාදීනං† නානාභිසමයවසෙන දුක්ඛදස්සනාදීහි ඔධිසො ඔධිසො එකදෙසෙන එකදෙසෙන කිලෙසප්පහානං ඉච්ඡන්ති, සෙය්‍යථාපි එතරහි සම්මිතියා-දයො. තෙසං තං ලද්ධිං භින්දිතුං **ඔධිසො**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. පුන අනුයොගො සකවාදිස්ස. එකදෙසෙන සොතාපන්නාදිභාවස්ස අභාවතො පටික්ඛෙපො පරවාදිස්ස. ඉමිනා උපායෙන සබ්බවාරෙසු[2] අත්ථො වෙදිතබ්බොති.

ඔධිසොකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි ජහතිකථා[3] නාම හොති. තත්ථ යෙසං[4] ඣානලාභී පුථුජ්ජනො සහ සච්චාභිසමයා අනාගාමී නාම හොති, තස්ස පුථුජ්ජනකාලෙයෙව කාමරාගබ්‍යාපාදා පහීනාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි සම්මිතියානං. තෙසං තං ලද්ධිං භින්දිතුං **ජහති පුථුජ්ජනො**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. ඣානවික්ඛම්භිතානං පන තෙසං පරියුට්ඨානං අපස්සන්තස්ස පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. යස්මා පන තෙසං ඣානවික්ඛම්භිතානම්පි අනාගාමිමග්ගෙනෙව අච්චන්තං පහානං හොති, තස්මා පුන **අච්චන්ත**න්ති ආදිඅනුයොගො සකවාදිස්ස. තථාරූපස්ස පහානස්ස අභාවතො පටික්ඛෙපො ඉතරස්ස. **වික්ඛම්භෙතී**ති අච්චන්තවික්ඛම්භනමෙව සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. තතො පරං අනාගාමිමග්ගට්ඨෙන සද්ධිං පුථුජ්ජනසංසන්දනං හොති. තං උත්තානත්ථමෙව. තතො පරං **අනාගාමිඵලෙ සණ්ඨාතී**ති පුට්ඨො ඣානානාගාමිතං සන්ධාය පටිජානාති. **අරහත්තෙ සණ්ඨාතී**ති පුට්ඨො දස්සනමග්ගෙන උද්ධම්භාගියානං පහානාභාවතො

---

1. සයා. තස්ස. 2. ම. සබ්බට්ඨානෙසු. 4. සයා යෙසඤ්ච
†. ම. නාවිජ්ජති. 3. සයා. පජහතිකථා.

පටික්ඛිපති. **අපුබ්බං අචරිමං නයො මග්ගන්ති** පුට්ඨො තථාරූපාය භාවනාය අභාවා පටික්ඛිපති. පුන පුට්ඨො තිණ්ණං මග්ගානං කිච්චසභාවං[1] සන්ධාය පටිජානාති. සාමඤ්ඤඵලපුච්ඡාසුපි එසෙව නයො. **ඛන මෙන මග්ගෙනා**ති පුට්ඨො **අනාගාමිමග්ගෙනා**ති ඛ්ඩානානාගාමිතං සන්ධාය වදති. පුන සංයොජනප්පහානං පුට්ඨො †තිණ්ණං† අනාගාමිමග්ගෙන තෙසං කිලෙසානං අප්පහෙය්‍යත්තා[2] පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො පඨමමග්ගස්සෙව ඛ්ඩානානාගාමිමග්ගභාවං සන්ධාය පටිජානාති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

ජහතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි සබ්බමත්ථීති වාදකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං "යං කිඤ්චි රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං-පෙ-අයං වුච්චති රූපක්ඛන්ධො"ති ආදිවචනතො සබ්බෙපි අතීතාදිභෙදා ධම්මා ඛන්ධසභාවං න විජහන්ති තස්මා සබ්බං අත්ථියෙව නාමාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි සබ්බත්ථිවාදීනං. තෙසං ලද්ධිවිසොධනත්ථං **සබ්බමත්ථීති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. වුත්තප්පකාරාය ලද්ධියා ඨත්වා පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස.

සබ්බත්ථාති සබ්බස්මිං සරීරෙ සබ්බමත්ථීති පුච්ඡති. **සබ්බදා**ති සබ්බස්මිං කාලෙ සබ්බමත්ථීති පුච්ඡති. **සබ්බෙන සබ්බ**න්ති සබ්බෙනාකාරෙන සබ්බමත්ථීති පුච්ඡති. **සබ්බෙසූ**ති සබ්බෙසු ධම්මෙසු සබ්බමත්ථීති පුච්ඡති. **අයොග**න්ති අයුත්තං. නානාසභාවානඤ්හි යොගො හොති, න එකසභාවස්ස. ඉති ඉමස්මිං පක්ඛෙ රූපං වෙදනාය, වෙදනං වා රූපෙන අනානං එකලක්ඛණමෙව කත්වා **සබ්බමත්ථී**ති පුච්ඡති **යම්පි නත්ථි තම්පත්ථී**ති යම්පි ඡට්ඨං ඛන්ධාදීනං සසවිසාණාදීනං වා කිඤ්චි නත්ථීති සිද්ධං, තම්පි තෙ අත්ථීති පුච්ඡති. **සබ්බමත්ථීති යා දිට්ඨි සා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨීති යා දිට්ඨි සා දිට්ඨි සම්මාදිට්ඨීති හෙවමත්ථී**ති ඉමිනා ඉදං පුච්ඡති: යා තෙ එසා සබ්බමත්ථීති දිට්ඨි, සා දිට්ඨි අයාථාවකත්තා මිච්ඡාදිට්ඨීති එවං යා අම්හාකං දිට්ඨි සා දිට්ඨි යාථාවකත්තා සම්මාදිට්ඨීති එවං තව සමයෙ අත්ථීති පුච්ඡති. ඉතරෙ සබ්බෙසුපි එතෙසු නයෙසු වුත්තප්පකාරාය අත්ථිතාය අභාවතො පටික්ඛිපති. ඉමෙසු පන සබ්බෙසුපි නයෙසු **ආජානාහි නිග්ගහ**න්ති ආදිං කත්වා සබ්බා කථාමග්ගභෙදා විත්ථාරතො වෙදිතබ්බාති. අයං තාවෙත්ථ වාදයුත්ති.

ඉදානි **අතීතං අත්ථී**ති කාලසංසන්දනං හොති. තත්ථ **අතීතං අත්ථී**ති ආදිකං සුද්ධිකසංසන්දනං. **අතීතං රූපං අත්ථී**ති ආදිකං ඛන්ධාදිවසෙන කාලසංසන්දනං. **පච්චුප්පන්නං රූපං අප්පියං කරිත්වා**ති අතීතානාගතං පහාය පච්චුප්පන්නරූපමෙව අප්පියං අවිභජිතබ්බං කරිත්වා. **රූපභාවං ජහතී**ති පක්ඛෙ නිරුද්ධස්සාපි රූපස්ස රූපක්ඛන්ධසඞ්ගහිතත්තා පටික්ඛිපති. **රූපභාවං න ජහතී**ති පටිලොමපක්ඛෙපි රූපක්ඛන්ධෙන

---

1. ම. සම්භවං. †. ස්‍යා. නවිජ්ජති. 2. ස්‍යා. අප්පහීනත්තා.

සඞ්ගහිතත්තාව පටිජානාති. **ඔදාතං වත්ථං අප්පියං කරිත්වාති** එත්ථ කිඤ්චාපි න සබ්බං වත්ථං ඔදාතං, ඉමිනා පන වත්ථන්ති අවත්වා ඔදාතං වත්ථං අප්පියං කරිත්වාති වුත්තෙන සකවාදිනා එකත්ථතා අනුඤ්ඤාතා. **ඔදාතභාවං ජහතීති**[1] පඤ්හෙ වණ්ණවිගමං සන්ධාය පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. **වත්ථභාවං ජහතීති** එත්ථ පන පඤ්ඤත්තියා අවිගතත්තා පටික්ඛෙපො. තස්සෙව පටිලොමෙපි එසෙව නයො. **අතීතං අතීතභාවං න ජහතීති** පුට්ඨො යදි ජහෙය්‍ය, අනාගතං වා පච්චුප්පන්නං වා සියාති මඤ්ඤමානො පටිජානාති. **අනාගතං අනාගතභාවං න ජහතීති** පුට්ඨො පන යදි න ජහෙය්‍ය,[2] අනාගතමෙවස්ස[3] පච්චුප්පන්නභාවං න පාපුණෙය්‍යාති මඤ්ඤමානො පටික්ඛිපති. පච්චුප්පන්නපඤ්හෙපි අතීතභාවං අනාපජ්ජනදොසො සියාති පටික්ඛිපති. අනුලොමපඤ්හෙපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. එවං සුද්ධිකනයං වත්වා පුන ඛන්ධවසෙන දස්සෙතුං **අතීතං රූපන්ති** ආදි වුත්තං. තං සබ්බං පාළිඅනුසාරෙනෙව සක්කා ජානිතුං.

කාලසංසන්දනං
නිට්ඨිතං.

ඉදානි **අතීතං නත්ථීති** ආදිවචනසොධනා[4] හොති. තත්ථ **හඤ්චි අතීතං නත්ථීති** යදි අතීතං නො අත්ථීති අත්ථො. **අතීතං අත්ථීති මිච්ඡාති** අතීතඤ්ච තං අත්ථි චාති මිච්ඡා එව. **තඤ්ඤෙව අනාගතං තං පච්චුප්පන්නන්ති** පුට්ඨො අනාගතක්ඛණෙයෙවස්ස පච්චුප්පන්නතාය අභාවං සන්ධාය කාලනානත්තෙන පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො යං උප්පාදතො පුබ්බෙ අනාගතං අහොසි, තස්ස උප්පන්නකාලෙ පච්චුප්පන්නත්තා පටිජානාති. **හුත්වා හොති හුත්වා හොතීති** යදෙතං තයා අනාගතං හුත්වා පච්චුප්පන්නං හොතීති වදතා තඤ්ඤෙව අනාගතං තං පච්චුප්පන්නන්ති ලද්ධිවසෙන අනාගතං වා පච්චුප්පන්නං වා හුත්වා හොතීති වුත්තං, කිං තෙන තම්පි හුත්වා හොතීති.? ඉතරො හුත්වා-භූතස්ස පුන හුත්වා අභාවතො **න හෙව**න්ති පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො යස්මා තං අනාගතං හුත්වා පච්චුප්පන්නං හොන්තං හුත්වා හොතීති සඞ්ඛ්‍යං ගතං, තස්මා පටිජානාති. අථ නං සකවාදී යදි තෙ තං අනාගතං හුත්වා පච්චුප්පන්නං හොන්තං හුත්වා හොතීති සඞ්ඛ්‍යං ගතං පුන හුත්වා හොතීති යං අනාගතං න හුත්වා පච්චුප්පන්නං න හොන්තං න හුත්වා න හොතීති සඞ්ඛ්‍යං ගතං සසවිසාණං, කිං තෙන තම්පි පුන න හුත්වා න හොතීති? අධිප්පායෙන **න හුත්වා න හොති න හුත්වා න හොතීති** පඤ්හං පුච්ඡති. ඉතරො යං නත්ථි තං නත්ථිතාය එව අනාගතං න හුත්වා පච්චුප්පන්නං න හොතීති න හුත්වා න හොති නාම තාව හොතු, පුන න හුත්වා න හොතිභාවො පනස්ස කුතොති මඤ්ඤමානො පටික්ඛිපති. **තඤ්ඤෙව පච්චුප්පන්නං තං අතීත**න්ති පඤ්හෙපි පච්චුප්පන්නක්ඛණෙයෙවස්ස අතීතතාය අභාවං සන්ධාය කාලනානත්තා පටික්ඛිපති.

---

1. ස්‍යා. න ජහතීති.
2. ස්‍යා. ජහෙය්‍ය.
3. ස්‍යා. අනාගතමෙව.
4. ස්‍යා. වචනතො සොධනා.

දුතියපඤ්හෙ පුට්ඨො යං අතීතභාවතො පුබ්බෙ පච්චුප්පන්නං අහොසි, තස්සෙව අතීතත්තා පටිජානාති. **හුත්වා හොති හුත්වා හොතීති** යදෙතං තයා පච්චුප්පන්නං හුත්වා අතීතං හොතීති වදතා තඤ්ඤෙව පච්චුප්පන්නං තං අතීතන්ති ලද්ධිවසෙන පච්චුප්පන්නං වා අතීතං වා හුත්වා හොතීති වුත්තං, කිං තෙන **තම්පි** හුත්වා හොතීති? ඉතරො හුත්වා භූතස්ස පුන හුත්වා අභාවතො **න හෙවන්ති** පටික්ඛිපති. දුතියපඤ්හෙ යස්මා තං පච්චුප්පන්නං හුත්වා අතීතං හොන්තං හුත්වා හොතීති සඞ්ඛ්‍යං ගතං, තස්මා පටිජානාති. අථ නං සකවාදී යදි තඤ්ඤෙව පච්චුප්පන්නං හුත්වා අතීතං හොන්තං හුත්වා හොතීති සඞ්ඛ්‍යං ගතං පුන හුත්වා හොති යං පච්චුප්පන්නං න හුත්වා අතීතං න හොන්තං න හුත්වා න හොතීති සඞ්ඛ්‍යං ගතං සසවිසාණං, කිං තෙන තම්පි පුන න හුත්වා න හොතීති? අධිප්පායෙන **න හුත්වා න හොති න හුත්වා න හොතීති** පඤ්හං පුච්ඡති. ඉතරො යං නත්ථි තං නත්ථිතාය එව පච්චුප්පන්නං න හුත්වා අතීතං න හොතීති න හුත්වා න හොති නාම තාව හොතු, පුන න හුත්වා න හොතිභාවො පනස්ස කුතොති මඤ්ඤමානො පටික්ඛිපති. උභයං එකතො කත්වා ආගතෙ තතියපඤ්හෙපි ඉමිනා උපායෙන යොජනා කාතබ්බා.

අපරො නයො: යදි තඤ්ඤෙව අනාගතං තං පච්චුප්පන්නං අනාගතස්ස පච්චුප්පන්නෙන වුත්තො හොතිභාවො පච්චුප්පන්නස්ස ච අනාගතෙ වුත්තො හුත්වාභාවො ආපජ්ජති. එවං සන්තෙ අනාගතම්පි හුත්වා හොති නාම, පච්චුප්පන්නම්පි හුත්වා හොතියෙව නාම. තෙන තං පුච්ඡාමි කිං තෙන එතෙසු එකෙකං හුත්වා හොති හුත්වා හොතීති.? ඉතරො **තඤ්ඤෙව අනාගතං තං පච්චුප්පන්නන්ති** †පඤ්හෙ† පටික්ඛිත්තනයෙනෙව පටික්ඛිපිත්වා පුන පුට්ඨො දුතියපඤ්හෙ පටිඤ්ඤාතනයෙනෙව පටිජානාති. අථ නං සකවාදී **තඤ්ඤෙව අනාගතං තං පච්චුප්පන්නන්ති** පඤ්හාවසෙන තෙසු එකෙකං හුත්වා හොති හුත්වා හොතීති පටිජානන්තං පුරිමපටික්ඛිත්තපඤ්හං පරිවත්තෙත්වා පුච්ඡන්තො **න හුත්වා න හොති න හුත්වා න හොතීති** පුච්ඡති.

තස්සත්ථො: නනු තයා තඤ්ඤෙව අනාගතං තං පච්චුප්පන්නන්ති වුත්තෙ පඨමපඤ්හං පටික්ඛිපන්තෙන අනාගතස්ස හොතිභාවො පච්චුප්පන්නස්ස ච හුත්වාභාවො පටික්ඛිත්තොති තෙන අනාගතං න හොති නාම, පච්චුප්පන්නං න හුත්වා නාම. දුතියපඤ්හෙ ච තෙ අනාගතං තඤ්ඤෙව තං පච්චුප්පන්නන්ති පටිඤ්ඤාතං, එවං සන්තෙ අනාගතම්පි න හුත්වා න හොති නාම, පච්චුප්පන්නම්පි න හුත්වා න හොතියෙව නාම. තෙන තං පුච්ඡාමි කිං තෙන එතෙසු එකෙකං න හුත්වා න හොතීති.? පරවාදී සබ්බතො අන්ධකාරෙන පරියොනද්ධො විය තෙසං න හුත්වා න හොතිභාවං අපස්සන්තො **න හෙවන්ති** පටික්ඛිපති. දුතියවාරෙපි යදි

---

†. ම. න විජ්ජති.

තඤ්ඤෙව පච්චුප්පන්නං තං අතීතං පච්චුප්පන්නස්ස අතීතෙ වුත්තත්තා හොතිභාවො අතීතස්ස ච පච්චුප්පන්නෙ වුත්තත්තා හුත්වාභාවො ආපජ්ජති. එවං සන්තෙ පච්චුප්පන්නම්පි හුත්වා හොති නාම, අතීතම්පි හුත්වා හොතියෙව නාම. තෙන තං පුච්ඡාමි, කින්තෙ එතෙසු එකෙකං **හුත්වා හොති හුත්වා හොතීති**.? ඉතරො **තඤ්ඤෙව පච්චුප්පන්නං තං අතීත**න්ති පඤ්හෙ පටික්ඛිත්තනයෙනෙව පටික්ඛිපිත්වා පුන පුට්ඨො දුතියපඤ්හෙ පටිඤ්ඤාතනයෙනෙව පටිජානාති. අථ තං සකවාදී **තඤ්ඤෙව පච්චුප්පන්නං තං අතීත**න්ති පඤ්හාවසෙන තෙසු එකෙකං **හුත්වා හොති හුත්වා හොතීති** පටිජානන්තං[1] පුරිමපටික්ඛිත්තපඤ්හං පරිවත්තෙත්වා පුච්ඡන්තො **න හුත්වා න හොති න හුත්වා න හොතීති** පුච්ඡති.

තස්සත්ථො: නනු තයා **තඤ්ඤෙව පච්චුප්පන්නං තං අතීත**න්ති වුත්තෙ පඨමං පඤ්හං පටික්ඛිපන්තෙන පච්චුප්පන්නස්ස හොතිභාවො අතීතස්ස ච හුත්වාභාවො පටික්ඛිත්තොති? තෙන පච්චුප්පන්නං න හොති නාම, අතීතං න හුත්වා නාම. දුතියපඤ්හෙ ච තෙ **තඤ්ඤෙව පච්චුප්පන්නං තං අතීත**න්ති පටිඤ්ඤාතං, එවං සන්තෙ පච්චුප්පන්නම්පි න හුත්වා න හොති නාම, අතීතම්පි න හුත්වා න හොතියෙව නාම. තෙන තං පුච්ඡාමි, කින්තෙ එතෙසු එකෙකං **න හුත්වා න හොති න හුත්වා න හොතීති?** පරවාදී සබ්බතො අන්ධකාරෙන පරියොනද්ධො විය තෙසං න හුත්වා න හොතිභාවං අපස්සන්තො **න හෙවන්ති** පටික්ඛිපති. තතියවාරෙපි යදි තඤ්ඤෙව අනාගතං තං පච්චුප්පන්නං තං අතීතං, අනාගතපච්චුප්පන්නානං පච්චුප්පන්නාතීතෙසු වුත්තත්තා හොතිභාවො, පච්චුප්පන්නාතීතානඤ්ච අනාගතපච්චුප්පන්නෙසු වුත්තත්තා හුත්වාභාවො ආපජ්ජති. එවං සන්තෙ අනාගතම්පි හුත්වා හොති නාම, පච්චුප්පන්නම්පි අතීතම්පි[2] හුත්වා හොතියෙව නාම. තෙන තං පුච්ඡාමි, කින්තෙ තීසුපි එතෙසු එකෙකං **හුත්වා හොති හුත්වා හොතීති**.? ඉතරො **තඤ්ඤෙව අනාගතං තං පච්චුප්පන්නං තං අතීත**න්ති පඤ්හෙ පටික්ඛිත්තනයෙනෙව පටික්ඛිපිත්වා පුන පුට්ඨො දුතියපඤ්හෙ පටිඤ්ඤාතනයෙනෙව පටිජානාති. අථ තං සකවාදී **තඤ්ඤෙව අනාගතං තං පච්චුප්පන්නං තං අතීත**න්ති පඤ්හාවසෙන තෙසු එකෙකං **හුත්වා හොති හුත්වා හොතීති** පටිජානන්තං පුරිමපටික්ඛිත්තපඤ්හං පරිවත්තෙත්වා පුච්ඡන්තො **න හුත්වා න හොති න හුත්වා න හොතීති** පුච්ඡති.

තස්සත්ථො: නනු තයා **තඤ්ඤෙව අනාගතං තං පච්චුප්පන්නං තං අතීත**න්ති වුත්තෙ පඨමං පඤ්හං පටික්ඛිපන්තෙන අනාගතපච්චුප්පන්නානං හොතිභාවො පච්චුප්පන්නාතීතානඤ්ච හුත්වාභාවො පටික්ඛිත්තොති? තෙන අනාගතං පච්චුප්පන්නඤ්ච න හොති නාම, පච්චුප්පන්නඤ්ච අතීතඤ්ච න හුත්වා නාම. දුතියපඤ්හෙ ච **තඤ්ඤෙව**[3]

1. ම. පටිජානන්තස්ස. 2. සයා. අතීතං. 3. සයා. තෙ තඤ්ඤෙව.

අනාගතං තං පච්චුප්පන්නං තං අතීතන්ති පටිඤ්ඤාතං. එවං සන්තෙ අනාගතම්පි න හුත්වා න හොති නාම, පච්චුප්පන්නම්පි අතීතම්පි න හුත්වා න හොතියෙව නාම. තෙන තං පුච්ඡාමි, කිං තෙන එතෙසු එකෙකං **න හුත්වා න හොති න හුත්වා න හොතීති.?** පරවාදී සබ්බතො අන්ධකාරෙන පරියොනද්ධො විය තෙසං න හුත්වා න හොතිභාවං අපස්සන්තො **න හෙවන්ති** පටික්ඛිපතීති.

වචනසොධනා

නිට්ඨිතා.

නිග්ගහාදීනි පනෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව **යොජෙතබ්බානි. අතීතං චක්ඛු අත්ථීති** ආදීසුපි චක්ඛාදිභාවාවිජහනතොනෙව **අත්ථිතං**[1] පටිජානාති. **පස්සතීති** ආදීනි පුට්ඨො පන[2] තෙසං විඤ්ඤාණානං කිච්ච සභාවවසෙන පටික්ඛිපති. **තෙන ඤාණෙන ඤාණකරණීයං කරොතීති** පඤ්හෙ තස්ස ඤාණස්ස නිරුද්ධත්තා කිච්චභාවමස්ස අපස්සන්තො පටික්ඛිපති. පුන පුට්ඨො අතීතාරම්මණං පච්චුප්පන්නං ඤාණං අතීතානං ධම්මානං[3] ජානනතො අතීතං ඤාණන්ති[4] ලෙසෙන පච්චුප්පන්නමෙව අතීතං ඤාණන්ති කත්වා තෙන ඤාණෙන ඤාණකරණීයස්ස අත්ථිතාය පටිජානාති. අථස්ස සකවාදී ලෙසොකාසං අදත්වා **තෙන ඤාණෙන දුක්ඛං පරිජානාතීති** ආදිමාහ. ඉතරො අතීතාරම්මණෙනෙව ඤාණෙන ඉමෙසං චතුන්නං කිච්චානං අභාවා පටික්ඛිපති. අනාගතපඤ්හෙපි එසෙව නයො. පච්චුප්පන්නපඤ්හා චෙව සංසන්දනපඤ්හා ච උත්තානත්ථායෙව.

අරහතො අතීතො රාගො අත්ථීති ආදීසුපි රාගාදිභාවා-විජහනතො එවං පටිජානාති. **සරාගොති** ආදීසු සුත්තවිරොධභයෙන චෙව යුත්තිවිරොධභයෙන ච පටික්ඛිපති. එවං සබ්බම්පි පාළිඅනුසාරෙනෙව විදිත්වා පරතො **අත්ථි සියා අතීතං සියා නාතීතන්ති** එත්ථ එවමත්ථො වෙදිතබ්බො: යං අතීතමෙව අත්ථි, තං අතීතං, යං පච්චුප්පන්නානාගතං අත්ථි, තං නො අත්ථි, තං නො අතීතං. **තෙනාතීතං නාතීතං නාතීතං අතීතන්ති** තෙන කාරණෙන අතීතං නො අතීතං, නො අතීතං අතීතන්ති. අනාගතපච්චුප්පන්නපුච්ඡාසුපි එසෙව නයො. **න වත්තබ්බං අතීතං අත්ථි අනාගතං අත්ථීති** සුත්ත සාධනාය පුච්ඡා පරවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. පුන අත්තනො ලද්ධිං නිස්සාය **යං කිඤ්චි භික්ඛවෙ රූපන්ති** අනුයොගො පරවාදිස්සෙව. දුතියනයෙ පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. එවං සබ්බත්ථ පුච්ඡා ච පටිඤ්ඤා ච වෙදිතබ්බා. යං පනෙතං පරවාදිනා අනාගතස්ස අත්ථිභාවසාධනත්ථං **නනු වුත්තං භගවතා කබලීකාරෙ චෙ භික්ඛවෙති** සුත්තස්ස පරියොසානෙ **අත්ථි තත්ථ ආයතිං**

---

1. ස්‍යා. අතීතං.
2. ස්‍යා පුන
3. ස්‍යා. අතීතාරම්මණධම්මානං.
4. ස්‍යා. අතීතඤාණස්ස.

පුනබ්භවාභිනිබ්බත්තීති ආදි දස්සිතං, න තං අනාගතස්ස අත්ථිභාවසාධකං. තස්මිං හෙතූනං පරිනිට්ඨිතත්තා අවස්සං භාවිතං සන්ධාය තත්ථ වුත්තං. අයං සුත්තාධිප්පායො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

සබ්බමත්ථීතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි අතීතං ඛන්ධාති ආදිකථා හොති. තත්ථ ඛන්ධාදිභාවාවිජහනතො අතීතානාගතානං අත්ථිතං ඉච්ඡන්තස්ස **අතීතං ඛන්ධාති පුච්ඡා**[1] පරවාදිස්ස. අතීතස්ස ඛන්ධසඞ්ගහිතත්තා **ආමන්තාති** පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. පුන **අතීතං අත්ථීති** පුච්ඡා පරවාදිස්ස. තස්ස නිරුත්තිපථසුත්තෙන අත්ථිතාය වාරිතත්තා පටික්ඛෙපො සකවාදිස්ස. ආයතනධාතුපුච්ඡාසුපි අනාගතපක්ඛෙසුපි පච්චුප්පන්නෙන සද්ධිං සංසන්දිත්වා අනුලොමපටිලොමතො ආගතපක්ඛෙසුපි **අතීතං රූපන්ති** ආදිපක්ඛෙසුපි[2] ඉමිනාවුපායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. සුත්තසාධනෙ පන **න වත්තබ්බන්ති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. තත්ථ **නත්ථි චෙවාති** නත්ථි ච එතෙ ධම්මාති අත්ථො. ඛන්ධාදිභාවෙ සති නත්ථිතං අනිච්ඡන්තස්ස **ආමන්තාති** පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. අථ නෙසං නත්ථිභාවසාධනත්ථං සුත්තාහරණං සකවාදිස්ස. දුතියපුච්ඡාපි පරවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. සුත්තාහරණං පරවාදිස්ස. තං පන නෙසං ඛන්ධාදිභාවමෙව සාධෙති, න අත්ථිභාවන්ති, ආහටම්පි අනාහටසදිසමෙවාති.

අතීතං ඛන්ධාතිආදිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි **එකච්චං අත්ථීති** කථා නාම හොති. තත්ථ යෙ එකච්චං අතීතං අත්ථීති මඤ්ඤන්ති, සෙය්‍යථාපි කස්සපිකා. තෙසං ලද්ධිභින්දනත්ථං **අතීතං අත්ථීති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. **එකච්චං අත්ථීති** විස්සජ්ජනං පරවාදිස්ස. අයඤ්හිස්ස අධිප්පායො: අවිපක්කවිපාකා[3] අත්ථි, විපක්කවිපාකා[4] නත්ථීති. **එකච්චං නිරුද්ධන්ති** අනුයොගො සකවාදිස්ස. තස්සත්ථො: යදි තෙ අතීතං එකච්චං අත්ථි එකච්චං නත්ථි, එවං සන්තෙ එකච්චං අතීතං නිරුද්ධං, එකච්චං අතීතං අනිරුද්ධං තථෙව සියාති ආපජ්ජති. **විගතන්ති** ආදීසුපි එසෙව නයො. **අවිපක්කවිපාකා ධම්මා එකච්චෙති** ඉදං යස්මා යෙසං සො[5] අවිපක්කවිපාකානං අත්ථිතං ඉච්ඡති, තෙපි අතීතායෙව,[6] තස්මා යථා තෙ අතීතං එකච්චං අත්ථි, කිං තථා[7] අවිපක්කවිපාකාපි ධම්මා එකච්චෙව අත්ථි, එකච්චෙව නත්ථීති වොදෙතුං වුත්තං. **විපක්කවිපාකාති** ඉදං යෙසං සො නත්ථිතං ඉච්ඡති, තෙසං වසෙන වොදෙතුං වුත්තං. **අවිපාකාති** ඉදං අබ්‍යාකතානං වසෙන වොදෙතුං වුත්තං. ඉති ඉමෙසං **තිණ්ණං** රාසීනං වසෙන

---

1. ස්‍යා. ආදිපුච්ඡා. 2. ස්‍යා. පක්ඛාපි. 3. ම. විපාකං. 4. ම. විපක්කමවිපාකං. 5. ස්‍යා. යස්මා යො. 6. ස්‍යා. අතීතායෙවධම්මා. 7. ම. තත්ථ.

සබ්බෙසු අනුලොමපටිලොමෙසු පටිඤ්ඤා ච[1] පටික්ඛෙපො ච වෙදිතබ්බො. **අතීතා එකදෙසං විපක්කවිපාකා එකදෙසං අවිපක්කවිපාකාති** විපක්කවිපාකා වුච්චන්ති. යෙන හි කම්මෙන පටිසන්ධි නිබ්බත්තිතා, භවඞ්ගම්පි චුතිපි තස්සෙව විපාකො, තස්මා පටිසන්ධිතො යාව චුති තාව තං විපක්කවිපාකං නාම හොති. තථාරූපෙ ධම්මෙ සන්ධායෙතං වුත්තං. **විපච්චිස්සන්තීති ඛන්ධා තෙ අත්ථීති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. යථා ධම්මධරස්ස පුග්ගලස්ස නිද්දායන්තස්සාපි බහුපවත්තිනො[2] ධම්මා අත්ථීති වුච්චන්ති, එවං ලොකවොහාරවසෙන අත්ථිතං සන්ධාය පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. **විපච්චිස්සන්තීති ඛන්ධා පච්චුප්පන්නාති** දුතියපඤ්හෙ කම්මානං අවිනාසසඞ්ඛාතො කම්මූපචයො[3] නාමෙකො අත්ථීති ලද්ධියං ඨත්වා පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. **අනාගතං අත්ථීති** ආදීසුපි **එකච්චං අත්ථීති** උප්පාදිනො ධම්මෙ සන්ධාය වදති. සෙසං සබ්බත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා උත්තානත්ථමෙවාති.

එකච්චං අත්ථීති කථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි සතිපට්ඨානකථා නාම හොති. තත්ථ "චතුන්නං භික්ඛවෙ සතිපට්ඨානානං සමුදයඤ්ච අත්ථඞ්ගමඤ්ච දෙසෙස්සාමී"ති සතිපට්ඨානසංයුත්තෙන වුත්තනයෙනෙව යෙසං කායාදයො සතියා ආරම්මණධම්මෙ ගහෙත්වා සබ්බෙ ධම්මා සතිපට්ඨානාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි අන්ධකානං. අන්ධකා නාම පුබ්බසෙලියා, අපරසෙලියා, රාජගිරියා, සිද්ධත්ථිකාති ඉමෙ පච්ඡා උප්පන්නනිකායා. තෙසං ලද්ධිවිවෙචනත්ථං පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. තත්ථ යස්මා පතිට්ඨාති එතෙසූති පට්ඨානා. කා පතිට්ඨාති සති. සතියා පට්ඨානා සතිපට්ඨානාති ඉමිනා අත්ථෙන සතිගොචරොපි සතිපට්ඨානා. පතිට්ඨහන්තීති පට්ඨානා. කා පතිට්ඨහන්ති. සතියො. සතියොව පට්ඨානා සතිධට්ඨානාති ඉමිනා අත්ථෙන සතියොව සතිපට්ඨානා. තස්මා ද්වෙපි වාදා පරියායෙන යුජ්ජන්ති. යෙ පන තං පරියායං පහාය එකන්තෙනෙව සබ්බෙ ධම්මා සතිපට්ඨානාති වදන්ති, තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. ආරම්මණවසෙන පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. සබ්බෙ ධම්මා සතීති අනුයුත්තස්ස පන සබ්බෙසං සතිසභාවාභාවතො පටික්ඛෙපො තස්සෙව. තත්ථ **ඛයගාමීති** ආදීනි මග්ගවිසෙසනානි. එකායනමග්ගො හි කිලෙසානං ඛයභූතං නිබ්බානං ගච්ඡතීති **ඛයගාමී**. චත්තාරි සච්චානි බුජ්ඣන්තො ගච්ඡතීති **බොධගාමී**. වට්ටං අපචිනන්තො ගච්ඡතීති **අපචයගාමී**. එවමෙතෙහි පදෙහි කින්තෙ සබ්බෙ ධම්මා එවරූපො තෙ එකායනො මග්ගො හොතීති පුච්ඡති. **අනාසවා අසංයොජනියාති** ආදීනිපි ලොකුත්තරභාවං පුච්ඡනත්ථාය වුත්තානි. **බුද්ධානුස්සතීති** ආදීනි පභෙදපුච්ඡාවසෙන වුත්තානි. **චක්ඛායතනං සතිපට්ඨානන්ති** ආදි සබ්බධම්මානං පභෙදපුච්ඡාවසෙන

---

1. ම. පඤ්හාච. 2. ම. බහි පවත්තිතො. 3. සං. කම්මපච්චයො.

වුත්තං. තත්ථාපි සතිවසෙන පටික්ඛෙපො, ආරම්මණවසෙන පටිඤ්ඤාති එවං සබ්බපඤ්හෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. සුත්තසාධනා උත්තානත්ථායෙවාති.

සතිපට්ඨානකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි හෙවත්ථිකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං සබ්බෙපි අතීතාදි-භෙදා ධම්මා රූපාදිවසෙන අත්ථි අතීතං අනාගතපච්චුප්පන්නවසෙන, අනාගතපච්චුප්පන්නානි වා අතීතාදිවසෙන නත්ථි, තස්මා සබ්බමෙවිදං එවං අත්ථි එවං නත්ථීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි වුත්තප්පභෙදානං අඤ්ඤකානං. තෙ සන්ධාය **අතීතං අත්ථීති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. **හෙවත්ථි හෙවනත්ථීති**[1] විස්සජ්ජනං පරවාදිස්ස. තත්ථ **හෙවාති** එවං.[2] අථ නං සකවාදී යදි අතීතොව එවං අත්ථි එවං නත්ථීති ලද්ධි, එවං සන්තෙ සොයෙව අත්ථි සොයෙව නත්ථි නාමාති[3] පුච්ඡන්තො **සෙවත්ථි සෙව නත්ථීති** ආහ. ඉතරො තෙනෙව සභාවෙන අත්ථිතං තෙනෙව නත්ථිතං සන්ධාය පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො සකභාවෙනෙව අත්ථිතං පරභාවෙ-නෙව නත්ථිතං සන්ධාය පටිජානාති. තතො පරං **අත්ථට්ඨො නත්ථට්ඨොති** අත්ථිසභාවො නත්ථිසභාවො නාම හොතීති පුච්ඡති. ඉමිනාවුපායෙන සබ්බවාරෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. පරියොසානෙ පන **තෙනහි අතීතං** හෙවත්ථි හෙවනත්ථීති[5] ච **තෙනහි රූපං හෙවත්ථි හෙවනත්ථීති**[6] අයොනිසො පතිට්ඨාපිතත්තා වාති ආදීනි වත්වා කිඤ්චාපි පරවාදිනා ලද්ධි පතිට්ඨාපිතා පනෙසා අප්පතිට්ඨාපිතායෙවාති.

හෙවත්ථිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

මහාවග්ගො
නිට්ඨිතො.

ඉදානි පරූපහාරකථා නාම හොති. **තත්ථ** යෙ අරහත්තං පටිජා-නන්තානං, අප්පත්තෙ පත්තසඤ්ඤීනං අධිමානිකානං, කුහකානං වා අරහත්තං පටිජානන්තානං සුක්කවිස්සට්ඨිං[7] දිස්වා මාරකායිකා දෙවතා අරහතො අසුචි උපසංහරන්තීති මඤ්ඤන්ති, සෙය්‍යථාපි එතරහි පුබ්බසෙලියා ච අපරසෙලියා ච. තෙ සන්ධාය **අත්ථි අරහතොති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. ඉදානි යස්මා සුක්කවිස්සට්ඨි නාම රාගසමුට්ඨානා හොති, තස්මා **අත්ථි අරහතො රාගොති** අනුයොගො ආරද්ධො. සො සබ්බොපි උත්තානත්ථොයෙව. **මාරකායිකා දෙවතා**

---

1. ම. සෙවත්ථි සෙවනත්ථීති.
2. ම. සෙවාති සො එව.
3. ම. සො යෙව අත්ථි නත්ථි නාමාති.
4. ම. සබ්බවාරෙසු.
5. ම. සෙවත්ථි සෙවනත්ථීති.
6. ම. සෙවත්ථි සෙවනත්ථීති.
7. සයා. අසුචි-සුක්කවිස්සට්ඨිං,

අත්තනොති ආදිපඤ්හෙ යස්මා තාසං දෙවතානං සුක්කවිස්සට්ඨි නාම නත්ථි, අසුචිම්පි සුක්කං ගහෙත්වා න උපසංහරන්ති, අරහතො පන සුක්කමෙව නත්ථි, තස්මා **න හෙව**න්ති පටික්ඛිපති. **නෙව අත්තනො**ති පඤ්හෙ පන නිම්මිනිත්වා උපසංහරන්තීති ලද්ධියා පටිජානාති. **ලොමකූපෙහී**ති පඤ්හෙ සප්පිතෙලානං විය ලොමකූපෙහි උපසංහරණභාවං දිස්වා පටික්ඛිපති. **හන්දාහී**ති බ්‍යවසායත්ථෙ[1] නිපාතො. අරහා තුම්හෙ අහං නොති එවං විමතිං ගාහයිස්සාමාති එවං බ්‍යවසායං කත්වා උපසංහරන්තීති අත්ථො. **අත්ථි අරහතො විමතී**ති පුට්ඨො අට්ඨවත්ථුකං විචිකිච්ඡං සන්ධාය පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො ඉත්ථිපුරිසාදීනං නාමගොත්තාදීසු සන්නිට්ඨානාභාවං සන්ධාය පටිජානාති. **අත්ථි තස්ස ආසයො**ති තස්ස සුක්කස්ස උච්චාරපස්සාවානං විය පතිට්ඨානොකාසො අත්ථීති පුච්ඡති. **සධම්මකුසලස්සා**ති අත්තනොපි[2] අරහත්තධම්මමත්තෙයෙව කුසලස්ස. පඤ්ඤාවිමුත්තං සන්ධායෙවං වදති. **පරධම්මකුසලස්සා**ති සධම්මතො පරස්මිං අට්ඨසමාපත්තිධම්මෙපි කුසලස්ස. උභතොභාගවිමුත්තං සන්ධායෙවං වදති. **සෙසමෙත්ථ** පාළිඅනුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

පරූපහාරකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි අඤ්ඤාණ, කඞ්ඛා, පරවිතරණාති තිස්සො කථා නාම හොන්ති. තත්ථ යෙසං අරහතො ඉත්ථිපුරිසාදීනං[3] නාමගොත්තාදීසු ඤාණප්පවත්තියා[4] අභාවෙන අත්ථි අඤ්ඤාණං, තථෙව සන්නිට්ඨානාභාවෙන අත්ථි කඞ්ඛා, යස්මා ච තෙසං තානි වත්ථූනි පරෙ විතරන්ති පකාසෙන්ති ආචික්ඛන්ති තස්මා තෙසං අත්ථි පරවිතරණාති ඉමා ලද්ධියො, සෙය්‍යථාපි එතරහි පුබ්බසෙලියාදීනං. තෙසං තා ලද්ධියො භින්දිතුං තීසුපි කථාසු පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ච පටික්ඛෙපො ච ඉතරස්ස. තත්ථ සබ්බෙසුපි පඤ්හෙසු චෙව විස්සජ්ජනෙසු ච පාළිං අනුගන්ත්වාව අත්ථො වෙදිතබ්බොති.

අඤ්ඤාණකඞ්ඛාපරවිතරණකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි වචීභෙදකථා හොති. තත්ථ යෙසං සොතාපත්තිමග්ගක්ඛණෙ පඨමං ඣානං සමාපන්නස්ස දුක්ඛන්ති වාචා භිජ්ජතීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි පුබ්බසෙලියාදීනං. තෙ සන්ධාය **සමාපන්නස්ස අත්ථි වචීභෙදො**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. ලද්ධියං ඨත්වා පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. පුන **සබ්බත්ථා**ති තයො භවෙ සන්ධාය පුට්ඨො අරූපං සන්ධාය පටික්ඛිපති. **සබ්බදා**ති කාලවසෙන පුට්ඨො පඨමමග්ගක්ඛණෙ පඨමජ්ඣානික

---

1. ම. වචසායත්ථෙ.
2. ස්‍යා. අත්තනො
3. ම. ඉත්ථිපුරිසානං දච්ඡනං.
4. ස්‍යා. ඤාණුප්පත්තියා.

සමාපත්තිතො අඤ්ඤං සබ්බං සමාපත්තිකාලං සන්ධාය පටික්ඛිපති. **සබ්බෙසං සමාපන්නානන්**ති පුට්ඨො ලොකියසමාපත්තියො සමාපන්නෙ සන්ධාය පටික්ඛිපති. **සබ්බසමාපත්තීසූ**ති පුට්ඨො දුතියජ්ඣානාදිකං ලොකුත්තරං සබ්බඤ්ච ලොකියසමාපත්තිං සන්ධාය පටික්ඛිපති. **කායභෙදො**ති අභික්කමාදිවසෙන පවත්තකායවිඤ්ඤත්ති. ඉදං යානි චිත්තානි වචීවිඤ්ඤත්තිං සමුට්ඨාපෙන්ති, තානෙව කායවිඤ්ඤත්තිං, එවං සන්තෙ කස්මා කායභෙදොපි න හොතීති චොදනත්ථං පුච්ඡති. ඉතරො ලද්ධිවසෙන පටික්ඛිපති චෙව පටිජානාති ච. ඉදානි යදි සො මග්ගක්ඛණෙ දුක්ඛන්ති වාචං භාසති, සමුදයොති ආදිකම්පි භාසෙය්‍ය, යදි වා තං න භාසති, ඉතරම්පි න භාසෙය්‍යාති චොදනත්ථං **දුක්ඛන්ති ජානන්තොති ආදයො** පඤ්හා වුත්තා. ඉතරො පන අත්තනො ලද්ධි-වසෙනෙව පටිජානාති චෙව පටික්ඛිපති ච. ලොකුත්තරං පඨමජ්ඣානං සමාපන්නො දුක්ඛං දුක්ඛන්ති විපස්සතීති හිස්ස ලද්ධි. **ඤාණන්**ති ලොකුත්තරං චතුසච්චඤාණං. **සොතන්**ති සොතවිඤ්ඤාණං අධිප්පෙතං, යෙන තං සද්දං සුණාති. **චිත්තං ඵස්සාන**න්ති සොතසම්ඵස්සමනො-සම්ඵස්සානං. **හන්ද වත රෙ වත්තබ්බෙ**ති යදි අවිසෙසෙන යංකිඤ්චි **සමාපන්නස්ස** නත්ථි වචීභෙදො, න අවිසෙසෙන වත්තබ්බං සමාපන්නස්ස අත්ථි වචීභෙදොති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව සද්ධිං සුත්තසාධනාය. යං පනෙතෙන[1] "සිඛිස්ස ආනන්ද භගවතො"ති පරියොසානෙ සුත්තං ආහටං, තත්ථ යෙන සමාපත්තිචිත්තෙන සො වචීභෙදො සමුට්ඨිතො, කායභෙදොපි තෙන සමුට්ඨාතියෙව. න ච තං ලොකුත්තරං පඨමජ්ඣාන-චිත්තං, තස්මා අසාධකන්ති.

වචීභෙදකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා

ඉදානි දුක්ඛාහාරකථා නාම හොති. තත්ථ දුක්ඛං දුක්ඛන්ති වාචං භාසන්තො දුක්ඛෙ ඤාණං ආහරති, තං දුක්ඛාහාරො නාම වුච්චති. තඤ්ච පනෙතං මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි පුබ්බසෙලියානං, තෙ සන්ධාය **දුක්ඛාහාරො**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. **යෙ කෙචී**ති පඨමපඤ්හෙ අවිපස්සකෙ සන්ධාය පටික්ඛිපති. දුතියපඤ්හෙ විපස්සකෙ සන්ධාය පටිජානාති. තං පනස්ස ලද්ධිමත්තමෙව, තස්මා **සබ්බෙ තෙ**ති වාදස්ස භිඥනත්ථං **බාලපුථුජ්ජනා**ති ආදිමාහ. තං උත්තානත්ථමෙවාති.

දුක්ඛාහාරකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා

ඉදානි චිත්තට්ඨිතිකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං සමාපත්ති-චිත්තඤ්චෙව භවඞ්ගචිත්තඤ්ච අනුප්පබන්ධෙන පවත්තමානං දිස්වා එකමෙව චිත්තං චිරං තිට්ඨතීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි හෙට්ඨා

---

1. සසා. සම්පනෙතං.

වුත්තප්පභෙදං අක්ඛාතං. තංලද්ධිවිසොධනත්ථං **එකචිත්තං දිවසං**[1] **තිට්ඨතී**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස, **උපඩ්ඪදිවසො උප්පාදක්ඛණො**ති එත්ථ ඨිතික්ඛණං අනාමසිත්වා "අනිච්චා වත සඞ්ඛාරා උප්පාදවයධම්මිනො"ති දෙසනානයෙන උප්පාදවයවසෙනෙව පුච්ඡා කතා. **තෙ ධම්මා චිත්තෙන ලහුපරිවත්තා**ති පුට්ඨො චිත්තතො ලහුතරපරිවත්තිනො ධම්මෙ අපස්සන්තො පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො යස්ස චිත්තස්ස දීඝට්ඨිතිං ඉච්ඡති, තං සන්ධාය පටිජානාති. **යාවතායුකං තිට්ඨතී**ති පඤ්හෙ "චුල්ලාසීතිසහස්සානි කප්පා තිට්ඨන්ති යෙ මරූ"ති ආදිවචනවසෙන ආරුප්පතො අඤ්ඤත්‍ර පටික්ඛිපති. ආරුප්පෙ පටිජානාති. **මුහුත්තං මුහුත්තං උප්පජ්ජතී**ති පඤ්හෙ පරවාදිස්ස "උප්පාදවයධම්මිනො"ති ආදිසුත්තවිරොධභයෙන පටිජානාති. ඨිතිං පනස්ස ලද්ධිවසෙන ඉච්ඡති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

චිත්තට්ඨිතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි කුක්කුළකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං "සබ්බං භික්ඛවෙ ආදිත්තං, සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා"ති ආදීනි සුත්තානි අයොනිසො ගහෙත්වා නිප්පරියායෙනෙව සබ්බෙ සඞ්ඛාරා කුක්කුළා වීතච්චිතඞ්ගාරසම්මිස්සඡාරිකාසදිසාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි ගොකුලිකානං. තෙසං නානප්පකාරසුඛසන්දස්සනෙන තං ලද්ධිං විවෙචෙතුං පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. තත්ථ **අනොධිං කත්වා**ති ඔධිං මරියාදං කොට්ඨාසං අකරිත්වා අවිසෙසෙන සබ්බෙයෙවාති අත්ථො. සෙසං සබ්බං පාළිනයෙනෙව වෙදිතබ්බං සද්ධිං සුත්තසාධනායාති.

කුක්කුළකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි අනුපුබ්බාභිසමයකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං,

"අනුපුබ්බෙන මෙධාවී ථොකං ථොකං ඛණෙ ඛණෙ.
කම්මාරො රජතස්සෙව නිද්ධමෙ මලමත්තනො"ති

ආදීනි සුත්තානි අයොනිසො ගහෙත්වා සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො එකච්චෙ කිලෙසෙ දුක්ඛදස්සනෙන ජහති, එකච්චෙ සමුදයනිරොධමග්ගදස්සනෙන, තථා සෙසාපීති එවං සොළසහි කොට්ඨාසෙහි අනුපුබ්බෙන කිලෙසප්පහානං කත්වා අරහත්තපටිලාභො හොතීති එවරූපා නානාභිසමයලද්ධි උප්පන්නා, සෙය්‍යථාපි එතරහි අන්ධකසබ්බත්ථිකසම්මිතියභද්‍රයානිකානං. තෙසං ලද්ධිවිවෙචනත්ථං **අනුපුබ්බාභිසමයො**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **අනුපුබ්බෙන සොතාපත්තිමග්ග**න්ති පුට්ඨො පන එකස්ස මග්ගස්ස බහුභාවාපත්තිභයෙන පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො දුක්ඛදස්සනාදිවසෙන පටිජානාති.

---

1. ම. ඡ. සයා. දිවසම්පි.

තානි වා චත්තාරිපි ඤාණානි එකො සොතාපත්තිමග්ගායෙවාති පටිජානාති, ඵලං පන එකමෙව ඉච්ඡති. තස්මා පටික්ඛිපති. සකදාගාමිමග්ගාදීසුපි එසෙව නයො. **මග්ගෙ දිට්ඨෙ ඵලෙ ඨිතොති** පඤ්හෙ යස්මා දුක්ඛදස්සනාදීහි දස්සනං අපරිනිට්ඨිතං, මග්ගදස්සනෙන පරිනිට්ඨිතං නාම හොති. තදා සො ඵලෙ ඨිතොති සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති. තස්මා පටිජානාති. **දුක්ඛෙ දිට්ඨෙ චත්තාරි සච්චානීති** පුච්ඡා පරවාදිස්ස. එකාභිසමයවසෙන පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. **පුන දුක්ඛසච්චං චත්තාරි සච්චානීති** අනුයොගො, චතුන්නම්පි නානාසභාවත්තා පටික්ඛෙපො තස්සෙව. **රූපක්ඛන්ධෙ අනිච්චතො දිට්ඨෙති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. සමුද්දතො එකබින්දුස්ස රසෙ පටිවිද්ධෙ සෙසඋදකස්ස පටිවෙධො විය එකධම්මෙ අනිච්චාදිතො පටිවිද්ධෙ සබ්බෙපි පටිවිද්ධා හොන්තීති ලද්ධියා පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. **චතූහි ඤාණෙහීති** දුක්ඛෙ ඤාණාදීහි. **අට්ඨහි ඤාණෙහීති** සාවකානං සාධාරණෙහි සච්චඤාණෙහි චෙව පටිසම්භිදාඤාණෙහි ච. **ද්වාදසහි ඤාණෙහීති** ද්වාදසඞ්ගපටිච්චසමුප්පාදඤාණෙහි. **චතුචත්තාරීසාය ඤාණෙහීති** ජරාමරණෙ ඤාණං ජරාමරණසමුදයෙ ඤාණන්ති එවං නිදානවග්ගෙ වුත්තඤාණෙහි. **සත්තසත්තතියා ඤාණෙහීති** ජරාමරණං භික්ඛවෙ අනිච්චං සඞ්ඛතං පටිච්චසමුප්පන්නං ඛයධම්මං †වයධම්මං† විරාගධම්මං නිරොධධම්මන්ති එවං තත්ථෙව වුත්තඤාණෙහි. සෙසමෙත්ථ පාළිනයෙනෙව වෙදිතබ්බං සද්ධිං සුත්තසාධනෙනාති.

අනුපුබ්බාභිසමයකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි වොහාරකථා නාම හොති. තත්ථ බුද්ධො භගවා ලොකුත්තරෙන වොහාරෙන වොහරතීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. ලද්ධිවසෙන පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. **ලොකුත්තරෙ සොතෙති** ආදීනි තස්ස අයුත්තවාදීභාවදීපනත්ථං වුත්තානි. අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො: සද්දායතනමෙව තෙ ලොකුත්තරං, උදාහු සොතාදීනිපීති.? **හඤ්චි බුද්ධස්ස භගවතො වොහාරො ලොකියෙ සොතෙ පටිහඤ්ඤතීති** එත්ථ යදි සො[1] ලොකුත්තරෙ පටිහඤ්ඤෙය්‍ය, ලොකුත්තරො සියාති එවමත්ථො න ගහෙතබ්බො. ලොකියෙ පටිහඤ්ඤමානස්ස පන ලොකුත්තරතා නාම නත්ථීති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. **ලොකියෙන විඤ්ඤාණෙනාති**[2] එත්ථාපි ලොකියෙනෙවාති අත්ථො. ඉතරථා අනෙකන්තතා සියා, ලොකුත්තරඤ්හි ලොකියෙනපි ඤාණෙන ඤායති. එවං සබ්බං යථානුරූපතො වෙදිතබ්බං. **සබ්බෙ තෙ මග්ගං භාවෙන්තීති** පඤ්හෙසු යෙ මග්ගං න පටිලභන්ති, තෙ සන්ධාය පටික්ඛිපති. යෙ පටිලභන්ති, තෙ සන්ධාය පටිජානාති. **සොවණ්ණමයායාති**[3] සුවණ්ණමයාය. ඉදං පරවාදිස්ස

---

†. ස්‍යා. න විජ්ජති. 1. ම. යදි. 2. ම. ඤාණෙනාති. 3. ම. සොවණ්ණයාති

උදාහරණං. **එලණ්ඩියාසාති**[1] එරණ්ඩමයාය.[2] ඉදං සකවාදිස්ස උදාහරණං. **ලොකියං වොහරන්තස්ස ලොකියොති** අයම්පි එකා ලද්ධි. සා එතරහි එකච්චානං අන්ධකානං ලද්ධි. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

වොහාරකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි නිරොධකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං **අප්පටිසඞ්ඛානිරො**ධඤ්ච පටිසඞ්ඛානිරොධඤ්ච ද්වෙපි එකතො කත්වා නිරොධසච්චන්ති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි මහිංසාසකානඤ්චෙව අන්ධකානඤ්ච. තෙ සන්ධාය **ද්වෙ නිරොධාති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. **ද්වෙ දුක්ඛනිරොධාති** පඤ්හෙසු යස්මා ද්වෙ දුක්ඛසච්චානි න ඉච්ඡති, තස්මා පටික්ඛිපති. යස්මා ද්වීහාකාරෙහි දුක්ඛං නිරුජ්ඣතීති ඉච්ඡති තස්මා පටිජානාති. **ද්වෙ නිරොධසච්චානීති** පඤ්හෙසු ද්වින්නං දුක්ඛසච්චානං නිරොධවසෙන අනිච්ඡන්තො පටික්ඛිපති. ද්වීහාකාරෙහි දුක්ඛස්ස නිරුජ්ඣනතො පටිජානාති. **ද්වෙ තාණානීති** ආදීසුපි එසෙව නයො. **අත්ථි ද්වින්නං නිබ්බානානන්ති** ආදීසු පුච්ඡාසු උච්චනීචතාදීනි අපස්සන්තො පටික්ඛිපති. **අප්පටිසඞ්ඛානිරුද්ධාති** යෙ පටිසඞ්ඛාය ලොකුත්තරෙන ඤාණෙන අනිරුද්ධා සුද්ධපකතිකත්තා වා උද්දෙසපරිපුච්ඡාදීනං වා වසෙන න සමුදාචරණතො නිරුද්ධාති වුච්චන්ති තෙ සඞ්ඛාරෙ. **පටිසඞ්ඛා නිරොධෙන්තීති** ලොකුත්තරඤාණෙන නිරොධෙන්ති අනුප්පත්තිභාවං ගමෙන්ති. **නනු අප්පටිසඞ්ඛා නිරුද්ධා සඞ්ඛාරාති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. තත්ථ භග්ගානං පුන අභඤ්ජනතො[3] අප්පටිසඞ්ඛානිරුද්ධානං වා අරියමග්ගෙ උප්පන්නෙ තථා නිරුජ්ඣනතොව සකවාදී අච්චන්තභග්ගතං පටිජානාති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

නිරොධකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

දුතියො වග්ගො
නිට්ඨිතො.

ඉදානි බලකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං අනුරුද්ධසංයුත්තෙ "ඉමෙසඤ්ච පනාහං ආවුසො චතුන්නං සතිපට්ඨානානං භාවිතත්තා බහුලීකතත්තා ඨානඤ්ච ඨානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො යථාභූතං පජානාමී"ති ආදීනි දස සුත්තානි අයොනිසො ගහෙත්වා තථාගතබලං සාවකසාධාරණන්ති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. ලද්ධියං ඨත්වා පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. තථාගතබලඤ්ච නාමෙතං සාවකෙහි සාධාරණම්පි අත්ථි අසාධාරණම්පි සාධාරණා-

1. ම. එලණ්ඩායාති. 2. ම. එලණ්ඩමයාය. 3. සයා. භඤ්ජනතො.

සාධාරණම්පි. තත්ථ ආසවානං ඛයෙ ඤාණං සාධාරණං. ඉන්ද්‍රියපරෙ-පරියත්තිඤාණං අසාධාරණං. සෙසං සාධාරණඤ්ච අසාධාරණඤ්ච. ඨානාඨානාදීනි හි සාවකා පදෙසෙන ජානන්ති, තථාගතා නිප්පදෙසෙන. ඉති තානි උද්දෙසතො සාධාරණානි, න නිද්දෙසතො. අයං පන අවිසෙසෙන සබ්බම්පි සාධාරණන්ති ආහ. තමෙනං තතො විවෙචෙතුං **තථාගතබලං සාවකබල**න්ති පුන අනුයොගො ආරද්ධො. තත්ථ පඨම පඤ්හෙ නිද්දෙසතො සබ්බාකාරවිසයතං සන්ධාය පටික්ඛිපති. දුතිය පඤ්හෙ උද්දෙසතො ඨානාඨානමත්තාදිජානනවසෙන පටිජානාති. **තඤ්ඤෙවාති** ආදිපඤ්හෙසු සබ්බාකාරෙන නින්නානාකරණතාය[1] අභාවෙන පටික්ඛිපති. **පුබ්බයොගො** ච **පුබ්බචරියා** ච අත්ථතො එකං, තථා **ධම්මක්ඛානඤ්ච ධම්මදෙසනා** ච. ඉන්ද්‍රියපරෙපරියත්තිපඤ්හෙ එකදෙසෙන සාධාරණතං සන්ධාය සාවකවිසයෙ පටිජානාති. ඉදානි යස්මා උද්දෙසතො ඨානාඨානාදීනි සාවකො ජානාති, තස්මා සාවකස්ස තථාජානනං[2] පකාසෙත්වා ජානනමත්තසාමඤ්ඤෙන තෙසං සාවක සාධාරණත්තං පතිට්ඨාපෙතුං **සාවකො ඨානාඨානං ජානාතී**ති ආදයො පරවාදිපඤ්හා හොන්ති.

තත්ථ ඉන්ද්‍රියපරෙපරියත්තිඤාණං ජිනානං අසාධාරණඤාණානං අඤ්ඤතරන්ති න ගහිතං. **ආසවක්ඛයෙන වා ආසවක්ඛය**න්ති යං තථාගතස්ස ආසවක්ඛයෙන සද්ධිං සාවකස්ස ආසවක්ඛයං පටිච්ච වත්තබ්බං සියා නානාකරණං, තං නත්ථි. **විමුත්තියා වා විමුත්ති**න්ති පදෙපි එසෙව නයො. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව. ඉදානි යං සකවාදිනා ආසවානං ඛයෙ ඤාණං සාධාරණන්ති අනුඤ්ඤාතං, තෙන සද්ධිං සංසන්දිත්වා සෙසානම්පි සාධාරණභාවං පුච්ඡිතුං පුන **ආසවානං ඛයෙ**ති ආදයො පරවාදිපඤ්හාව හොන්ති. තෙසං විස්සජ්ජනෙ[3] සකවාදිනා ආසවක්ඛයෙ විසෙසාභාවෙන තං ඤාණං සාධාරණන්ති අනුඤ්ඤාතං. ඉතරෙසුපි විසෙසාභාවෙන සාධාරණතා පටික්ඛිත්තා. පුන ඨානාඨානාදීනං ආසවක්ඛයෙනෙව සද්ධිං සංසන්දිත්වා අසාධාරණ පුච්ඡා පරවාදිස්සෙව. තත්ථ ආසවක්ඛයඤාණෙ පටික්ඛෙපො, සෙසෙසු[4] පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. තතො ඉන්ද්‍රියපරෙපරියත්තෙන සද්ධිං සංසන්දිත්වා අසාධාරණපුච්ඡා පරවාදිස්ස. සා සඞ්ඛිපිත්වා දස්සිතා. තත්ථාපි ඉන්ද්‍රියපරෙපරියත්තෙන පටිඤ්ඤා සෙසෙසු ච පටික්ඛෙපො සකවාදිස්ස. තතො ඨානාඨානාදීනි සද්ධිං සංසන්දිත්වා ඉන්ද්‍රියපරෙ-පරියත්තස්ස සාධාරණපුච්ඡා පරවාදිස්ස. සාපි සඞ්ඛිපිත්වාව දස්සිතා. තත්ථ ඉන්ද්‍රියපරෙපරියත්තෙන පටික්ඛෙපො සෙසෙසු ච පටිඤ්ඤා සකවාදිස්සාති.

බලකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා

---

1. සී. නානාකරණතාය.
2. සී. අත්ථජානනං,
3. සී. විසජ්ජනෙන,
4. සී. සෙසෙසුච

ඉදන්ති අරියන්තිකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං න කෙවලං ආසවක්ඛයඤාණමෙව අරියං, අථඛො පුරිමානිපි නව බලානි අරියානිච්චෙව ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය **අරිය**න්ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. පුන යදිදං[1] අරියමග්ගාදීසු තෙන අඤ්ඤතරෙන භවිතබ්බන්ති මග්ගාදිවසෙන පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටික්ඛෙපො ඉතරස්ස. පුන සුඤ්ඤතාරම්මණාදිවසෙන පුච්ඡා සකවාදිස්ස. තත්ථ ද්වෙ සුඤ්ඤතා, සත්තසුඤ්ඤතා ච සඞ්ඛාරසුඤ්ඤතා ච. සත්තසුඤ්ඤතා නාම, දිට්ඨියා පරිකප්පිතෙන[2] සත්තෙන සුඤ්ඤා පඤ්චක්ඛන්ධා. සඞ්ඛාරසුඤ්ඤතා නාම, සබ්බසඞ්ඛාරෙහි සුඤ්ඤං විවිත්තං නිස්සටං නිබ්බානං. තත්ථ පරවාදී නිබ්බානාරම්මණතං සන්ධාය පටික්ඛිපති. සඞ්ඛාරාරම්මණතං සන්ධාය පටිජානාති. **මනසිකරොතීති** පුට්ඨොපි නිබ්බානමෙව සන්ධාය පටික්ඛිපති. සඞ්ඛාරෙ සන්ධාය පටිජානාති. තතො සකවාදිනා ඨානාඨානාදිමනසිකාරො සඞ්ඛාරාරම්මණො, සුඤ්ඤතමනසිකාරො නිබ්බානාරම්මණොති ඉමං නයං ගහෙත්වා **ද්වින්නං ඵස්සානං ද්වින්නං චිත්තානං සමොධානං හොතීති** පුට්ඨො ලෙසොකාසං අලභන්තො පටික්ඛිපති. අනිමිත්ත අප්පණිහිතෙසුපි එසෙව නයො. සත්තනිමිත්තාභාවතො හි ඛන්ධා අනිමිත්තා, සඞ්ඛාරනිමිත්තාභාවතො නිබ්බානං. එකධම්මස්මිං[3] ආරොපෙත්වා ඨපෙතබ්බසඞ්ඛාතෙන ච පණිහිතබ්බට්ඨෙන[4] පණිහිතසඞ්ඛ්‍යං ගතෙන සත්තපණිධිනා ච අප්පණිහිතා ඛන්ධා. තණ්හාපණිධිනා තණ්හාය වා ආරම්මණභූතෙන සබ්බසඞ්ඛාරපණිධිනා අප්පණිහිතං නිබ්බානං. තස්මා ඉධාපි පටික්ඛෙපො ච පටිඤ්ඤා ච පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. තතො යථා සතිපට්ඨානාදයො ලොකුත්තරධම්මා අරියා චෙව සුඤ්ඤතාදිආරම්මණා ච, කිනෙන එවං ඨානාඨානඤාණන්ති? අනුලොම පටිලොමපුච්ඡා හොන්ති. තත්ථ සබ්බාපි පටිඤ්ඤා සබ්බෙ ච පටික්ඛෙපා පරවාදිස්සෙව. ඉමිනාවුපායෙන සෙසඤාණෙසුපි පුච්ඡාවිස්සජ්ජනං වෙදිතබ්බං. පාළියම්පන සෙසානි සඞ්ඛිපිත්වා අවසානෙ චුතූපපාතඤාණමෙව විභත්තං. තතො පරං සකසමයෙපි අරියන්ති සිද්ධෙන ආසවානං ඛයඤාණෙන සද්ධිං සංසන්දිත්වා සෙසඤාණානං අනුලොමතො ච පටිලොමතො ච අරියභාවපුච්ඡා හොන්ති, තා සබ්බා පරවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ච පටික්ඛෙපො ච සකවාදිස්ස. තෙ උත්තානත්ථා යෙව. පාළියම්පනෙත්ථ පඨමනවමානෙව[5] දස්සෙත්වා සත්තඤාණානි සඞ්ඛිත්තානීති.

අරියන්තිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

1. ම. යදිතං.
2. ස්‍යා. පරිකප්පිතබ්බෙන.
3. ස්‍යා. එකධම්මස්මිම්පි.
4. ම. පණිදහිතබ්බට්ඨෙන.
5. ස්‍යා. පඨමනයෙනෙව.

ඉදානි විමුත්තිකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං වීතරාගචිත්තානං විමුත්තිපයොජනං නාම නත්ථි, යථා පන මලිනං වත්ථං ධොවියමානං මලා විමුච්චති, එවං සරාගං චිත්තං රාගතො විමුච්චතීති ලද්ධි, **සෙය්‍යථාපි** එතරහි **අන්ධකානං**. තෙ සන්ධාය **සරාග**න්ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. තතො **රාගසහගත**න්ති ආදිනා නයෙන පුට්ඨො මග්ගක්ඛණෙ චිත්තං විමුච්චති නාම. තදා ච එවරූපං **චිත්තං** නත්ථීති පටික්ඛිපති. **සඵස්ස**න්ති ආදිනා නයෙන පුට්ඨොපි **යථා එසො** ච චිත්තඤ්ච උභො රාගතො විමුච්චන්ති, එවං රාගස්ස **විමුත්තිං** අපස්සමානො පටික්ඛිපති. සදොසාදීසුපි ඉමිනාවුපායෙන **අත්ථො** වෙදිතබ්බො.

විමුත්තිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි විමුච්චමානකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං ඣානෙන[1] **වික්ඛම්භන**විමුත්තියා විමුත්තං චිත්තං මග්ගක්ඛණෙ සමුච්ඡෙදවිමුත්තියා **විමුච්චමා**නං නාම හොතීති ලද්ධි, තෙ සන්ධාය **විමුත්තං විමුච්චමාන**න්ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. පුන **එකදෙස**න්ති පුච්ඡා සකවා-**දිස්ස.** තත්ථ **එකදෙස**න්ති භාවනපුංසකං. යථා විමුත්තං එකදෙසෙන වා **එකදෙ**සෙන වා අවිමුත්තං හොති, කිං එවං එකදෙසං විමුත්තං එක**දෙසං** අවිමුත්තන්ති පුච්ඡති. කිං කාරණා එවං පුච්ඡතීති? **විමුත්තං විමුච්ච මාන**න්ති විප්පකතභාවෙන වුත්තත්තා. යථා හි කරීයමානා කටාදයො[2] **විප්පක**තත්තා එකදෙසෙන කතා එකදෙසෙන අකතා හොන්ති, තථා **ඉදම්පි** එකදෙසං විමුත්තං එකදෙසං අවිමුත්තන්ති ආපජ්ජති. තතො **පරවාදී** කටාදීනං විය **චිත්තස්ස** එකදෙසාභාවා පඨමපඤ්හෙ පටික්ඛි**පිත්වා** දුතියෙ **විමුච්චමානස්ස** අපරිනිට්ඨිතවිමුත්තිතාය පටිජානාති. **ලොකියජ්ඣානක්ඛණං** වා සන්ධාය පටික්ඛිපති, න හි තං තදා සමුච්ඡෙද**විමුත්තියා** විමුච්චමානං. ලොකුත්තරජ්ඣානක්ඛණං සන්ධාය පටිජානාති, තඤ්හි තදා සමුච්ඡෙදවිමුත්තියා විමුත්තෙකදෙසෙන විමුච්චමානන්තිස්ස ලද්ධි. තතො සකවාදී යදි තෙ එකමෙව චිත්තං එකදෙසං විමුත්තං **එකදෙසං** අවිමුත්තං, එවං **සන්තෙ** යො එකදෙසෙනෙව[3] චිත්තෙන **සොතාපන්නො** හොති, සොපි තෙ එකදෙසං සොතාපන්නො, එක**දෙසං** න සොතාපන්නො ආපජ්ජතීති චොදනත්ථං **එකදෙසං සොතා පන්නොති** ආදිමාහ. ඉතරො තං විධානං අපස්සන්තො පටික්ඛිපති. **සෙසවාරෙසුපි** එසෙව නයො.

උප්පාදක්ඛණපඤ්හෙ යදි එකමෙව චිත්තං විමුත්තඤ්ච විමුච්ච මාන**ඤ්ච** එකස්මිං ඛණෙ විමුත්තං එකස්මිං විමුච්චමානං ආපජ්ජති, කිනෙත එවරූපං චිත්තන්ති අත්ථො. සුත්තසාධනෙ පඨමසුත්තං පරවාදිස්ස. තත්‍රාස්සායමධිප්පායො: **විමුච්චතීති** විප්පකතනිද්දෙසො.

1. සයා. ඤාණෙන. 2. සයා. කටාදයො. 3. සයා. එකෙනෙව.

තස්මායං තස්ස යොගිනො එවං ජානතො එවං පස්සතො එතෙහි ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චති, තං විමුච්චමානං නාම හොතීති. දුතිය සුත්තං සකවාදිස්ස. තත්‍රාස්සායමධිප්පායො: යදි තෙ විමුච්චතීති වචනතො විමුත්තං, විමුච්චමානං ඉධ විමුච්චතීති වචනාභාවතො විමුත්තමෙව සියා, න විමුච්චමානන්ති. ඉදානි යථා තෙ විප්පකත විමුත්තිතාය විමුච්චමානං, කිං එවං විප්පකතරාගාදිතාය රජ්ජමානාදීනිපි අත්ථීති චොදනත්ථං පුන **අත්ථි චිත්ත**න්ති ආදි ආරද්ධං. පරවාදිනාපි තථාරූපං චිත්තං අපස්සන්තෙන සබ්බං පටික්ඛිත්තං. අථ නං සකවාදී වෙයෙව කොටියො තතියා නත්ථීති අනුබොධෙන්තො **නනු රත්තඤ්චෙව අරත්තඤ්චා**ති ආදිමාහ. තස්සත්ථො: නනු භද්‍රමුඛ, රාග සම්පයුත්තං චිත්තං රත්තං විප්පයුත්තං අරත්තන්ති ද්වෙව කොටියො, රජ්ජමානං නාමාති තතියා කොටි නත්ථි. දුට්ඨාදීසුපි එසෙව නයො. අථ නං **ආමන්තා**ති පටිජානිත්වා ඨිතං[1] විමුත්තිපක්ඛෙපි[2] ද්වෙයෙව කොටියො දස්සෙතුං හඤ්චි **රත්තඤ්චෙවා**ති ආදිමාහ. තස්සත්ථො: යදි එතා ද්වෙ කොටියො සම්පටිච්ඡසි, අවිමුත්තඤ්චෙව විමුත්තඤ්චාති ඉමාපි සම්පටිච්ඡ. කිලෙසසම්පයුත්තඤ්හි චිත්තං අවිමුත්තං, විප්පයුත්තං විමුත්තං, විමුච්චමානං නාමාති පරමත්ථතො තතියා කොටි නත්ථීති.

විමුච්චමානකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි අට්ඨමකකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං අනුලොමගොත්‍රභු මග්ගක්ඛණෙ කිලෙසානං සමුදාචාරාභාවතො අට්ඨමකස්ස සොතා පත්තිමග්ගට්ඨපුග්ගලස්ස ච පරියුට්ඨානා පහීනාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි අන්ධකානඤ්චෙව සම්මිතියානඤ්ච. තෙසං අඤ්ඤතරං සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. මග්ගක්ඛණතො පට්ඨාය දිට්ඨියා අනුප්පත්තිං සන්ධාය පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. තතො යස්මා දිට්ඨි නාමෙසා සොතා පන්නස්සෙව පහීනා, න මග්ගට්ඨස්ස, තස්මා **අට්ඨමකො පුග්ගලො සොතාපන්නො**ති අනුයොගො සකවාදිස්ස. විචිකිච්ඡාපඤ්හෙපි එසෙව නයො. අනුසයපඤ්හෙ පරියුට්ඨානතො අඤ්ඤො අනුසයොති තෙසං ලද්ධි. තස්මා **න හෙව**න්ති පටික්ඛිත්තං. සීලබ්බතපරාමාසපඤ්හෙපි[3] සීලබ්බතපරාමාසපරියුට්ඨානන්ති වොහාරං න පස්සති, තස්මා පටික්ඛි පති. පරියුට්ඨානමෙවස්ස පහීනන්ති ලද්ධි. **මග්ගො භාවිතො**ති පඤ්හෙ තස්මිං ඛණෙ භාවෙති, න භාවිතො, තස්මා පටික්ඛිපති. **අමග්ගෙනා**ති ආදි අනුයොගො පඨමමග්ගෙනෙව පහානභාවං[4] සන්ධාය පටික්ඛිපති. යදි හි අමග්ගෙන පහීයෙථ, ගොත්‍රභුපුග්ගලාදීනම්පි[5] පහීයෙථාති ආපජ්ජනතො **උප්පජ්ජිස්සතී**ති පුච්ඡා පරවාදිස්ස. විස්සජ්ජනං සකවාදිස්ස. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

අට්ඨමකකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

---

1. සයා. පටිජානිත්වා
2. සයා. චිත්තවිමුත්තිපක්ඛෙපි,
3. සයා. සීලබ්බතපරාමාසපඤ්හෙ.
4. සයා. පහීනභාවං.
5. ම. ගොත්‍රභු-පුග්ගලානම්පි.

ඉදානි අට්ඨමකස්ස ඉන්ද්‍රියකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං **අට්ඨමකො** පුග්ගලො[1] මග්ගක්ඛණෙ ඉන්ද්‍රියානි පටිලභති නාම, නො ච ස්ස පටිලද්ධානි හොන්තීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය **නත්ථි සද්ධින්ද්‍රිය**න්ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **නත්ථි සද්ධා**ති පුට්ඨො පන සද්ධින්ද්‍රියතො සද්ධාය නානත්තං සල්ලක්ඛෙත්වා පටික්ඛිපති. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. යථා පන යස්ස අත්ථි මනො, තස්ස මනින්ද්‍රියම්පි අත්ථි, එවං යස්ස සද්ධාදයො අත්ථි, තස්ස අත්ථි සද්ධින්ද්‍රියාදීනිපීති දීපනත්ථං **අත්ථි මනො අත්ථි මනින්ද්‍රිය**න්ති[2] ආදි ආරද්ධං. තං සබ්බං උත්තානත්ථමෙව සද්ධිං සුත්තසාධනෙනාති.

අට්ඨමකස්සඉන්ද්‍රියකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

———

ඉදානි දිබ්බචක්ඛුකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං චතුත්ථජ්ඣාන ධම්මූපත්ථද්ධං මංසචක්ඛුමෙව දිබ්බචක්ඛු නාම හොතීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි අන්ධකානඤ්චෙව සම්මිතියානඤ්ච. තෙ සන්ධාය **මංසචක්ඛු**න්ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. පුන **මංසචක්ඛු දිබ්බචක්ඛු දිබ්බචක්ඛු මංසචක්ඛූ**ති පුට්ඨො තම්මත්තමෙව තං න හොතීති පටික්ඛිපති. **යාදිස**න්ති ආදි පුච්ඡාසුපි උභින්නං එකසභාවාභාවෙනෙව පටික්ඛිපති. **විසයො**ති ආදීසු උභින්නම්පි රූපායතනමෙව විසයො. මංසචක්ඛු පන ආපාතගතමෙව[3] පස්සති. ඉතරං අනාපාතගතං[4] තිරොපබ්බතාදිගතම්පි. **දිබ්බ**චක්ඛුස්ස ච අතිසුඛුමම්පි රූපං ගොචරො, න තාදිසං ඉතරස්සාති එව මෙතෙසං ආනුභාවගොචරා අසදිසා. **උපාදින්නං හුත්වා අනුපාදින්නං හොතී**ති පුට්ඨො යස්මා මංසචක්ඛු උපාදින්නං, දිබ්බචක්ඛු අනුපාදින්නං, න ච මංසචක්ඛුමෙව දිබ්බචක්ඛූති ඉච්ඡති, තස්මා පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො "යස්මා මංසචක්ඛුස්ස උප්පාදෙ මග්ගො දිබ්බස්ස චක්ඛුනො"ති වචනං නිස්සාය මංසචක්ඛුපච්චයා දිබ්බචක්ඛු උප්පජ්ජති, තඤ්ච රූපාවචරිකානං චතුන්නං මහාභූතානං පසාදොති ඉච්ඡති, තස්මා පටිජානාති, **කාමාවචරං හුත්වා**ති පුට්ඨොපි යස්මා න මංසචක්ඛුමෙව දිබ්බචක්ඛුං[5] ඉච්ඡති, තස්මා පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො රූපාවචරජ්ඣානපච්චයෙන උප්පන්නත්තා රූපාවචරං නාම ජාතන්ති පටිජානාති. **රූපාවචරං හුත්වා අරූපාවචර**න්ති පුට්ඨොපි තතො පරං භාවනාය අරූපාවචරක්ඛණෙ රූපාවචරචිත්තස්ස අභාවා පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො අරූපාවචරිකානං චතුන්නං මහාභූතානං පසාදො හුත්වා උප්පජ්ජතීති ලද්ධියා පටිජානාති. අපරියාපන්නභාවං පනස්ස න ඉච්ඡති, තස්මා පටික්ඛිපතියෙව. **දිබ්බචක්ඛුං ධම්මූපත්ථද්ධ**න්ති කාමාවචරධම්මෙන උපත්ථම්භිතං හුත්වා. පුන **ධම්මූපත්ථද්ධ**න්ති ලොකුත්තරධම්මෙන උපත්ථද්ධං. **ද්වෙව චක්ඛූනී**ති පුට්ඨො කිඤ්චාපි

1. මු. අට්ඨමකො.
2. සගා. අත්ථි සද්ධා අත්ථි සද්ධින්ද්‍රියන්ති'
3. සගා. ආපාථගතමෙව.
4. සගා, ස්‍යා. මු. ආනාපාථගතං
5. සගා. දිබ්බචක්ඛුන්ති.

දිබ්බචක්ඛුනො ධම්මූපත්ථද්ධස්ස පඤ්ඤාචක්ඛුභාවං න ඉච්ඡති, පඤ්ඤාචක්ඛුස්ස පන අත්ථිතාය පටික්ඛිපති. පුන පුට්ඨො මංසචක්ඛු ධම්මූපත්ථද්ධං දිබ්බචක්ඛු හොතීති ලද්ධිවසෙන පටිජානාති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

දිබ්බචක්ඛුකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි දිබ්බසොතකථා නාම හොති. තත්ථ **එකංසෙව සොත**න්ති පුට්ඨො ද්වින්නං අත්ථිතාය පටික්ඛිපති. පුන පුට්ඨො යස්මා තදෙව ධම්මූපත්ථද්ධං දිබ්බසොතං නාම හොති, තස්මා පටිජානාති. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙවාති.

දිබ්බසොතකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි යථාකම්මූපගඤාණකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං "ඉති දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන-පෙ-යථාකම්මූපගෙ සත්තෙ පජානාතී"ති සුත්තං අයොනිසො ගහෙත්වා යථාකම්මූපගඤාණමෙව දිබ්බචක්ඛුන්ති ලද්ධි, තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. පුන **යථාකම්මූපගතඤ්ච මනසිකරොතී**ති පුට්ඨො එකචිත්තස්ස ආරම්මණද්වයාභාවා පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො නානාචිත්තවසෙන පටිජානාති. පුන ලෙසොකාසං අදත්වා **ද්වින්නං ඵස්සාන**න්ති පුට්ඨො පටික්ඛිපති. ඉති යථා ඉමිනා යථාකම්මූපගතපදෙන එවමෙව **ඉමෙ වත භොන්තො සත්තා**ති ආදිපදෙහිපි සද්ධිං යොජනාසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. **ආයස්මා සාරිපුත්තො යථාකම්මූපගතං ඤාණං ජානාතී**ති ඉදං සකවාදී යස්මා ථෙරො අප්පිච්ඡතාය අභිඤ්ඤාඤාණානි න වළඤ්ජෙතීති එතාවෙව න ජානන්ති, තානි පනස්ස නෙව අත්ථීති මඤ්ඤන්ති, තස්මා තං දිබ්බචක්ඛුනො අලාභී ථෙරොති මඤ්ඤමානං පුච්ඡති. තෙනෙව කාරණෙන **අත්ථායස්මතො සාරිපුත්තස්ස දිබ්බචක්ඛූ**ති පරතො පුට්ඨො පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො යංකිඤ්චි සාවකෙන පත්තබ්බං, සබ්බං තං ථෙරෙන අනුප්පත්තන්ති පටිජානාති. ඉදානිස්ස විකෙඛපං කරොන්තො සකවාදී **නනු ආයස්මා සාරිපුත්තො**ති ආදිමාහ. ඉමඤ්හි ගාථං ථෙරො වළඤ්ජනපණිධියා එව අභාවෙන ආහ, න අභිඤ්ඤාඤාණස්ස අභාවෙන. පරවාදී පන අභාවෙනෙවාති අත්ථං සල්ලක්ඛෙති, තස්මා තස්සා ලද්ධියා ථෙරස්ස යථාකම්මූපගඤාණමෙව අත්ථි, නො දිබ්බචක්ඛු තෙන වුත්තං **තෙනාහ න වත්තබ්බං යථාකම්මූපගතඤාණං දිබ්බචක්ඛූ**ති.

යථාකම්මූපගතඤාණකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි සංවරකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං තාවතිංසෙ දෙවෙ උපාදාය තදුත්තරිදෙවෙසු යස්මා තෙ පඤ්චවෙරානි න සමාචරන්ති තස්මා සංවරො අත්ථීති ලද්ධි. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. වෙරසමුදාචාරං අපස්සතො පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. තතො යස්මා සංවරො නාම සංවරිතබ්බෙ අසංවරෙ සති හොති, තස්මා අසංවරපුච්ඡා සකවාදිස්ස. දෙවෙසු පාණාතිපාතාදීනං අභාවෙන පටික්ඛෙපො ඉතරස්ස. **අත්ථි මනුස්සෙසූ**ති ආදි සංවරෙ සති අසංවරස්ස අසංවරෙ ච සති සංවරස්ස පවත්තිදස්සනත්ථං වුත්තං. **පාණාතිපාතා වෙරමණී**ති ආදිපඤ්හෙසු පාණාතිපාතාදීනං අසමාචරණවසෙන පටිඤ්ඤා, පාණාතිපාතාදීනං නත්ථිතාය පටික්ඛෙපො වෙදිතබ්බො. පටිලොමපඤ්හා උත්තානත්ථායෙව. අවසානෙ **නත්ථි දෙවෙසු සංවරො**ති පඤ්හෙ පාණාතිපාතාදීනි කත්වා පුන තතො සංවරාභාවං සන්ධාය පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. තතො ඡලවසෙන **යදි සංවරො නත්ථි සබ්බෙ දෙවා පාණාතිපාතිනො**ති ආදි පුච්ඡා පරවාදිස්ස. දෙවානං වෙරසමුදාචාරස්ස අභාවෙන පටික්ඛෙපො සකවාදිස්ස. **න හෙව**න්ති වචනමත්තං ගහෙත්වා ලද්ධිපතිට්ඨාපනං පරවාදිස්ස. එවං පතිට්ඨිතා පන ලද්ධි අප්පතිට්ඨිතාව හොතීති.

සංවරකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි අසඤ්ඤකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං "සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණ"න්ති වචනතො විනා විඤ්ඤාණෙන පටිසන්ධි නාම නත්ථි, "සඤ්ඤුප්පාදා ච පන තෙ දෙවා තම්හා කායා චවන්තී"ති[1] වචනතො අසඤ්ඤසත්තානම්පි චුතිපටිසන්ධික්ඛණෙ සඤ්ඤා අත්ථීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. තතො නං සකවාදී කිනෙත තං ඨානං සඤ්ඤාභවොති ආදීහි චොදෙතුං **සඤ්ඤාභවො සඤ්ඤාගතීති** ආදිමාහ. තං සබ්බං තතො පරඤ්ච පාළිනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

අසඤ්ඤකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං "නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන"න්ති වචනතො න වත්තබ්බං තස්මිං භවෙ සඤ්ඤා අත්ථීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ සබ්බං පාළිනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

තතියො වග්ගො
නිට්ඨිතො.

---

1. ස්‍යා. පවත්තන්තීති,

ඉදානි ගිහිස්ස අරහාතිකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං යසකුලපුත්තාදීනං ගිහිබ්‍යඤ්ජනෙ ඨිතානං අරහත්තප්පත්තිං දිස්වා ගිහි අස්ස අරහාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තරාපථකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. තත්ථ **ගිහිස්සා**ති යො ගිහිසංයොජනසම්පයුත්තාය ගිහි, සො අරහං අස්සාති අත්ථො. පරවාදී පන අධිප්පායං අසල්ලක්ඛෙත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනමත්තමෙව පස්සන්තො පටිජානාති. **ඉදානිස්ස** ගිහි නාම ගිහිසංයොජනෙන හොති, න බ්‍යඤ්ජනමත්තෙන. යථාහ භගවා:

"අලඞ්කතො චෙපි සමං චරෙය්‍ය
සන්තො දන්තො නියතො බ්‍රහ්මචාරී,
සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං
සො බ්‍රාහ්මණො සො සමණො ස භික්ඛූ"ති.

ඉමං නයං දස්සෙතුං **අත්ථි අරහතො**ති ආදි ආරද්ධං. තං සබ්බං උත්තානත්ථමෙවාති.

ගිහිස්සඅරහාතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි උපපත්තිකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං "ඔපපාතිකො[1] හොති තත්ථ පරිනිබ්බායී"ති ආදිවචනානි අයොනිසො ගහෙත්වා සුද්ධාවාසෙසු උපපත්තියා[2] අරහාති ලද්ධි, යෙසං[3] "උපහච්ච පරිනිබ්බායී"ති පදං පරිවත්තෙත්වා "උපපජ්ජ පරිනිබ්බායී"ති පරියාපුණන්තානං සහ උපපත්තියා අරහා හොතීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි උත්තරාපථකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. තත්ථ යස්මා උපපත්ති-චිත්තං නාම ලොකියං, තෙන සොතාපන්නාදයොපි න හොන්ති, පගෙව අරහා, තස්මාස්ස ඉමං නයං දස්සෙතුං **සහ උපපත්තියා සොතාපන්නො**ති ආදි ආරද්ධං. **සාරිපුත්තො**ති ආදි ඉමෙසු මහාථෙරෙසු කො එකොපි සහ උපපත්තියා අරහා නාමාති චොදනත්ථං වුත්තං. **උපපත්තෙ සියෙනා**ති පටිසන්ධිචිත්තෙන. තඤ්හි උපපත්තිං එසති ගවෙසති තස්මා උපපත්තෙ සියන්ති වුච්චති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති

උපපත්තිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි අනාසවකථා නාම හොති. තත්ථ යෙ ධම්මා අනාසවස්ස අරහතො සබ්බෙ තෙ අනාසවාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි උත්තරාපථකානං. තෙ සන්ධාය **අරහතො**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං අනාසවා නාම මග්ගාදයො, කිං තස්ස තෙයෙව උප්පජ්ජන්තීති චොදනත්ථං **මග්ගො ඵල**න්ති ආදි ආරද්ධං. **චක්ඛුං අනාසව**න්ති පුට්ඨො තස්ස සාසවත්තා පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො අනාසවස්සෙතන්ති පටිජානාති. චීවරපඤ්හෙ එකොව ධම්මො

---

1. ස්‍යා. උපපාතිකො 2. ස්‍යා. උපපන්නො සහ උපපත්තිං 3. ස්‍යා. යෙසං වං

අනාසවො සාසවො ච හොතීති ලක්ඛණවිරොධභයා[1] පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො අනාසවස්ස[2] හුත්වා සාසවස්ස හොතීති පටිජානාති. **තඤ්ඤෙව අනාසව**න්ති පඤ්හද්වයෙපි එසෙව නයො. සකවාදී පන **තඤ්ඤෙවා**ති අනුඤ්ඤාතත්තා **මග්ගො අනාසවො හුත්වා**ති ආදීහි චොදෙති. ඉමිනා උපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බොති.

අනාසවකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි සමන්නාගතකථා නාම හොති. තත්ථ ද්වෙ සමන්නාගමා, පච්චුප්පන්නක්ඛණෙ සමඞ්ගීභාවසමන්නාගමො ච, රූපාවචරාදීසු අඤ්ඤතරභූමිප්පත්තිතො පටිලාභසමන්නාගමො ච. සො යාව අධිගතවිසෙසා න පරිහායති තාවදෙව ලබ්භති. යෙසං පන ඨපෙත්වා ඉමෙ ද්වෙ සමන්නාගමෙ අඤ්ඤො උප්පත්තිධම්මවසෙන එකො සමන්නාගමො නාම හොතීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි උත්තරාපථකානං. තෙසං පත්තිධම්මො නාම කොචි නත්ථීති අනුබොධනත්ථං **අරහා චතූහි ඵලෙහි සමන්නාගතො**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පත්තිං සන්ධාය පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථස්ස යදි තෙ අරහා චතූහි ඛන්ධෙහි විය චතූහි ඵලෙහි සමන්නාගතො, එවං සන්තෙ යෙ චතූසු ඵලෙසු චත්තාරො ඵස්සාදයො තෙහි තෙ අරහතො සමන්නාගතත්තා පාපුණාතීති චොදනත්ථං **අරහා චතූහි ඵස්සෙහී**ති[3] ආදි ආරද්ධං. තං සබ්බං පරවාදිනා එකක්ඛණෙ චතුන්නං ඵස්සාදීනං අභාවා පටික්ඛිත්තං. අනාගාමිපඤ්හාදීසුපි[4] එසෙව නයො. **සොතාපත්තිඵලං වීතිවත්තො**ති න පඨමජ්ඣානං විය දුතියජ්ඣානලාභී පුන අනුප්පත්තියා පන වීතිවත්තොති පුච්ඡති. **සොතාපත්තිමග්ග**න්ති ආදි යං වීතිවත්තො තෙනස්ස පුන සමන්නාගමං දස්සෙතුං ආරද්ධං. **තෙහි ච අපරිහීනො**ති පඤ්හෙ යස්මා යථා පච්චනීකසමුදාචාරෙන ලොකියජ්ඣානධම්මා පරිහායන්ති, න එවං ලොකුත්තරා, මග්ගෙන හි යෙ කිලෙසා පහීයන්ති ඵලෙන ච පටිප්පස්සම්භන්ති, තෙ තථා පහීනාව තථා පටිප්පස්සද්ධායෙව ච හොන්ති, තස්මා සකවාදිනා **ආමන්තා**ති පටිඤ්ඤාතං. ස්වායමත්ථො පරතො **අරහතා චත්තාරො මග්ගා පටිලද්ධා**ති ආදීසු පකාසිතොයෙව. සෙසං උත්තානත්ථමෙවාති.

සමන්නාගතකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

අරහා ඡහි උපෙක්ඛාහීති කථායපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. අරහා හි ඡසු ද්වාරෙසු උපෙක්ඛානං උප්පත්තිභබ්බතාය තාහි සමන්නාගතොති වුච්චති, න එකක්ඛණෙ සබ්බාසං උප්පත්තිභාවෙනාති.

උපෙක්ඛාසමන්නාගතකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

1. සයා., තස්සලක්ඛණවිරොධභයා
2. ම. අනාසවස්සෙව.
3. ම. ඵලෙහීති.
4. සයා. පඤ්හාසුපි.

ඉදානි බොධියා බුද්ධොතිකථා නාම හොති. තත්ථ **බොධීති** චතුමග්ගඤාණස්සාපි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්සාපි අධිවචනං. තස්මා යෙසං යථා ඔදාතෙන වණ්ණෙන ඔදාතො, සාමෙන වණ්ණෙන සාමො, එවං බොධියා බුද්ධොති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි උත්තරාපථකානංයෙව. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා ච අනුයොගො ච සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ච පටික්ඛෙපො ච ඉතරස්ස. **අතීතායාති** පඤ්හෙ තස්මිං ඛණෙ අභාවතො පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො පටිලාභං සන්ධාය පටිජානාති. පුන කිච්චවසෙන පුට්ඨො කිච්චාභාවතො පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො යං තෙන තාය කරණීයං කතං, තත්ථ සම්මොහාභාවං පටිජානාති. ලෙසොකාසං පන අදත්වා **දුක්ඛං පරිජානාතීති** ආදිනා නයෙන පුට්ඨො තස්ස කිච්චස්ස අභාවා පටික්ඛිපති. අනාගතපඤ්හෙ තස්මිං ඛණෙ මග්ගඤාණස්ස අභාවා පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො "අගමා රාජගහං බුද්ධො"ති අනාගතාය බොධියා බුද්ධභාවං[1] මඤ්ඤමානො පටිජානාති. **බොධිකරණීයං කරොතීති** පුට්ඨො තස්මිං ඛණෙ කිච්චාභාවෙන පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො යදි න කරෙය්‍ය, බුද්ධොති න වුච්චෙය්‍ය යස්මා අවස්සං කරිස්සති, තස්මා කරොතියෙව නාමාති පටිජානාති. පුන ලෙසොකාසං අදත්වා පුට්ඨො පටික්ඛිපති. පච්චුප්පන්නපඤ්හො සද්ධිං සංසන්දනාය උත්තානත්ථොව. තිස්සො බොධියො එකතො කත්වා පුට්ඨො සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං සන්ධාය තීහිපි බුද්ධොති වත්තබ්බභාවතො පටිජානාති. පුන **තීහීති** පුට්ඨො සබ්බාසං එකක්ඛණෙ අභාවා පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො අතීතානාගතපච්චුප්පන්නස්ස සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස වසෙන පටිජානාති. පුන ලෙසොකාසං අදත්වා **සතතං සමිතන්ති** පුට්ඨො පටික්ඛිපති. **න වත්තබ්බං බොධියාති** පුච්ඡා පරවාදිස්ස. බොධියා අභාවක්ඛණෙ අබුද්ධභාවාපත්තිතො පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. **නනු බොධිපටිලාභාති** පඤ්හෙ යස්මිං සන්තානෙ බොධිසඞ්ඛාතං මග්ගඤාණං උප්පන්නං, තත්ථ බුද්ධොති සම්මුතිසබ්භාවතො පටිඤ්ඤා තස්සෙව. තස්ස අධිප්පායං අජානිත්වා හඤ්චීති ලද්ධිට්ඨපනා පරවාදිස්ස. ඉදානිස්ස අසල්ලක්ඛණං පාකටං කාතුං **බොධිපටිලාභා බුද්ධොති බොධියා බුද්ධොති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. තස්සත්ථො: කිං තෙන යස්මා බොධිපටිලාභා බුද්ධො, තස්මා බොධියා බුද්ධොති? ඉතරො බොධිපටිලාභො නාම බොධියා උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධායපි සන්තානෙ උප්පන්නභාවොයෙව, බොධි නාම මග්ගක්ඛණෙ ඤාණන්ති ඉමං විභාගං අසල්ලක්ඛෙන්තොව පුන පටිජානාති. තතො සකවාදිනා **බොධිපටිලාභා[2] බොධීති** පුට්ඨො වචනොකාසං අලභන්තො පටික්ඛිපතීති.

බොධියා බුද්ධොතිකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉති ඉමා තිස්සොපි කථා උත්තරාපථකානංයෙව.

---

1. ම. බොධිභාවං. 2. ම. බොධිපටිලාභො.

ඉදානි ලක්ඛණකථා නාම හොති. තත්ථ “යෙහි සමන්නාගතස්ස මහාපුරිසස්ස ද්වෙව ගතියො භවන්ති”ති ඉමං සුත්තං අයොනිසො ගහෙත්වා ලක්ඛණසමන්නාගතො බොධිසත්තොව හොතීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි උත්තරාපථකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **චක්කවත්තිසත්තොති** පඤ්හෙසු යස්මා චක්කවත්තිසත්තා බොධිසත්තාපි අත්ථි, අබොධිසත්තාපි[1] තස්මා අබොධිසත්තං සන්ධාය පටික්ඛිපති. බොධිසත්තං සන්ධාය පටිජානාති. **ද්වත්තිංසිමානීති** සුත්තං බොධිසත්තමෙව සන්ධාය වුත්තං. සො හි පච්ඡිමෙ භවෙ බුද්ධො හොති, ඉතරෙසු චක්කවත්ති. තස්මා ආහතම්පි[2] අනාහතසදිසමෙවාති.

ලක්ඛණකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි නියාමොක්කන්තිකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං ඝටීකාරසුත්තෙන ජොතිපාලස්ස පබ්බජ්ජං සන්ධාය බොධිසත්තො කස්සපභගවතො පාවචනෙ ඔක්කන්තනියාමො චරිතබ්‍රහ්මචරියොති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය **බොධිසත්තොති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. ලද්ධියං ඨත්වා පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. තතො යස්මා නියාමොති වා බ්‍රහ්මචරියන්ති වා අරියමග්ගස්ස නාමං, බොධිසත්තානඤ්ච ඨපෙත්වා පරමීඤාණං[3] අඤ්ඤා නියාමොක්කන්ති නාම නත්ථි, යදි භවෙය්‍ය, බොධිසත්තො සොතාපන්නො සාවකො භවෙය්‍ය, න චෙතමෙවං, කෙවලඤ්හි නං බුද්ධා අත්තනො ඤාණබලෙ ඨත්වා අයං බුද්ධො භවිස්සතීති බ්‍යාකරොන්ති, තස්මා පුන **බොධිසත්තොති** අනුයොගො සකවාදිස්ස. පච්ඡිමභවං සන්ධාය පටික්ඛෙපො ඉතරස්ස. දුතියපඤ්හෙ ජොතිපාලකාලං සන්ධාය පටිඤ්ඤා තස්සෙව. **සාවකො හුත්වාති** ආදීසුපි එසෙව නයො. **අනුස්සවිකොති**[4] අනුස්සවෙන පටිවිද්ධධම්මො. පච්ඡිම භවං සන්ධාය පටික්ඛිපිත්වා ජොතිපාලකාලෙ අනුස්සවං සන්ධාය පටිජානාති. **අඤ්ඤං සත්ථාරන්ති** ආළාරඤ්ච රාමපුත්තඤ්ච සන්ධාය වුත්තං. **ආයස්මා ආනන්දොති** ආදි ඔක්කන්තනියාමාව සාවකා හොන්ති, න ඉතරෙ ඔක්කන්තනියාමා එවරූපා හොන්තීති දස්සෙතුං වුත්තං. **සාවකො ජාතිං වීතිවත්තොති** යාය ජාතියා සාවකො, තං වීතිවත්තො අඤ්ඤස්මිං භවෙ අසාවකො හොතීති පුච්ඡති. ඉතරො සොතාපන්නාදීනං සොතාපන්නාදිසාවකභාවතො පටික්ඛිපති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

නියාමොක්කන්තිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

1. ම. චක්කවත්තිසත්තාපි ච බොධිසත්තාපි.
2. සයා. ආගතම්පි.
3. සයා. පාරමිපූරණං.
4. පා. අනුස්සවියො.

ඉදානි අපරාපි සමන්නාගතකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං චතුත්ථමග්ගට්ඨො පුග්ගලො පත්තිධම්මවසෙන තීහි ඵලෙහි සමන්නාගතොති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා චතූහි ඵලෙහි සමන්නාගතකථාය වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

අපරාපි සමන්නාගතකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි සංයොජනප්පහානකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං නිප්පරියායෙනෙව සබ්බසංයොජනප්පහානං අරහත්තන්ති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. පුන **සබ්බෙ සංයොජනා**ති පුට්ඨො හෙට්ඨා වුත්තමග්ගත්තයෙන පහීනෙ[1] සන්ධාය පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො තෙන මග්ගෙන අප්පහීනස්ස අභාවා පටිජානාති. සක්කායදිට්ඨිආදිසුපි පඨමමග්ගෙන පහීනභාවං සන්ධාය පටික්ඛිපති. චතුත්ථමග්ගෙන අනවසෙසප්පහානං සන්ධාය පටිජානාති. එසෙව නයො සබ්බත්ථාති.

සංයොජනප්පහානකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

චතුත්ථො වග්ගො
නිට්ඨිතො.

ඉදානි විමුත්තිකථා නාම හොති. තත්ථ විපස්සනා, මග්ගො, ඵලං, පච්චවෙක්ඛණන්ති චතුන්නං ඤාණානං විමුත්තිඤාණන්ති නාමං. තෙසු විපස්සනාඤාණං නිච්චනිමිත්තාදීහි[2] විමුත්තත්තා තදඞ්ගවිමුත්තිභාවෙන වා විමුත්තත්තා විමුත්තිඤාණං. මග්ගො සමුච්ඡෙදවිමුත්ති. ඵලං පටිප්පස්සද්ධිවිමුත්ති. පච්චවෙක්ඛණඤාණං පන විමුත්තිං ජානාතීති විමුත්තිඤාණං. එවං චතුබ්බිධෙ විමුත්තිඤාණෙ නිප්පරියායෙන ඵලඤාණමෙව විමුත්ති. සෙසානි විමුත්තානීති වා අවිමුත්තානීති වා න වත්තබ්බානි. තස්මා ඉදං නාම විමුත්තිඤාණං විමුත්තන්ති අවත්වා අවිසෙසෙනෙව විමුත්තිඤාණං විමුත්තන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. පුන **සංකිඤ්චී**ති පුට්ඨො පච්චවෙක්ඛණාදීනි සන්ධාය පටික්ඛිපති. **පටිපන්නස්සා**ති පුට්ඨො මග්ගඤාණස්ස අනාසවතං සන්ධාය පටිජානාති. යස්මා පන තං සොතාපන්නස්ස ඵලෙ ඨිතස්ස ඤාණං න හොති, තස්මා විමුත්තං නාම න හොතීති චොදනත්ථං පුන සකවාදී **සොතාපන්නස්සා**ති ආදිමාහ. ඉමිනා උපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

විමුත්තිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

1. ස්‍යා. පහීනං. 2. ස්‍යා. නිමිත්තාරම්මණාදීහි වා.

ඉදානි අසෙක්ඛකථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා ආනන්දත්ථෙරාදයො සෙක්ඛා "උළාරො භගවා"ති ආදිනා නයෙන අසෙක්ඛෙ ජානන්ති, තස්මා සෙක්ඛස්ස අසෙක්ඛඤාණං අත්ථීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තරාපථකානං, තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **ජානාති පස්සතීති** ඉදං අත්තනා අධිගතස්ස ජානනවසෙන වුත්තං. **ගොත්‍රභුනොති** ආදි හෙට්ඨිමාය භූමියං ඨිතස්ස උපරූපරිඤාණස්ස අභාවදස්සනත්ථං වුත්තං. **නනු ආයස්මා ආනන්දො සෙක්ඛො උළාරො භගවාති ජානාතීති** පරවාදී අසෙක්ඛෙ භගවති[1] පවත්තත්තා තං අසෙක්ඛඤාණන්ති ඉච්ඡති, න පනෙතං අසෙක්ඛං, තස්මා එවං පතිට්ඨාපිතාපි ලද්ධි අප්පතිට්ඨාපිතාව හොතීති.

අසෙක්ඛඤාණකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි විපරීතකථා නාම හොති. තත්ථ ය්වායං පථවීකසිණෙ **පථවීසඤ්ඤී සමාපජ්ජති**, තස්ස තං ඤාණං විපරීතඤාණන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං, තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. පථවිං නිස්සාය උප්පන්නනිමිත්තස්මිං න පථවීයෙව[2] තත්‍ර වායං පථවීසඤ්ඤී,[3] තස්මා විපරීතඤාණන්ති අයමෙතස්ස අධිප්පායො. තතො සකවාදී ලක්ඛණපථවීපි සසම්භාරපථවීපි නිමිත්තපථවීපි පථවීදෙවතාපි සබ්බා පථවීයෙව. තාසු පථවීති ඤාණං විපරීතං න හොති, අනිච්චෙ නිච්චන්ති ආදි විපරියෙසො පන විපරීතඤාණං නාම. කිනෙතා ඉදං එතෙසු අඤ්ඤතරන්ති චොදෙතුං **අනිච්චෙ නිච්චන්ති** ආදිමාහ. ඉතරො විපල්ලාසලක්ඛණාභාවං සන්ධාය පටික්ඛිපති. පථවීනිමිත්තං සන්ධාය පටිජානාති. **කුසලන්ති** සෙක්ඛපුථුජ්ජනානං ඤාණං සන්ධාය වුත්තං. **අත්ථි අරහතොති** පඤ්හෙසුපි විපල්ලාසලක්ඛණාභාවෙන පටික්ඛිපති. පථවීනිමිත්තං සන්ධාය පටිජානාති. **සබ්බෙව පථවී හොතීති**[4] සබ්බන්තං පථවීකසිණං ලක්ඛණපථවීයෙව හොතීති පුච්ඡති. සකවාදී තථා අභාවතො පටික්ඛිපති. **නනු පථවී අත්ථි අත්ථි ච කොචි පථවිං පථවිතො සමාපජ්ජතීති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. තස්සත්ථො: නනු නිමිත්තපථවී අත්ථි අත්ථි ච කොචි පථවිං පථවිතොයෙව සමාපජ්ජති, න ආපතො වා තෙජතො වාති. **පථවී අත්ථීති** ආදි යදි යං යථා අත්ථි, තං තථා සමාපජ්ජන්තස්ස ඤාණං විපරීතං හොති, **නිබ්බානං අත්ථි**, තම්පි සමාපජ්ජන්තස්ස සබ්බවිපරියෙසසමුග්ඝාතනං මග්ගඤාණම්පි තෙ විපරීතං හොතීති[5] දස්සනත්ථං වුත්තන්ති.

විපරීතකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

---

1. ස්‍යා. අසෙක්ඛො භගවාති. 3. ස්‍යා. පථවීසඤ්ඤීසමාපජ්ජති.
2. ස්‍යා. නපථවීයංයෙව. 4. පා. සබ්බෙවපථවීති. 5. ම. &. ස්‍යා. නහොතීති.

ඉදානි නියාමකථා නාම හොති, තත්ථ යො පුග්ගලො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමිස්සති තං භබ්බො එස ධම්මං අභිසමෙතුන්ති යස්මා භගවා ජානාති, තස්මා අනියතස්ස පුථුජ්ජනස්සෙව සතො පුග්ගලස්ස නියාමගමනාය ඤාණං අත්ථීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි උත්තරාපථකානං. තෙ සන්ධාය **අනියතස්සා**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. තත්ථ **නියාමගමනායා**ති නියාමො වුච්චති මග්ගො, මග්ගගමනාය මග්ගොක්කමනායාති අත්ථො. යං පනස්ස ඤාණං දිස්වා භගවා භබ්බො අයන්ති ජානාති, තං සන්ධාය පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. අථස්ස සකවාදී අයුත්තවාදීති[1] දීපෙතුං **නියතස්සා**ති විපරීතානුයොගමාහ. තත්ථ පඨමපඤ්හෙ මග්ගෙන නියතස්ස අනියාමගමනාය ඤාණං නාම නත්ථීති පටික්ඛිපති. දුතියෙ නත්ථිභාවෙන පටිජානාති. තතියෙ අනියතස්ස නත්ථීති පුට්ඨත්තා ලද්ධිවිරොධෙන පටික්ඛිපති. පුන පඨමපඤ්හමෙව චතුත්ථං කත්වා නියතස්ස නියාමගමනාදිවසෙන තයො පඤ්හා කතා. තෙසු පඨමෙ යස්මා ආදිමග්ගෙන නියතස්ස පුන තදත්ථාය ඤාණං නත්ථි, තස්මා පටික්ඛිපති. දුතියෙ නත්ථිභාවෙනෙව පටිජානාති. තතියෙ ලද්ධිවිරොධෙනෙව පටික්ඛිපති. පුන පඨමපඤ්හං අට්ඨමං කත්වා අනියතස්ස අනියාමගමනාදිවසෙන තයො පඤ්හා කතා. තෙසං අත්ථො වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. පුන පඨමපඤ්හමෙව ද්වාදසමං කත්වා තම්මූලකා **අත්ථි නියාමො**ති ආදයො පඤ්හා[2] කතා. තත්ථ යස්මා නියාමගමනාය ඤාණං නාම මග්ගඤාණමෙව හොති, තස්මා තං සන්ධාය **අත්ථි නියාමො**ති වුත්තං. ඉතරෙ පන **නියාමො**ති වුත්තෙ පටික්ඛිපති, **ඤාණ**න්ති වුත්තෙ පටිජානාති. සතිපට්ඨානාදීසුපි එසෙව නයො. පච්චනීකං උත්තානත්ථමෙව. **ගොත්‍රභුණො**ති ආදි යෙන යං අප්පත්තං, තස්ස තං නත්ථීති දස්සනත්ථං වුත්තං. **භගවා ජානාතී**ති අත්තනො ඤාණබලෙන ජානාති, න තස්ස නියාමගමනඤාණසබ්භාවතො,[3] තස්මා ඉමිනා කාරණෙන පතිට්ඨිතාපිස්ස ලද්ධි අප්පතිට්ඨිතායෙවාති.

නියාමකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි පටිසම්භිදාකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං යංකිඤ්චි අරියානං ඤාණං සබ්බං ලොකුත්තරමෙවාති ගහෙත්වා සබ්බං ඤාණං පටිසම්භිදාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සම්මුතිඤාණපඤ්හෙසු පථවීකසිණසම්මුතියං සමාපත්තිඤාණං සන්ධාය පටික්ඛිපති. නිරුත්තිඤාණං සන්ධාය පටිජානාති. **යෙ කෙචි සම්මුති**න්ති පඤ්හෙ පුථුජ්ජනෙ සන්ධාය පටික්ඛිපති. චෙතොපරියායපඤ්හෙසු පුථුජ්ජනස්ස ඤාණං සන්ධාය පටික්ඛිපති. අරියස්ස ඤාණං සන්ධාය පටිජානාති. **සබ්බා පඤ්ඤා**ති පඤ්හෙසු කසිණසමාපත්තිපඤ්ඤං

1. ස්‍යා. අයුත්තවාති. 2. ස්‍යා. තයො පඤ්හා. 3. ස්‍යා. නියාමගමනසබ්භාවතො.

සඞ්ඛාය පටික්ඛිපති. ලොකුත්තරං සඞ්ඛාය පටිජානාති. **පඨවීකසිණසමාපත්ති**න්ති ආදි යා එතෙසු එත්තකෙසු ඨානෙසු පඤ්ඤා, කිං සබ්බා සා පටිසම්භිදාති පුච්ඡනත්ථං වුත්තං. **තෙන හි සබ්බං ඤාණ**න්ති යස්මා සබ්බා ලොකුත්තරපඤ්ඤා පටිසම්භිදා, තස්මා සබ්බන්ති වචනං සාමඤ්ඤඵලෙන[1] ලද්ධිං පතිට්ඨාපෙතීති.

පටිසම්භිදාකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි සම්මුතිඤාණකථා නාම හොති. තත්ථ සම්මුතිසච්චං පරමත්ථසච්චන්ති ද්වෙ සච්චානි. යෙ පන එවං විභාගං අකත්වා සච්චන්ති වචනසාමඤ්ඤෙන සම්මුතිඤාණම්පි සච්චාරම්මණමෙවාති වදන්ති, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ අයුත්තවාදිනොති තෙසං වාදවිසොධනත්ථං අයං කථා ආරද්ධා. තත්ථ **න වත්තබ්බ**න්ති පුච්ඡා පරවාදිස්ස. පරමත්ථසච්චං සන්ධාය පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. **සම්මුතිසච්චම්හී**ති සම්මුතිං අනුපවිට්ඨෙ සච්චම්හි. පච්චත්තෙ වා භුම්මවචනං, සම්මුතිසච්චන්ති අත්ථො. **සම්මුතිඤාණං සච්චාරම්මණඤ්ඤෙවා**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. තතො නං යදි තං අවිසෙසෙන සච්චාරම්මණඤ්ඤෙවාති තෙන ඤාණෙන දුක්ඛපරිඤ්ඤාදීනි කරෙය්‍යාති චොදෙතුං **තෙන ඤාණෙනා**ති ආදිමාහ.

සම්මුතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි චිත්තාරම්මණකථා නාම හොති. තත්ථ 'චෙතොපරියායෙ ඤාණ'න්ති වචනමත්තමෙව ගහෙත්වා තං ඤාණං චිත්තාරම්මණමෙවාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථස්ස යො සරාගාදිවසෙන චිත්තං ජානාති, තස්ස රාගාදයොපි ආරම්මණා හොන්ති, තස්මා න වත්තබ්බං තං චිත්තාරම්මණඤ්ඤෙවාති චොදනත්ථං **නනු අත්ථි කොචී**ති ආදි ආරද්ධං. **ඵස්සාරම්මණෙ**ති ඵස්සසඞ්ඛාතෙ ආරම්මණෙ. **වෙදනාරම්මණෙ**ති ආදීසුපි එසෙව නයො. පුන **ඵස්සාරම්මණෙ ඤාණං න වත්තබ්බ**න්ති පුට්ඨො ඵස්සස්ස ඵුසනලක්ඛණං මනසිකරොන්තො ඵස්සාරම්මණං[2] හොතීති පටිජානාති. කිං පනෙතං **ඵස්සපරියායෙ ඤාණ**න්ති පුට්ඨො පන තාදිසස්ස සුත්තපදස්ස අභාවා පටික්ඛිපති. වෙදනාදීසුපි එසෙව නයො. ඉදානි යං තිස්සාය[3] ලද්ධි, තදෙව දස්සෙත්වා ලද්ධිං පතිට්ඨාපෙතුං **නනු චෙතොපරියායෙ ඤාණ**න්ති ආහ.[4] සා පනෙසා වචනමත්තාභිනිවෙසෙන පතිට්ඨාපිතාපි අප්පතිට්ඨාපිතාව හොතීති.

චිත්තාරම්මණකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

1. ම. & සී. වචනසාමඤ්ඤතොඡලෙන.
2. ම. & සී. ඵස්සාවාරම්මණං.
3. සං. තිස්සායස්ස.
4. සං. ඤාණන්ති ආදිමාහ.

ඉදානි අනාගතඤාණකථා නාම හොති. තත්ථ අනාගතං නාම අනන්තරම්පි අත්ථි අනනන්තරම්පි. තෙසු අනනන්තරෙ එකන්තෙනෙව ඤාණං නත්ථි යථා ච අනන්තරෙ, තථා එකවීථිජවනපරියාපන්නෙපි. තත්ථ යෙ සබ්බස්මිම්පි අනාගතෙ ඤාණං ඉච්ඡන්ති, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යං තෙ අනාගතෙ ඤාණං, කිං තෙන අනන්තරං අනාගතං මූලාදිවසෙන ජානාතීති චොදෙතුං **අනාගතං මූලතො**ති ආදිමාහ. තත්ථ **මූලතො**ති ආදීනි සබ්බානි කාරණවෙවචනානෙව. කාරණඤ්හි යං අත්තනො ඵලං කරොති, තං තත්ථ මූලයති පතිට්ඨාතීති මූලං. තතො ච නං හිනොති පවත්තයතීති හෙතු. තදෙව නං නිදෙති හන්ද නං ගණ්හථාති නිය්‍යාතෙති වියාති නිදානං. තතො නං සම්භවතීති සම්භවො. පභවතීති පභවො. තත්ථ ච නං සමුට්ඨාති තං වා නං සමුට්ඨාපෙතීති සමුට්ඨානං. තදෙව නං ආහරතීති ආහාරො. තස්ස ච අපරිච්චජිතබ්බට්ඨෙන ආරම්මණං. තදෙව චෙතං පටිච්ච එතීති පච්චයො. තතො නං සමුදෙතීති සමුදයොති වුච්චති. යස්මා පන අනන්තරං චිත්තං එතෙහාකාරෙහි න සක්කා ජානිතුං, තස්මා **න හෙව**න්ති පටික්ඛිපති. **අනාගතං හෙතුපච්චයතා**න්ති යා අනන්තරානාගතෙ[1] චිත්තෙ හෙතුපච්චයතා තං ජානාති, යෙ තත්ථ ධම්මා හෙතුපච්චයා හොන්ති තෙ ජානාතීති අත්ථො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **ගොත්‍රභුනො**ති ආදි යස්මිං අනාගතෙ ඤාණං උප්පජ්ජති, තං සරූපතො දස්සෙතුං වුත්තං. **පාටලිපුත්තස්සා**ති සුත්තං යස්මිං අනාගතෙ ඤාණං උප්පජ්ජති තං දස්සෙතුං ආහටං. යස්මා පනෙතං න සබ්බස්මිං අනාගතඤාණස්ස සාධකං, තස්මා අනාහටමෙවාති.

අනාගතඤාණකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි පච්චුප්පන්නඤාණකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං සබ්බසඞ්ඛාරෙසු අනිච්චතො දිට්ඨෙසු තම්පි ඤාණං අනිච්චතො දිට්ඨං හොතීති වචනං නිස්සාය අවිසෙසෙන සබ්බස්මිං පච්චුප්පන්නෙ ඤාණං අත්ථීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය **පච්චුප්පන්න**න්ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි අවිසෙසෙන පච්චුප්පන්නෙ ඤාණං අත්ථි, ඛණපච්චුප්පන්නෙනාපි තෙන භවිතබ්බං. එවං සන්තෙ චිත්තං ඤාණානං එකතො අභාවා[2] තෙනෙව ඤාණෙන තං ජානිතබ්බං හොතීති චොදනත්ථං **තෙනා**ති අනුයොගො සකවාදිස්ස. තත්ථ පඨම පඤ්හෙ තෙනෙව ජානිතුං[3] න සක්කාති පටික්ඛෙපො ඉතරස්ස. දුතිය පඤ්හෙ සන්තතිං සන්ධාය පටිඤ්ඤා තස්සෙව. පටිපාටිතො භඞ්ගං පස්සන්තො[4] භඞ්ගානුපස්සනෙනෙව භඞ්ගානුපස්සනාඤාණං පස්සතීති අධිප්පායො. **තෙන ඤාණෙන තං ඤාණං ජානාතී**ති ආදීසුපි එසෙව

---

1. ම. අනන්තර අනාගතෙ.
2. ස්‍යා. අභාවො.
3. ස්‍යා. තං ජානිතුං.
4. ම. පස්සන්තොති.

නයො. **තෙන ඵස්සෙන තං ඵස්ස**න්ති ආදීනිස්ස ලෙසොකාසනිවාරණත්ථං වුත්තානි. යං පනෙතෙන ලද්ධිපතිට්ඨාපනත්ථං **නනු සබ්බසඞ්ඛාරෙ**ති ආදි වුත්තං. තත්ථ නයතො තං ඤාණං දිට්ඨං හොති, න ආරම්මණතොති අධිප්පායෙන පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. තස්මා එවං පතිට්ඨිතාපිස්ස ලද්ධි අප්පතිට්ඨිතාව හොති.

පච්චුප්පන්නඤාණකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි ඵලෙ ඤාණකථා නාම හොති. තත්ථ බුද්ධාපි සත්තානං අරියඵලප්පත්තියා ධම්මං දෙසෙන්ති, සාවකාපි, ඉති ඉමිනා සාමඤ්ඤෙන බුද්ධානං විය සාවකානම්පි තෙන තෙන සත්තෙන පත්තබ්බෙ ඵලෙ ඤාණං අත්ථීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය **සාවකස්සා**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි සාවකස්ස ඵලෙ **ඤාණං** අත්ථි, යථා බුද්ධා සමානෙපි සොතාපත්තිඵලෙ අත්තනො ඤාණබලෙන අයං එකබීජී, අයං කොලංකොලො, අයං සත්තක්ඛත්තුපරමොති ඵලස්සකතං පඤ්ඤපෙන්ති, කින්තෙන එවං සාවකොපීති චොදෙතුං **සාවකො ඵලස්සකතං පඤ්ඤපෙතී**ති ආහ. ඉතරො පටික්ඛිපති. **අත්ථි සාවකස්ස ඵලපරොපරියත්තී**ති ආදි ඵලෙ ඤාණස්ස අත්ථිතාය පච්චයපුච්ඡනත්ථං වුත්තං. අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො: බුද්ධානං ඉදං ඵලං පරං, ඉදං ඔපරන්ති එවං ඵලානං[1] උච්චාවචභාවජානනසඞ්ඛාතා ඵලෙ[2] පරොපරියත්ති නාම අත්ථි, තථා ඉන්ද්‍රියපුග්ගලපරොපරියත්තියො තාසං අත්ථිතාය තස්ස තස්ස පුග්ගලස්ස[3] තෙසං තෙසං ඉන්ද්‍රියානං වසෙන තං තං ඵලං ජානන්ති, කින්තෙන සාවකස්සාපි එතා පරොපරියත්තියො අත්ථීති. **අත්ථි සාවකස්ස ඛන්ධපඤ්ඤත්තී**ති ආදීනිපි යදි තෙ සාවකස්ස බුද්ධානං විය ඵලෙ ඤාණං අත්ථි, ඉමාහිපිස්ස පඤ්ඤත්තීහි භවිතබ්බං, කිමස්ස තා අත්ථි, සක්කොති සො එතා පඤ්ඤත්තියො අත්තනො ඵලෙන ජානිතුං වා පඤ්ඤපෙතුං වාති චොදනත්ථං වුත්තානි. **සාවකො ජිනො**ති ආදි යදි සාවකස්ස බුද්ධානං විය ඵලෙ ඤාණං අත්ථි, එවං සන්තෙ සොච ජිනොති චොදනත්ථං වුත්තං. **සාවකො අනුප්පන්නස්සා**ති පදෙහිපි අයමෙව නයො. **අඤ්ඤාණී**ති පදෙන අවිජ්ජාසඞ්ඛාතස්ස අඤ්ඤාණස්ස විහතත්තා පටික්ඛිත්තො. න පනස්ස බුද්ධානං විය ඵලෙ ඤාණං අත්ථි, තස්මා අප්පතිට්ඨිතොව පරවාදීවාදොති.

ඵලඤාණකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

පඤ්චමො වග්ගො
නිට්ඨිතො.

මහාපණ්ණාසකො
සමත්තො.

---

1. ම. ඵලානි. 2. සෑ. ඵලා. 3. සෑ. පුග්ගලස්ස වා.

ඉදානි නියාමකථා නාම හොති. **තත්ථ නියාමොති** "භබ්බො නියාමං ඔක්කමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්ත"න්ති වචනතො අරියමග්ගො වුච්චති. යස්මා පන තස්මිං උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධෙපි පුග්ගලො අනියතො නාම න හොති, තස්මා සො නියාමො නිච්චට්ඨෙන අසඞ්ඛතොති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. තතො යදි සො අසඞ්ඛතො, එවරූපෙන තෙන භවිතබ්බන්ති දීපෙන්තො **නිබ්බාන**න්ති ආදිමාහ. සංසන්දනපුච්ඡා උත්තානත්ථායෙව. **අත්ථි කොචීති** ආදි නියාමස්ස සඞ්ඛතභාවදීපනත්ථං වුත්තං. **මග්ගො අසඞ්ඛතොති** පඤ්හෙ තස්ස උප්පාදනිරොධභාවතො පටික්ඛිපති. **නියාමො සඞ්ඛතොති** පඤ්හෙ නිරුද්ධෙපි මග්ගෙ නියාමස්ස අත්ථිතං සන්ධාය පටික්ඛිපති. **සොතාපත්ති නියාමොති** ආදිපඤ්හෙසුපි අනුලොමතො ච පටිලොමතො ච ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. **පඤ්ච අසඞ්ඛතානීති** පුට්ඨො පඤ්චන්නං අසඞ්ඛතානං ආගතට්ඨානං අපස්සන්තො පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො චතුන්නං සම්මත්තනියාමානං නියාමවචනතො නිබ්බානස්ස ච අසඞ්ඛතභාවතො පටිජානාති. මිච්ඡත්තනියාමපඤ්හා නියාමවචනමත්තෙන අසඞ්ඛතතාය අයුත්තභාවදීපනත්ථං වුත්තාති.

නියාමකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි පටිච්චසමුප්පාදකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං නිදානවග්ගෙ "උප්පාදා වා තථාගතානං අනුප්පාදා වා තථාගතානං ඨිතාව සා ධාතු ධම්මට්ඨිතතා"ති ආදිවචනතො පටිච්චසමුප්පාදො අසඞ්ඛතොති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානඤ්චෙව මහිංසාසකානඤ්ච. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **අවිජ්ජා අසඞ්ඛතාති** ආදයො පඤ්හා අවිජ්ජාදීනංයෙව පටිච්චසමුප්පාදභාවදස්සනත්ථං වුත්තා. යෙන පනෙත්ථ තත්ථ එකෙකං අඞ්ගං පටිච්චසමුප්පාදොති වුච්චති, සො පටිච්චසමුප්පාදවිභඞ්ගෙ වුත්තොයෙව. **අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරාති යා තත්ථ ධම්මට්ඨිතතාති** ආදි යෙන සුත්තෙන ලද්ධි පතිට්ඨාපිතා, තස්සෙව අත්ථදස්සනෙන ලද්ධි භින්දනත්ථං වුත්තං. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො: යා අයං හෙට්ඨා **ඨිතාව සා ධාතු ධම්මට්ඨිතතා ධම්මනියාමතාති** වුත්තා, න සා අඤ්ඤත්‍ර අවිජ්ජාදීහි විසුං එකා අත්ථි, අවිජ්ජාදීනං පන පච්චයානං-යෙවෙතං නාමං. උප්පන්නෙපි හි තථාගතෙ අනුප්පන්නෙපි අවිජ්ජාතො සඞ්ඛාරා සම්භවන්ති. සඞ්ඛාරාදීහි ච විඤ්ඤාණාදීනි. තස්මා අවිජ්ජා පච්චයා සඞ්ඛාරාති යා එතස්මිං පදෙ සඞ්ඛාරධම්මානං කාරණට්ඨෙන ඨිතතාති ධම්මට්ඨිතතා, තෙසංයෙව ච ධම්මානං කාරණට්ඨෙනෙව නියාමතාති ධම්මනියාමතාති අවිජ්ජා වුච්චති. සා ච අසඞ්ඛතා නිබ්බානඤ්ච අසඞ්ඛතන්ති පුච්ඡති. පරවාදී ලද්ධිවසෙන පටිජානිත්වා පුන

මෙ අසඞ්ඛතානීති පුට්ඨො සුත්තාභාවෙන පටික්ඛිපිත්වා ලද්ධිවසෙනෙව පටිජානාති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. හෙට්ඨා වුත්තසදිසං පනෙත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

පටිච්චසමුප්පාදකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි සච්චකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං “චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ **තථානි** අවිතථානී”ති සුත්තං නිස්සාය චත්තාරි සච්චානි **අසඞ්ඛතානීති**[1] ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා **සකවාදිස්ස**. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අයඤ්හිස්ස අධිප්පායො: දුක්ඛසමුදය **මග්ගෙසු** වත්ථුසච්චං සඞ්ඛතං, ලක්ඛණසච්චං අසඞ්ඛතං, **නිරොධෙ** වත්ථුසච්චං නාම නත්ථි, අසඞ්ඛතමෙව තන්ති. තස්මා **ආමන්තා**ති ආහ. තං පනස්ස ලද්ධිමත්තමෙව. සො හි දුක්ඛං වත්ථුසච්චං **ඉච්ඡති**, තථා සමුදයං මග්ගඤ්ච. යානි පන තෙසං බාධනපභව **නිය්‍යානිකලක්ඛණානි**, තානි ලක්ඛණසච්චං නාමාති. න ච බාධන **ලක්ඛණාදීහි** අඤ්ඤානි දුක්ඛාදීනි නාම අත්ථීති. **තාණානීති** ආදීසු අධිප්පායො වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. **දුක්ඛසච්ච**න්ති පඤ්හෙ ලද්ධිවසෙන ලක්ඛණං සන්ධාය පටිජානාති. **දුක්ඛ**න්ති පඤ්හෙ වත්ථුං **සන්ධාය** පටික්ඛිපති. ඉතො පරං සුද්ධිකපඤ්හා ච සංසන්දනපඤ්හා ච සබ්බෙ පාළිඅනුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බා. අවසානෙ ලද්ධිපතිට්ඨාපනත්ථං ආහටසුත්තං අත්ථස්ස මිච්ඡාගහිතත්තා අනාහටසදිසමෙවාති.

සච්චකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි ආරුප්පකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං ‘චත්තාරො ආරුප්පා ආනෙඤ්ජා’ති වචනං නිස්සාය සබ්බෙපි තෙ ධම්මා අසඞ්ඛතාති ලද්ධි, තෙ සන්ධාය **ආකාසානඤ්චායතන**න්ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති. සාධකසුත්තම්පි අත්ථං අජානිත්වා ආහටත්තා අනාහටසදිසමෙවාති.

ආරුප්පකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි නිරොධසමාපත්තිකථා නාම හොති. තත්ථ **නිරොධසමාපත්තීති** චතුන්නං ඛන්ධානං අප්පවත්ති. යස්මා පන සා කරීයමානා කරීයති, සමාපජ්ජීයමානා සමාපජ්ජීයති, තස්මා නිප්ඵන්නාති[2] වුච්චති. සඞ්ඛතාසඞ්ඛතලක්ඛණානං පන අභාවෙන න වත්තබ්බා සඞ්ඛතාතිවා

---

1. ම, සී, නිච්චානි අසඞ්ඛතානීති.
2. සභා. නිරුද්ධාති,

අසඞ්ඛතාති වා. තත්ථ යෙසං යස්මා සඞ්ඛතා න හොති, තස්මා අසඞ්ඛතාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානඤ්චෙව උත්තරාපථකානඤ්ච. තෙ සන්ධාය **නිරොධසමාපත්ති**න්ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **උප්පාදෙන්ති**ති ආදි සමාපජ්ජනපටිලාභවසෙනෙව වුත්තං. යථා පන රූපාදයො සඞ්ඛතධම්මෙ උප්පාදෙන්ති, න තථා තං කෙචි උප්පාදෙන්ති නාම. **නිරොධා වොදානං වුට්ඨාන**න්ති ඵලසමාපත්ති වෙදිතබ්බා. අසඞ්ඛතා පන තං නත්ථියෙව, තස්මා පටික්ඛිපති. **තෙන හී**ති යස්මා සඞ්ඛතා න හොති, තස්මා අසඞ්ඛතාති ලද්ධි, ඉදං පන අසඞ්ඛතභාවෙ කාරණං න හොතීති වුත්තම්පි අවුත්තසදිසමෙවාති.

නිරොධසමාපත්තිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි ආකාසකථා නාම හොති. තත්ථ තිවිධො ආකාසො පරිච්ඡෙදාකාසො, කසිණුග්ඝාටිමාකාසො, අජටාකාසොති. තුච්ඡාකාසොතිපි තස්සෙව නාමං. තෙසු පරිච්ඡෙදාකාසො සඞ්ඛතො. ඉතරෙ චෙ[1] පඤ්ඤත්තිමත්තා. යෙසං පන දුවිධොපි යස්මා සඞ්ඛතො න හොති, තස්මා අසඞ්ඛතොති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තරාපථකානඤ්චෙව මහිංසාසකානඤ්ච. තෙ සන්ධාය **ආකාසො**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

ආකාසකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි ආකාසො සනිදස්සනොතිකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං තාලච්ඡිද්දාදීසු ඤාණප්පවත්තිං නිස්සාය සබ්බොපි අජටාකාසො සනිදස්සනොති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය **ආකාසො සනිදස්සනො**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි සනිදස්සනො, එවංවිධො භවෙය්‍යාති චොදනත්ථං **රූප**න්ති ආදිවුත්තං. **චක්ඛුඤ්ච පටිච්චා**ති පඤ්හෙසු එවරූපස්ස සුත්තස්ස අභාවෙන පටික්ඛිපිත්වා තුලන්තරිකාදීනං[2] උපලද්ධිං නිස්සාය පටිජානාති. **ද්වින්නං රුක්ඛානං අන්තර**න්ති එත්ථ රුක්ඛරූපං චක්ඛුනා දිස්වා අනන්තරෙ රූපාභාවතො ආකාසන්ති මනොද්වාරවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති, න චක්ඛුවිඤ්ඤාණං. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. තස්මා අසාධකමෙතන්ති.

ආකාසොසනිදස්සනොතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි පථවීධාතු සනිදස්සනාතිආදිකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං පාසාණඋදකජාලරුක්ඛචලනඤ්චෙව පඤ්චින්ද්‍රියපතිට්ඨොකාසානඤ්ච වණ්ණායතනං, කායවිඤ්ඤත්තිකාලෙ හත්ථපාදාදිරූපඤ්ච දිස්වා පථවීධාතු

1. සහා., පන චෙපි. 2. ම., තුලාතන්තරිකාදීනං.

ආදයො සනිදස්සනාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය සබ්බකථාසු ආදිපුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසං සබ්බත්ථ පාළිඅනුසාරෙන චෙව †හෙට්ඨා වුත්තනයෙන ච† වෙදිතබ්බන්ති. පඤ්චවිධාතු සනිදස්සනාති ආදිං කත්වා කායකම්මං සනිදස්සනන්ති පරියොසානකථා.

පඤ්චවිධාතුසනිදස්සනාතිආදිකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඡට්ඨො වග්ගො

නිට්ඨිතො.

ඉදානි **සඞ්ගහිතකථා**[1] නාම හොති. තත්ථ යස්මා දාමාදීහි බලිවද්දාදයො **විය කෙචි ධම්මා** කෙහිචි ධම්මෙහි සඞ්ගහිතා නාම නත්ථි, තස්මා **නත්ථි කෙචි ධම්මා** කෙහිචි ධම්මෙහි සඞ්ගහිතා, එවං සන්තෙ ‘එකවිධෙන රූපසඞ්ගහො’ති ආදි නිරත්ථකන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි රාජගිරිකානඤ්චෙව සිද්ධත්ථිකානඤ්ච. තෙ සන්ධාය අඤ්ඤනත්ථෙන සඞ්ගහභාවං දස්සෙතුං පුච්ඡා සකවාදිස්ස. අත්තනො ලද්ධිවසෙන පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. ඉදානි යෙනත්ථෙන සඞ්ගහො ලබ්භති, තං දස්සෙතුං **නනු අත්ථි කෙචි** ධම්මාති ආදි ආරද්ධං. තං සබ්බං හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා උත්තානත්ථමෙව. යා පනෙසා පරවාදිනා ලද්ධිපතිට්ඨාපනත්ථං **යථා දාමෙනවා**ති ආදිකා උපමා ආහටා, සකවාදිනා තං අනභිනන්දිත්වා අප්පටික්කොසිත්වා **හඤ්චි දාමෙනවා**ති තස්ස ලද්ධි භින්නාති වෙදිතබ්බා. **අයඤ්හෙත්ථ** අත්ථො: යදි තෙ දාමාදීහි බලිවද්දාදයො සඞ්ගහිතා නාම නත්ථි කෙචි ධම්මා කෙහිචි ධම්මෙහි සඞ්ගහිතාති.

සඞ්ගහිතකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි සම්පයුත්තකථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා තිලම්හි තෙලං **විය න** වෙදනාදයො සඤ්ඤාදීසු අනුපවිට්ඨා, තස්මා නත්ථි කෙචි ධම්මා කෙහිචි ධම්මෙහි සම්පයුත්තා, එවං සන්තෙ ඤාණසම්පයුත්තන්ති ආදි නිරත්ථකං හොතීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි රාජගිරිකසිද්ධත්ථිකානඤ්ච.[2] තෙ සන්ධාය අඤ්ඤනෙවත්ථෙන සම්පයුත්තං දස්සෙතුං **පුච්ඡා** සකවාදිස්ස. අත්තනො ලද්ධිවසෙන පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසම්ධාපි හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා උත්තානත්ථමෙව. යො පනෙසො පරවාදිනා යථා තිලම්හි තෙලන්ති ආදිකො උපමාපඤ්හො ආහටො, සො යස්මා වෙදනාසඤ්ඤානං විය තිලතෙලානං ලක්ඛණතො නානත්ත

---

†. ම. නවිජ්ජති. 1. ම. සඞ්ගහකථා.
2. සං. රාජගිරිකානඤ්චෙව සිද්ධත්ථිකානඤ්ච.

වවත්ථානං නත්ථි, සබ්බෙසුපි හි තිලඅට්ඨිතවෙසු තිලොති වොහාරමත්තං තෙනෙව තෙලං නිබ්බත්තෙත්වා ගහිතෙ[1] පුරිමසණ්ඨානෙන තිලො නාම න පඤ්ඤායති, තස්මා අනාගතසදිසොව හොතීති.

සම්පයුත්තකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි චෙතසිකකථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා ඵස්සිකාදයො නාම නත්ථි, තස්මා චෙතසිකෙනාපි න භවිතබ්බං, ඉති නත්ථි චෙතසිකො ධම්මොති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි රාජගිරිකසිද්ධත්ථිකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **සහජාතොති** සම්පයුත්තසහජාතං සන්ධාය වුත්තං. **ඵස්සිකාති** තාදිසං වොහාරං අපස්සන්තස්ස පුච්ඡා සකවාදිස්ස.[2] කිං වොහාරෙන? යථා චිත්තනිස්සිතකොති චෙතසිකො, එවං සොපි ඵස්සනිස්සිතත්තා ඵස්සිකොති වුත්තෙන දොසො නත්ථීති පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස.[3] සෙසං උත්තානත්ථමෙවාති.

චෙතසිකකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා

ඉදානි දානකථා නාම හොති. තත්ථ දානං නාම තිවිධං චාගචෙතනාපි විරතිපි දෙය්‍යධම්මොපි. 'සද්ධා හිරියං කුසලඤ්ච දාන'න්ති ආගතට්ඨානෙ චාගචෙතනා දානං. 'අභයං දෙතී'ති ආගතට්ඨානෙ විරති. 'දානං දෙති අන්නං පාන'න්ති ආගතට්ඨානෙ දෙය්‍යධම්මො. තත්ථ චාගචෙතනා දෙති වා දෙය්‍යධම්මං, දෙන්ති වා එතාය දෙය්‍යධම්මන්ති දානං. විරති අවඛණ්ඩනට්ඨෙන ලවනට්ඨෙන වා දානං. සා හි උප්පජ්ජමානා භයභෙරවාදිසඞ්ඛාතං දුස්සීල්‍යචෙතනං දාති ලුනාතී වාති[4] දානං. දෙය්‍යධම්මො දීයතීති දානං. එවමෙතං තිවිධම්පි අත්ථතො චෙතසිකො චෙව ධම්මො දෙය්‍යධම්මො චාති දුවිධං හොති. තත්ථ යෙසං චෙතසිකොව ධම්මො දානං, න දෙය්‍යධම්මොති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි රාජගිරිකසිද්ධත්ථිකානං. තෙ සන්ධාය **චෙතසිකොති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං දෙය්‍යධම්මවසෙන චොදෙතුං **ලබ්භාති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. අන්නාදීනි විය සො න සක්කා දාතුන්ති පටික්ඛෙපො ඉතරස්ස. පුන දළ්හං කත්වා පුට්ඨො **අභයං දෙතීති** සුත්තවසෙන පටිඤ්ඤා තස්සෙව. ඵස්සපඤ්ඤාදීසු පන ඵස්සං දෙතීති ආදි වොහාරං අපස්සන්තො පටික්ඛිපතෙව. **අනිට්ඨඵලන්ති** ආදි අචෙතසිකස්ස ධම්මස්ස දානභාවදීපනත්ථං වුත්තං. නහි අචෙතසිකො අන්නාදිධම්මො ආයතිං විපාකං දෙති, ඉට්ඨඵලභාවනියමනත්ථං පනෙතං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. අයම්පි හෙත්ථ අධිප්පායො: යදි අචෙතසිකො අන්නාදිධම්මො දානං භවෙය්‍ය, හිතචිත්තෙන අනිට්ඨං අකන්තං

---

1. ස්‍යා. තිලං නිබ්බත්තෙත්වා ගහිතං.
2. ම. පරවාදිස්ස.
3. ම. සකවාදිස්ස.
4. ස්‍යා. ඛණ්ඩති ලුනාතිවා.

භෙසජ්ජං දෙන්තස්ස නිම්බබීජාදීනි විය නිම්බාදයො අනිට්ඨමෙව ඵලං නිබ්බත්තෙය්‍ය. යස්මා පනෙත්ථ හිතඵරණචාගචෙතනා දානං,[1] තස්මා අනිට්ඨෙපි දෙය්‍යධම්මෙ දානං ඉට්ඨඵලමෙව හොතීති. එවං පරවාදිනා චෙතසිකධම්මස්ස දානභාවෙ පතිට්ඨාපිතෙ සකවාදී ඉතරෙන පරියායෙන දෙය්‍යධම්මස්ස දානභාවං සාධෙතුං **දානං ඉට්ඨඵලං වුත්තං භගවතා**ති ආදිමාහ. පරවාදී පන චීවරාදීනං ඉට්ඨවිපාකතං අපස්සන්තො පටික්ඛිපති. සුත්තසාධනං පරවාදීවාදෙපි යුජ්ජති, සකවාදීවාදෙපි. න පන එකන්තෙන. **දෙය්‍යධම්මො ඉට්ඨඵලො**ති ඉට්ඨඵලාභාවමත්තමෙව පටික්ඛිත්තං. තස්මා **තෙනාපි න වත්තබ්බ**න්ති එත්ථ ඉට්ඨඵලභාවෙනෙව න වත්තබ්බතා යුජ්ජති. දාතබ්බට්ඨෙන පන දෙය්‍යධම්මො දානමෙව. චිත්තඤ්හි දානානං සඞ්ඛාරභාවමොචනත්ථමෙව අයං කථාති.

දානකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි පරිභොගමයපුඤ්ඤකථා නාම හොති. තත්ථ "තෙසං දිවා ච රත්තො ච සදා පුඤ්ඤං පවඩ්ඪතී"ති ච "යස්ස භික්ඛවෙ භික්ඛු චීවරං පරිභුඤ්ජමානො"ති ච එවමාදීනි සුත්තානි අයොනිසො ගහෙත්වා යෙසං පරිභොගමයං නාම පුඤ්ඤං අත්ථීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි රාජගිරික සිද්ධත්ථිකසම්මිතිකානං. තෙ සන්ධාය **පරිභොගමය**න්ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ තං පුඤ්ඤං නාම ඵස්සාදයො කුසලා ධම්මා, න තතො පරං,[2] තස්මා ඵස්සාදීහි තෙ වඩ්ඪිතබ්බන්ති චොදෙතුං **පරිභොගමයො ඵස්සො**ති ආදි ආරද්ධං. තං සබ්බං ඉතරෙන තෙසං අවඩ්ඪනතො පටික්ඛිත්තං. **ලතා වියා**ති ආදීනි කිරියාය වා භාවනාය වා විනාපි යථා[3] ලතාදීනි සයමෙව වඩ්ඪන්ති, කිං තෙන එවං වඩ්ඪන්තීති[4] චොදනත්ථං වුත්තානි. තථා පනස්ස අවඩ්ඪනතො **න හෙව**න්ති පටික්ඛිත්තං. **න සමන්නාහරතී**ති පඤ්හෙ පටිග්ගාහකානං පරිභොගෙන පුරිමචෙතනා වඩ්ඪති, එවං තං හොති පුඤ්ඤන්ති ලද්ධිවසෙන පටිජානාති. තතො **අනාවට්ටන්තස්සා**ති ආදීහි පුට්ඨො දායකස්ස චාගචෙතනං සන්ධාය පටික්ඛිපති. තත්ථ **අනාවට්ටන්තස්සා**ති[5] දානචෙතනාය පුරෙචාරිකෙන ආවජ්ජනෙන භවඞ්ගං අනාවට්ටන්තස්ස අපරිවට්ටන්තස්ස.[6] **අනාභොගස්සා**ති නිරාභොගස්ස. **අසමන්නාහරන්තස්සා**ති න සමන්නාහරන්තස්ස. ආවජ්ජනඤ්හි භවඞ්ගං විච්ඡින්දිත්වා අත්තනො ගතමග්ගෙ උප්පජ්ජමානං දානචෙතනං සමන්නාහරති නාම. එවං කිච්චෙන ඉමිනා විගතෙන අසමන්නාහරන්තස්ස පුඤ්ඤං හොතීති පුච්ඡති. **අමනසිකරොන්තස්සා**ති මනං අකරොන්තස්ස. ආවජ්ජනෙන හි[7] තදනන්තරං උප්පජ්ජමානං මනං කරොති නාම. එවං

---

1. සී. හිතඵලං දදාති [චාගචෙතනා දානං.
2. සී. අඤ්ඤං.
3. සී. විනාපි.
4. ම. වඩ්ඪතීති.
5. සී. අනාවජ්ජන්තස්ස.
6. සී. අපරිවජ්ජන්තස්ස.
7. සී. ආවජ්ජනඤ්හි.

කාරෙන්තස්සාති අත්ථො. උපයොගවචනසම්බන්ධි එතං භුම්මං. **අචෙතයන්තස්සාති** චෙතනං අනුප්පාදෙන්තස්ස. **අපත්ථෙන්තස්සාති** පත්ථනාසඞ්ඛාතං කුසලච්ඡන්දං අකරොන්තස්ස. **අපණිදහන්තස්සාති** දළ්හචෙතනාවසෙන චිත්තං අට්ඨපෙන්තස්සාති අත්ථො. **නනු ආවට්ටෙන්තස්සාති** වාරෙ **ආභොගස්සාති** ආභොගවතො.[1] අථ වා ආභොගො අස්ස, ආභොගස්ස වා අනන්තරං තං පුඤ්ඤං හොතීති අත්ථො. **චිත්තං ඵස්සාන**න්ති ආදීසුපි එකක්ඛණෙ දායකස්ස චිත්තං ඵස්සාදීනං අභාවා පටික්ඛිපති. **දායකස්ස ච පරිභුඤ්ජන්තස්ස** චාති උභින්නං ඵස්සාදයො සන්ධාය පටිජානාති. අපිචස්ස පඤ්චන්නං විඤ්ඤාණානං සමොධානං හොතීති ලද්ධි, තස්සාපි වසෙන පටිජානාති. අථ නං සකවාදී පරියායස්ස වාරං පිදහිත්වා උජුවිපච්චනීකවසෙන චොදෙතුං කුසලාදි-පඤ්හං පුච්ඡති. තත්රාපි කුසලාකුසලානං එකක්ඛණෙ[2] සම්පයොගාභාවං සන්ධාය පටික්ඛිපති. පරිභොගමයං පන චිත්තං විප්පයුත්තං[3] උප්පජ්ජතීති ලද්ධියා පටිජානාති. අථ නං සකවාදී සුත්තෙන නිග්ගණ්හාති. සුත්තසාධනෙ ආරාමරොපකාදීනං අනුස්සරණ පටිසඞ්ඛරණාදිවසෙන අන්තරන්තරා උප්පජ්ජමානං පුඤ්ඤං සන්ධාය **සදා පුඤ්ඤං පවඩ්ඪතී**ති වුත්තං. **අප්පමාණො තස්ස පුඤ්ඤාභිසන්දො**ති ඉදං[4] අප්පමාදවිහාරිනො[5] දින්නපච්චයත්තා ච එවරූපො මෙ චීවරං පරිභුඤ්ජතීති අනුමොදනවසෙන ච වුත්තං, තං සො[6] පරිභොගමයන්ති සල්ලක්ඛෙති. යස්මා පන පටිග්ගාහකෙන පටිග්ගහෙත්වා අපරිභුත්තෙපි දෙය්‍යධම්මෙ පුඤ්ඤං හොතියෙව, තස්මා සකවාදීවාදොව බලවා. තත්ථ †**පටිග්ගාහකො පටිග්ගහිතො**ති පදස්ස† පටිග්ගාහකෙන පටිග්ගහිතොති අත්ථො දට්ඨබ්බො. සෙසං උත්තානත්ථමෙවාති.

පරිභොගමයපුඤ්ඤකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉදානි ඉතොදින්නකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං "ඉතො දින්නෙන යාපෙන්ති පෙතා කාලකතා තහිං"න්ති වචනං නිස්සාය යං ඉතො චීවරාදිදින්නං, තෙනෙව යාපෙන්තීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි රාජගිරිකසිද්ධත්ථිකානං. තෙ සන්ධාය **ඉතො දින්නෙනා**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. පුන චීවරාදිවසෙන අනුයුත්තො පටික්ඛිපති. **අඤ්ඤො අඤ්ඤස්ස කාරකො**ති අඤ්ඤස්ස විපාකදායකානං කම්මානං අඤ්ඤො කාරකො, න අත්තනාව අත්තනො කම්මං කාරෙතීති වුත්තං හොති. එවං පුට්ඨො පන ඉතරො සුත්තවිරොධභයෙන පටික්ඛිපති. **දානං දෙන්තා**ති දානං දදමානං දිස්වාති අත්ථො. තත්ථ යස්මා අත්තනො අනුමොදිතත්තා ච තෙසං තත්ථ භොගා උප්පජ්ජන්ති, තස්මාස්ස

---

1. ම. ආභොගභාවතො
2. ම. එකස්සෙකක්ඛණෙ,
3. ම. චිත්තවිප්පයුත්තං.
4. ස්‍යා. ඉදම්පි.
5. ස්‍යා. අප්පමාදවිහාරිනො.
6. ම. වුත්තානි සො.

†. ම. න විජ්ජති.

ඉමිනා කාරණෙන ලද්ධි පතිට්ඨාපෙන්තියාපි[1] අප්පතිට්ඨිතාව හොති. න හි තෙ ඉතො දින්නෙනෙව වත්ථුනා[2] යාපෙන්ති. සෙසෙසුපි සුත්ත සාධකෙසු එසෙව නයොති.

ඉතොදින්නකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි පථවී කම්මවිපාකොතිකථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා "අත්ථි ඉස්සරියසංවත්තනියං කම්මං ආධිපච්චසංවත්තනියං කම්ම"න්ති එත්ථ ඉස්සරානං ඉස්සරියං නාම අධිපතීනඤ්ච ආධිපච්චං නාම පථවිස්සරිය ආධිපච්චසංවත්තනිකඤ්ච කම්මං අත්ථීති වුත්තං, තස්මා යෙසං පථවී කම්ම විපාකොති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය **පථවී**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **සුඛවෙදනීයා**ති ආදි කම්මවිපාකසභාව දස්සනවසෙන වුත්තං. **එසෙව හොති**ති ආදිනා නයෙන නිද්දිට්ඨෙසු විපාකෙසු එසෙව සුඛවෙදනීයාදිභෙදො හොති. සො ච සඤ්ඤාදයො ච සුඛවෙදනාදීහි සම්පයුත්තා වෙදනාදයො සඤ්ඤාදීහි සබ්බෙපි සාරම්මණා, අත්ථි ච තෙසං පුරෙචාරිකආවට්ටනාදිසඞ්ඛාතං ආවජ්ජනං, කම්මපච්චයභූතා චෙතනා, යො[3] තත්ථ ඉට්ඨවිපාකො, තස්ස පත්ථනා පණිධානවසෙන පවත්තා මූලතණ්හා, කිං තෙ එවරූපා පථවීති පුච්ඡති. ඉතරො පටික්ඛිපති. පටිලොමපුච්ඡාදීනි උත්තානත්ථානෙව. **කම්ම විපාකො පරෙසං සාධාරණො**ති පඤ්හෙ ඵස්සාදයො සන්ධාය පටික්ඛිපති. කම්මසමුට්ඨානං රූපඤ්ච පථවීආදීනංයෙව ච සාධාරණ භාවං සන්ධාය පටිජානාති. **අසාධාරණමඤ්ඤෙස**න්ති සුත්තං පරසම යතො ආහරිත්වා දස්සිතං. **සබ්බෙ සත්තා පථවිං පරිභුඤ්ජන්තී**ති පඤ්හෙ පථවිං අනිස්සිතෙ සන්ධාය පටික්ඛිපති. නිස්සිතෙ සන්ධාය පටිජානාති. **පථවිං අපරිභුඤ්ජිත්වා පරිනිබ්බායන්තී**ති පඤ්හෙ ආරුප්පෙ පරිනිබ්බායන්තානං වසෙන පටිජානාති. **කම්මවිපාකං අබ්‍යපෙත්වා**ති ඉදං පරසමයවසෙන වුත්තං. කම්මවිපාකඤ්හි බ්‍යපෙත්වාව පරිනිබ්බායන්තීති තෙසං ලද්ධි. සකසමයෙන පන කතොකාසස්ස කම්මස්ස උප්පන්නං විපාකං අබ්‍යපෙත්වා පරිනිබ්බානං නත්ථි. තෙසඤ්ච ලද්ධියා පථවී සාධාරණවිපාකත්තා උප්පන්නවිපාකොයෙව හොති. තං විපාකභාවෙන ඛීනං අබ්‍යපෙත්වා පරිනිබ්බානං න යුජ්ජතීති[4] චොදෙතුං වට්ටති. ඉතරො ලද්ධිවසෙන පටික්ඛිපති. **චක්කවත්තිසත්තස්ස කම්මවිපාක**න්ති පඤ්හෙ අසාධාරණං ඵස්සාදිං සන්ධාය පටික්ඛිපති. සාධාරණං සන්ධාය පටිජානාති. පථවීසමුද්දසුරිය චන්දිමාදයො සබ්බෙසං සාධාරණකම්මවිපාකොති තෙසං ලද්ධි. **ඉස්සරියසංවත්තනිය**න්ති එත්ථ ඉස්සරියං නාම බහුධනතා. ආධිපච්චං

---

1. සං. පතිට්ඨාපෙන්තස්සාපි.
2. ම. දින්නානෙව වත්ථූනි.
3. ම. චෙතනාදයො.
4. ම. යුජ්ජතීති.

නාම සෙසජනෙ අත්තනො වසෙ වත්තෙන්තො තෙහි ගරුකාතබ්බට්ඨෙන අධිපතිභාවො. තත්ථ කම්මං[1] පටිලාභවසෙන තංසංවත්තනිකං නාම හොති, න ජනකවසෙන. තස්මා විපාකභාවෙ[2] අසාධකමෙතන්ති.

පඨවිකම්මවිපාකොතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි ජරාමරණං විපාකොතිකථා හොති. තත්ථ යෙසං "අත්ථි දුබ්බණ්ණසංවත්තනියං කම්මං අප්පායුකසංවත්තනියං කම්ම"න්ති එත්ථ දුබ්බණ්ණතා නාම ජරා, අප්පායුකතා නාම මරණං, තංසංවත්තනියඤ්ච කම්මං අත්ථි, තස්මා ජරාමරණං විපාකොති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. පටිලොමපඤ්හෙ **අනාරම්මණ**න්ති රූපධම්මානං තාව අනාරම්මණමෙව, අරූපානං පන ජරාමරණංසම්පයොගලක්ඛණාභාවා අනාරම්මණමෙව. **අකුසලානං**[3] **ධම්මානං ජරාමරණං අකුසලානං ධම්මානං විපාකො**ති පඤ්හෙ ජරාමරණෙන නාම අනිට්ඨවිපාකෙන භවිතබ්බන්ති ලද්ධියා පටිජානාති. තෙනෙව කාරණෙන කුසලානං ධම්මානං ජරාමරණස්ස කුසලවිපාකත්තං පටික්ඛිපති. පරතො චස්ස අකුසලවිපාකතඤ්ඤෙව පටිජානාති. **කුසලානඤ්ච අකුසලානඤ්චා**ති පුච්ඡාවසෙන එකතො කතං, එකක්ඛණෙ පන තං නත්ථි. අබ්‍යාකතානං අවිපාකානං ජරාමරණං විපාකොති වත්තබ්බතාය පරියායො නත්ථි, තස්මා අබ්‍යාකතවසෙන පුච්ඡා න කතා. **දුබ්බණ්ණසංවත්තනිය**න්ති එත්ථ දුබ්බණ්ණියං නාම අපරිසුද්ධවණ්ණතා. අප්පායුකතා නාම ආයුනො චිරං පවත්තිතුං අසමත්ථතා. තත්ථ අකුසලකම්මං කම්මසමුට්ඨානස්ස දුබ්බණ්ණරූපස්ස කම්මප්පච්චයො හොති. අසදිසත්තා පනස්ස තංවිපාකො න හොති. උතුසමුට්ඨානාදිභෙදෙන[4] තංපටිලාභවසෙන ආයුනො ච උපච්ඡෙදක වසෙන පච්චයො හොති. එවමෙතං පරියායෙන තංසංවත්තනිකං නාම හොති, න විපාකඵස්සාදීනං විය ජනකවසෙන, තස්මා විපාකභාවෙ අසාධකං. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තසදිසමෙවාති.

ජරාමරණංවිපාකොතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි අරියධම්මවිපාකකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං කිලෙසප්පහානමත්තමෙව සාමඤ්ඤඵලං, න චිත්තචෙතසිකා ධම්මාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය **නත්ථි අරියධම්මවිපාකො**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. තත්ථ **අරියධම්මවිපාකො**ති මග්ගසඞ්ඛාතස්ස අරියධම්මස්ස විපාකො කිලෙසක්ඛයමත්තං අරියඵලන්ති ලද්ධියා පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස.

---

1. ම. කාමං,
2. සයා. කම්මවිපාකභාවෙ.
3. ම. කුසලානං
4. සයා. උතුසමුට්ඨානාදිනො

සාමඤ්ඤන්ති සමණභාවො. මග්ගස්සෙතං නාමං. "සාමඤ්ඤඤ්ච වො භික්ඛවෙ දෙසෙස්සාමි සාමඤ්ඤඵලඤ්චා"ති හි වුත්තං. බ්‍රහ්මඤ්ඤෙපි එසෙව නයො. **සොතාපත්තිඵලං න විපාකො**ති ආදීසු සොතාපත්තිමග්ගාදීනං අපචයගාමිතං සන්ධාය අරියඵලානං න විපාකභාවං පටිජානාති, දානඵලාදීනං පටික්ඛිපති. සො හි ආචයගාමීතිකස්ස එවං අත්ථං ධාරෙති: විපාකසඞ්ඛාතං ආචයං ගච්ඡන්ති, තං වා ආචිනන්තා ගච්ඡන්තීති ආචයගාමිනො, විපාකං අපචිනන්තා ගච්ඡන්තීති අපචයගාමිනොති. තස්මා එවං පටිජානාති ච පටික්ඛිපති ච. **කාමාවචරං කුසලං සවිපාකං ආචයගාමී**ති ආදිකා පුච්ඡා පරවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ච පටික්ඛෙපො ච සකවාදිස්ස. ලොකියඤ්හි කුසලවිපාකං චුතිපටිසන්ධියො චෙව වට්ටඤ්ච ආචිනන්තං ගච්ඡතීති ආචයගාමී. ලොකුත්තරකුසලං චුතිපටිසන්ධියො චෙව වට්ටඤ්ච අපචිනන්තං ගච්ඡතීති අපචයගාමී. එවමෙතං සවිපාකමෙව හොති, න අපචයගාමිවචනමත්තෙන අවිපාකං. ඉමමත්ථං සන්ධායෙත්ථ සකාදුගාමිනො පටිඤ්ඤා ච පටික්ඛෙපො ච වෙදිතබ්බාති.

අරියධම්මවිපාකකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි විපාකො විපාකධම්මධම්මොතිකථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා විපාකො විපාකස්ස අඤ්ඤමඤ්ඤාදිපච්චයවසෙන පච්චයො හොති, තස්මා විපාකොපි විපාකධම්මධම්මොති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **තස්ස**[1] **විපාකො**ති තස්ස විපාකධම්මධම්මස්ස විපාකස්ස යො විපාකො, සොපි තෙ විපාකධම්මධම්මො හොතීති පුච්ඡති. ඉතරො ආයතිං විපාකදානභාවං සන්ධාය පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො තප්පච්චයාපි අඤ්ඤස්ස විපාකස්ස උප්පත්තිං සන්ධාය පටිජානාති. එවං සන්තෙ පනස්ස කුසලාකුසලස්ස විය තස්සාපි විපාකස්ස විපාකො, තස්සාපි විපාකොති වට්ටානුපච්ඡෙදො ආපජ්ජතීති පුට්ඨො සමයවිරොධභයෙන පටික්ඛිපති. **විපාකොති වා**ති ආදිම්හි වචනසාධනෙ පන යදි විපාකස්ස විපාකධම්මධම්මෙන[2] එකත්ථතා භවෙය්‍ය, කුසලාකුසලාබ්‍යාකතානං එකත්ථතං ආපජ්ජෙය්‍යාති පටික්ඛිපති. **විපාකො ච විපාකධම්මධම්මො චා**ති **එත්ථ** අයං අධිප්පායො: සො හි චතූසුපි විපාකක්ඛන්ධෙසු එකෙකං අඤ්ඤ-මඤ්ඤපච්චයාදීසු පච්චයට්ඨෙන විපාකධම්මධම්මං පච්චුප්පන්නට්ඨෙන ච විපාකං මඤ්ඤමානො විපාකො විපාකධම්මධම්මොති පුට්ඨො **ආමන්තා**ති පටිජානාති. අථ නං සකවාදී යස්මා තයා එකක්ඛණෙ චතූසු ඛන්ධෙසු විපාකොපි විපාකධම්මධම්මොපි අනුඤ්ඤාතො, තස්මා තෙසං සහගතාදිභාවො ආපජ්ජතීති චොදෙතුං එවමාහ. ඉතරො කුසලාකුසලසඞ්ඛාතං[3] විපාකධම්මධම්මං සන්ධාය පටික්ඛිපති. **තඤ්ඤෙව අකුසල**න්ති යදි තෙ විපාකධම්මධම්මො යො අකුසලවිපාකො, සො

---

1. සයා. තථා. 2. ම. විපාකධම්මෙන. 3. සයා. කුසලසඞ්ඛාතං.

අකුසලං ආපජ්ජති. කස්මා? විපාකධම්මධම්මෙන එකත්තා. **තඤ්ඤෙව කුසල**න්ති ආදීසුපි එසෙව නයො. **අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයාති**[1] ඉදං සහජාතානං පච්චයමත්තවසෙන වුත්තං, තස්මා අසාධකං. මහාභූතානම්පි ච අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයතා වුත්තා, න ච තානි විපාකානි, න ච විපාකධම්මධම්මානීති.

විපාකොවිපාකධම්මධම්මොතිකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

සත්තමො වග්ගො.

නිට්ඨිතො.

ඉදානි ගතිකථා නාම[2] හොති. තත්ථ අසුරකායෙන සද්ධිං ඡ ගතියොති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානඤ්චෙව උත්තරාපථකානඤ්ච. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං සකවාදී ''පඤ්ච ඛො ඉමා සාරිපුත්ත ගතියො''ති ලොමහංසනපරියායෙ පරිච්ඡින්නානං ගතීනං වසෙන චොදෙතුං **නනු පඤ්ච ගතියොති** ආදිමාහ. ඉතරො සුත්තවිරොධභයෙන පටිජානාති. කස්මා පන සකවාදී ඡ ගතියො න සම්පටිච්ඡති? නනු "චතූහපායෙහි ච විප්පමුත්තො"ති එත්ථ අසුරකායොපි ගහිතොති? සච්චං ගහිතො, න පනෙසා ගති. කස්මා? විසුං අභාවතො. අසුරකායසම්ඤ්ඤිහි කාලකඤ්ජිකා අසුරා පෙතගතියා සඞ්ගහිතා. වෙපචිත්තිපරිසා දෙවගතියා. අසුරකායොති විසුං එකා ගති නාම නත්ථි. ඉදානි එතමෙව[3] අත්ථං දස්සෙතුං **නනු කාලකඤ්ජිකාති** ආදි ආරද්ධං. තත්ථ **සමානවණ්ණාති** සදිසරූපසණ්ඨානා. **බීභච්ඡාති** විරූපා දුද්දසිකා. **සමානභොගාති** සදිසමෙථුනසමාචාරා. **සමානාහාරාති** සදිසඛෙළසිඞ්ඝාණිකාපුබ්බලොහිතාදිආහාරා. **සමානායුකාති** සදිසආයුපරිච්ඡෙදා. **ආවාහවිවාහ**න්ති කඤ්ඤාගහණඤ්චෙව කඤ්ඤාදානඤ්ච. සුක්කපක්ඛෙ **සමානවණ්ණාති** සදිසරූපසණ්ඨානා අභිරූපා පාසාදිකා දස්සනීයා පභාසම්පන්නා. **සමානභොගාති** සදිසපඤ්චකාමගුණභොගා. **සමානාහාරාති** සදිසසුභොජනාදිආහාරා. සෙසං වුත්තනයමෙව. **නනු අත්ථි අසුරකායොති** ඉදං අසුරකායස්සෙව සාධකං, තස්ස පන විසුං ගතිපරිච්ඡෙදාභාවෙන න ගතිසාධකන්ති.

ගතිකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි අන්තරාභවකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං 'අන්තරාපරිනිබ්බායී'ති සුත්තපදං අයොනිසො ගහෙත්වා අන්තරාභවො නාම අත්ථි, යත්ථ සත්තා දිබ්බචක්ඛුකො විය අදිබ්බචක්ඛුකො ඉද්ධිමා විය

---

1. ම. පච්චයොති. 2. ස්‍යා. ඡ ගතිකථා නාම. 3. ම. එතදෙව.

අතිද්ධිමා මාතාපිතිසමාගමඤ්ච උතුසමයඤ්ච ඔලොකයමානො සත්තාහං වා අතිරෙකසත්තාහං වා තිට්ඨතීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානඤ්ච සම්මිතියානඤ්ච. තෙ සන්ධාය **අත්ථීති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. ලද්ධියං ඨත්වා පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යෙ ව භගවතා තයො භවා වුත්තා, තෙසං වසෙන චොදෙතුං **කාමභවොති** ආදිමාහ.

තත්රායං අධිප්පායො: යදි තෙ අන්තරාභවො නාම කොචි භවො අත්ථි, තෙන කාමභවාදීනං යෙව අඤ්ඤතරෙන භවිතබ්බං, පඤ්චවොකාරභවාදීනං විය[1]. තෙන තං පුච්ඡාමි කිං තෙන අයං අන්තරාභවො නාම කාමභවො, උදාහු රූපභවො අරූපභවො වාති.? ඉතරො තථා අනිච්ඡන්තො සබ්බං පටික්ඛිපති. **කාමභවස්ස චාති** ආදි යදි අන්තරාභවො නාම **අත්ථි**, ඉමෙසං භවානං අන්තරා චිතානං සීමානං සීමන්තරිකා විය භවෙය්‍යාති චොදෙතුං ආරද්ධං. පරවාදී පන තථා අනිච්ඡන්තො සබ්බපදෙසු පටික්ඛිපති, කෙවලං ලද්ධියා න සහධම්මෙන. තෙනෙව නං සකවාදී **නො වත රෙති** පටිසෙධෙති. **පඤ්චමී සා යොනීති** ආදීසුපි යථාපරිච්ඡින්නයොනිආදීසු සො සමොධානං න ගච්ඡති. අථ තෙන තතො තතො අතිරෙකෙන භවිතබ්බන්ති චොදෙතුං වුත්තානි. **අන්තරාභවූපගං කම්ම**න්ති යදි සොපි එකො භවො, යථා කාමභවූපගාදීනි කම්මානි අත්ථීති සත්ථාරා විභජිත්වා දස්සිතානි, එවං තදුපගෙනාපි කම්මෙන භවිතබ්බන්ති චොදනත්ථං වුත්තං. යස්මා පන පරසමයෙ අන්තරාභවූපගං නාම පාටියෙක්කං කම්මං නත්ථි, යං යං භවං උපපජ්ජිස්සති, තදුපගෙනෙව කම්මෙන අන්තරාභවෙ නිබ්බත්තතීති තෙසං ලද්ධි, තස්මා **න හෙව**න්ති පටික්ඛිත්තං. **අත්ථි අන්තරාභවූපගා සත්තාති** පුට්ඨොපි කාමභවූපගායෙව[2] නාම හොති ලද්ධියා පටික්ඛිපති. **ජායන්තීති** ආදීනි පුට්ඨොපි තත්ථ ජාතිජරාමරණානි චෙව චුතිපටිසන්ධිපරම්පරඤ්ච අනිච්ඡන්තො පටික්ඛිපති. රූපාදිවසෙන පුට්ඨොපි යස්මා අන්තරාභවසත්තස්ස අතිදස්සනං රූපං වෙදනාදයොපි අඤ්ඤෙසං විය න ඔළාරිකාති තස්ස ලද්ධි, තස්මා පටික්ඛිපති. ඉමිනාව කාරණෙන පඤ්චවොකාරභවභාවෙපි පටික්ඛෙපො වෙදිතබ්බො.

ඉදානි **කාමභවො ගතීති** ආදි භවසංසන්දනං නාම හොති. තත්රායං අධිප්පායො: යදි තෙ අන්තරාභවො නාම කොචි ගතිභවො[3] භවෙය්‍ය, යථා කාමභවාදීසු භවගතිආදිභෙදො ලබ්භති, තථා තත්රාපි ලබ්භෙථ. යථා වා තත්ථ න ලබ්භති, තථා ඉමෙසුපි න ලබ්භෙථ. සමානසම්ඤහි භවභාවෙ එතෙසඤ්ඤෙව විභාගො අත්ථි, න ඉතරස්මින්ති කො එත්ථ විසෙසහෙතූති.? ඉතරො පුන[4] ලද්ධිමත්තවසෙන තං තං පටිජානාති චෙව පටික්ඛිපති ච. **සබ්බෙසඤ්ඤෙව සත්තානං අත්ථි අන්තරාභවොති** පුට්ඨො යස්මා නිරයූපගඅසඤ්ඤසත්තූ

1. ම. භවාදීනං විය
2. ම. කාමභවරූපභවූපගායෙව.
3. සයා. භාවො.
4. සයා. පන.

පගඅරූපූපගානං අන්තරාභවං න ඉච්ඡන්ති, තස්මා පටික්ඛිපති. තෙනෙව කාරණෙන පටිලොමෙ[1] පටිජානාති. **අනන්තරිකස්සාති** ආදි යෙසං සො අන්තරාභවං න ඉච්ඡන්ති, තෙ තාව විභජිත්වා දස්සෙතුං වුත්තං. තං සබ්බං පාළිඅනුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බං සද්ධිං සුත්තසාධනෙනාති.

අන්තරාභවකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි කාමගුණකථා නාම හොති. තත්ථ සකසමයෙ තාව කාමධාතූති වත්ථුකාමාපි වුච්චන්ති කිලෙසකාමාපි කාමභවොපි. එතෙසු හි වත්ථුකාමා කාමනීයට්ඨෙන කාමා, සභාවනිස්සත්තසුඤ්ඤතට්ඨෙන ධාතූති කාමධාතු. කිලෙසකාමා කාමනීයට්ඨෙන චෙව කාමනට්ඨෙන ච කාමා, යථාවුත්තෙනෙවත්ථෙන ධාතූති කාමධාතු. කාමභවො කාමනීයට්ඨෙන කාමනට්ඨෙන වත්ථුකාමප්පවත්තිදෙසට්ඨෙනාති තීහි කාරණෙහි කාමො, යථාවුත්තෙනෙවත්ථෙන ධාතූති කාමධාතු. පරසමයෙ පන 'පඤ්චිමෙ භික්ඛවෙ කාමගුණා'ති වචනමත්තං නිස්සාය පඤ්චෙව කාමගුණා කාමධාතූති ගහිතං. තස්මා යෙසං අයං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි පුබ්බසෙලියානං. තෙ සන්ධාය කාමධාතුනානත්තං බොධෙතුං[2] **පඤ්චෙවාති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. ලද්ධිවසෙන පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **නනු අත්ථීති** ආදි කිලෙසකාමදස්සනත්ථං වුත්තං. තත්ථ **තප්පටිසංයුත්තොති** කාමගුණපටිසංයුත්තො, කාමගුණාරම්මණොති අත්ථො. **නො වත රෙ වත්තබ්බෙ පඤ්චෙවාති** ඉමෙසු තප්පටිසංයුත්තඡන්දාදීසු සති පඤ්චෙව කාමගුණා කාමධාතූති න වත්තබ්බං. එතෙපි හි ඡන්දාදයො කාමනීයට්ඨෙන කාමා ච ධාතු චාතිපි කාමධාතු. කාමනට්ඨෙන කාමසඞ්ඛාතා ධාතූතිපි කාමධාතූති අත්ථො. **මනුස්සානං චක්ඛූති** ආදි වත්ථුකාම දස්සනත්ථං වුත්තං. තත්ථ පරවාදී ඡන්නම්පි ආයතනානං වත්ථුකාමභාවෙන න කාමධාතුභාවං පටික්ඛිපිත්වා පුන **මනොති** පුට්ඨො මහග්ගතලොකුත්තරං සන්ධාය[3] න කාමධාතුභාවං පටිජානාති. යස්මා පන සබ්බොපි තෙභූමකමනො කාමධාතුයෙව, තස්මා තං සකවාදී සුත්තෙන නිග්ගණ්හාති. **කාමගුණා භවොති** ආදි භවස්ස කාමධාතුභාව දස්සනත්ථං වුත්තං. යස්මා පන කාමගුණමත්තෙන භවොති වොහාරො නත්ථි, තස්මා පරවාදී **න හෙවන්ති** පටික්ඛිපති. **කාමගුණූපගං කම්මන්ති** ආදි සබ්බං කාමගුණමත්තස්ස න කාමධාතුභාවදස්සනත්ථං වුත්තං. කාමධාතුසඞ්ඛාතං කාමභවූපගමෙව හි කම්මං අත්ථි, කාමභවූපගා එව ච සත්තා හොන්ති, තත්ථ ජායන්ති ජීයන්ති මීයන්ති චවන්ති උපපජ්ජන්ති න කාමගුණෙසූති ඉමිනා උපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බොති.

කාමගුණකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

1. සයා. පටිලොමෙන. 2. සයා. චොදෙතුං. 3. සයා. තෙ සන්ධාය.

ඉදානි කාමකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං "පඤ්චිමෙ භික්ඛවෙ කාමගුණා"ති වචනමත්තං නිස්සාය රූපායතනාදීනි පඤ්චෙවායතනානි කාමාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානං. තෙසං[1] කිලෙසකාමස්සෙව නිප්පරියායෙන කාමභාවං දස්සෙතුං **පඤ්චෙවා**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

කාමකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා

ඉදානි රූපධාතුකථා නාම හොති. තත්ථ රූපිනොව ධම්මා රූපධාතු නාමාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය **රූපිනො**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං සකවාදී යස්මා රූපධාතු නාම රූපභවො, න රූපමත්තමෙව, තස්මා තෙනත්ථෙන චොදෙතුං **රූපභවො**ති ආදිමාහ. තං සබ්බං කාමගුණකථායං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **යාව කාමධාතූ**ති පුට්ඨො භූමිපරිච්ඡෙදෙන විරොධං පස්සමානො පටික්ඛිපති. පුන දළ්හං කත්වා පුට්ඨො අත්තනො ලද්ධිවසෙන පටිජානාති. එවං සන්තෙ පන විහි භවෙහි[2] සමන්නාගතතා ආපජ්ජති. තෙන නං සකවාදී **කාමභවෙන චා**ති ආදිමාහ. ඉතරො එකස්ස විහි භවෙහි සමන්නාගතාභාවතො පටික්ඛිපතීති.

රූපධාතුකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

අරූපධාතුකථායපි ඉමිනාවුපායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. අරූපධම්මෙසු පන වෙදනාක්ඛන්ධමෙව ගහෙත්වා **වෙදනා භවො**ති ආදිනා නයෙනෙත්ථ දෙසනා කතා. තත්ථ කිනෙතා අරූපිනො ධම්මාති සඞ්ඛං ගතා වෙදනාදීසු අඤ්ඤතරා හොතීති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

අරූපධාතුකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි රූපධාතුයා ආයතනකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං "රූපී මනොමයො සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගී අහීනින්ද්‍රියො"ති සුත්තං නිස්සාය බ්‍රහ්මකායිකානං ඝානාදිනිමිත්තානිපි ආයතනානෙවාති කප්පෙත්වා සළායතනිකො තෙසං අත්තභාවොති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානඤ්චෙව සම්මිතියානඤ්ච. තෙ සන්ධාය **සළායතනිකො**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. ලද්ධිවසෙන පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යං තත්ථ ආයතනං නත්ථි, තස්ස වසෙන චොදෙතුං **අත්ථි තත්ථ ඝානායතන**න්ති ආදි ආරද්ධං.

---

1. සී., තෙ සන්ධාය. 2. ම., විහි.

තතො පරවාදී යං තත්ථ අජ්ඣත්තිකානං තිණ්ණං ආයතනානං ඝානාදීනං[1] සණ්ඨානනිමිත්තං, තදෙව ආයතනන්ති ලද්ධියා පටිජානාති. බාහිරානං ගන්ධායතනාදීනං වසෙන පුච්ඡා ඝානප්පසාදාදයො තත්ථ න ඉච්ඡති, තස්මා තෙසං ගොචරං පටිසෙධෙන්තො[2] පටික්ඛිපති. පටිලොමපඤ්හසංසන්දනපඤ්හෙසුපි ඉමිනාවුපායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. **අත්ථි තත්ථ ඝානායතනං අත්ථි ගන්ධායතනං තෙන ඝානෙන තං ගන්ධං ඝායතීති** තස්මිංයෙව පරසමයෙ එකච්චෙව ආචරියෙ සන්ධාය වුත්තං. තෙ කිර තත්ථ ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි පරිපුණ්ණානි ඉච්ඡන්ති. ආයතනෙන ච නාම සකිච්චකෙන භවිතබ්බන්ති තෙහි ඝානාදීහි තෙ ගන්ධාදයො ඝායන්ති සායන්ති ඵුසන්තීතිපි ඉච්ඡන්ති. තං ලද්ධිං සන්ධාය පරවාදී **ආමන්තා**ති පටිජානාති. **අත්ථි තත්ථ මූලගන්ධො**ති ආදීනි පන පුච්ඡා අත්ථිභාවං සාධෙතුං අසක්කොන්තො පටික්ඛිපති. **නනු අත්ථි තත්ථ ඝානනිමිත්ත**න්ති ආදි සණ්ඨානමත්තස්සෙව සාධකං, න ආයතනස්ස. තස්මා උභයම්පි අනුඤ්ඤාතසදිසමෙවාති.

රූපධාතුයා ආයතනකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි ආරුප්පෙ රූපකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං "විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූප"න්ති වචනතො අරූපභවෙපි ඔළාරිකරූපා නිස්සටං[3] සුඛුමරූපං අත්ථීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය **අත්ථි රූප**න්ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

ආරුප්පෙරූපකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි රූපං කම්මන්තිකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං කායවචීවිඤ්ඤත්තිසඞ්ඛාතං රූපමෙව කායකම්මං වචීකම්මං නාම, තඤ්ච කුසලසමුට්ඨානං කුසලං අකුසලසමුට්ඨානං අකුසලන්ති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහිංසාසකානඤ්චෙව සම්මිතියානඤ්ච. තෙ සන්ධාය **කුසලෙන චිත්තෙන සමුට්ඨිත**න්ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං සචෙ තං කුසලං ස්වායං සාරම්මණාදිභෙදො කුසලස්ස ලබ්භති, අත්ථි තෙ සො තස්සාති චොදෙතුං **සාරම්මණ**න්ති ආදි ආරද්ධං. තත්ථ **පත්ථනා පණිධී**ති චෙතනායෙවෙතං වෙවචනං. කුසලචෙතනායෙව හි පකප්පයමානා පත්ථනාති පකප්පනවසෙන ඨිතත්තා පණිධීති ච වුච්චති. පරතො පන කුසලෙන චිත්තෙන සමුට්ඨිතා වෙදනාසඤ්ඤාචෙතනාසද්ධාති ආදීසු වෙදනාදීනඤ්ඤෙව චෙත්ථ[4] පත්ථනා පණිධීති ලබ්භති, න චෙතනාය.

---

1. ස්‍යා. ඝානාදීනං,
2. ස්‍යා. පටිසෙවෙන්තො.
3. ස්‍යා. ඔළාරිකරූපානිස්සිතං
4. ස්‍යා. චෙතනා.

කස්මා? චිත්තං චෙතනානං එකතො අභාවා. සොතපතිතත්තා පන එවං නනාභිගතාති වෙදිතබ්බා. **රූපායතන**න්ති ආදි පුරිමවාරෙ **සබ්බං තං කුසල**න්ති සඞ්ඛිත්තස්ස පභෙදදස්සනත්ථං වුත්තං. සෙසා සංසන්දනාය වචීකම්මන්ති කථා.[1] **අකුසලෙන විතක්කෙන සමුට්ඨිත**න්ති ආදි-විධානඤ්ච සබ්බං පාළිඅනුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බං. **අසුද්ධී**ති පනෙත්ථ සුක්කං අධිප්පෙතං. සුත්තසාධනං උත්තානත්ථමෙව.

රූපංකම්මන්තිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි ජීවිතින්ද්‍රියකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං ජීවිතින්ද්‍රියං නාම **චිත්තවිප්පයුත්තො** අරූපධම්මො,[2] තස්මා රූපජීවිතින්ද්‍රියං නත්ථීති ලද්ධි, **සෙය්‍යථාපි** පුබ්බසෙලියානඤ්චෙව සම්මිතියානඤ්ච. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **නත්ථි රූපීනං ධම්මානං ආයූ**ති පඤ්හෙ උපාදින්නරූපානම්පි තිණකට්ඨාදීනම්පි සන්තානවසෙන පවත්තිමෙව ආයු ඨිති යපනා යාපනා ඉරියනා වත්තනා පාලනාති ඉච්ඡති, තස්මා පටික්ඛිපති. **අත්ථී**ති පඤ්හෙපි ඉමිනා කාරණෙන පටිජානාති. **අත්ථි අරූපජීවිතින්ද්‍රිය**න්ති පඤ්හෙ අරූපධම්මානං චිත්තවිප්පයුත්තං ජීවිතින්ද්‍රියසන්තානං නාම අත්ථීති ඉච්ඡති, තස්මා පටිජානාති. **රූපීනං ධම්මානං ආයු අරූපජීවිතින්ද්‍රිය**න්ති පඤ්හෙ සත්තසන්තානෙ රූපිනො වා හොන්තු[3] අරූපිනො වා, සබ්බෙසං චිත්තවිප්පයුත්තං අරූපජීවිතින්ද්‍රියමෙව ඉච්ඡති, තස්මා පටිජානාති. නිරොධසමාපන්නපඤ්හෙසුපි චිත්තවිප්පයුත්තං අරූපජීවිතමෙව[4] සන්ධාය පටික්ඛිපති ච පටිජානාති ච. සකවාදී පන තං **අසම්පටිච්ඡන්තො** යං අරූපපවත්තෙ අසති අත්ථි රූපෙන භවිතබ්බන්ති[5] චොදෙතුං **හඤ්චී**ති ආදිමාහ. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධපඤ්හෙ ඵස්සාදිසඞ්ඛාරක්ඛන්ධං සන්ධාය පටික්ඛිපති. කායකම්මාදිසඞ්ඛාරක්ඛන්ධං සන්ධාය පටිජානාති. **කායවිඤ්ඤත්ති වචීවිඤ්ඤත්ති සම්මාවාචා සම්මාකම්මන්තො ජීවිතින්ද්‍රිය**න්ති එවමාදයොපි ධම්මා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධපරියාපන්නාතිස්ස ලද්ධි. සකවාදී පන තං අසම්පටිච්ඡන්තො යදි නිරුද්ධෙපි අරූපපවත්තෙ සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො අත්ථි, චතුන්නම්පි ඛන්ධානං අත්ථිතා හොතූති චොදෙතුං **අත්ථි වෙදනාක්ඛන්ධො**ති ආදිමාහ. ඉතරෙ අන්තොසමාපත්තිං සන්ධාය පටික්ඛිපති. සමාපජ්ජන්තස්ස ච වුට්ඨහන්තස්ස ච පුබ්බාපරභාගං සන්ධාය පටිජානාති. අසඤ්ඤසත්තවාරෙපි එසෙව නයො. තස්ස හි ලද්ධියා **අසඤ්ඤසත්තානං** පටිසන්ධිකාලෙ චිත්තං උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣති, තෙන සහ චිත්තවිප්පයුත්තං අරූපජීවිතින්ද්‍රියං උප්පජ්ජිත්වා යාවතායුකං පවත්තති, තස්මා තෙසං ජීවිතින්ද්‍රියං නත්ථීති පුට්ඨො පටික්ඛිපති. **අත්ථී**ති පුට්ඨො පටිජානාති. වෙදනාක්ඛන්ධාදයොපි තෙසං පවත්තන්ති

---

1. ම. වචීකම්මකථා.
2. ස්‍යා. අරූපීධම්මො.
3. ස්‍යා ධම්මා හොන්තූති
4. ස්‍යා. ජීවිතින්ද්‍රියමෙව.
5. ම. තෙන භවිතබ්බන්ති

වසෙන පටික්ඛිපති. චුතිපටිසන්ධිවසෙන පටිජානාති. සකවාදී පන තං අනිච්ඡන්තො සබ්බෙ තත්ථ එකක්ඛණෙපි වෙදනාදයො අත්ථි, පඤ්චවොකාරභවත්තං පාපුණාතීති චොදෙතුං **පඤ්චවොකාරභවොති** ආහ. ඉතරො සුත්තවිරොධභයා පටික්ඛිපති. **එකාදසං භිජ්ජතීති** පඤ්හෙ සම්පයුත්තං භිජ්ජති, විප්පයුත්තං තිට්ඨතීති තස්ස ලද්ධි, තස්මා පටිජානාති. **ද්වෙ ජීවිතින්ද්‍රියානීති** පුච්ඡා පරවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. රූපාරූපවසෙන හි ද්වෙ ජීවිතින්ද්‍රියානි. තෙහියෙව සත්තො ජීවති, තෙසං භඞ්ගෙන මරතීති වුච්චති. චුතික්ඛණසමඞ්ගී ද්වෙපි ජීවිතානි සහෙව භිජ්ජන්තීති.

ජීවිතින්ද්‍රියකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි කම්මහෙතුකථා නාම හොති. තත්ථ යෙන අරහතා පුරිමභවෙ අරහා අබ්භාචික්ඛිතපුබ්බො, සො තස්ස කම්මස්ස හෙතු අරහත්තා පරිහායතීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානඤ්චෙව සම්මිතියානඤ්ච. තෙ සන්ධාය **කම්මහෙතූති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසං පරිහානිකථායං වුත්තනයමෙව. **හන්ද හි අරහන්තානං අබ්භාචික්ඛතීති** ඉදං යස්ස කම්මස්ස හෙතු පරිහායති, තං සම්පටිච්ඡාපෙතුං වදති. අථ නං සකවාදී තං පක්ඛං පටිජානාපෙත්වා යදි එවං යෙහි අරහන්තො න අබ්භාචික්ඛිතපුබ්බා[1] තෙ සබ්බෙ අරහත්තං පාපුණෙය්‍යුන්ති චොදෙතුං **යෙ කෙචීති** ආදිමාහ. ඉතරො තස්ස කම්මස්ස අරහත්තං සම්පාපුණනෙ නියාමං අපස්සන්තො පටික්ඛිපති.

කම්මහෙතුකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

අට්ඨමො වග්ගො
නිට්ඨිතො.

ඉදානි ආනිසංසකථා නාම හොති. තත්ථ සකසමයෙ සඞ්ඛාරෙ ආදීනවතො නිබ්බානඤ්ච ආනිසංසතො පස්සන්තස්ස සංයොජනප්පහානං හොතීති නිච්ඡයො. යෙසං පන තෙසු වීසුපි එකංසවාදං[2] ගහෙත්වා ආනිසංසදස්සාවිනොව සංයොජනප්පහානං හොතීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථස්ස එකංසිකවාදෙ[3] තයා ගහිතො, ආදීනවොපි දට්ඨබ්බොයෙවාති විභාගදස්සනත්ථං සකවාදී **සඞ්ඛාරෙති** ආදිමාහ. **සඞ්ඛාරෙ ච අනිච්චතො මනසිකරොති නිබ්බානෙව ආනිසංසදස්සාවී හොතීති** පඤ්හස්මිං අයමධිප්පායො: ආනිසංසදස්සාවිස්ස සංයොජනානං

---

1. ස්‍යා. අබ්භාචික්ඛිතබ්බා. 2. ස්‍යා. එකංසකවාදං. 3. ස්‍යා. එකංසකවාදෙ.

පහානං හොතීති යෙසං ලද්ධි. **තත්ථ සඞ්ඛාරෙ අනිච්චතො මනසිකරොතො සංයොජනා පහීයන්තී**ති ච පුට්ඨො **ආමන්තා**ති පටිජානාති, යස්මා යො සඞ්ඛාරෙ ච අනිච්චතො මනසිකරොති නිබ්බානෙ ච ආනිසංසදස්සාවී හොති, සො ඉදං ආපජ්ජති, කිං සම්පටිච්ඡසි එවං නාති? තතො පරවාදී එකචිත්තක්ඛණං සන්ධාය පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො නානාචිත්තවසෙන පටිජානාති. සකවාදී පනස්ස අධිප්පායං මද්දිත්වා අනිච්චමනසිකාරස්ස ආනිසංසදස්සාවිතාය ච එකතො පටිසඤ්ඤුත්තත්තා ද්වින්නං ඵස්සානං ද්වින්නං චිත්තානං සමොධානං හොතීති පුච්ඡති. ඉතරො චිත්තානං සමොධානං අපස්සන්තො පටික්ඛිපති. **දුක්ඛතො**ති ආදීසුපි එසෙව නයො. කිං පනෙත්ථ සන්නිට්ඨානං? කිං අනිච්චාදිතො මනසිකරොතො සංයොජනා පහීයන්ති, උදාහු නිබ්බානෙ ආනිසංසදස්සාවිස්ස, උදාහු ද්වෙපි එකතො කරොන්තස්සාති? යදි තාව අනිච්චාදිතො මනසිකරොතො පහානං භවෙය්‍ය, විපස්සනාචිත්තෙනෙව භවෙය්‍ය. අථ ආනිසංසදස්සාවිනො අනුස්සවවසෙන නිබ්බානෙ ආනිසංසං පස්සන්තස්ස විපස්සනාචිත්තෙනෙව භවෙය්‍ය. අථ ද්වෙපි එකතො කරොන්තස්ස භවෙය්‍ය, ද්වින්නං ඵස්සාදීනං සමොධානං භවෙය්‍ය. යස්මා පන අරියමග්ගක්ඛණෙ අනිච්චාදිමනසිකාරස්ස කිච්චනිප්ඵත්තිං ගච්ඡති, පුන නිච්චතොති ආදිග්ගහණස්ස අනුප්පත්තිධම්මභාවතො නිබ්බානෙ ච පච්චක්ඛතොව ආනිසංසදස්සනං ඉජ්ඣති. තස්මා කිච්චනිප්ඵත්තිවසෙන අනිච්චාදිතො මනසිකරොතො ආරම්මණං කත්වා පවත්තිවසෙන ච නිබ්බානෙ ආනිසංසදස්සාවිස්ස සංයොජනානං පහානං හොතීති වෙදිතබ්බං. **නිබ්බානෙ සුඛානුපස්සී**ති සුත්තං නිබ්බානෙ සුඛානුපස්සනාදිභාවමෙව සාධෙති, න ආනිසංසදස්සාවිතා-මත්තෙන සංයොජනානං පහානං, තස්මා අනාහටසදිසමෙවාති.

ආනිසංසකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි අමතාරම්මණකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං "නිබ්බානං මඤ්ඤතී"ති ආදීනං අයොනිසො අත්ථං ගහෙත්වා අමතාරම්මණං සංයොජනං හොතීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස, පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං සචෙ අමතාරම්මණං සංයොජනං, අමතස්ස සංයොජනියාදිභාවො ආපජ්ජතීති චොදෙතුං **අමතං සංයොජනිය**න්ති ආදිමාහ. ඉතරො සුත්තවිරොධභයෙන සබ්බං පටික්ඛිපති. ඉමිනා උපායෙන සබ්බවාරෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. **නිබ්බානං නිබ්බානතො**ති ආගතසුත්තං පන දිට්ඨධම්මනිබ්බානං සන්ධාය භාසිතං, තස්මා අසාධකන්ති.

අමතාරම්මණකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි රූපං සාරම්මණන්තිකථා නාම හොති. තත්ථ රූපං සප්පච්චයට්ඨෙන සාරම්මණං නාම හොති, න අඤ්ඤං ආරම්මණං කරොතීති ආරම්මණපච්චයවසෙන. යෙසං පන අවිසෙසෙන රූපං සාරම්මණන්ති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තරාපථකානං. තෙ සන්ධාය ආරම්මණට්ඨස්ස විභාගදස්සනත්ථං පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ පාළිඅනුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බං. **න වත්තබ්බ**න්ති පඤ්හෙ ඔලුබ්භාරම්මණං සන්ධාය පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. දුතියපඤ්හෙපි පච්චයාරම්මණං සන්ධාය පටිඤ්ඤා පරස්සෙව. ඉති සප්පච්චයට්ඨෙනෙවෙත්ථ සාරම්මණතා සිද්ධාති.

රූපංසාරම්මණන්තිකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි අනුසයා අනාරම්මණාතිකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං අනුසයා නාම චිත්තවිප්පයුත්තා අහෙතුකා අබ්‍යාකතා, තෙනෙව ච අනාරම්මණාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානඤ්චෙව එකච්චානඤ්ච උත්තරාපථකානං. තෙ සන්ධාය **අනුසයා**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං අනාරම්මණෙන නාම එවංවිධෙන භවිතබ්බන්ති චොදෙතුං **රූප**න්ති ආදිමාහ. **කාමරාගො**ති ආදි කාමරාගානුසයතො අනඤ්ඤත්තා[1] දස්සිතං. **සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො අනාරම්මණො**ති පඤ්හෙ චිත්තසම්පයුත්තසඞ්ඛාරක්ඛන්ධං සන්ධාය පටික්ඛිපති. අනුසයං ජීවිතින්ද්‍රියං කායකම්මාදිරූපඤ්ච සඞ්ඛාරක්ඛන්ධපරියාපන්නං, තං සන්ධාය පටිජානාති. ඉමිනාවුපායෙන සබ්බවාරෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. **සානුසයො**ති පඤ්හෙ පන අප්පහීනානුසයත්තා සානුසයතා අනුඤ්ඤාතා, න අනුසයානං පවත්තිසබ්භාවා. යො හි අප්පහීනො, න සො අතීතො නානාගතො න පච්චුප්පන්නො ච. මග්ගවජ්ඣකිලෙසො පනෙස අප්පහීනත්තාව අත්ථීති වුච්චති. එවරූපස්ස ච ඉදං නාම ආරම්මණන්ති න වත්තබ්බං. තස්මා තං පටික්ඛිත්තං. තං පනෙතං න කෙවලං අනුසයස්ස. රාගාදීනම්පි තාදිසමෙව, තස්මා අනුසයානං අනාරම්මණතා-සාධකං න හොතීති.

අනුසයාඅනාරම්මණාතිකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි ඤාණං අනාරම්මණන්තිකථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා අරහා චක්ඛුවිඤ්ඤාණසමඞ්ගී ඤාණීති වුච්චති, තස්ස ඤාණස්ස තස්මිං ඛණෙ ආරම්මණං නත්ථි, තස්මා ඤාණං අනාරම්මණන්ති යෙසං ලද්ධි සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස සෙසමෙත්ථ අනුසයකථායං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

ඤාණංඅනාරම්මණන්තිකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

---

1. ම. අනඤ්ඤත්තං.

ඉදානි අතීතාරම්මණකථා[1] නාම හොති. තත්ථ යස්මා අතීතානාගතාරම්මණං නාම[2] නත්ථි, තස්මා තදාරම්මණෙන චිත්තෙන ආරම්මණස්ස නත්ථිතාය අනාරම්මණෙන භවිතබ්බන්ති අතීතං[3] අනාරම්මණන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තරාපථකානං, තෙ සන්ධාය **අතීතාරම්මණන්ති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ යථාපාළිමෙව නිය්‍යාතීති.

අතීතාරම්මණකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි විතක්කානුපතිතකථා නාම හොති. තත්ථ විතක්කානුපතිතා නාම දුවිධා ආරම්මණතො ච සම්පයොගතො ච. තත්ථ අසුකචිත්තං නාම විතක්කස්සාරම්මණං න හොතීති[4] නියමාභාවතො සියා සබ්බං චිත්තං විතක්කානුපතිතං, විතක්කවිප්පයුත්තචිත්තසබ්භාවතො පන න සබ්බං චිත්තං විතක්කානුපතිතං. ඉති ඉමං විභාගං අකත්වා අවිසෙසෙනෙව සබ්බං චිත්තං විතක්කානුපතිතන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තරාපථකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ පාළිවසෙනෙව නිය්‍යාතීති.

විතක්කානුපතිතකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි විතක්කවිප්ඵාරසද්දකථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා විතක්කවිචාරා වචීසඞ්ඛාරාති වුත්තා, තස්මා සබ්බසො විතක්කයතො විචාරයතො අන්තමසො මනොධාතුප්පවත්තිකාලෙපි විතක්කවිප්ඵාරො සද්දොයෙවාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානං. තෙ සන්ධාය **සබ්බසොති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි විතක්කවිප්ඵාරමත්තං සද්දො, ඵස්සාදිවිප්ඵාරොපි සද්දො භවෙය්‍යාති, චොදෙතුං **සබ්බසො ඵුසතොති** ආදිමාහ. ඉතරො තාදිසං සුත්තලෙසං අපස්සන්තො පටික්ඛිපති. **විතක්කවිප්ඵාරො සද්දො සොතවිඤ්ඤෙය්‍යොති** විතක්කස්ස විප්ඵාරමත්තමෙව සද්දොති කත්වා පුච්ඡති. න විතක්කවිප්ඵාරසමුට්ඨිතං සුත්තපමත්තානං සද්දං. ඉතරො පටික්ඛිපති. **නනු විතක්කවිප්ඵාරසද්දො න සොතවිඤ්ඤෙය්‍යොති** ඉදං තස්සෙව ලද්ධියා දස්සෙති. සො හි විතක්කවිප්ඵාරමත්තමෙව සද්දං වදති, සො න සොතවිඤ්ඤෙය්‍යොති. ඉතරො පන "විතක්කවිප්ඵාරසද්දං සුත්වා ආදිසතී"ති වචනතො සොතවිඤ්ඤෙය්‍යොවාති වදති.

විතක්කවිප්ඵාරසද්දකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

1. සයා. අතීතානාගතාරම්මණකථා.
2. සයා. අතීතානාගතාරම්මණං.
3. සයා. ඉතිතං.
4. සයා. හොතීති.

ඉදානි න යථාචිත්තස්ස වාචාතිකථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා කොචි අඤ්ඤං භණිස්සාමීති අඤ්ඤං භණති, තස්මා න යථාචිත්තස්ස වාචා චිත්තානුරූපා චිත්තානුගතිකා න හොති, විනාපි චෙතනාය පවත්තතීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි තංසමුට්ඨාපකං චිත්තං න සියා, **ඵස්සාදයොපි** තස්මිං ඛණෙ න සියුන්ති චොදෙතුං **අඵස්සකස්සා**ති ආදිමාහ. **න භණිතුකාමො**ති ආදීසු යස්මා අඤ්ඤං භණිස්සාමීති අඤ්ඤං භණන්තොපි භණිතුකාමොයෙව නාම හොති, තස්මා **න හෙව**න්ති පටික්ඛිපති. **නනු අත්ථි කොචි අඤ්ඤං භණිස්සාමී**ති ආදීසු විවරන්ති[1] භණිතුකාමො විරන්ති[2] භණෙය්‍ය, තත්ථ අඤ්ඤං භණිතුකාමතා විනා, අඤ්ඤං භණනචිත්තං, ඉති පුබ්බභාගෙන විචෙතන අසඤ්චෙතනා අයථාචිත්තො නාම හොති. තෙනස්ස සොවලං අනාපත්ති නාම හොති, න පන විරන්ති[3] වචනසමුට්ඨාපකචිත්තං නත්ථි, ඉති අචිත්තකා සා වාචාති අත්ථං සන්ධාය ඉමිනා උදාහරණෙන න යථාචිත්තස්ස වාචාති පතිට්ඨාපිතාපි අප්පතිට්ඨිතාව හොතීති.

නයථාචිත්තස්සවාචාතිකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි න යථාචිත්තස්ස කායකම්මන්තිකථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා කොචි අඤ්ඤත්‍ර ගච්ඡිස්සාමීති අඤ්ඤත්‍ර ගච්ඡති, තස්මා න යථාචිත්තස්ස කායකම්මං චිත්තානුරූපං චිත්තානුගතිකං න හොති, විනාපි චෙතනාය පවත්තතීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානං-යෙව, තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

නයථාචිත්තස්සකායකම්මන්තිකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි අතීතානාගතෙහි සමන්නාගතකථා නාම හොති. තත්ථ සමන්නාගතපඤ්ඤත්ති පටිලාභපඤ්ඤත්තීති ද්වෙ පඤ්ඤත්තියො වෙදිතබ්බා. තාසු පච්චුප්පන්නධම්මසමඞ්ගී සමන්නාගතොති වුච්චති. අට්ඨසමාපත්තිලාභිනො පන සමාපත්තියො කිඤ්චාපි න එකක්ඛණෙ පවත්තන්ති, අඤ්ඤා අතීතා හොන්ති, අඤ්ඤා අනාගතා, අඤ්ඤා පච්චුප්පන්නා, පටිච්ඡින්නා අපරිහීනත්තාය පන ලාභීති වුච්චති. තත්ථ යෙ ඉමං විභාගං අග්ගහෙත්වා යස්මා ඣානලාභීනං අතීතානාගතානි ඣානානිපි අත්ථි තස්මා තෙ අතීතෙනපි අනාගතෙනාපි සමන්නාගතාති

---

1. ස්‍යා. විරවන්ති. 2. ස්‍යා. විරවන්ති. ම. විවරන්ති.
3. ස්‍යා. විරවන්ති.

ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව. **අට්ඨවිමොක්ඛඣායීති** ආදි පන ලාභිභාවස්ස සාධකං, න සමන්නාගතභාවස්සාති.

අතීතානාගතෙහිසමන්නාගතකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

නවමො වග්ගො
නිට්ඨිතො.

ඉදානි නිරොධකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං උපපත්තෙසියන්ති සබ්බඞ්ගතස්ස භවඞ්ගචිත්තස්ස භඞ්ගක්ඛණෙන සහෙව කිරියාති සඞ්ඛං ගතා කුසලා වා අකුසලා වා චත්තාරො ඛන්ධා චිත්තසමුට්ඨාන රූපඤ්චාති පඤ්චක්ඛන්ධා උප්පජ්ජන්ති, තෙසු හි අනුප්පන්නෙසු භවඞ්ගෙ[1] නිරුද්ධෙ සන්තතිවිච්ඡෙදො භවෙය්‍යාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය **උපපත්තෙසියෙති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. තත්ථ **උපපත්තෙසියෙති** චතූසුපි පදෙසු බහුවචන භුම්මත්ථෙ එකවචනභුම්මං, උපපත්තෙසියෙසු පඤ්චසු ඛන්ධෙසු අනිරුද්ධෙසූති[2] අයමෙත්ථ අත්ථො. **දසන්නන්ති** උපපත්තෙසියඛන්ධානඤ්ච කිරියඛන්ධානඤ්ච වසෙන වුත්තං. තත්ථ පඨමපඤ්හෙ ඛන්ධලක්ඛණවසෙන කිරියවසෙන ච පඤ්චෙව නාම තෙ ඛන්ධාති පටික්ඛිපති. දුතියපඤ්හෙ පුරිමපච්ඡිමවසෙන උපපත්තෙසියකිරියාවසෙන ච නානත්තං සන්ධාය පටිජානාති. ද්වින්නං පන ඵස්සානං චිත්තානඤ්ච සමොධානං පුට්ඨො සුත්තලෙසාභාවෙන පටික්ඛිපති. **කිරියා චත්තාරොති** රූපෙන විනා කුසලා වා අකුසලා වා චත්තාරො ගහිතා. **කිරියා ඤාණන්ති** පරවාදිනා චක්ඛුවිඤ්ඤාණසමඞ්ගික්ඛණෙ අරහතො අනුඤ්ඤාතං අනාරම්මණඤාණං. **නිරුද්ධෙ මග්ගො උප්පජ්ජතීති** පුච්ඡා පරවාදිස්ස. අනිරුද්ධෙ අනුප්පජ්ජනතො පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. **මතො මග්ගං භාවෙතීති** ඡලෙන පුච්ඡා පරවාදිස්ස. යස්මා පන පටිසන්ධිතො යාව චුතිචිත්තා සත්තො ජීවතියෙව නාම, තස්මා සකවාදී **න හෙවන්ති** පටික්ඛිපති.

නිරොධකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි රූපං මග්ගොතිකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං සම්මාවාචා-කම්මන්තාජීවා රූපන්ති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහිංසාසකසම්මිතියමහා-සඞ්ඝිකානං. තෙ සන්ධාය **මග්ගසමඞ්ගිස්සාති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි තෙ සම්මාවාචාදයො රූපං, න විරතියො, යථා

---

1. සී., භවඞ්ගචිත්තෙ. 2. ම., නිරුද්ධෙසූති.

සම්මාදිට්ඨාදිමග්ගො සාරම්මණාදිසභාවො, එවං තම්පි රූපං සියාති චොදෙතුං **සාරම්මණන්ති** ආදිමාහ. තත්ථ පටික්ඛෙපො ච පටිඤ්ඤා ච පරවාදිනො ලද්ධිඅනුරූපෙන වෙදිතබ්බා. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති

රූපංමග්ගොතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි පඤ්චවිඤ්ඤාණසමඞ්ගිස්සමග්ගකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං "චක්ඛුනා රූපං දිස්වා න නිමිත්තග්ගාහී හොතී"ති සුත්තං නිස්සාය පඤ්චවිඤ්ඤාණසමඞ්ගිස්ස අත්ථි මග්ගභාවනාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහා-සඞ්ඝිකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං සචෙ තස්ස මග්ගභාවනා අත්ථි, පඤ්චවිඤ්ඤාණගතිකෙන වා මග්ගෙන, මග්ගගතිකෙහි වා පඤ්චවිඤ්ඤාණෙහි භවිතබ්බං. න ච තානි මග්ගගතිකානි, අනිබ්බානාරම්මණත්තා අලොකුත්තරත්තා ච. න මග්ගො පඤ්චවිඤ්ඤාණගතිකො, තෙසං ලක්ඛණෙන අසඞ්ගහිතත්තාති චොදෙතුං **නනු පඤ්චවිඤ්ඤාණා උප්පන්නවත්ථුකාති** ආදිමාහ. තත්‍රායං අධිප්පායො: යදි පඤ්චවිඤ්ඤාණසමඞ්ගිස්ස මග්ගභාවනා සියා, යෙන මනොවිඤ්ඤාණෙන මග්ගො සම්පයුත්තො, තම්පි පඤ්චවිඤ්ඤාණසමඞ්ගිස්ස සියා. එවං සන්තෙ යදිදං පඤ්චවිඤ්ඤාණා උප්පන්නවත්ථුකාති ආදිලක්ඛණං වුත්තං, එවං[1] අවත්වා ඡ විඤ්ඤාණාති වත්තබ්බං සියා. තථා පන අවත්වා පඤ්චවිඤ්ඤාණාතෙව වුත්තං. තස්මා න වත්තබ්බං පඤ්චවිඤ්ඤාණසමඞ්ගිස්ස අත්ථි මග්ගභාවනාති. යස්මා චෙත්ථ අයමෙව අධිප්පායො, තස්මා සකවාදී තං ලක්ඛණං පරවාදිං සම්පටිච්ඡාපෙත්වා **නො වත රෙ වත්තබ්බෙ පඤ්චවිඤ්ඤාණසමඞ්ගිස්ස අත්ථි මග්ගභාවනාති** ආහ.

අපරො නයො: පඤ්චවිඤ්ඤාණා උප්පන්නවත්ථුකා. මග්ගො අවත්ථුකොපි හොති. තෙ ච උප්පන්නාරම්මණා, මග්ගො න වත්තබ්බාරම්මණො. තෙ පුරෙජාතවත්ථුකාව, මග්ගො අවත්ථුකොපි. තෙ පුරෙජාතාරම්මණා, මග්ගො අපුරෙජාතාරම්මණො. තෙ අජ්ඣත්තිකවත්ථුකාව, මග්ගො අවත්ථුකොපි හොති. තෙ ච රූපාදිඑකෙක බාහිරාරම්මණා, මග්ගො නිබ්බානාරම්මණො. තෙ අනිරුද්ධං වත්ථුං නිස්සයං කත්වා පවත්තනතො අසම්භින්නවත්ථුකා, මග්ගො අවත්ථුකොපි. තෙ අනිරුද්ධානෙව රූපාදීනි ආරබ්භ පවත්තනතො අසම්භින්නාරම්මණා, මග්ගො නිබ්බානාරම්මණො. තෙ නානාවත්ථුකා, මග්ගො අවත්ථුකො වා එකවත්ථුකො වා. †තෙ නානාරම්මණා, මග්ගො එකාරම්මණො.† තෙ අත්තනො අත්තනොව රූපාදිගොචරෙ පවත්තනතො න අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ගොචරවිසයං පච්චනුභොන්ති, මග්ගො රූපාදීසු එකම්පි ගොචරං න කරොති. තෙ කිරියමනොධාතුං

1. සෑ. සං. එවං. †. සෑ. න විජ්ජති.

පුරෙචාරිකං කත්වා උප්පජ්ජනතො න අසමන්නාහාරා න අමනසිකාරා උප්පජ්ජන්ති, මග්ගො නිරවජ්ජොව. තෙ සම්පටිච්ඡනාදීහි වොකිණ්ණා උප්පජ්ජන්ති, මග්ගස්ස වොකාරොයෙව නත්ථි. තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං පුබ්බාපරිමභාවෙන උප්පජ්ජන්ති, මග්ගස්ස තෙහි සද්ධිං පුරිමපච්ඡිමතාව නත්ථි, තෙසං අනුප්පත්තිකාලෙ තික්ඛවිපස්සනාසමයෙ තෙසං අනුප්පත්තිදෙසෙ ආරුප්පෙපි ච උප්පජ්ජනතො. තෙ සම්පටිච්ඡනාදීහි අනන්තරිතත්තා න අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස සමනන්තරා උප්පජ්ජන්ති, මග්ගස්ස සම්පටිච්ඡනාදීහි අනන්තරිතභාවොව නත්ථි. තෙසං අඤ්ඤත්‍ර අභිනිපාතා ආභොගමත්තම්පි කිච්චං නත්ථි, මග්ගස්ස කිලෙසසමුග්ඝාතනං කිච්චන්ති. යස්මා චෙත්ථ අයම්පි අධිප්පායො, තස්මා සකවාදී ඉමෙහාකාරෙහි පරවාදිං මග්ගස්ස අපඤ්චවිඤ්ඤාණගතිකභාවං සම්පටිච්ඡාපෙත්වා **නො වත රෙ වත්තබ්බෙ පඤ්චවිඤ්ඤාණසමඞ්ගිස්ස අත්ථි මග්ගභාවනා**ති ආහ. **සුඤ්ඤතං ආරබ්භා**ති යථා ලොකුත්තරමග්ගො සුඤ්ඤතං නිබ්බානං ආරබ්භ, ලොකියො සුඤ්ඤසඞ්ඛාරපුඤ්ජං ආරබ්භ උප්පජ්ජති, කිං තෙන එවං චක්ඛුවිඤ්ඤාණන්ති පුච්ඡති. ඉතරො "චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ චා"ති වචනතො පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො "න නිමිත්තග්ගාහී"ති වචනතො යං තත්ථ අනිමිත්තං, තදෙව සුඤ්ඤතන්ති සඤ්ඤාය පටිජානාති. **චක්ඛුඤ්ච පටිච්චා**ති පඤ්හද්වයෙපි එසෙව නයො. **චක්ඛුවිඤ්ඤාණං අතීතානාගතං ආරබ්භා**ති එත්ථ අයමධිප්පායො: මනොවිඤ්ඤාණසමඞ්ගිස්ස අත්ථි මග්ගභාවනා, මනොවිඤ්ඤාණඤ්ච අතීතානාගතම්පි ආරබ්භ උප්පජ්ජති, කිං තෙන එවං චක්ඛුවිඤ්ඤාණම්පීති.? **ඵස්සං ආරබ්භා**ති ආදීසුපි එසෙව නයො. **චක්ඛුනා රූපං දිස්වා න නිමිත්තග්ගාහී**ති එත්ථ ජවනක්ඛණෙන නිමිත්තග්ගාහිතා වුත්තා, න චක්ඛුවිඤ්ඤාණක්ඛණෙ, තස්මා ලොකියමග්ගම්පි සන්ධායෙතං අසාධකන්ති.

පඤ්චවිඤ්ඤාණසමඞ්ගිස්ස මග්ගකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි පඤ්චවිඤ්ඤාණා කුසලාපීතිකථා නාම හොති. සා[1] හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව අත්ථතො වෙදිතබ්බාති.[2]

පඤ්චවිඤ්ඤාණා කුසලාපීතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි පඤ්චවිඤ්ඤාණා සාභොගාතිකථා නාම හොති.[3] තත්ථ ආභොගො නාම කුසලාකුසලවසෙන හොති. සත්ථාරා ච "චක්ඛුනා රූපං දිස්වා නිමිත්තග්ගාහී හොති, න නිමිත්තග්ගාහී හොතී"ති ආදි වුත්තං.

---

1. ම. එසා 2. ම. වෙදිතබ්බාති. 3. ම. ආභොගකථා.

නං අයොනිසො ගහෙත්වා පඤ්චවිඤ්ඤාණා සාභොගාති[1] යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඞ්ඝිකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ පුරිමකථාසදිසමෙවාති.

පඤ්චවිඤ්ඤාණාසාභොගාතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි ද්වීහි සීලෙහීතිකථා නාම හොති. තත්ථ "සීලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤො"ති ආදිවචනතො යස්මා ලොකියෙන සීලෙන සීලවා ලොකුත්තරං මග්ගං භාවෙති, තස්මා පුරිමෙන ච ලොකියෙන මග්ගක්ඛණෙ ලොකුත්තරෙන චාති ද්වීහි සීලෙහි සමන්නාගතො නාම හොතීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඞ්ඝිකානංයෙව. තෙ සන්ධාය **මග්ගසමඞ්ගීති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි සො එකක්ඛණෙ ලොකියලොකුත්තරෙහි ද්වීහි සීලෙහි සමන්නාගතො, ද්වීහි ඵස්සාදීහිපි තෙන සමන්නාගතෙන භවිතබ්බන්ති චොදෙතුං **ද්වීහි ඵස්සෙහීති** ආදිමාහ. ඉතරො තථාරූපං නයං අපස්සන්තො පටික්ඛිපති. **ලොකියෙන ච ලොකුත්තරෙන චාති** පඤ්හෙ පුබ්බෙ සමාදින්නස්ස මග්ගක්ඛණෙ උප්පන්නසම්මාවාචාදීනි ච සන්ධාය පටිජානාති. **ලොකියෙ සීලෙ නිරුද්ධෙති** පුච්ඡා පරවාදිස්ස. ඛණභඞ්ගනිරොධං සන්ධාය පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. ඉතරො පන තං වීතික්කමං විය සල්ලක්ඛෙන්තො **දුස්සීලොති** ආදිමාහ. ලද්ධිපතිට්ඨාපනං පනස්ස පුබ්බෙ අභින්නසීලතංයෙව දීපෙති, න ද්වීහි සමන්නාගතතං, තස්මා අප්පතිට්ඨිතාව ලද්ධීති.

ද්වීහි සීලෙහීති කථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි සීලං අචෙතසිකන්තිකථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා සීලෙ උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධෙපි සමාදානහෙතුකො සීලොපචයො නාම අත්ථි, යෙන සො සීලවා[2] නාම හොති. තස්මා සීලං අචෙතසිකන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඞ්ඝිකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ දානං අචෙතසිකන්තිකථායං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. ලද්ධිපතිට්ඨාපනම්පි අයොනිසො ගහිතත්තා අප්පතිට්ඨාපනමෙවාති.

සීලංඅචෙතසිකන්තිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි සීලං න චිත්තානුපරිවත්තීතිකථා නාම හොති. තත්ථ **න චිත්තානුපරිවත්තීති** භාසන්තරමෙව නානං. සෙසං පුරිමකථාසදිසමෙවාති.

සීලං න චිත්තානුපරිවත්තීතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

1. ම. ආභොගාති. 2. සෑ. සීලවාසෙව.

ඉදානි සමාදානහෙතුකකථා නාම හොති. තත්ථ "ආරම්මරොපා"ති ගාථාය අත්ථං අයොනිසො ගහෙත්වා "සදා පුඤ්ඤං පවඩ්ඪතී"ති වචනතො සමාදානහෙතුකං සීලං වඩ්ඪතීති[1] යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඞ්ඝිකානඤ්ඤෙව. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. චිත්තවිප්පයුත්තං සීලොපචයං සන්ධාය පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. සෙසං පුරිමකථා-සදිසමෙවාති.

සමාදානහෙතුකකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි විඤ්ඤත්ති සීලන්තිකථා නාම හොති. තත්ථ කායවිඤ්ඤත්ති කායකම්මං, වචීවිඤ්ඤත්ති වචීකම්මන්ති ගහිතත්තා විඤ්ඤත්ති සීලන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඞ්ඝිකානඤ්ඤෙව සම්මිතියානඤ්ච. තෙ සන්ධාය **විඤ්ඤත්තීති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යස්මා සීලං නාම විරති, න රූපධම්මො, තස්මා තෙනත්ථෙන චොදෙතුං **පාණාතිපාතා වෙරමණීති** ආදිමාහ. **අභිවාදනං සීලන්ති**[2] ආදි යථාරූපං විඤ්ඤත්තියො සීලන්ති මඤ්ඤති,[3] තං උද්ධරිත්වා දස්සෙතුං වුත්තං. යස්මා පන සා විරති න හොති,[4] තස්මා පුන **පාණාතිපාතාති** ආදිමාහ. ලද්ධි පනස්ස ඡලෙන පතිට්ඨිතත්තා අප්පතිට්ඨිතායෙවාති.

විඤ්ඤත්තිසීලන්තිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි අවිඤ්ඤත්ති දුස්සීල්‍යන්තිකථා නාම හොති. තත්ථ චිත්තවිප්පයුත්තං අපුඤ්ඤූපචයඤ්චෙව ආණත්තියා ච පාණාතිපාතාදීසු අඞ්ගපාරිපූරිං සන්ධාය අවිඤ්ඤත්ති දුස්සීල්‍යන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඞ්ඝිකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං සචෙ සා දුස්සීල්‍යං[5] පාණාතිපාතාදීසු අඤ්ඤතරා සියාති චොදෙතුං **පාණාතිපාතොති** ආදිමාහ. **පාපකම්මං සමාදියිත්වාති** අසුකං නාම ඝාතෙස්සාමි, අසුකං භණ්ඩං අවහරිස්සාමීති එවං පාපසමාදානං කත්වා. **උභො වඩ්ඪන්තීති** පුට්ඨො දානක්ඛණෙ පාපස්ස අනුප්පත්තිං සන්ධාය පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො චිත්තවිප්පයුත්තං පාපූපචයං සන්ධාය පටිජානාති. සෙසමෙත්ථ පරිභොගමයකථායං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. ලද්ධිපතිට්ඨාපනම්පිස්ස පාපසමාදින්න පුබ්බභාගමෙව සාධෙති, න අවිඤ්ඤත්තියා දුස්සීලභාවන්ති.

අවිඤ්ඤත්තිදුස්සීල්‍යන්තිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

දසමො වග්ගො
නිට්ඨිතො.

දුතියො පණ්ණාසකො
සමත්තො.

---

1. ස්‍යා. පවඩ්ඪතීති.
2. ස්‍යා. අභිවාදනාදීසි සීලන්ති. [ම. අභිවාදනාසීලන්ති.
3. ස්‍යා. යථාරූපං විඤ්ඤත්තියො [සීලන්ති පඤ්ඤත්ති.
4. ම. හොති.
5. ම. දුස්සීලං.

ඉදානි අනුසයා අබ්‍යාකතා අහෙතුකා චිත්තවිප්පයුත්තාති තිස්සො[1] අනුසයකථා නාම හොන්ති. තත්ථ යස්මා පුථුජ්ජනො කුසලාබ්‍යාකතෙ චිත්තෙ වත්තමානෙ සානුසයොති වත්තබ්බො. යො ච තස්මිං ඛණෙ හෙතු, න තෙන හෙතුනා අනුසයා සහෙතුකා, න තෙන චිත්තෙන සම්පයුත්තා, තස්මා තෙ අබ්‍යාකතා අහෙතුකා චිත්තවිප්පයුත්තාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඞ්ඝිකානඤ්චෙව සම්මිතියානඤ්ච. තෙ සන්ධාය තිසුපි කථාසු පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා සක්කා පාළිමග්ගෙනෙව ජානිතුන්ති තස්මා න විත්ථාරිතන්ති.

තිස්සොපිඅනුසයකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි ඤාණකථා නාම හොති. තත්ථ මග්ගඤාණෙන අඤ්ඤාණෙ විගතෙපි පුන චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිවසෙන ඤාණවිප්පයුත්තචිත්තෙ වත්තමානෙ යස්මා තං මග්ගචිත්තං නප්පවත්තති, තස්මා න වත්තබ්බං ඤාණීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඞ්ඝිකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි අඤ්ඤාණෙ[2] විගතෙ ඤාණීති පඤ්ඤත්ති න සියා, රාගාදීසු විගතෙසු වීතරාගාදිපඤ්ඤත්තිපි න සියාති පුග්ගලපඤ්ඤත්තියං අසොවිදෙසීති[3] චොදෙතුං **රාගෙ විගතෙති** ආදිමාහ. ඉතරො තෙසු විගතෙසු සරාගාදිභාවෙ යුත්තිං අපස්සන්තො පටික්ඛිපති. පරියොසානෙ යස්මා ඤාණපටිලාභෙන සො ඤාණීති වත්තබ්බතං අරහති, තස්මා **න හෙව**න්ති පටික්ඛෙපො සකවාදිස්සාති.

ඤාණකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි ඤාණං චිත්තවිප්පයුත්තන්ති කථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා අරහා චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිසමඞ්ගී පටිලද්ධං මග්ගඤාණං සන්ධාය ඤාණීති වුච්චති, න චස්ස තං තෙන චිත්තෙන සම්පයුත්තං, තස්මා ඤාණං චිත්තවිප්පයුත්තන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි තෙ ඤාණං චිත්තවිප්පයුත්තං, චිත්තවිප්පයුත්තෙසු රූපාදීසු අඤ්ඤතරං සියාති චොදෙතුං **රූප**න්ති ආදිමාහ. ඉතරො පටික්ඛිපති. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව. පරියොසානෙ පන **පඤ්ඤවා**ති පුට්ඨො පටිලාභවසෙන තං පවත්තිං ඉච්ඡති, තස්මා පටිජානාතීති.

ඤාණංචිත්තවිප්පයුත්තන්තිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

1 සී. තිස්සොපි. 2. සී. ඤාණෙ. 3. සී. අසොකාපිදෙසීති.

ඉදානි ඉදං දුක්ඛන්තිකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං ලොකුත්තරමග්ගක්ඛණෙ යොගාවචරො ඉදං දුක්ඛන්ති වාචං භාසති, එවමස්ස ඉදං දුක්ඛන්ති වාචං භාසතො ච ඉදං දුක්ඛන්ති ඤාණං පවත්තතීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. මග්ගක්ඛණෙ තථා වාචාභාසනං ඤාණප්පවත්තිඤ්ච සන්ධාය පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. යස්මා පන සො සෙසසච්චපටිසංයුත්තං වාචං පුථුජ්ජනොව භාසති, න ච තස්ස[1] තථා ඤාණප්පවත්තීති[2] ඉච්ඡති, තස්මා සමුදයාදිපඤ්හෙසු පටික්ඛිපති. **රූපං අනිච්ච**න්ති ආදි දුක්ඛපරියායදස්සනවසෙන වුත්තං. ඉතරො පන සසමයෙ නාදිසං වොහාරං අපස්සන්තො පටික්ඛිපති. **ඉති වදන්තිවා**ති ආදි යදි තස්ස දුක්ඛෙ ඤාණං පවත්තති, ඉකාර-දංකාරදුකාරඛකාරෙසු පටිපාටියා චතූහි ඤාණෙහි පවත්තිතබ්බන්ති[3] දස්සෙතුං වුත්තං. ඉතරො පන තථා න ඉච්ඡති, තස්මා පටික්ඛිපතීති.

ඉදං දුක්ඛන්තිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි ඉද්ධිබලකථා නාම හොති. තත්ථ ඉද්ධිපාදභාවනානිසංසස්ස අත්ථං අයොනිසො ගහෙත්වා ඉද්ධිබලෙන සමන්නාගතො කප්පං තිට්ඨෙය්‍යාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඞ්ඝිකානං. තෙ සන්ධාය **ඉද්ධිබලෙන සමන්නාගතො කප්පං තිට්ඨෙය්‍යා**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. තත්ථ කප්පො නාම මහාකප්පො, කප්පෙකදෙසො, ආයුකප්පොති තිවිධො. "චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ කප්පස්ස අසඞ්ඛෙය්‍යානී"ති එත්ථ හි මහාකප්පොව කප්පොති වුත්තො. "බ්‍රහ්මකායිකානං දෙවානං කප්පො ආයුප්පමාණ"න්ති එත්ථ කප්පෙකදෙසො. "කප්පං නිරයම්හි පච්චති, කප්පං සග්ගම්හි මොදතී"ති එත්ථ ආයුකප්පො. ආයුකප්පනං ආයුවිධානං, කම්මස්ස විපාකවසෙන වා වස්සගණනාය වා ආයුපරිච්ඡෙදොති අත්ථො. තෙසු මහාකප්පං සන්ධාය පුච්ඡති. ඉතරො පටිජානාති. අථ නං සකවාදී සචෙ තෙ ඉද්ධිබලෙන සමන්නාගතො "යො චිරං ජීවති සො වස්සසතං අප්පං වා භීය්‍යො"ති එවං පරිච්ඡින්නා ආයුකප්පා උද්ධං මහාකප්පං වා මහාකප්පෙකදෙසං වා ජීවෙය්‍ය, ඉද්ධිමයිකෙනාස්ස ආයුනා භවිතබ්බන්ති චොදෙතුං **ඉද්ධිමයිකො සො ආයූ**ති ආදිමාහ. ඉතරො ජීවිතින්ද්‍රියං නාම ඉද්ධිමයිකං නත්ථි, කම්මසමුට්ඨානමෙවාති වුත්තත්තා පටික්ඛිපති. කො පනෙත්ථ ඉද්ධිමතො විසෙසො, නනු අනිද්ධිමාපි ආයුකප්පං තිට්ඨෙය්‍යාති.? අයං විසෙසො, ඉද්ධිමා හි යාවතායුකං ජීවිතප්පවත්තියා අන්තරායකරෙ ධම්මෙ ඉද්ධිබලෙන පටිබාහිත්වා අන්තරා අකාලමරණං නිවාරෙතුං සක්කොති. අනිද්ධිමතො එතං බලං නත්ථි. අයමෙතෙසං විසෙසො. **අතීතං අනාගත**න්ති ඉදං අවිසෙසෙන කප්පං තිට්ඨෙය්‍යාති පටිඤ්ඤාතත්තා චොදෙති. **මෙ කප්පෙ**ති ආදි යදි ඉද්ධිමා ජීවිත-

---

1, ම, නචතස්ස. 2, ස්‍යා, ඤාණංපවත්තතීති. 3, ස්‍යා, පවත්තතීති.

පරිච්ඡෙදං අතික්කමිතුං සක්කොති, න කෙවලං එකං, අනෙකෙපි කප්පෙ තිට්ඨෙය්‍යාති චොදනත්ථං වුත්තං. **උප්පන්නො එකස්සා**ති ආදි න සබ්බං ඉද්ධියා ලබ්භති, ඉද්ධියා අවිසයොපි අත්ථීති දස්සෙතුං වුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

ඉද්ධිබලකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි සමාධිකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං **එකචිත්තක්ඛණෙ** උප්පන්නාපි එකග්ගතා සමාධානට්ඨෙන සමාධීති අග්ගහෙත්වා "සත්ත රත්තින්දිවානි එකන්තසුඛපටිසංවෙදී විහරිතු"න්ති ආදිවචනං නිස්සාය චිත්තසන්තති සමාධීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි සබ්බත්ථිවාදානඤ්චෙව උත්තරාපථකානඤ්ච. තෙ සන්ධාය **චිත්තසන්තතී**ති පුච්ඡා **සකවාදිස්ස**. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි චිත්තසන්තති සමාධිචිත්තසන්තති නාම, අතීතාපි අත්ථි, අනාගතාපි අත්ථි, න හි එකං පච්චුප්පන්නචිත්තමෙව චිත්තසන්තති නාම හොති. කිං තෙන සබ්බාපි සා සමාධීති චොදෙතුං **අතීතා**ති ආදිමාහ. ඉතරො තථා අනිච්ඡන්තො **පටික්ඛිපති**. **නනු අතීතං නිරුද්ධ**න්ති ආදි චිත්තසන්තතියං පච්චුප්පන්නමෙව චිත්තං කිච්චකරං, අතීතානාගතං නිරුද්ධත්තා අනුප්පන්නත්තා ච නත්ථි, කථං තං සමාධි නාම හොතීති දස්සෙතුං වුත්තං. **එකචිත්තක්ඛණිකො**ති පුච්ඡා පරවාදිස්ස. තතො යා සකසමයෙ "සමාධිං භික්ඛවෙ භාවෙථා"ති ආදීසු පච්චුප්පන්නකුසලචිත්තසම්පයුත්තා එකග්ගතා සමාධීති වුත්තා. තං සන්ධාය පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. **චක්ඛුවිඤ්ඤාණසමඞ්ගී**ති ආදි "එකචිත්තක්ඛණිකො"ති වචනමත්තං ගහෙත්වා **ඡලෙන** වුත්තං. තෙනෙව සකවාදිනා පටික්ඛිත්තං. **නනු වුත්තං භගවතා**ති සුත්තං පුරිමපච්ඡිමවසෙන පවත්තමානස්ස සමාධිස්ස **අබ්බොකිණ්ණත්තං** සාධෙති. න සන්තතියා සමාධිභාවං, තස්මා අසාධකන්ති.

සමාධිකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි ධම්මට්ඨිතතාකථා[1] නාම හොති. තත්ථ "**ඨිතාව සා** ධාතු"ති වචනං නිස්සාය පටිච්චසමුප්පාදසඞ්ඛාතා ධම්මට්ඨිතතා නාම එකා අත්ථි, සා ච පරිනිප්ඵන්නාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි පරිනිප්ඵන්නානං අවිජ්ජාදීනං අඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතතා නාම පරිනිප්ඵන්නා අත්ථි, තායපි ච තෙ ධම්මට්ඨිතතාය අඤ්ඤා ඨිතතා පරිනිප්ඵන්නා ආපජ්ජතීති චොදෙතුං **තාය ඨිතතා**ති ආදිමාහ. පරවාදී එවරූපාය ලද්ධියා

1. ම. ධම්මට්ඨිතකථා.

අභාවෙන පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො අනන්තරපච්චයතඤ්ච අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයතඤ්ච සන්ධාය පටිජානාති. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා උත්තානත්ථමෙවාති.

ධම්මට්ඨිතතාකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි අනිච්චතාකථා නාම හොති. තත්ථ අනිච්චානං රූපාදීනං **අනිච්චතාපි** රූපාදයො විය පරිනිප්ඵන්නාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි තෙ රූපාදයො විය අනිච්චතා පරිනිප්ඵන්නා, තස්සාපි **අඤ්ඤාය** පරිනිප්ඵන්නාය අනිච්චතාය භවිතබ්බන්ති චොදෙතුං **තාය අනිච්චතායාති** ආහ. ඉතරො චිත්තානං අනිච්චතානං එකතො අභාවෙන **පටික්ඛිපිත්වා** පුන යස්මා සා අනිච්චතා නිච්චා න හොති, තෙනෙව **අනිච්චෙන සද්ධිං** අන්තරධායති, තස්මා පටිජානාති. **අථස්ස** සකවාදී **ලෙසොකාසං** අදත්වා යා තෙන දුතියා අනිච්චතා පටිඤ්ඤාතා, තායපි තතො පරායපීති පරම්පරවසෙන අනුපච්ඡෙදදොසං ආරොපෙන්තො **තාය තායෙවාති** ආදිමාහ. **ජරා පරිනිප්ඵන්නාති** ආදි යස්මා උප්පන්නස්ස **ජරාමරණතො** අඤ්ඤා අනිච්චතා නාම නත්ථි, තස්මා අනිච්චතාවිභාගානු-යුඤ්ජනවසෙන වුත්තං. තත්‍රාපි පරවාදිනො පුරිමනයෙනෙව පටිඤ්ඤා ච **පටික්ඛෙපො** ච වෙදිතබ්බා. **රූපං පරිනිප්ඵන්නන්ති** ආදි යෙසං සා **අනිච්චතා**, තෙහි සද්ධිං සංසන්දනත්ථං වුත්තං. තත්ථ යථා පරිනිප්ඵන්නානං රූපාදීනං අනිච්චතාජරාමරණානි අත්ථි, එවං පරිනිප්ඵන්නානං අනිච්චතාදීනං තානි නත්ථීති මඤ්ඤමානො එකන්තෙන **පටික්ඛිපතියෙවාති**.

අනිච්චතාකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

එකාදසමො වග්ගො
නිට්ඨිතො.

ඉදානි **සංවරො** කම්මන්තිකථා නාම හොති. තත්ථ "චක්ඛුනා රූපං දිස්වා **නිමිත්තග්ගාහී** හොති, න නිමිත්තග්ගාහී හොතී"ති සුත්තං **නිස්සාය සංවරොපි** අසංවරොපි කම්මන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඞ්ඝිකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යා සකසමයෙ චෙතනා කම්මන්ති වුත්තා යථා සා කායවචී-මනොද්වාරෙසු පවත්තමානා කායකම්මාදිනාමං ලභති, තථා යදි තෙ සංවරො කම්මං, සොපි චක්ඛුන්ද්‍රියාදීසු පවත්තමානො චක්ඛුකම්මාදිනාමං ලභෙය්‍යාති චොදෙතුං **චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරො චක්ඛුකම්මන්ති** ආදිමාහ.

---

1. ම, අඤ්ඤ.

ඉතරෙ තාදිසං සුත්තපදං අපස්සන්තො චතූසු ද්වාරෙසු පටික්ඛිපිත්වා පඤ්චමෙ කායද්වාරෙ පසාදකායං සන්ධාය පටික්ඛිපති, විඤ්ඤත්තිකායං සන්ධාය පටිජානාති. සො හි පසාදකායම්පි විඤ්ඤත්තිකායම්පි කායින්ද්‍රියන්තෙව ඉච්ඡති. මනොද්වාරෙපි විපාකද්වාරං සන්ධාය පටික්ඛිපති. කම්මද්වාරං සන්ධාය පටිජානාති. අසංවරෙපි එසෙව නයො. **චක්ඛුනා රූපං දිස්වා**ති සුත්තං තෙසු ද්වාරෙසු සංවරමෙව දීපෙති, න තස්ස කම්මභාවං, තස්මා අසාධකන්ති.

සංවරොකම්මන්තිකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි කම්මකථා නාම හොති. තත්ථ "නාහං භික්ඛවෙ සඤ්චෙතනිකානං කම්මාන"න්ති සුත්තපදං නිස්සාය සබ්බං කම්මං සවිපාකන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඞ්ඝිකානං. තෙසං "චෙතනාහං භික්ඛවෙ කම්මං[1] වදාමී"ති සත්ථාරා අවිසෙසෙන චෙතනා කම්මන්ති වුත්තා. සා ච[2] කුසලාකුසලාව සවිපාකා, අබ්‍යාකතා අවිපාකාති ඉමං විභාගං දස්සෙතුං **සබ්බං කම්ම**න්ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. පුන **සබ්බා චෙතනා**ති පඤ්හෙසු අබ්‍යාකතං සන්ධාය පටික්ඛෙපො. කුසලාකුසලෙ සන්ධාය පටිඤ්ඤා වෙදිතබ්බා. **විපාකාබ්‍යාකතා**ති ආදි[3] සවිපාකාවිපාකචෙතනං[4] සරූපෙන දස්සෙතුං වුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව. **නාහං භික්ඛවෙ**ති සුත්තං සති පච්චයෙ දිට්ඨධම්මාදීසු විපාකපටිසංවෙදනං සන්ධාය වුත්තං, තස්මා අසාධකන්ති.

කම්මකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි සද්දො විපාකොතිකථා නාම හොති. තත්ථ "සො තස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා උස්සන්නත්තා විපුලත්තා බ්‍රහ්මස්සරො හොතී"ති ආදීති අයොනිසො ගහෙත්වා සද්දො විපාකොති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඞ්ඝිකානං. තෙසං කම්මසමුට්ඨානා අරූපධම්මාව[5] විපාකොති[6] නාමං ලභන්ති. රූපධම්මෙසු පනායං වොහාරො නත්ථීති දස්සෙතුං පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **සුඛවෙදනීයො**ති ආදි විපාකො නාම එවරූපො හොතීති දස්සනත්ථං වුත්තං. **සො තස්ස කම්මස්සා**ති සුත්තං ලක්ඛණපටිලාභදස්සනත්ථං වුත්තං. මහාපුරිසො හි කම්මස්ස[7] කතත්තා සුවිපරිවාරෙපි හොති, න ච පරිවාරෙ විපාකො, තස්මා අසාධකමෙතන්ති

සද්දොවිපාකොතිකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

---

1. ස්‍යා. කම්මන්ති.
2. ස්‍යා. සාපි.
3. ස්‍යා. ආදිසු
4. ස්‍යා. විපාකාවිපාකචෙතනං,
5. ස්‍යා. අරූපධම්මා.
6. ස්‍යා. විපාකානි.
7. ස්‍යා. පුරිමකම්මස්ස.

ඉදානි සළායතනකථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා සළායතනං කම්මස්ස කතත්තා උප්පන්නං, තස්මා විපාකොති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඞ්ඝිකානං. තෙ සන්ධාය **චක්ඛායතනං විපාකොති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව. **සළායතනං විපාකො**ති එත්ථ මනායතනං සියා විපාකො, සෙසානි කෙවලං කම්මසමුට්ඨානානි, න විපාකො, තස්මා අසාධකමෙතන්ති.

සළායතනකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි සත්තක්ඛත්තුපරමකථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා "සත්තක්ඛත්තුපරමො"ති වුත්තං, තස්මා සත්තක්ඛත්තුපරමො පුග්ගලො සත්තක්ඛත්තුපරමතාය නියතොති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තරාපථකානං. තෙසං ඨපෙත්වා අරියමග්ගං අඤ්ඤා තස්ස නියමො නත්ථි, යෙන සො සත්තක්ඛත්තුපරමතාය නියතො භවෙය්‍යාති ඉමං විභාගං දස්සෙතුං පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **මාතා ජීවිතා**ති ආදීසු අයමධිප්පායො: ද්වෙ නියාමා සම්මත්තනියාමො ච මිච්ඡත්තනියාමො ච. සම්මත්තනියාමො අරියමග්ගො. සො අවිනිපාතධම්මතඤ්චෙව ඵලුප්පත්තිඤ්ච නියමෙති.[1] මිච්ඡත්තනියාමො ආනන්තරියකම්මං. තං අනන්තරං නිරයූපපත්තිං නියමෙති. තත්ථ සත්තක්ඛත්තුපරමො සොතාපත්තිමග්ගෙන අවිනිපාතධම්මතාය ච ඵලුප්පත්තියා ච නියමිතො. සෙසමග්ගනියාමො පනස්ස නත්ථි, අනධිගතත්තා. ආනන්තරියම්පි[2] කාතුං සො අභබ්බො. ත්වං පනස්ස නියාමං ඉච්ඡසි. තෙන තං වදාම, කිං තෙන සො ඉමිනා මිච්ඡත්තනියාමෙන නියමිතොති? **අභබ්බො අනන්තරා**ති පඤ්හෙසු ආනන්තරියාභාවං සන්ධාය පටික්ඛිපති. සත්තක්ඛත්තුපරමං සන්ධාය පටිජානාති. **අත්ථි සො නියාමො**ති පඤ්හෙ[3] සත්තක්ඛත්තුපරමතාය නියාමං අපස්සන්තො පටික්ඛිපති. **අත්ථි තෙ සතිපට්ඨානා**ති ආදි නියාමසඞ්ඛාතෙ මග්ගධම්මෙ දස්සෙතුං වුත්තං. තස්ස පන පුන පඨමමග්ගානුප්පත්තිතො තෙපි නත්ථි, තස්මා පටික්ඛිපති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව. **නනු සො සත්තක්ඛත්තුපරමො**ති එත්ථ භගවා අයං පුග්ගලො එත්තකෙ භවෙ සන්ධාවිත්වා පරිනිබ්බායිස්සති, අයං එත්තකෙති අත්තනො ඤාණබලෙන බ්‍යාකරෙති, න භවනියාමං නාම කිඤ්චි, තෙන සත්තක්ඛත්තුපරමො කොලංකොලො එකබීජී වාති[4] වුත්තං. තස්මා අසාධකමෙතන්ති.

සත්තක්ඛත්තුපරමකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

කොලංකොලඑකබීජිකථායොපි ඉමිනාවුපායෙන වෙදිතබ්බාති.

---

1. ම. නියාමෙති.
2. සී. අනන්තරියම්පි.
3. සී. පඤ්හෙසු.
4. සී. එකබීජීති.

ඉදානි ජීවිතා වොරොපනකථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා දොසසම්පයුත්තචිත්තෙන පාණාතිපාතො හොති, දොසො ච දිට්ඨිසම්පන්නස්ස අප්පහීනො, තස්මා දිට්ඨිසම්පන්නො සඤ්චිච්ච පාණං ජීවිතා වොරොපෙය්‍යාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියාපරසෙලියානං.[1] තෙ සන්ධාය **දිට්ඨිසම්පන්නොති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **සඤ්චිච්ච මාතරන්ති** ආදි පඤ්හෙසු පන "අට්ඨානමෙතං අනවකාසො"ති සුත්තභයෙන පටික්ඛිපති. **සත්ථරි අගාරවොති** ආදි සත්ථාරාදීසු සගාරවස්ස සික්ඛාපදස්ස[2] වීතික්කමාභාවදස්සනත්ථං වුත්තං. ඉතරො පන අකුසලවසෙන තස්ස අගාරවො නාම නත්ථීති පටික්ඛිපිත්වා සගාරවභාවඤ්ච සම්පටිච්ඡිත්වා පුන **අගාරවොති** පුට්ඨො තෙසු තෙසු කිච්චෙසු පසුතතාය වික්ඛිත්තානං අසතියා අමනසිකාරෙන චෙතියෙ අභිවාදනපදක්ඛිණකරණාභාවං සන්ධාය පටිජානාති. පුන **ඔදහෙය්‍යාති**[3] ආදිනා නයෙන පුට්ඨො තාදිසාය කිරියාය සඤ්චිච්ච අකරණතො පටික්ඛිපති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

ජීවිතාවොරොපනකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි දුග්ගතිකථා නාම හොති. තත්ථ යෙ දුග්ගතිඤ්ච දුග්ගති-සත්තානං රූපාදිආරම්මණං තණ්හඤ්චාති උභයම්පි දුග්ගතීති ගහෙත්වා පුන තථා අවිභජිත්වා අවිසෙසෙනෙව දිට්ඨිසම්පන්නස්ස පහීනා දුග්ගතීති වදන්ති, සෙය්‍යථාපි උත්තරාපථකා. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **ආපායිකෙ රූපෙ රජ්ජෙය්‍යාති** ආදි පරවාදිනො ලද්ධියා දිට්ඨිසම්පන්නස්ස දුග්ගති අප්පහීනා, තස්සා[4] වසෙන චොදෙතුං වුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව. **නිරයං උපපජ්ජෙය්‍යාති** ආදි දුග්ගතිපහානමෙව දුග්ගතිගාමිනීතණ්හා-පහානං වා දීපෙති, න දුග්ගතිසත්තානං රූපාදිආරම්මණාය තණ්හාය පහානං, තස්මා අසාධකන්ති.

දුග්ගතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

සත්තමභවිකකථායපි එසෙව නයොති.

ද්වාදසමො වග්ගො
නිට්ඨිතො.

ඉදානි කප්පට්ඨකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං "සඞ්ඝං සමග්ගං භෙත්වාන කප්පං නිරයම්හි පච්චතී"ති සකලම්පි කප්පං සඞ්ඝභෙදකො නිරයෙ තිට්ඨතීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි රාජගිරිකානං. තෙ සන්ධාය

---

1. ස්‍යා. පුබ්බසෙලියානං, 2. ස්‍යා. සික්ඛාපදං, 3. පා. ඔහනෙය්‍ය. 4 ම. තස්ස.

කප්පට්ඨොති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **බුද්ධො ච ලොකෙ**ති ඉදං විනා බුද්ධුප්පාදෙන සඞ්ඝභෙදස්ස අභාවදස්සනත්ථං වුත්තං. **කප්පො ච සණ්ඨාති සඞ්ඝො ච භිජ්ජතී**ති ආදි යදි සො සකලං කප්පං තිට්ඨති, සණ්ඨහනතො පට්ඨාය තං කම්මං කත්වා තත්ථ උප්පජ්ජිත්වා තිට්ඨෙය්‍යාති දස්සෙතුං වුත්තං. **අතීත**න්ති ආදි හෙට්ඨා වුත්තාධිප්පායමෙව. **කප්පට්ඨො ඉද්ධිමා**ති පඤ්හො භාවනාමයං සන්ධාය පටික්ඛිපති. පරසමයෙ පනස්ස ජාතිමයං ඉද්ධිං ඉච්ඡන්ති, තං සන්ධාය පටිජානාති. **ඡන්දිද්ධිපාදො**ති ආදි ජාතිං පහාය ඉද්ධියා ඉද්ධිමාති ලද්ධිමත්තමෙතං, කිං තෙනාපි යදි පනස්ස ඉද්ධි අත්ථි, ඉමිනා නයෙන[1] ඉද්ධිපාදා භාවිතා භවෙය්‍යුන්ති චොදනත්ථං වුත්තං. **ආපායිකො නෙරයිකො**ති සුත්තං යං සො එකං කප්පං අසීතිභාගෙ කත්වා තතො එකභාගමත්තං කාලං තිට්ඨෙය්‍ය, තං ආයුකප්පං සන්ධාය වුත්තං. **තස්මා** අසාධකන්ති.

කප්පට්ඨකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි කුසලචිත්තපටිලාභකථා[2] නාම හොති. තත්ථ කප්පට්ඨො සකසමයෙ කාමාවචරකුසලමෙව පටිලභති, යෙන පන තං උපපත්තිං පටිබාහෙය්‍ය, තං මහග්ගතං ලොකුත්තරං වා න පටිලභති. යෙසං පන ඉමං විභාගං අකත්වා අවිසෙසෙනෙව සො කුසලචිත්තං න පටිලභතීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තරාපථකානං, තෙසං විභාගදස්සනෙන තං ලද්ධිං භින්දිතුං පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ උත්තා-නත්ථමෙවාති.

කුසලචිත්තපටිලාභකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි අනන්තරාපයුත්තකථා නාම හොති. තත්ථ අනන්තරාප යුත්තො නාම යෙන ඛන්ධභෙදතො අනන්තරා විපාකදායකං මාතු-ඝාතාදිආනන්තරියකම්මං ආණත්තං. තත්ථ යස්ස[3] නියතාය ආණත්තියා ආණත්තො තං කම්මං කරිස්සති, සො අත්ථසාධිකාය චෙතනාය උප්පාදිතත්තා මිච්ඡත්තනියතො හොති, අභබ්බො සම්මත්තනියාමං[4] ඔක්කමිතුං. යස්ස අනියතාය ආණත්තියා ආණත්තො තං කම්මං කරිස්සති, සො අත්ථසාධිකාය චෙතනාය අනුප්පාදිතත්තා න මිච්ඡත්තනියතො භබ්බො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමිතුන්ති ඉදං සකසමයෙ සන්නිට්ඨානං.

---

1. ස්‍යා. ඉමෙ නෙන.
2. ම. කුසලපටිලාභ.
3. ම. තස්ස.
4. ම. සම්මත්තං.

යෙසං පන අනියතායපි ආණත්තියා අභබ්බායෙව සම්මත්තනියාමං ඔක්කමිතුන්ති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තරාපථකානං. තෙසං ලද්ධිං[1] භින්දිතුං සකවාදී පුබ්බපක්ඛං දත්වා **අනන්තරපයුත්තෙනාති** පරවාදිනා අත්තනාතං පුච්ඡාපෙති. තෙනෙත්ථ පඨමපුච්ඡා පරවාදිස්ස. අත්ථසාධිකචෙතනාය අභාවං සන්ධාය පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. තතො පරවාදී මාතුඝාතාදිකම්මස්ස ආණත්තත්තාව සො මිච්ඡත්තනියතොති මඤ්ඤති. තස්මා **මිච්ඡත්තනියාමඤ්චාති** පඤ්හං පුච්ඡති. සකවාදී පන එකස්ස පුග්ගලස්ස ද්වින්නං නියාමානං අනොක්කන්තිකාමෙව[2] සන්ධාය **න හෙවන්ති** පටික්ඛිපති. **නනු තං කම්මන්ති** මාතුඝාතාදිකම්මං. තත්ථ අනියතාණත්තිං සන්ධාය **ආමන්තාති** පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. අනියතම්පි හි ආණත්තිං පයොජෙත්වා ඨිතස්ස අනනුච්ඡවිකං මයා කතන්ති කුක්කුච්චං උප්පජ්ජතෙව විප්පටිසාරො ජායතෙව. **හඤ්චීති** ආදි කුක්කුච්චුප්පත්තිමත්තං ගහෙත්වා පරවාදිනා ලද්ධිපතිට්ඨාපනත්ථං වුත්තං.

ඉදානි යස්ස අනියතාණත්තිකස්සාපි අනන්තරපයුත්තස්ස පරාදිනා සම්මත්තනියාමොක්කමනං පටිලද්ධං, තමෙව පුග්ගලං ගහෙත්වා **අනන්තරපයුත්තො පුග්ගලො අභබ්බොති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. අත්තනො ලද්ධිවසෙන පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං සකවාදී අභබ්බා නාම මාතුඝාතාදිකම්මානං කාරකා, කිං තෙන තානි කම්මානි කතානීති චොදෙතුං **මාතා ජීවිතා වොරොපිතාති** ආදිමාහ. ඉතරෙ තෙසං වත්ථූනං අරොගතාය තථාරූපං කිරියං අපස්සන්තො **න හෙවන්ති** පටික්ඛිපති. **තං කම්මං පටිසංහරිත්වාති** අනියතාණත්තිකම්මං සන්ධාය වුත්තං. තං හි මා ඛො මයා ආණත්තං අකාසීති ආණත්තං නිවාරෙන්තෙන පටිසංහටං නාම හොති. පටිසංහටත්තායෙව චෙත්ථ කුක්කුච්චං පටිවිනොදිතං විප්පටිසාරො පටිවිනොදිතො නාම හොති. එවං සන්තෙපි පනෙත්ථ පුරිමාණත්තියායෙව නියතභාවං මඤ්ඤමානො පරවාදී **ආමන්තාති** පටිජානාති. අථ නං සකවාදී තස්ස කම්මස්ස පටිසංහටභාවං සම්පටිච්ඡාපෙත්වා අත්තනො ලද්ධිං පතිට්ඨාපෙත්වා **හඤ්චීති** ආදිමාහ. පුන **අනන්තරපයුත්තෙනාති** පරියොසානපඤ්හො පඨමපඤ්හො විය පුච්ඡා පරවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. **නනු තං කම්මන්ති** අනුයොගො පරවාදිස්ස. පටිසංහටකාලතො පුබ්බෙ පයුත්තකාලං සන්ධාය පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. පයුත්තපුබ්බතාමත්තං ගහෙත්වා අනියතාණත්තිවසෙන **හඤ්චීති** ලද්ධිපතිට්ඨාපනං පරවාදිස්ස. අයං පන ලද්ධි අයොනිසො පතිට්ඨිතත්තා අප්පතිට්ඨිතාව හොතීති.

අනන්තරපයුත්තකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

1. ස්‍යා. තං ලද්ධිං. 2. ස්‍යා. අනොක්කන්තිමත්තමෙව.

ඉදානි නියතස්ස නියාමකථා නාම හොති. තත්ථ දුවිධො නියාමො මිච්ඡත්තනියාමො ච ආනන්තරියකම්මං, සම්මත්තනියාමො ච අරියමග්ගො. ඉමෙ වෙ නියාමෙ ඨපෙත්වා අඤ්ඤො නියාමො[1] නත්ථි. **සබ්බෙපි** හි සෙසා තෙභූමකධම්මා අනියතා නාම. තෙහි සමන්නාගතොපි **අනියතො**යෙව. බුද්ධෙහි පන අත්තනො ඤාණබලෙන අයං සත්තො **අනාගතෙ** බොධිං පාපුණිස්සතීති බ්‍යාකතො බොධිසත්තො පුඤ්ඤුස්ස-**දත්තා** නියතොති වුච්චති. ඉති ඉමං වොහාරමත්තං ගහෙත්වා පච්ඡිම**භවිකො** බොධිසත්තො තාය ජාතියා භබ්බො ධම්මං අභිසමෙතුන්ති **අධිප්පා**යෙන[2] †නියතො† නියාමං ඔක්කමතීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි **පුබ්බසෙලි**යාපරසෙලියානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා **ඉතරස්ස**. **මිච්ඡත්තනියතො**ති ආදි අඤ්ඤෙන නියාමෙන නියතස්ස **අඤ්ඤ**නියාමාභාවදස්සනත්ථං වුත්තං. **පුබ්බෙ මග්ගං භාවෙත්වා**ති ආදි **නියාමුප්ප**භෙදදස්සනත්ථං වුත්තං. **සතිපට්ඨාන**න්ති ආදි එකස්මිම්පි **නියාමෙ** ධම්මභෙදදස්සනත්ථං වුත්තං. **භබ්බො බොධිසත්තො**ති වචනං **කෙවලං** බොධිසත්තස්ස භබ්බතං දීපෙති, න නියතස්ස නියාමොක්කමනං. **තස්මා** අසාධකං. සො හි පුබ්බෙ **එ**කෙනාපි නියතධම්මෙන අනියතො, **බොධිමූලෙ** සච්චදස්සනෙන නියාමං ඔක්කමතීති.

නියතස්ස නියාමකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි නිවුතකථා නාම හොති. තත්ථ සුද්ධස්ස සුද්ධිකිච්චාභාවතො **නීවරණෙහි** නිවුතො ඔඵුටො පරියොනද්ධො ච නීවරණං ජහතීති **යෙසං** ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තරාපථකානං. තෙ සන්ධාය **නිවුතො**ති **පුච්ඡා** සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **රත්තො රාග**න්ති ආදි නිවුතස්ස නීවරණජහනෙ දොසදස්සනත්ථං වුත්තං. **පරිසුද්ධෙ පරියොදාතෙ**ති ආදි වික්ඛම්භනවිසුද්ධියා විසුද්ධස්ස සමුච්ඡෙදවිසුද්ධිදස්සනත්ථං වුත්තං. **තස්ස එවං ජානතො**ති ආදි ජානතො පස්සතො ආසවක්ඛයං දීපෙති, න නිවුතස්ස නීවරණජහනං, තස්මා අසාධකන්ති.

නිවුතකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි සම්මුඛීභූතකථා නාම හොති. තත්ථ **සම්මුඛීභූතො** සංයොජනානං සම්මුඛීභාවං, තෙහි සමඞ්ගීභාවං උපගතො. සෙසමෙත්ථ **නිවුත**කථාසදිසමෙවාති.

සම්මුඛීභූතකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

---

1. සයා නියාමෙ නාම. 2. සයා. අධිප්පායතො † . සයා නත්ථි.

ඉදානි සමාපන්නො අස්සාදෙතීතිකථා නාම හොති. තත්ථ "පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති, සො තදස්සාදෙතී"ති ආදිවචනං නිස්සාය සමාපන්නො අස්සාදෙති, සා චස්ස ඣානනිකන්ති ඣානාරම්මණා හොතීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය **සමාපන්නො**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **තං ඣානං තස්ස ඣානස්ස ආරම්මණ**න්ති පඤ්හෙසු තස්සෙව තදාරම්මණතං අපස්සන්තො සුත්තවිරොධභයෙන පටික්ඛිපති. 'තදස්සාදෙතී'ති වචනමත්තෙන පටිජානාති. **සො තං අස්සාදෙතී**ති සුත්තං ඣානලාභිනො ඣානා වුට්ඨාය ඣානස්සාදං සාධෙති. න අඤ්ඤො සමාපත්තියංයෙව ඣාන නිකන්තියා ඣානාරම්මණතං. තස්මා අසාධකන්ති.

සමාපන්නොඅස්සාදෙතීතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි අසාතරාගකථා නාම හොති. තත්ථ "යංකිඤ්චි වෙදනං වෙදෙති සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා සො තං වෙදනං අභිනන්දති අභිවදතී"ති සුත්තෙන[1] දිට්ඨාභිනන්දනවසෙන වුත්තං. අභිනන්දතීති වචනං නිස්සාය දුක්ඛවෙදනායපි රාගස්සාදවසෙන අභිනන්දනා[2] හොති, තස්මා අත්ථි අසාතරාගොති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තරාපථකානං. තෙ සන්ධාය **අත්ථි අසාතරාගො**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. තත්ථ **අසාතරාගො**ති අසාතෙ දුක්ඛවෙදයිතෙ අහො වත මෙ එතදෙව භවෙය්‍යාති රජ්ජනා. **ආමන්තා**ති ලද්ධිවසෙන පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව. 'සො තං වෙදනං අභිනන්දතී'ති සුත්තෙ පන විනිවට්ටෙත්වා දුක්ඛවෙදනමෙව ආරබ්භ රාගුප්පත්ති නාම නත්ථි. සමූහග්ගහණෙන පන වෙදයිතලක්ඛණං ධම්මං දුක්ඛවෙදනමෙව වා අත්තතො සමනුපස්සන්තො දිට්ඨිමඤ්ඤනාසඞ්ඛාතාය දිට්ඨාභිනන්දනාය වෙදනං අභිනන්දති, න[3] දුක්ඛාය වෙදනාය විපරිණාමං අභිනන්දති. දුක්ඛාය වෙදනාය අභිභූතො තස්සා පටිපක්ඛං කාමසුඛං පත්ථයන්තොපි දුක්ඛවෙදනං අභිනන්දති නාම. එවං දුක්ඛවෙදනාය අභිනන්දනා හොතීති අධිප්පායො. තස්මා අසාධකමෙතං අසාතරාගස්සාති.

අසාතරාගකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි ධම්මතණ්හා අබ්‍යාකතාතිකථා නාම හොති. තත්ථ රූපතණ්හා-පෙ-ධම්මතණ්හාති ඉමාසු ඡසු තණ්හාසු යස්මා සබ්බපච්ඡිමා තණ්හා ධම්මතණ්හාති වුත්තං. තස්මා සා[4] අබ්‍යාකතාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසපඤ්හානං පාළියා අත්ථො නිය්‍යාති. කාමතණ්හාති

---

1. සං. සුත්තං. 2. සං. අභිනන්දනාපි. 3. ම. දුක්ඛාය. 4. සං. තස්මාසා.

ආදීහි තීහි කොට්ඨාසෙහි ඡපි තණ්හා සඞ්ඛිපිත්වා දස්සිතා. රූපාදීසු හි[1] ඡසු ආරම්මණෙසු කාමස්සාදවසෙන පවත්තා තණ්හා කාමතණ්හා, භවිස්සති අත්තා ච ලොකො චාති සස්සතදිට්ඨිසහගතා තණ්හා භවතණ්හා, න භවිස්සතීති උච්ඡෙදදිට්ඨිසහගතා තණ්හා විභවතණ්හාති. **නනු සා ධම්මතණ්හා**ති පදං තණ්හාය ධම්මාරම්මණං ආරබ්භ පවත්තිං දීපෙති, න අබ්‍යාකතභාවං, තස්මා අසාධකන්ති.

ධම්මතණ්හාඅබ්‍යාකතාතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි ධම්මතණ්හා න දුක්ඛසමුදයොතිකථා නාම හොති. තත්‍රාපි යස්මා සා ධම්මතණ්හාති වුත්තා, තස්මා න දුක්ඛසමුදයොති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානංයෙව. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසං පුරිමකථාසදිසමෙවාති.

ධම්මතණ්හානදුක්ඛසමුදයොතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

තෙරසමො වග්ගො
නිට්ඨිතො.

ඉදානි කුසලාකුසලපටිසන්ධානකථා නාම හොති. තත්ථ කුසලං වා අකුසලස්ස අකුසලං වා කුසලස්ස අනන්තරා උප්පජ්ජනකං නාම නත්ථීති තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං පටිසන්ධානං න යුජ්ජති. යෙ පන යස්මා එකවත්ථුකස්මිංයෙව රජ්ජති විරජ්ජති ච, තස්මා තං අඤ්ඤමඤ්ඤං පටිසන්දහතීති ලද්ධිං ගහෙත්වා ඨිතා, සෙය්‍යථාපි මහාසඞ්ඝිකා. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **ආවට්ටනා පණිධී**ති උභයං ආවජ්ජනස්සෙව නාමං. තඤ්හි භවඞ්ගං ආවට්ටෙතීති ආවට්ටනා. භවඞ්ගාරම්මණතො අඤ්ඤස්මිං ආරම්මණෙ චිත්තං පණිදහති ඨපෙතීති පණිධි. **කුසලං අනාවට්ටන්තස්සා**ති යං තං අකුසලානන්තරං පටිසන්දහන්තං කුසලං උප්පජ්ජති, තං අනාවට්ටන්තස්ස උප්පජ්ජතීති පුච්ඡති. ඉතරො පන විනා ආවජ්ජනෙන කුසලස්ස උප්පත්තිං අපස්සන්තො පටික්ඛිපති. **කුසලං අයොනිසො මනසිකරොතො**ති ඉදං යදි අකුසලානන්තරං කුසලං උප්පජ්ජෙය්‍ය, අකුසලස්සෙව ආවජ්ජනෙන අයොනිසො මනසිකරොතො උප්පජ්ජෙය්‍යාති චොදනත්ථං වුත්තං. සෙසං යථාපාළිමෙව නිය්‍යාති. **නනු යස්මිංයෙව වත්ථුස්මි**න්ති වචනං එකාරම්මණෙ සරාගවිරාගුප්පත්තිං දීපෙති, න කුසලාකුසලානං අනන්තරතං, තස්මා අසාධකන්ති.

කුසලාකුසලපටිසන්ධානකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

1. සං. රූපාදීසුපි.

ඉදානි සළායතනුප්පත්තිකථා නාම හොති. තත්ථ උපපත්තෙසියෙන පටිසන්ධිචිත්තෙන සහෙව ඔපපාතිකානං සළායතනං උප්පජ්ජති. ගබ්භසෙය්‍යකානං අජ්ඣත්තිකායතනෙසු මනායතනකායායතනානෙව පටිසන්ධික්ඛණෙ උප්පජ්ජන්ති, සෙසානි චත්තාරි සත්තසත්තතිරත්තිම්හි.[1] තානි ච ඛො යෙන කම්මුනා පටිසන්ධි ගහිතා, තස්සෙව අඤ්ඤස්ස වා කතත්තාති අයං සකසමයෙ වාදො. යෙසං පන **එකකම්මසම්භවත්තා** සම්පන්නසාඛාවිටපානං රුක්ඛාදීනං අඞ්කුරෙ විය බීජමත්තං සළායතනං මාතුකුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධික්ඛණෙයෙව උප්පජ්ජතීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානං.[2] තෙ සන්ධාය **සළායතන**න්ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. **පටිඤ්ඤා** ඉතරස්ස. **සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ග**න්ති ආදි සළායතනෙ **සති එවරූපො හුත්වා** ඔක්කමෙය්‍යාති චොදනත්ථං වුත්තං. **මාතුකුච්ඡිගතස්සාති පුච්ඡා** පරවාදිස්ස. පරතො **මාතුකුච්ඡිගතස්ස පච්ඡා කෙසාති** පුච්ඡා **සකවා**දිස්ස. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

සළායතනුප්පත්තිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි අනන්තරපච්චයකථා නාම හොති. තත්ථ නච්චගීතාදීසු රූපදස්සනසද්දසවණාදීනං ලහුපරිවත්තිතං දිස්වා ඉමානි විඤ්ඤාණානි අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස අනන්තරා උප්පජ්ජන්තීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තරාපථකානං. තෙ සන්ධාය **චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්සා**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **සොතවිඤ්ඤාණං රූපාරම්මණඤ්ඤෙවා**ති යදි චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස අනන්තරා උප්පජ්ජෙය්‍ය, විපාකමනොධාතු විය රූපාරම්මණං සියාති චොදෙතුං වුත්තං. **චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ච උප්පජ්ජති සොතවිඤ්ඤාණ**න්ති පඤ්හෙසු සුත්තාභාවෙන පටික්ඛිපිත්වා අනන්තරප්පවත්තිං[3] සල්ලක්ඛෙන්තො ලද්ධිවසෙන පටිජානාති. **තඤ්ඤෙව චක්ඛුවිඤ්ඤාණං තං සොතවිඤ්ඤාණ**න්ති යථා පඨමජවනානන්තරං දුතියජවනං මනොවිඤ්ඤාණභාවෙන තඤ්ඤෙව හොති, කිං තෙන තථා එතම්පි එවං එකමෙවාති පුච්ඡති. ඉමිනා නයෙන සබ්බවාරෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. **නච්චති ගායතී**ති ආදිවචනං ආරම්මණසමොධානෙ ලහුපරිවත්තිතාය වොකිණ්ණභාවං දීපෙති, න අනන්තරපච්චයතං, තස්මා අසාධකන්ති.

අනන්තරපච්චයකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි අරියරූපකථා නාම හොති. තත්ථ සම්මාවාචාකම්මන්තා රූපං, "තඤ්ච ඛො සබ්බං රූපං[4] චත්තාරි ච මහාභූතානි චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදායරූපං"න්ති වචනතො උපාදායරූපන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි

---

1. සං. සත්තසත්තරත්තිම්හි
2. සං. පුබ්බසෙලියාපරසෙලියානං.
3. සං. අනන්තරුප්පත්තිං
4. සං. සබ්බං.

උත්තරාපථකානං. තෙ සන්ධාය **අපියරූපං මහාභූතානං උපාදායා**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. තත්ථ අපියානං රූපං, අපියං වා රූපන්ති අපියරූපං. **ආමන්තා**ති ලද්ධියං ඨත්වා පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **කුසල**න්ති පුට්ඨො ලද්ධිවසෙනෙව පටිජානාති. අනාසවපුච්ඡාදීසුපි එසෙව නයො. **සංකිඤ්ඤිරූප**න්ති සුත්තං ඨපෙත්වා භූතානි සෙසරූපස්ස උපාදායභාවං දීපෙති, න සම්මාවාචාකම්මන්තානං. තෙසඤ්හි රූපමත්තකඤ්ඤෙව අසිද්ධං, කුතො උපාදායරූපතා, තස්මා අසාධකන්ති.

අපියරූපකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි අඤ්ඤො අනුසයොති කථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා පුථුජ්ජනො කුසලාබ්‍යාකතෙ චිත්තෙ පවත්තමානෙ සානුසයොති වත්තබ්බො, න පරියුට්ඨිතොති, තස්මා අඤ්ඤො අනුසයො අඤ්ඤං පරියුට්ඨානන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය **අඤ්ඤො කාමරාගානුසයො**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසං හෙට්ඨා අනුසයකථායං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **සානුසයො**ති ආදි පන තස්මිං සමයෙ අනුසයස්ස අප්පහීනත්තා සානුසයොති වත්තබ්බතං අනුප්පන්නත්තා ච පරියුට්ඨිතොති අවත්තබ්බතං දීපෙති, න අනුසයපරියුට්ඨානානං අඤ්ඤත්තං, තස්මා අසාධකන්ති.

අඤ්ඤඅනුසයොතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි පරියුට්ඨානං චිත්තවිප්පයුත්තන්ති කථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා අනිච්චාදිතො මනසිකරොතොපි රාගාදයො උප්පජ්ජන්ති, වුත්තම්පි චෙතං "අප්පෙකදා හො භාරද්වාජ අසුභතො මනසිකරිස්සාමීති සුභතොව මනසිකරොතී"ති, තස්මා පරියුට්ඨානං චිත්තවිප්පයුත්තන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානංයෙව. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.[1]

පරියුට්ඨානංචිත්තවිප්පයුත්තන්තිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි පරියාපන්නකථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා කාමරාගො කාමධාතුං අනුසෙති කාමධාතුපරියාපන්නොති ච වුච්චති. තස්මා රූපාරූපරාගාපි[2] රූපධාතුඅරූපධාතුයො අනුසෙන්ති, රූපධාතුඅරූපධාතුපරියාපන්නායෙව ච නාම හොන්තීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානඤ්චෙව සම්මිතියානඤ්ච. තෙ සන්ධාය **රූපරාගො**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස.

1. සභා හෙට්ඨාවුත්තනයත්තා උත්තානත්ථමෙවාති. 2. සභා &, ම. රූපරාගාපි.

ToC

පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. තත්ථ **අනුසෙතීති** යථා කාමරාගො කාමවිතක්ක සඞ්ඛාතං කාමධාතුං සහජාතවසෙන අනුසෙති, කිං තෙන එවං රූපරාගො රූපධාතුන්ති පුච්ඡති. **පරියාපන්නොති** යථා ච සො තිවිධාය කාමධාතුයා කිලෙසකාමවසෙන පරියාපන්නත්තා කාමධාතුපරියාපන්නො, කිං තෙන එවං රූපරාගොපි රූපධාතුපරියාපන්නොති පුච්ඡති. ඉතරො පනස්ස අධිප්පායං අසල්ලක්ඛෙන්තො කෙවලං ලද්ධිවසෙන **ආමන්තාති** පටිජානාති. අථ නං තමත්ථං සල්ලක්ඛාපෙතුං කුසලවිපාක කිරියාසඞ්ඛාතෙහි සමාපත්තෙසියාදීහි සංසන්දිත්වා පුච්ඡිතුං **සමාපත්තෙසියොති** ආදිමාහ. සෙසමෙත්ථ යථාපාළිමෙව නිය්‍යාති. **නනු කාමරාගොති** ආදිවචනම්පි කාමරාගස්සෙව කාමධාතුයං අනුසයභාවඤ්ච පරියාපන්නතඤ්ච දීපෙති, න ඉතරෙසං ඉතරධාතූසූති.

පරියාපන්නකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි අබ්‍යාකතකථා නාම හොති. තත්ථ විපාකකිරියාරූපනිබ්බාන සඞ්ඛාතං චතුබ්බිධං අබ්‍යාකතං අවිපාකත්තා අබ්‍යාකතන්ති වුත්තං. දිට්ඨිගතං "සස්සතො ලොකොති ඛො වච්ඡ අබ්‍යාකතමෙත"න්ති සස්සතාදිභාවෙන අකථිතත්තා. යෙසං පන ඉමං විභාගං අග්ගහෙත්වා පුරිමාබ්‍යාකතං විය දිට්ඨිගතම්පි අබ්‍යාකතන්ති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානඤ්චෙව උත්තරාපථකානඤ්ච. තෙසං තං විභාගං දස්සෙතුං **දිට්ඨිගතං අබ්‍යාකත**න්ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ යථාපාළිමෙව නිය්‍යාතීති.

අබ්‍යාකතකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි අපරියාපන්නකථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා පුථුජ්ජනො ඣානලාභී කාමෙසු වීතරාගොති වත්තබ්බො හොති, න පන විගත-දිට්ඨිකොති, තස්මා දිට්ඨිගතං අපරියාපන්නන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ යථාපාළිමෙව නිය්‍යාති.

අපරියාපන්නකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

චුද්දසමො වග්ගො

නිට්ඨිතො.

ඉදානි පච්චයකථා නාම හොති. තත්ථ යො ධම්මො හෙතුප්පච්චයෙන පච්චයො, සො යෙසං හෙතුප්පච්චයෙන පච්චයො, තෙසඤ්ඤෙව යස්මා ආරම්මණානන්තරසමනන්තරප්පච්චයෙන පච්චයො න හොති, යො වා

ආරම්මණපච්චයෙන පච්චයො, සො යස්මා තෙසංයෙව අනන්තර
සමනන්තරපච්චයෙන පච්චයො න හොති, තස්මා පච්චයතා වවත්ථිතාති
යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඞ්ඝිකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස.
පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ යථාපාළිමෙව නිය්‍යාති.

පච්චයතාකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං සමයෙ
අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරාති අයමෙව තන්ති, සඞ්ඛාරපච්චයාපි අවිජ්ජාති
අයං නත්ථි,[1] තස්මා අවිජ්ජාව සඞ්ඛාරානං පච්චයො, න පන සඞ්ඛාරා
අවිජ්ජායාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඞ්ඝිකානං. තෙ සන්ධාය අවිජ්ජා
සඞ්ඛාරාදීනං අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයතාපි අත්ථීති දස්සෙතුං පුච්ඡා සකවා
දිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **අවිජ්ජා සඞ්ඛාරෙනා**ති එත්ථ අපුඤ්ඤාභි-
සඞ්ඛාරොව ගහිතො. තස්මා **සඞ්ඛාරපච්චයාපි අවිජ්ජා**ති එත්ථ සහජාත-
අඤ්ඤමඤ්ඤඅත්ථිඅවිගතසම්පයුත්තවසෙන පච්චයතා වෙදිතබ්බා.
උපාදානපච්චයාපි තණ්හාති එත්ථ ඨපෙත්වා කාමුපාදානං සෙසානි තීණි
උපාදානානි අවිජ්ජාය සඞ්ඛාරා විය තණ්හාය පච්චයා හොන්තීති වෙදි
තබ්බානි. සෙසං යථාපාළිමෙව නිය්‍යාති. **ජරාමරණපච්චයා**ති පුච්ඡා
පරවාදිස්ස. **නාමරූපං විඤ්ඤාණපච්චයා**ති සකවාදිස්සාති.

අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි අද්ධාකථා නාම හොති. තත්ථ "තීණිමානි භික්ඛවෙ කථා
වත්ථූනී"ති සුත්තං නිස්සාය කාලසඞ්ඛාතො අද්ධා නාම පරිනිප්ඵන්නො
අත්ථීති යෙසං ලද්ධි, තෙසං අද්ධා නාම කොචි පරිනිප්ඵන්නො නත්ථි
අඤ්ඤත්‍ර කාලපඤ්ඤත්තිමත්තා, රූපාදයො පන ඛන්ධාව[2] පරි
නිප්ඵන්නාති විභාගං දස්සෙතුං **අද්ධා පරිනිප්ඵන්නො**ති පුච්ඡා
සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං සචෙ සො පරිනිප්ඵන්නො
රූපාදීසු අඤ්ඤතරෙන[3] භවිතබ්බන්ති චොදෙතුං **රූප**න්ති ආදිමාහ.
ඉතරො පටික්ඛිපති. සෙසං යථාපාළිමෙව නිය්‍යාතීති.

අද්ධාකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඛණලයමුහුත්තකථාසුපි එසෙව නයො. සබ්බෙපි හෙතෙ ඛණා
දයො අද්ධාපරියායා එවාති.

ඛණලයමුහුත්තකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

1. සභා' අවිජ්ජාති නත්ථි. 2. සභා. ඛන්ධා. 3. ම. අනෙන අඤ්ඤතරෙන.

ඉදානි ආසවකථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා චතූහි ආසවෙහි උත්තරිං අඤ්ඤො ආසවො නාම නත්ථි, යෙන චත්තාරො ආසවා සාසවා සියුං, තස්මා චත්තාරො ආසවා අනාසවාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි හෙතුවාදානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි තෙ ආසවා අනාසවා, එවං සන්තෙ තෙහි මග්ගාදිලක්ඛණප්පත්තෙහි භවිතබ්බන්ති චොදෙතුං **මග්ගාති** ආදිමාහ. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

ආසවකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි ජරාමරණකථා නාම හොති. තත්ථ ජරාමරණං නාම අපරිනිප්ඵන්නත්තා ලොකියන්ති වා ලොකුත්තරන්ති වා න වත්තබ්බං. "ලොකියා ධම්මා ලොකුත්තරා ධම්මා"ති හි දුකෙ ජරාමරණං නෙව ලොකියපදෙ, න ලොකුත්තරපදෙ නිද්දිට්ඨං. තත්ථ යෙසං ඉමං ලක්ඛණං අනාදියිත්වා ලොකුත්තරානං ධම්මානං ජරාමරණං ලොකුත්තරන්ති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඞ්ඝිකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ යථාපාළිමෙව නිය්‍යාතීති.

ජරාමරණකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි සඤ්ඤාවෙදයිතකථා නාම හොති. තත්ථ සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධසමාපත්ති නාම න කොචි ධම්මො, චතුන්නං පන ඛන්ධානං නිරොධො, ඉති සා නෙව ලොකියා, න ලොකුත්තරා. යස්මා පන ලොකියා න හොති, තස්මා ලොකුත්තරාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි හෙතුවාදානංයෙව. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසං පුරිමකථාසදිසමෙවාති.

සඤ්ඤාවෙදයිතකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි යස්මා සා ලොකුත්තරා න හොති, තස්මා ලොකියාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි හෙතුවාදානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

දුතියසඤ්ඤාවෙදයිතකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා

ඉදානි යස්මා අසුකො මරණධම්මො අසුකො න මරණධම්මොති සත්තානං මරණධම්මතාය නියමො නත්ථීති සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධං සමාපන්නොපි කාලං කරෙය්‍යාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි රාජගිරිකානං.

තෙසං සමාපන්නානම්පි මරණධම්මතාය මරණසමයඤ්ච අමරණසමයඤ්ච දස්සෙතුං පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යස්මා කාලං කරොන්තස්ස නාම මරණන්තිකෙහි ඵස්සාදීහි භවිතබ්බං, තස්මා තෙනාකාරෙන චොදෙතුං **අත්ථීති** ආදිමාහ. **අඵස්සකස්ස කාලකිරියාති** ආදීනි පුට්ඨො සෙසසත්තෙන සන්ධාය පටික්ඛිපති. **විසං කමෙය්‍යාති** ආදීනි පුට්ඨො සමාපත්තිආනුභාවං සන්ධාය පටික්ඛිපති. දුතියවාරෙ සරීරපකතිං සන්ධාය පටිජානාති. එවං සන්තෙ පන සමාපත්තිආනුභාවො නාම න හොති. තෙනෙව නං **න නිරොධසමාපන්නොති**[1] අනුයුඤ්ජති. **න කාලං කරෙය්‍යාති** පුච්ඡා පරවාදිස්ස. **අත්ථි සො නියාමොති**[2] පරවාදිස්ස පඤ්හෙ පන යස්මා එවරූපො නියාමො නාම නත්ථි, තස්මා පටික්ඛිපති. **චක්ඛුවිඤ්ඤාණසමඞ්ගීති** ආදි සකවාදිනා නියාමෙ අසන්තෙපි මරණසමයෙනෙව[3] මරති, න අසමයෙනාති දස්සෙතුං වුත්තං. තත්‍රායමධිප්පායො: **යදි** නියමාභාවෙන කාලකිරියා භවෙය්‍ය, චක්ඛුවිඤ්ඤාණසමඞ්ගිනොපි භවෙය්‍ය, තතො "පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න චවති න උප්පජ්ජතී"ති සුත්තවිරොධො සියා. යථා පන චක්ඛුවිඤ්ඤාණසමඞ්ගිස්ස කාලකිරියා න හොති, තථා නිරොධසමාපන්නස්සාපීති.

තතියසඤ්ඤාවෙදයිතකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි අසඤ්ඤසත්තුපිකාකථා නාම හොති. තත්ථ සඤ්ඤාවිරාගවසෙන පවත්තනභාවතො අසඤ්ඤසමාපත්තිපි නිරොධසමාපත්තිපි සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධසමාපත්ති නාම. ඉති ද්වෙ සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධසමාපත්තියො ලොකියා ච ලොකුත්තරා ච. තත්ථ ලොකියා පුථුජ්ජනස්ස **අසඤ්ඤසත්තුපිකා** හොති, ලොකුත්තරා අරියානං. සා ච නාසඤ්ඤසත්තුපිකා. ඉමං පන විභාගං අකත්වා අවිසෙසෙනෙව සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධසමාපත්ති අසඤ්ඤසත්තුපිකාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි හෙතුවාදානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යස්මා අසඤ්ඤසමාපත්තිං සමාපන්නස්ස අලොභාදයො අත්ථි, න නිරොධසමාපත්තිං, තස්මා තෙසං වසෙන චොදෙතුං **අත්ථීති** ආදිමාහ. ඉධාපි **අසඤ්ඤීති** පඤ්හෙ ඉධ සඤ්ඤාවිරාගවසෙන සමාපන්නත්තා අසඤ්ඤිතා අනුඤ්ඤාතා. තත්‍ර[4] අසඤ්ඤසත්තෙනෙව, තස්මා ඉමං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා ලද්ධිං පතිට්ඨපෙන්තෙන ඡලෙන පතිට්ඨාපිතා හොති. ඉධ වා නිරොධසමාපත්තිං සන්ධාය **අසඤ්ඤිතා** අනුඤ්ඤාතා. තත්‍රාපි ඉතො චුතස්ස අනාගාමිනො නිරොධසමාපත්තිමෙව, තස්මාපි ඉමාය පටිඤ්ඤාය පතිට්ඨාපිතා ලද්ධි, **අප්පතිට්ඨාපිතායෙවාති.**

අසඤ්ඤසත්තුපිකාකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

1. ම. නං නිරොධසමාපන්නොති.
2. සෳා. සමයෙනෙව.
3. ම. නියාමොතිච.
4. සෳා. තත්‍රාපි.

ToC

ඉදානි කම්මූපචයකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං කම්මූපචයො නාම කම්මතො අඤ්ඤො චිත්තවිප්පයුත්තො අබ්‍යාකතො අනාරම්මණොති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානඤ්චෙව සම්මිතියානඤ්ච. තෙ සන්ධාය **අඤ්ඤං කම්ම**න්ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි කම්මතො අඤ්ඤො කම්මූපචයො, ඵස්සාදිතොපි අඤ්ඤෙන ඵස්සූපචයාදිනා භවිතබ්බන්ති චොදෙතුං **අඤ්ඤෙ ඵස්සො**ති ආදිමාහ. ඉතරො ලද්ධියා අභාවෙන පටික්ඛිපති. **කම්මෙන සහජාතො**ති පඤ්හෙසු චිත්තවිප්පයුත්තං සන්ධාය පටික්ඛිපති. චිත්තසම්පයුත්තං සන්ධාය පටිජානාති. **කුසලො**ති පඤ්හෙසුපි විප්පයුත්තං සන්ධාය† පටික්ඛිපති. සම්පයුත්තං සන්ධාය† පටිජානාති. පරතො **අකුසලො**ති පඤ්හෙසුපි එසෙව නයො. **සාරම්මණො**ති පුට්ඨො පන එකන්තං අනාරම්මණමෙව ඉච්ඡති, තස්මා පටික්ඛිපති. **චිත්තං භිජ්ජමාන**න්ති යදා චිත්තං භිජ්ජමානං හොති, තදා කම්මං භිජ්ජතීති අත්ථො. භුම්මත්ථෙ වා පච්චත්තං, භිජ්ජමානෙති අත්ථො. අයමෙව වා පාඨො. තත්ථ යස්මා සම්පයුත්තො භිජ්ජති විප්පයුත්තො න භිජ්ජති, තස්මා පටිජානාති චෙව පටික්ඛිපති ච. **කම්මම්හි කම්මූපචයො**ති කම්මෙ සති කම්මූපචයො, කම්මෙ වා පතිට්ඨිතෙ කම්මූපචයො, කම්මූපචයතොව විපාකො නිබ්බත්තතීති. තස්මිං පන කම්මෙ නිරුද්ධෙ යාව අඞ්කුරුප්පාදා බීජං විය යාව විපාකුප්පාදා කම්මූපචයො තිට්ඨතීතිස්ස ලද්ධි, තස්මා පටිජානාති. **තඤ්ඤෙව කම්මං සො කම්මූපචයො සො කම්මවිපාකො**ති යස්මා කම්මම්හි කම්මූපචයො, සො ච යාව විපාකුප්පාදා තිට්ඨතීතිස්ස ලද්ධි, තස්මා නං තෙසං තිණ්ණම්පි එකත්තං පුච්ඡති. **විපාකො සාරම්මණො**ති ඉදං විපාකො විය විපාකධම්මධම්මොපි ආරම්මණපටිබද්ධොයෙවාති චොදනත්ථං පුච්ඡති. ඉතරො පන ලද්ධිවසෙනෙකං පටිජානාති. එකං පටික්ඛිපති. පටිලොමෙපි එසෙව නයො. සෙසමෙත්ථ යථාපාළිමෙව නිය්‍යාතීති.

කම්මූපචයකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

පණ්ණරසමො වග්ගො
නිට්ඨිතො.

තතියො පණ්ණාසකො
සමත්තො.

ඉදානි නිග්ගහකථා නාම හොති. තත්ථ යෙ ලොකෙ බලප්පත්තා වසීභූතා, තෙ යදි පරස්ස චිත්තං නිග්ගණ්හිතුං න සක්කුණෙය්‍යුං, කා තෙසං බලප්පත්ති? කො වසීභාවො? බලප්පත්තියා පන වසීභාවෙන ච අද්ධා තෙ පරස්ස චිත්තං නිග්ගණ්හන්තීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි

---

†. ම. න විජ්ජති.

මහාසඞ්ඝිකානං. තෙ සන්ධාය **පරෙ පරස්සා**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. තත්ථ **නිග්ගණ්හන්තී**ති සඞ්කිලෙසාපත්තිතො නිවාරෙන්ති. සෙසමෙත්ථ යථාපාළිමෙව නිය්‍යාතීති.

නිග්ගහකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

පග්ගහකථායපි එසෙව නයො.

ඉදානි **සුඛානුප්පදානකථා** නාම හොති. තත්ථ "බහූනං වත නො භගවා සුඛධම්මානං උපහත්තා"ති සුත්තං නිස්සාය පරෙ පරස්ස සුඛං අනුප්පදෙතීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි හෙතුවාදානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **දුක්ඛං අනුප්පදෙතී**ති පුට්ඨො පන තාදිසං සුත්තපදං අපස්සන්තො පටික්ඛිපති. **අත්තනො සුඛ**න්ති ආදිපඤ්හෙ යං අත්තනො වා පරස්ස වා තං අනුප්පදාතුං න සක්කා, යං තස්සෙව, කිං තත්ථ අනුප්පදානං නාමාති පටික්ඛිපති. **නෙවත්තනො**ති ආදිපඤ්හෙ පන යං එවරූපං න තං අනුප්පදින්නං නාම භවිතුමරහතීති ලද්ධියා පටිජානාති. **නො වත රෙ**ති තාදිසස්ස සුඛස්ස අභාවා වුත්තං. **සුඛධම්මානං උපහත්තා**ති වචනං භගවතො පරෙසං සුඛුප්පත්තියා පච්චයභාවං දීපෙති. න අන්නාදීනං විය සුඛස්ස අනුප්පදානං, තස්මා අසාධකන්ති.

සුඛානුප්පදානකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි අධිගය්හ මනසිකාරකථා නාම හොති. තත්ථ දුවිධො මනසිකාරො නයතො ච ආරම්මණතො ච. තත්ථ එකසඞ්ඛාරස්සාපි අනිච්චතාය දිට්ඨාය සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චාති අවසෙසෙසු නයතො මනසිකාරො හොති. අතීතෙ පන සඞ්ඛාරෙ මනසිකරොන්තො න අනාගතෙ මනසිකාතුං සක්කොති. අතීතාදීසු අඤ්ඤතරං මනසිකරොතො ආරම්මණතො මනසිකාරො හොති. තත්ථ පච්චුප්පන්නෙ මනසිකරොන්තො යෙන චිත්තෙන තෙ මනසිකරොති, තං පච්චුප්පන්නක්ඛණෙ මනසිකාතුං න සක්කොති. තත්ථ යෙසං "සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා"ති ආදිවචනං නිස්සාය මනසිකරොන්තො නාම අධිගය්හ අධිගණ්හිත්වා සබ්බෙ[1] සඞ්ඛාරෙ එකතො මනසිකරොතීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියාපරසෙලියානං.[2] තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යස්මා සබ්බෙ එකතො මනසිකරොන්තස්ස යෙන චිත්තෙන තෙ මනසිකරොති, තම්පි මනසිකාතබ්බං හොති, තස්මා තංචිත්තතාය චොදෙතුං **තෙන**

1. ස්‍යා. සඞ්ගණ්හිත්වා සබ්බෙ. 2. ස්‍යා. පුබ්බසෙලියානං.

විජානනාති ආදිමාහ. ඉතරෙ ආරම්මණං කත්වා න සක්කා ජානිතුන්ති සන්ධාය පටික්ඛිපති. එවංලක්ඛණං චිත්තන්ති ඤාතත්තා පන තම්පි චිත්තං ඤාතමෙව හොතීති සන්ධාය පටිජානාති. අථ වා තඤ්ඤෙව තස්ස ආරම්මණං න හොතීති පටික්ඛිපති. "සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා"ති යදා පඤ්ඤාය පස්සතී"ති ආදීනි නිස්සාය උප්පන්නලද්ධිවසෙන පටිජානාති. සෙසපඤ්හද්වයෙපි එසෙව නයො. **තෙන එසනා**ති ආදීසු පන තථාරූපං සුත්තං අපස්සන්තො පටික්ඛිපතෙව.[1] අනිහාදිපඤ්හෙසු හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව පටික්ඛෙපපටිඤ්ඤා වෙදිතබ්බා. සෙසං යථාපාළිමෙව නිය්‍යාතීති. **සබ්බෙ සඞ්ඛාරා**ති ආදිවචනං නයතො දස්සනං සන්ධාය වුත්තං. න එකක්ඛණෙ ආරම්මණතො, තස්මා අසාධකන්ති.

අධිගය්හමනසිකාරකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි රූපං හෙතූතිකථා නාම හොති. තත්ථ **හෙතූ**ති කුසලමූලාදිනො හෙතුහෙතුස්සාපි නාමං. යස්ස කස්සචි පච්චයස්සාපි. ඉමං පන විභාගං අකත්වා "චත්තාරො මහාභූතා හෙතූ"ති වචනමත්තං නිස්සාය අවිසෙසෙනෙව රූපං හෙතූති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තරාපථකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **අලොභො හෙතූ**ති කිනෙන රූපං අලොභසඞ්ඛාතො හෙතූති පුච්ඡති. ඉතරෙ පටික්ඛිපති. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **මහාභූතා උපාදාය රූපානං උපාදායහෙතූ**ති එත්ථ පච්චයට්ඨෙන හෙතුභාවො වුත්තො න මූලට්ඨෙන, තස්මා අසාධකන්ති.

රූපංහෙතූතිකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

රූපං සහෙතුකන්තිකථායපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බොති.

රූපං සහෙතුකන්තිකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි රූපං කුසලාකුසලන්තිකථා නාම හොති. තත්ථ "කායකම්මං වචීකම්මං කුසලම්පි අකුසලම්පී"ති වචනං නිස්සාය කායවචීකම්මසඞ්ඛාතං[2] කායවිඤ්ඤත්තිවචීවිඤ්ඤත්තිරූපං කුසලම්පි අකුසලම්පීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහිංසාසකානඤ්චෙව සම්මිතියානඤ්ච. තෙ සන්ධාය **රූපං කුසල**න්ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි තෙ රූපං කුසලං, එවංවිධෙන අනෙන භවිතබ්බන්ති †**සාරම්මණ**න්ති† ආදිමාහ. පරතො අකුසලපඤ්හෙපි එසෙව නයො. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

රූපංකුසලාකුසලන්තිකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

---

1. සයා. පටික්ඛිපති. 2. ම. කායවචීසඞ්ඛාතං. †. ම. නවිජ්ජති.

ඉදානි රූපං විපාකොතිකථා නාම හොති. තත්ථ කම්මස්ස[1] කතත්තා උප්පන්නා චිත්තචෙතසිකා විය කම්මස්ස කතත්තා උප්පන්නං රූපම්පි[2] විපාකොති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානඤ්චෙව සම්මිතියානඤ්ච. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි තෙ රූපං විපාකො, එවංවිධෙන අනෙන භවිතබ්බන්ති චොදෙතුං **සුඛවෙදනීය**න්ති ආදිමාහ. සෙසං[3] යථාපාළිමෙව නිය්‍යාතීති.

රූපංවිපාකොතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි රූපං රූපාවචරං අරූපාවචරන්තිකථා නාම හොති. තත්ථ යං කාමාවචරකම්මස්ස කතත්තා රූපං, තං යස්මා කාමාවචරං, තස්මා රූපාවචරාරූපාවචරකම්මානම්පි කතත්තා රූපෙන රූපාවචරාරූපාවචරෙන[4] භවිතබ්බන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය **අත්ථිරූපං රූපාවචර**න්ති[5] පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයමෙවාති.

රූපංරූපාවචරාරූපාවචරන්තිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි රූපරාගො රූපධාතුපරියාපන්නො අරූපරාගො අරූපධාතුපරියාපන්නොතිකථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා කාමරාගො කාමධාතුපරියාපන්නො, තස්මා රූපරාගාරූපරාගෙහිපි රූපධාතුඅරූපධාතුපරියාපන්නෙහි භවිතබ්බන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. කෙවලඤ්හි තත්ථ රූපධාතුං අනුසෙති අරූපධාතුං අනුසෙතීති පදං. විසෙසො. සා ච ලද්ධි, අන්ධකානඤ්චෙව සම්මිතියානඤ්ච. අයං අන්ධකානංයෙවාති·

රූපරාගොරූපධාතුපරියාපන්නො අරූපරාගොඅරූපධාතු
පරියාපන්නොතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

සොළසමො වග්ගො
නිට්ඨිතො.

ඉදානි **අත්ථි** අරහතො පුඤ්ඤූපචයොතිකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං අරහතො දානසංවිභාගචෙතියවන්දනාදීනි කම්මානි දිස්වා[6] අත්ථි අරහතො පුඤ්ඤූපචයොති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං අරහා නාම පහීන

---

1. සයා යං කම්මස්ස.
2. සයා. තං රූපම්පි.
3. සයා. සෙසමෙත්ථ
4. සයා. රූපාවචරෙන.
5. සයා. ස්. ම. රූපාවචරාරූපා- [වචරන්ති.
6. සයා. නිස්සාය.

පුඤ්ඤපාපො, සො යදි පුඤ්ඤං කරෙය්‍ය, පාපම්පි කරෙය්‍යාති චොදෙතුං **අපුඤ්ඤූපචයොති** ආහ. ඉතරො පාණාතිපාතාදිකිරියං අපස්සන්තො පටික්ඛිපති. **පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාර**න්ති ආදීසු භවගාමිකම්මං[1] අරහතො නත්ථීති පටික්ඛිපති. **දානං දදෙය්‍යාති** ආදීසු කිරියාචිත්තෙන දානාදිපවත්තිසබ්භාවතො සකවාදී පටිජානාති. ඉතරො චිත්තං අනාදියිත්වා කිරියාපවත්තිමත්තදස්සනෙනෙව ලද්ධිං පතිට්ඨාපෙති. සා පන අයොනිසො පතිට්ඨාපිතත්තා අප්පතිට්ඨාපිතා හොතීති.

අත්ථිඅරහතොපුඤ්ඤූපචයොතිකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි නත්ථි අරහතො අකාලමච්චූතිකථා නාම හොති. තත්ථ "නාහං භික්ඛවෙ සඤ්චෙතනිකානං කම්මානං කතානං උපචිතානං විපාකං අප්පටිසංවෙදිත්වා බ්‍යන්තිභාවං වදාමී"ති සුත්තස්ස අත්ථං අයොනිසො ගහෙත්වා අරහතා නාම සබ්බකම්මවිපාකං පටිසංවෙදයිත්වාව පරිනිබ්බායිතබ්බං. තස්මා නත්ථි අරහතො අකාලමච්චූති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි රාජගිරිකානඤ්චෙව සිද්ධත්ථිකානඤ්ච. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං සචෙ තස්ස නත්ථි අකාලමච්චු, අරහන්තඝාතකො නාම න භවිතබ්බන්ති චොදෙතුං **නත්ථි අරහන්තඝාතකොති** ආහ. ඉතරො ආනන්තරියකම්මස්ස චෙව තාදිසානඤ්ච පුග්ගලානං සබ්භාවතො පටික්ඛිපති. **විසං න කමෙය්‍යාති** පඤ්හෙ යාව පුබ්බෙ කතකම්මං පරික්ඛයං න ගච්ඡති තාව න කමතීති ලද්ධියා පටික්ඛිපති. සෙසමෙත්ථ යථාපාළිමෙව නිය්‍යාති. "නාහං භික්ඛවෙ"ති සුත්තං ඉදං සන්ධාය වුත්තං: සඤ්චෙතනිකානං කම්මානං කතානං විපාකං අප්පටිසංවෙදෙත්වා අවින්දිත්වා අනනුභවිත්වා බ්‍යන්තිභාවං තෙසං කම්මානං පරිවටුමපරිච්ඡින්නභාවං න වදාමි. තඤ්ච ඛො දිට්ඨධම්මවෙදනීයානං දිට්ඨෙව ධම්මෙ, න තතො පරං. උපපජ්ජවෙදනීයානං අනන්තරං උපපත්තිං උපපජ්ජිත්වාව, න තතො පරං. අපරාපරියවෙදනීයානං සදා විපාකොකාසං ලභන්ති, තථාරූපෙ අපරෙ[2] වා පරියායෙ. එවං සබ්බථාපි සංසාරප්පවත්තෙ සති ලද්ධ-විපාකවාරෙ කම්මෙ, "න විජ්ජතෙ සො ජගතිප්පදෙසො යත්ථට්ඨිතො න මුච්චෙය්‍ය පාපකම්මා"ති. එවං සන්තෙ යදෙතං අලද්ධවිපාකවාරම්පි කම්මං අවස්සං අරහතා[3] පටිසංවෙදිතබ්බන්ති කප්පනාවසෙන නත්ථි අරහතො අකාලමච්චූති ලද්ධිපතිට්ඨාපනං කතං, තං දුක්කටමෙවාති.

නත්ථිඅරහතොඅකාලමච්චූතිකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

---

1. ම. භගවාපිකම්මං. 2. ම. අපරාපරෙ. 3 ම. අරහතො.

ඉදානි සබ්බමිදං කම්මතොතිකථා නාම හොති. තත්ථ "කම්මුනා වත්තති ලොකො"ති සුත්තං නිස්සාය සබ්බමිදං කම්මකිලෙසවිපාකවට්ටං කම්මතොව හොතීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි රාජගිරිකානඤ්චෙව සිද්ධත්ථිකානඤ්ච. තෙ සන්ධාය **සබ්බමිද**න්ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං එවං සන්තෙ කම්මම්පි කම්මතො ආපජ්ජතීති චොදෙතුං **කම්මම්පි කම්මතො**ති ආහ. ඉතරො යදි කම්මම්පි කම්මතොව නාම, තං කම්මං විපාකොයෙව සියාති පටික්ඛිපති. **පුබ්බෙ කතහෙතූ**ති යදි සබ්බමිදං කම්මතො, පුබ්බෙකතහෙතුනා තෙන භවිතබ්බන්ති චොදෙතුං පුච්ඡති. ඉතරො පුබ්බෙකතහෙතුවාදභයෙන පටික්ඛිපති. **කම්මවිපාකතො**ති යදි සබ්බමිදං කම්මතො, යං අතීතභවෙ පවත්තස්ස හෙතුභූතං කම්මං, තම්පි පුරිමභවෙ කම්මතොති කම්මවිපාකො සම්පජ්ජති. තෙන තෙ සබ්බමිදං කම්මවිපාකතො ආපජ්ජතීති? චොදෙතුං පුච්ඡති. ඉතරො බීජතො අඞ්කුරස්සෙව පච්චුප්පන්නපවත්තස්ස කම්මතො නිබ්බත්තිං සන්ධාය පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො තස්සාපි කම්මස්ස බීජස්ස පුරිමබීජතො විය පුරිමකම්මතො පවත්තත්තා පටිජානාති. **පාණං හනෙය්‍යා**ති ආදි යදි සබ්බං කම්මවිපාකතො ආපජ්ජති පාණාතිපාතාදීනි කම්මවිපාකොනෙව කරෙය්‍යාති චොදෙතුං වුත්තං. ඉතරො දුස්සීල්‍යචෙතනාපි පුරිමකම්මනිබ්බත්තා එකෙන පරියායෙන විපාකොයෙවාති ලද්ධියා පටිජානාති. අථ නං යදි තෙ පාණාතිපාතො කම්මවිපාකතො නිබ්බත්තති, පාණාතිපාතො විය විපාකොපි සඵලො ආපජ්ජතීති චොදෙතුං **සඵලො**ති ආහ. ඉතරො පාණාතිපාතස්ස නිරයසංවත්තනිකාදිභාවතො සඵලතං පස්සන්තො පටිජානාති. කම්මවිපාකස්ස පන ඉදං නාම ඵලන්ති වුත්තට්ඨානං අපස්සන්තො පටික්ඛිපති. අදින්නාදානාදීසුපි එසෙව නයො. **ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරො සඵලො**ති දෙය්‍යධම්මවසෙන දානඵලං පුච්ඡති. "කම්මුනා වත්තතී"ති සුත්තං නත්ථි කම්මන්ති අකම්මවාදිනං පටික්ඛිපිත්වා අත්ථි කම්මන්ති කම්මවාදිනං කම්මස්සකතං දීපෙති, න සබ්බස්සෙව කම්මතො නිබ්බත්තිං, තස්මා අසාධකන්ති.

සබ්බමිදං කම්මතොති කථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි ඉන්ද්‍රියබද්ධකථා නාම හොති. තත්ථ දුවිධං දුක්ඛං ඉන්ද්‍රියබද්ධං අනින්ද්‍රියබද්ධඤ්ච. ඉන්ද්‍රියබද්ධං දුක්ඛවත්ථුතාය දුක්ඛං. අනින්ද්‍රියබද්ධං උදයබ්බයපටිපීළනට්ඨෙන යදනිච්චං තං දුක්ඛන්ති සඞ්ගහිතත්තා දුක්ඛං. ඉමං විභාගං අග්ගහෙත්වා යස්ස පරිඤ්ඤාය භගවති බ්‍රහ්මචරියං වුස්සති, තං ඉන්ද්‍රියබද්ධමෙව දුක්ඛං, න ඉතරන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි හෙතුවාදානං. තෙසං[1] ඉතරස්සපි දුක්ඛභාවං දස්සෙතුං **ඉන්ද්‍රියබද්ධඤ්ඤෙවා**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං

---

1. ස්‍යා., තෙ සන්ධාය.

යස්මා භගවතා යදනිච්චං තං දුක්ඛන්ති වුත්තං, තස්මා ඉන්ද්‍රියබද්ධෙනෙව තෙන අනිච්චෙන භවිතබ්බන්ති චොදෙතුං **ඉන්ද්‍රියබද්ධඤ්ඤෙව අනිච්චන්ති** ආදිමාහ. **නනු අනින්ද්‍රියබද්ධං අනිච්චන්ති** නනු පථවිපබ්බතපාසාණාදිඅනින්ද්‍රියබද්ධම්පි අනිච්චන්ති අත්ථො. **න වත්තබ්බං ඉන්ද්‍රියබද්ධඤ්ඤෙව දුක්ඛන්ති** පඤ්හෙ **ආමන්තාති** පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. ඉන්ද්‍රියබද්ධස්මිං දුක්ඛදොමනස්සානං ආරම්මණං හොති. උණ්හකාලස්මිඤ්හි අග්ගි සීතකාලෙ ච වාතො දුක්ඛස්ස ආරම්මණං, නිච්චම්පි භොගවිනාසාදයො දොමනස්සස්ස. තස්මා විනාපි අනිච්චට්ඨෙන අනින්ද්‍රියබද්ධං දුක්ඛන්ති වත්තබ්බං. කම්මකිලෙසෙහි පන අනිබ්බත්තත්තා දුක්ඛං අරියසච්චන්ති න වත්තබ්බං, තථා මග්ගෙන අපරිඤ්ඤෙය්‍යත්තා. යස්මා පන තිණකට්ඨාදිනිරොධො වා උතුබීජාදිනිරොධො වා දුක්ඛනිරොධං අරියසච්චං නාම න හොති. තස්මා ඉන්ද්‍රියබද්ධං දුක්ඛඤ්චෙව අරියසච්චඤ්ච, ඉතරං පන දුක්ඛමෙවාති ඉදං නානත්තං දස්සෙතුං පටිජානාති. **යථා ඉන්ද්‍රියබද්ධස්සාති** ආදිවචනං ඉන්ද්‍රියබද්ධස්ස පරිඤ්ඤාය බ්‍රහ්මචරියවාසං පරිඤ්ඤාතස්ස පුන අනුප්පත්තිං දීපෙති. තෙනෙවෙත්ථ සකවාදිනා පටික්ඛෙපො කතො. "යදනිච්චං තං දුක්ඛ"න්ති වචනෙන පන සඞ්ගහිතස්ස අනින්ද්‍රියබද්ධස්ස දුක්ඛභාවං පටිසෙධෙතුං න සක්කාති, තස්මා අසාධකන්ති.

ඉන්ද්‍රියබද්ධකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි ඨපෙත්වා අරියමග්ගන්තිකථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා අරියමග්ගො දුක්ඛනිරොධගාමිනිපටිපදාති වුත්තො, තස්මා ඨපෙත්වා අරියමග්ගං අවසෙසා සඞ්ඛාරා දුක්ඛාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි හෙතුවාදානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි එවං සමුදයස්සාපි දුක්ඛභාවො ආපජ්ජතීති චොදෙතුං **දුක්ඛසමුදයොපීති** ආහ. ඉතරො හෙතුලක්ඛණං සන්ධාය පටික්ඛිපති. පුන පුට්ඨො පවත්තපරියාපන්නභාවං සන්ධාය පටිජානාති. **නිරොධොති** පඤ්හෙසු සුත්තවිරොධභයෙන පටික්ඛිපති. ලද්ධිවසෙන පටිජානාති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

ඨපෙත්වාඅරියමග්ගන්තිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි න වත්තබ්බං සඞ්ඝො දක්ඛිණං පටිග්ගණ්හාතීතිකථා නාම හොති. තත්ථ පරමත්ථතො මග්ගඵලානෙව සඞ්ඝො, මග්ගඵලෙහි අඤ්ඤො සඞ්ඝො නාම නත්ථි. මග්ගඵලානි ච න කිඤ්චි පටිග්ගණ්හන්ති. තස්මා න වත්තබ්බං සඞ්ඝො දක්ඛිණං පටිග්ගණ්හාතීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි මහාපුඤ්ඤවාදීසඞ්ඛාතානං වෙතුල්ලකානං. තෙ සන්ධාය **න වත්තබ්බන්ති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං

යදි[1] සඞ්ඝො න පටිග්ගණ්හෙය්‍ය, න තං සත්ථා ආහුණෙය්‍යොති ආදීහි ථොමෙය්‍යාති චොදෙතුං **නනු සඞ්ඝො ආහුණෙය්‍යො**ති ආදිමාහ. **සඞ්ඝස්ස දානං දෙන්තී**ති යෙ තෙ සඞ්ඝස්ස දෙන්ති, තෙ පටිග්ගාහකෙසු අසති කස්ස දදෙය්‍යුන්ති චොදනත්ථං වුත්තං. **ආහුතිං ජාතවෙදො වා**ති සුත්තං පරසමයතො ආහතං. තත්ථ **මහාමෙඝ**න්ති මෙඝවුට්ඨිං සන්ධාය වුත්තං. වුට්ඨිඤ්හි මෙදිනී පටිග්ගණ්හති, න මෙඝමෙව. **මග්ගා පටිග්ගණ්හන්තී**ති මග්ගඵලානි සඞ්ඝොති ලද්ධියා වදති. න ච මග්ගඵලානෙව සඞ්ඝො, මග්ගඵලපාතුභාවපරිසුද්ධෙ පන ඛන්ධෙ උපාදාය පඤ්ඤත්තා අට්ඨපුග්ගලා සඞ්ඝො, තස්මා අසාධකමෙතන්ති.

නවත්තබ්බංසඞ්ඝොදක්ඛිණංපටිග්ගණ්හාතීතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි න වත්තබ්බං සඞ්ඝො දක්ඛිණං විසොධෙතීතිකථා නාම හොති. **තත්ථ** මග්ගඵලානෙව සඞ්ඝො නාම, න ච තානි දක්ඛිණං විසොධෙතුං සක්කොන්ති, තස්මා න වත්තබ්බං සඞ්ඝො දක්ඛිණං විසොධෙතීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි තෙසඤ්ඤෙව. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **ආහුණෙය්‍යො**ති ආදි යදි සඞ්ඝො දක්ඛිණං විසොධෙතුං න සක්කො,[2] න තං සත්ථා එවං ථොමෙය්‍යාති දස්සනත්ථං වුත්තං. **විසොධෙතී**ති මහප්ඵලං කරොති. සඞ්ඝස්මිඤ්හි අප්පං දින්නං බහු හොති, බහු දින්නං බහුතරං. **දක්ඛිණෙය්‍යා**ති දක්ඛිණාරහා, දක්ඛිණාය අනුච්ඡවිකා, දක්ඛිණං විසොධෙතුං සමත්ථාති අත්ථො. **දක්ඛිණං ආරාධෙන්තී**ති සම්පාදෙන්ති, අප්පමත්තිකායපි දක්ඛිණාය මහන්තං ඵලං පාපුණන්තීති අත්ථො. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙවාති.

නවත්තබ්බංසඞ්ඝොදක්ඛිණංවිසොධෙතීතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි න වත්තබ්බං සඞ්ඝො භුඤ්ජතීතිකථා නාම හොති. තත්‍රාපි මග්ගඵලානෙව සඞ්ඝො නාම, න ච තානි කිඤ්චි භුඤ්ජන්ති, තස්මා න වත්තබ්බං සඞ්ඝො භුඤ්ජති පිවති ඛාදති සායතීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි තෙසංයෙව. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි සඞ්ඝො න භුඤ්ජෙය්‍ය, සඞ්ඝභත්තාදිකරණං නිරත්ථකං භවෙය්‍යාති චොදෙතුං **නනු අත්ථි කෙචි සඞ්ඝභත්තානි** කරොන්තීති ආදිමාහ. **ගණභොජන**න්ති ආදි යදි සඞ්ඝො න භුඤ්ජෙය්‍ය කස්ස ගණභොජනාදීනි සියුන්ති චොදනත්ථං වුත්තං. **අට්ඨ පානානී**ති ඉදම්පි යදි සඞ්ඝො න පිවෙය්‍ය, කස්සෙතානි පානානි සත්ථා අනුජානෙය්‍යාති චොදනත්ථං වුත්තං. සෙසමෙත්ථාපි හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

නවත්තබ්බංසඞ්ඝොභුඤ්ජතීතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

1. සයා. යදිතෙ   2. සයා. න සක්කුණෙය්‍ය.

ඉදානි න වත්තබ්බං සඞ්ඝස්ස දින්නං මහප්ඵලන්තිකථා නාම හොති. තත්‍රාපි මග්ගඵලානෙව සඞ්ඝො නාම, න ච සක්කා තෙසං කිඤ්චි දාතුං, න ච තෙහි පටිග්ගණ්හිතුං, නාපි තෙසං දානෙන කොචි උපකාරො ඉජ්ඣති, තස්මා න වත්තබ්බං සඞ්ඝස්ස දින්නං මහප්ඵලන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි තෙසංයෙව. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **ආහුණෙය්‍යො**ති ආදි යදි සඞ්ඝස්ස දින්නං මහප්ඵලං න භවෙය්‍ය, න නං සත්ථා එවං ථොමෙය්‍යාති දස්සනත්ථං වුත්තං. සෙසං යථාපාළිමෙව නිය්‍යාතීති.

නවත්තබ්බංසඞ්ඝස්ස දින්නංමහප්ඵලන්තිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි න වත්තබ්බං බුද්ධස්ස දින්නං මහප්ඵලන්තිකථා නාම හොති. තත්ථ බුද්ධො භගවා න කිඤ්චි පරිභුඤ්ජති, ලොකානුවත්තනත්ථං පන පරිභුඤ්ජමානං විය අත්තානං දස්සෙති, තස්මා නිරූපකාරත්තා න වත්තබ්බං තස්මිං දින්නං මහප්ඵලන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි තෙසංයෙව. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **දිපදානං අග්ගො**ති ආදි මනුස්සදුස්සීලෙපි දානං සහස්සගුණං හොති, කිමඞ්ගං පන එවරූපෙ අග්ගපුග්ගලෙති දස්සනත්ථං වුත්තං. සෙසමෙත්ථ යථාපාළිමෙව නිය්‍යාති.

නවත්තබ්බංබුද්ධස්සදින්නංමහප්ඵලන්තිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි දක්ඛිණාවිසුද්ධිකථා නාම හොති. තත්ථ යදි පටිග්ගාහකතො දක්ඛිණා විසුජ්ඣෙය්‍ය මහප්ඵලා භවෙය්‍ය, දායකෙන දානං දින්නං, පටිග්ගාහකෙන විපාකො නිබ්බත්තිතොති අඤ්ඤො අඤ්ඤස්ස කාරකො භවෙය්‍ය. පරංකතං සුඛදුක්ඛං ආපජ්ජෙය්‍ය, අඤ්ඤො කාරෙය්‍ය, අඤ්ඤො පටිසංවෙදෙය්‍ය,[1] තස්මා දායකතොව දානං විසුජ්ඣති, නො පටිග්ගාහකතො, දායකස්සෙවෙත්ථ විසුද්ධි[2] විපාකදායිකා හොතීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තරාපථකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **ආහුණෙය්‍යා**ති ආදි යදි පටිග්ගාහකතො දානං න විසුජ්ඣෙය්‍ය, කිමස්ස ආහුණෙය්‍යාදිභාවො කරෙය්‍යාති දස්සනත්ථං වුත්තං. **අඤ්ඤො අඤ්ඤස්ස කාරකො**ති යදි දායකස්ස දානචෙතනා පටිග්ගාහකෙන කතා භවෙය්‍ය, යුත්තරූපං සියා. තස්ස පන දානචෙතනා පරිසුද්ධා පටිග්ගාහකසඞ්ඛාතං වත්ථුං පටිච්ච මහාවිපාකත්තෙන විසුජ්ඣති, තස්මා අවොදනා එසා පටිග්ගාහකතො[3] දානං විසුජ්ඣතීති.

දක්ඛිණාවිසුද්ධිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

සත්තරසමො වග්ගො
නිට්ඨිතො.

---

1. ස්‍යා. අප්පටිසංවෙදෙය්‍ය. 2. ස්‍ය. චිත්තවිසුද්ධි. 3. ම. පටිග්ගාහකතොපි.

ඉදානි මනුස්සලොකකථා නාම හොති. තත්ථ "භගවා ලොකෙ ජාතො ලොකෙ සංවඩ්ඪො ලොකං අභිභුය්‍ය විහරති අනුපලිත්තො ලොකෙනා"ති සුත්තං අයොනිසො ගහෙත්වා භගවා තුසිතභවනෙ නිබ්බත්තො තත්ථෙව වසති, න මනුස්සලොකං ආගච්ඡති, නිම්මිතරූපමත්තකං පනෙත්ථ දස්සෙතීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි වෙතුල්ලකානං-යෙව. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං පුට්ඨොකාසෙන චෙව සුත්තසාධනෙන ච පටික්ඛිපෙතුං **නනු අත්ථී**ති ආදිමාහ. **ලොකෙ ජාතො**ති පරවාදී තුසිතපුරං සන්ධාය වදති. සත්ථාරා පනෙතං මනුස්සලොකඤ්ඤෙව සන්ධාය ලොකං වුත්තං. **ලොකං අභිභුය්‍යා**ති පරවාදී මනුස්සලොකං අභිභවිත්වාති දිට්ඨියා වදති. සත්ථා පන ආරම්මණලොකං අභිභවිත්වා විහාසි. **අනුපලිත්තො ලොකෙනා**ති පරවාදී මනුස්සලොකෙන අනුපලිත්තත්තංයෙව සන්ධාය වදති. සත්ථා පන ලොකධම්මෙසු කිලෙසෙහි අනුපලිත්තො විහාසි, තස්මා අසාධකමෙතන්ති.

මනුස්සලොකකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි ධම්මදෙසනාකථා නාම හොති. තත්ථ තුසිතපුරෙ ඨිතො භගවා ධම්මදෙසනත්ථාය අභිනිම්මිතං පෙසෙසි. තෙන චෙව තස්ස ච දෙසනං සම්පටිච්ඡිත්වා ආයස්මතා ආනන්දෙන ධම්මො දෙසිතො, න බුද්ධෙන භගවතාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි වෙතුල්ලකානඤ්ඤෙව. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි තෙන ධම්මො දෙසිතො, සොව සත්ථා භවෙය්‍යාති චොදෙතුං **අභිනිම්මිතො ජිනො**ති ආදිමාහ. ඉතරෙ තථා අසම්පටිච්ඡන්තා පටික්ඛිපන්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

ධම්මදෙසනාකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි කාරුඤ්ඤකථා නාම හොති. තත්ථ පියායිතානං වත්ථූනං විපත්තියා සරාගානං රාගවසෙන කාරුඤ්ඤපතිරූපකං පවත්තිං දිස්වා රාගොව කාරුඤ්ඤා නාම, සො ච භගවතො නත්ථි, තස්මා නත්ථි බුද්ධස්ස භගවතො කාරුඤ්ඤාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තරාපථකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං කාරුඤ්ඤා නාමෙසා නික්කිලෙසතාය චෙව සත්තාරම්මණතාය ච චෙතොවිමුත්තිතාය ච එකාදසානිසංසතාය ච මෙත්තාදීහි සමානජාතිකා. තස්මා යදි භගවතො කාරුඤ්ඤා නත්ථි, මෙත්තාදයොපිස්ස න සියුන්ති

චොදනත්ථං **නත්ථි බුද්ධස්ස භගවතො මෙත්තා**ති ආදිමාහ. **අකාරුණිකො**ති පදෙන තථාරූපං වොහාරං අපස්සන්තො පටික්ඛිපති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

කරුණාකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි ගන්ධජාතකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං බුද්ධෙ භගවති අයොනිසො පෙමවසෙන භගවතො උච්චාරපස්සාවො අඤ්ඤෙ ගන්ධජාතෙ අතිවිය අධිගණ්හාති, නත්ථි තතො ච සුගන්ධතරං ගන්ධජාතන්ති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එකච්චානං අන්ධකානඤ්චෙව උත්තරාපථකානඤ්ච. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ යථාපාළිමෙව නිය්‍යාතීති.

ගන්ධජාතකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි එකමග්ගකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං භගවති අයොනිසො පෙමවසෙනෙව භගවා සොතාපන්නො හුත්වා සකදාගාමී සකදාගාමී හුත්වා අනාගාමී අනාගාමී හුත්වා[1] අරහත්තං සච්ඡාකාසි, එකෙනෙව පන අරියමග්ගෙන චත්තාරි ඵලානි සච්ඡාකාසීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි තෙසඤ්ඤෙව. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං චතූහි ඵලෙහි සද්ධිං උප්පන්නානං චතුන්නං ඵස්සාදීනං එකතො සමොධානවසෙන චොදෙතුං **චතුන්නං ඵස්සාදීන**න්ති ආදිමාහ. **සොතාපත්තිමග්ගෙනා**ති ආදි සාතරමග්ගෙන සච්ඡිකරොතීති පුච්ඡනත්ථං වුත්තං. **අරහත්තමග්ගෙනා**ති ච වුත්තෙ තෙන සක්කායදිට්ඨිආදීනං පහානාභාවවසෙන චොදෙති. **භගවා සොතාපන්නො**ති බුද්ධභූතස්ස සොතාපන්නභාවො නත්ථීති පටික්ඛිපති. පරතො පඤ්හද්වයෙපි එසෙව නයො. සෙසමෙත්ථ යථාපාළිමෙව නිය්‍යාතීති.

එකමග්ගකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි ඣානසඞ්කන්තිකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං "ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු විවිච්චෙව කාමෙහි පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති, විතක්කවිචාරානං වූපසමා දුතියං ඣානං තතියං ඣානං චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරතී"ති ඉමං පටිපාටිදෙසනං නිස්සාය තස්ස තස්ස ඣානස්ස උපචාරප්පත්තිං විනාව ඣානා ඣානං සඞ්කමතීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහිංසාසකානඤ්චෙව එකච්චානඤ්ච අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි තෙ දුතියජ්ඣානුප-

---

1. සං. සොතාපන්නො හුත්වා සකදාගාමී හුත්වා අනාගාමී හුත්වා.

වාරං අප්පත්වා උප්පටිපාටියා පඨමජ්ඣානා දුතියජ්ඣානමෙව සඞ්කමති, පඨමතො තතියං දුතියතො චතුත්ථම්පි[1] සඞ්කමෙය්‍යාති චොදෙතුං **පඨමජ්ඣානා**ති ආදිමාහ. **සො පඨමස්සා**ති ආදි යදි පඨමතො අනන්තරං දුතියං, දුතියාදීහි වා තතියාදීනි සමාපජ්ජති, එකාවජ්ජනෙන සමාපජ්ජෙය්‍යාති චොදනත්ථං වුත්තං. **කාමෙ ආදීනවතො**ති පඨමං කාමෙ ආදීනවතො මනසිකරොතො පච්ඡා උප්පජ්ජති, ඣානක්ඛණෙ පනෙස නිමිත්තමෙව මනසිකරොති. **තංයෙව පඨම**න්ති යදි පුරිමජවනතො පච්ඡිමජවනං **විය** අනන්තරං උප්පජ්ජෙය්‍ය ඨපෙත්වා පුරිමපච්ඡිමභාවං ලක්ඛණතො තංයෙව තං භවෙය්‍යාති චොදෙතුං පුච්ඡති. ඉමිනා උපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **විවිච්චෙව කාමෙහී**ති ආදීහි පටිපාටියා ඣානානං දෙසිතභාවං දීපෙති, න අනන්තරුප්පත්තිං. තස්මා අසාධකන්ති.

ඣානසඞ්කන්තිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි ඣානන්තරිකකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං සමයෙ **පඤ්චකනයෙ පඤ්ච ඣානානී**ති විභත්තානි, කෙවලං තයො සමාධී උද්දිට්ඨාති **අවිතක්කවිචාරමත්තස්ස** සමාධිනො ඔකාසං අජානන්තානං **පඨමස්ස ච දුතියස්ස ච ඣානස්ස** අන්තරෙ ඣානන්තරිකා නාම එසාති ලද්ධි, **සෙය්‍යථාපි සම්මිතියානඤ්චෙව එකච්චානඤ්ච** අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය **පුච්ඡා සකවාදිස්ස**. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං ඣානම්පි[2] චෙතසිකා ධම්මා **ඵස්සාදයොපි**, තස්මා යදි ඣානන්තරිකා නාම භවෙය්‍ය, **ඵස්සන්තරිකාදීහිපි** භවිතබ්බන්ති[3] චොදනත්ථං **අත්ථි ඵස්සන්තරිකා**ති ආදිමාහ. **දුතියස්ස ච ඣානස්සා**ති යදි ඣානන්තරිකා නාම භවෙය්‍ය, දුතියතතියාදීනම්පි ඣානානමෙව, තෙසම්පි අන්තරිකාය භවිතබ්බන්ති චොදනත්ථං වුත්තං. සො කෙවලං ලද්ධියා අභාවෙන පටික්ඛිපති චෙව පටිජානාති ච. **පඨමස්ස චා**ති පුට්ඨො ලද්ධිවසෙන පටිජානාති. **සවිතක්කො සවිචාරො**ති ආදි තිණ්ණම්පි සමාධීනං සමාධිභාවෙ සමානෙ අවිතක්කො විචාරමත්තොව සමාධි ඣානන්තරිකො, න ඉතරෙති කො එත්ථ විසෙසහෙතූති චොදනත්ථං වුත්තං. **ද්වින්නං ඣානානං පටුප්පන්නාන**න්ති[4] පඨමදුතියාති සන්ධාය පුච්ඡති. ඉතරෙ තෙසං පටුප්පන්නානංයෙව[5] අන්තරෙ අවිතක්කො විචාරමත්තො සමාධි ඣානන්තරිකො නාම හොතීති ලද්ධියා පටිජානාති. **පඨමං ඣානං නිරුද්ධ**න්ති පුට්ඨො තිණ්ණං එකක්ඛණෙ පවත්ති න යුත්තාති පටිජානාති. **අවිතක්කො විචාරමත්තො සමාධි පඨමං ඣාන**න්ති චතුක්කනයවසෙන පුච්ඡති. සකවාදී තස්මිං නයෙ තස්ස

---

1. ම. පඨමතො චතුත්ථම්පි.
2. ම. නාමපි.
3. ස්‍යා, තෙ භවිතබ්බන්ති.
4. ම. පච්චුප්පන්නානන්ති
5. ම, පච්චුප්පන්නානංයෙව.

අභාවා පටික්ඛිපති. **නනු තයො සමාධීති** එත්ථ අයමධිප්පායො: යථා තෙසු තීසු සමාධීසු ද්වෙ සමාධී ඣානානෙව න ඣානන්තරිකා. එවං ඉතරෙනාපි ඣානෙනෙව භවිතබ්බං, න ඣානන්තරිකායාති

ඣානන්තරිකකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි සමාපන්නො සද්දං සුණාතීතිකථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා පඨමස්ස ඣානස්ස සද්දො, කණ්ටකො වුත්තො භගවතා, යදි ච සමාපන්නො තං න සුණෙය්‍ය, . කථං කණ්ටකො සියා? තස්මා සමාපන්නො සද්දං සුණාතීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **චක්ඛුනා රූපං පස්සතී**ති ආදි සමාපන්නස්ස නාම පඤ්චද්වාරප්පවත්තං නත්ථි, තස්මිං අසති යදි සො සද්දං සුණෙය්‍ය, රූපම්පි පස්සෙය්‍යාති චොදනත්ථං වුත්තං. "සද්දො කණ්ටකො"ති වික්ඛෙපකාරත්තා[1] වුත්තං. ඔළාරිකෙන හි සද්දෙන සොතෙ ඝට්ටිතෙ පඨමජ්ඣානතො වුට්ඨානං හොති, තෙනෙතං වුත්තං. තස්මා අසාධකං. **දුතියස්ස ඣානස්සා**ති ආදි යථා අඤ්ඤෙසුපි කණ්ටකො අන්තො සමාපත්තියං නත්ථි, එවං සද්දසවනම්පීති බොධනත්ථං වුත්තං. තං සබ්බං උත්තානත්ථමෙවාති.

සමාපන්නොසද්දංසුණාතීතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි චක්ඛුනා රූපං පස්සතීතිකථා නාම හොති. තත්ථ "චක්ඛුනා රූපං දිස්වා"ති වචනං නිස්සාය පසාදචක්ඛුමෙව රූපං පස්සතීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඞ්ඝිකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි චක්ඛුනා රූපං පස්සෙය්‍ය, රූපෙන රූපං පස්සෙය්‍යාති චොදෙතුං **රූපෙන රූපං පස්සතී**ති ආහ. ඉතරො රූපායතනං සන්ධාය පටික්ඛිපිත්වා පුන පුට්ඨො චක්ඛුමෙව සන්ධාය පටිජානාති. **පටිවිජානාතීති** එත්ථ අයමධිප්පායො: පස්සතීති හි මයං පටිජානනං සන්ධාය පුච්ඡාම, න චක්ඛුපසංහාරමත්තං, තස්මා වදෙහි තාව කින්තෙන චක්ඛුමා රූපෙන රූපං පටිවිජානාතීති.? ඉතරො පුරිමනයෙනෙව පටික්ඛිපති චෙව පටිජානාති ච. අථ නං එවං සන්තෙ රූපං මනොවිඤ්ඤාණං ආපජ්ජති, තඤ්හි පටිවිජානාති නාමාති චොදෙතුං **රූපං මනොවිඤ්ඤාණ**න්ති ආහ. ඉතරො ලෙසං අලභන්තො පටික්ඛිපතෙව. **අත්ථි චක්ඛුස්ස ආවට්ටනා**ති ආදි යදි චක්ඛු පටිවිජානනට්ඨෙන පස්සති, චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස විය තස්සාපි ආවජ්ජනාය භවිතබ්බන්ති චොදෙතුං පුච්ඡති. ඉතරො යස්මා න ආවජ්ජනපටිබද්ධං චක්ඛු, න තං[2] ආවජ්ජනානන්තරං උප්පජ්ජති, තස්මා **න හෙව**න්ති පටික්ඛිපති.

---

1. ස්‍යා. වික්ඛෙපකාරණත්තා.
2. ස්‍යා. චක්ඛායතනං.

සොතෙන සද්දංති ආදීසුපි එසෙව නයො. "ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු චක්ඛුනා රූපං **පස්සතී**"ති සසම්භාරකථානයෙන වුත්තං. යථා හි උසුනා විජ්ඣන්තොපි ධනුනා විජ්ඣතීති වුච්චති. එවං චක්ඛු-විඤ්ඤාණෙන පස්සන්තොපි චක්ඛුනා පස්සතීති වුච්චති. තස්මා අසාධකමෙතං. **සෙසෙසු**පි එසෙව නයොති.

චක්ඛුනාරූපංපස්සතීතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

අට්ඨාරසමො වග්ගො
නිට්ඨිතො.

ඉදානි කිලෙසජහනකථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා කිලෙසප්පහානං නාම **අත්ථි, පහීනකිලෙසස්ස** ච අතීතාපි කිලෙසා පහීනාව හොන්ති අනාගතාපි **පච්චුප්පන්නාපි**, තස්මා අතීතෙපි කිලෙසෙ පජහති අනාගතෙපි **පච්චුප්පන්නෙපී**ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එකච්චානං උත්තරාපථකානං. තෙ සන්ධාය **අතීතෙපී**ති ආදිපුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසං යථාපාළිමෙව නිය්‍යාති. **නනු කිලෙසෙ ජහතී**ති[1] ඉමස්මිං පන පරවාදිස්ස පඤ්හෙ යස්මා කාචවරං ජහන්තස්ස කාචවරෙ ඡඩ්ඩනවායාමො විය කිලෙසෙ පජහන්තස්ස න අතීතාදිභෙදෙසු කිලෙසෙසු වායාමො අත්ථි, නිබ්බානාරම්මණෙ පන අරියමග්ගෙ පවත්තිතෙ කිලෙසා අනුප්පන්නායෙව නුප්පජ්ජන්තීති පහීනා නාම හොන්ති. තස්මා **න හෙව**න්ති පටික්ඛිපති. **තෙනහි අතීතෙ කිලෙසෙ ජහතී**ති ආදි පන යස්මා නත්ථි කිලෙසප්පජහනාති න වත්තබ්බං, තස්මා අතීතාදිභෙදෙ පජහතීති ඡලෙන වුත්තං.

කිලෙසජහනකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි සුඤ්ඤතාකථා නාම හොති. තත්ථ **සුඤ්ඤතා**ති ද්වෙ සුඤ්ඤතා ඛන්ධානඤ්ච අනත්තලක්ඛණං, නිබ්බානඤ්ච. තෙසු අනත්තලක්ඛණං තාව එකච්චං එකෙන පරියායෙන සියා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධපරියාපන්නං. නිබ්බානං අපරියාපන්නමෙව. ඉමං පන විභාගං අග්ගහෙත්වා සුඤ්ඤතා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධපරියාපන්නාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **අනිමිත්ත**න්ති සබ්බනිමිත්තරහිතං නිබ්බානං. අප්පණිහිතොතිපි තස්සෙව නාමං. කස්මා පනෙතං ආහටන්ති? අවිභජ්ජවාදීවාදෙ දොසාරොපනත්ථං. යස්ස හි අවිභජිත්වා එකදෙසෙනෙව සුඤ්ඤතා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධපරියාපන්නාති ලද්ධි, තස්ස නිබ්බානම්පි සඞ්ඛාරක්ඛන්ධපරියාපන්නන්ති ආපජ්ජති. ඉමස්ස

---

1. සං. & ම. කිලෙසපජහනාති.

දෙසස්සාරොපනත්ථං අනිමිත්තං අප්පණිහිතන්ති ආහතං. ඉතරො තස්ස පරියාපන්නභාවං අනිච්ඡන්තො පටික්ඛිපති. **සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො න අනිච්චො**ති ආදි නිබ්බානසඞ්ඛාතාය සුඤ්ඤතාය අනිච්චභාවාපත්ති දෙසදස්සනත්ථං වුත්තං. **සඞ්ඛාරක්ඛන්ධස්ස සුඤ්ඤතා**ති යදි අඤ්ඤස්ස ඛන්ධස්ස සුඤ්ඤතා අඤ්ඤක්ඛන්ධපරියාපන්නා, සඞ්ඛාරක්ඛන්ධසුඤ්ඤතායපි සෙසක්ඛන්ධපරියාපන්නාය භවිතබ්බන්ති චොදනත්ථං වුත්තං. **සඞ්ඛාරක්ඛන්ධස්ස සුඤ්ඤතා න වත්තබ්බා**ති ආදි යදි සඞ්ඛාරක්ඛන්ධසුඤ්ඤතා සෙසක්ඛන්ධපරියාපන්නා න හොතීති[1], සෙසක්ඛන්ධසුඤ්ඤතාපි සඞ්ඛාරක්ඛන්ධපරියාපන්නා න හොතීති පටිලොමදස්සනත්ථං වුත්තං. **සුඤ්ඤමිදං භික්ඛවෙ සඞ්ඛාරා**ති සුත්තං පරසමයතො ආහතං. තත්ථ **සඞ්ඛාරා**ති 'සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා'ති ආගතට්ඨානෙ විය පඤ්චක්ඛන්ධා. තෙ ච අත්තත්තනියසුඤ්ඤත්තා සුඤ්ඤාති සාසනාවචරං හොති, න විරුජ්ඣති, තස්මා අනුඤ්ඤාතං. යස්මා පනෙතං සුඤ්ඤතාය සඞ්ඛාරක්ඛන්ධපරියාපන්නභාවං දීපෙති, තස්මා අසාධකන්ති.

සුඤ්ඤතාකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි සාමඤ්ඤඵලකථා නාම හොති. තත්ථ මග්ගවීථියම්පි ඵලසමාපත්තිවීථියම්පි[2] අරියමග්ගස්ස විපාකචිත්තං සාමඤ්ඤඵලං නාමාති සකසමයෙ සන්නිට්ඨානං. යෙසං පන තථා අග්ගහෙත්වා කිලෙසප්පහානඤ්චෙව ඵලුප්පත්ති ච සාමඤ්ඤඵලං, තස්මා අසඞ්ඛතන්ති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා යථාපාළිමෙව නිය්‍යාති.

සාමඤ්ඤඵලකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි පත්තිකථා නාම හොති. තත්ථ යං පටිලභති තස්ස තස්ස පටිලාභො පත්ති නාම. සා ච අසඞ්ඛතාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානඤ්චෙව. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසම්ධාපි හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා යථාපාළිමෙව නිය්‍යාතීති. **න වත්තබ්බ**න්ති ආදි යාය ලද්ධියා පත්ති අසඞ්ඛතාති මඤ්ඤති,[3] තං පකාසෙතුං වුත්තං. තත්ථ සකවාදී **න හෙවං වත්තබ්බෙ**ති පටික්ඛිපන්තො කෙවලං පත්තියා රූපාදිභාවං න සම්පටිච්ඡති. න හි පත්ති නාම කොචි ධම්මො අත්ථි. න පන[4] අසඞ්ඛතභාවං අනුජානාති. ඉතරො පන පටික්ඛෙපමත්තෙනෙව අසඞ්ඛතාති ලද්ධිං පතිට්ඨාපෙති. සා අයොනිසො පතිට්ඨාපිතත්තා අප්පතිට්ඨිතායෙවාති.

පත්තිකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

---

1. ස්‍යා. නාම හොතීති.
2. ඵලසමාපත්තියම්පි.
3. ස්‍යා. පඤ්ඤත්ති.
4. ම. තද.

ඉදානි තථතාකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං රූපාදීනං සබ්බධම්මානං රූපාදිභාවසඞ්ඛාතා තථතා නාම අත්ථි. සා ච සඞ්ඛතෙසු රූපාදීසු අපරියාපන්නත්තා අසඞ්ඛතාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එකච්චානං උත්තරාපථකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමිධාපි හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා පාකටමෙවාති

තථතාකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි කුසලකථා නාම හොති. තත්ථ අනවජ්ජම්පි කුසලං ඉට්ඨවිපාකම්පි. අනවජ්ජං නාම කිලෙසවිප්පයුත්තං. අයං නයො ඨපෙත්වා අකුසලං සබ්බධම්මෙ භජති. ඉට්ඨවිපාකං නාම ආයතිං උප්පත්තිපවත්තෙසු ඉට්ඨඵලනිප්ඵාදකං පුඤ්ඤං. අයං නයො කුසලත්තිකෙ ආදිපදමෙව භජති. යෙසං පන ඉමං විභාගං අග්ගහෙත්වා අනවජ්ජභාවමත්තෙනෙව නිබ්බානං කුසලන්ති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙසං ඉට්ඨවිපාකට්ඨෙන නිබ්බානස්ස කුසලතාභාවං දීපෙතුං පුච්ඡා සකවාදිස්ස. අත්තනො ලද්ධිවසෙන පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමිධාපි හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා උත්තානත්ථමෙවාති.

කුසලකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි අච්චන්තනියාමකථා නාම හොති. තත්ථ "යෙසං සකිං නිමුග්ගො නිමුග්ගොව හොතී"ති සුත්තං නිස්සාය අත්ථි පුථුජ්ජනස්ස අච්චන්තනියාමතාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එකච්චානං උත්තරාපථකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **මාතුඝාතකොති** ආදි **නියතමිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස** ච මාතුඝාතකාදීනඤ්ච සමානෙ මිච්ඡත්තනියාමෙ මාතුඝාතකාදිනොපි තෙ අච්චන්තනියතෙහි භවිතබ්බන්ති චොදනත්ථං වුත්තං. ඉතරො නියතමිච්ඡාදිට්ඨිකො සංසාරඛාණුකො භවන්තරෙපි නියතොව. ඉමෙ පන එකස්මිංයෙව අත්තභාවෙති ලද්ධියා **න හෙවන්ති** පටික්ඛිපති. **විචිකිච්ඡා උප්පජ්ජෙය්‍යාති** අයං **නියතො වා නො වාති** එවං උප්පජ්ජෙය්‍යාති පුච්ඡති. ඉතරො **අනුප්පත්තිකාරණං** අපස්සන්තො පටිජානාති. **නුප්පජ්ජෙය්‍යාති** පුට්ඨො පන යං දිට්ඨිං ආසෙවන්තො නියාමං ඔක්කන්තො තත්ථ අනුප්පත්තිං සන්ධාය පටිජානාති. තතො **පහීනාති** පුට්ඨො මග්ගෙන අප්පහීනත්තා පටික්ඛිපති. තං දිට්ඨිං ආරබ්භ අසමුදාචාරතො පටිජානාති. අථ නං යස්මා පහානං නාම විනා අරියමග්ගෙන නත්ථි, තස්මා තස්සවසෙන චොදෙතුං **සොතාපත්තිමග්ගෙනාති** ආදිමාහ. සො එකමග්ගෙනාපි අප්පහීනත්තා පටික්ඛිපති. පුන **කතමෙනාති** පුට්ඨො මිච්ඡාමග්ගං සන්ධාය **අකුසලෙනාති** ආදිමාහ. **උච්ඡෙදදිට්ඨි උප්පජ්ජෙය්‍යාති** දුතියනියාමුප්පත්තිං පුච්ඡති. ඉතරො යස්මා "යෙපි තෙ **උක්කණ්ණවස්ස** අඤ්ඤ නත්ථිකවාදා අකිරියවාදා **අහෙතුකවාදා**"ති

වචනතො නිසෙසාපි නියතමිච්ඡාදිට්ඨියො එකස්ස උප්පජ්ජන්ති, තස්මා පටිජානාති. අථ නං තව නාම සො හොති[1] අච්චන්තනියමොති චොදෙතුං **හඤ්චීති** ආදිමාහ. අච්චන්තනියතස්ස හි දුතියනියාමො නිරත්ථකො. **නුප්පජ්ජෙය්‍යාති** පඤ්හෙ යං සස්සතදිට්ඨියා සස්සතන්ති ගහිතං, තදෙව උච්ඡිජ්ජිස්සතීති[2] ගහෙත්වා අනුප්පත්තිං සන්ධාය පටිජානාති. **පහීනාති** පුට්ඨො මග්ගෙන අප්පහීනත්තා පටික්ඛිපති. වුත්තනයෙන අනුප්පජ්ජනතො පටිජානාති. **සස්සතදිට්ඨි උප්පජ්ජෙය්‍යාති** ආදීසුපි එසෙව නයො. සෙසං විචිකිච්ඡාවාරෙ වුත්තනයමෙව. **න වත්තබ්බන්ති** පුච්ඡා පරවාදිස්ස. සුත්තස්ස[3] අත්ථිතාය පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. න පන සො භවන්තරෙපි නිමුග්ගොව. ඉමස්මිඤ්ඤෙව හි භවෙ අභබ්බො සො තං දිට්ඨිං පජහිතුන්ති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. තස්මා අසාධකමෙතන්ති. සබ්බකාලං උම්මුජ්ජිත්වා නිමුජ්ජතීති ආදිවචනමත්තෙන අභිනිවෙසං අකත්වා අත්ථො පන පරියෙසිතබ්බොති දස්සනත්ථං වුත්තන්ති.

අච්චන්තනියාමකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි ඉන්ද්‍රියකථා නාම හොති. තත්ථ ලොකියා සද්ධා සද්ධා එව නාම, න සද්ධින්ද්‍රියං. තථා ලොකියං විරියං සති සමාධි පඤ්ඤා පඤ්ඤායෙව නාම, න පඤ්ඤින්ද්‍රියන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි හෙතුවාදානඤ්චෙව මහිංසාසකානඤ්ච. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **නත්ථි ලොකියා සද්ධාති**[4] ආදි යස්මා ලොකියාපි සද්ධාදයොව ධම්මා අධිපතියට්ඨෙන ඉන්ද්‍රියං, න සද්ධාදීහි අඤ්ඤං සද්ධින්ද්‍රියාදි නාම අත්ථි, තස්මා ලොකියානම්පි සද්ධාදීනඤ්ඤෙව සද්ධින්ද්‍රියාදිභාව දස්සනත්ථං වුත්තං. **අත්ථි ලොකියො මනොති** ආදි යථා තෙ ලොකියාපි මනාදයො ධම්මා මනින්ද්‍රියාදීනි, එවං ලොකියා සද්ධාදයොපි සද්ධින්ද්‍රියාදීනීති උපමාය තස්සත්ථස්ස විභාවනත්ථං වුත්තං. සෙසමෙත්ථ යථාපාළිමෙව නිය්‍යාතීති.

ඉන්ද්‍රියකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

එකූනවීසතිමො වග්ගො
නිට්ඨිතො.

ඉදානි **අසඤ්චිච්චකථා** නාම හොති. තත්ථ ආනන්තරියවත්ථූනි නාම ගරූනි භාරියානි, තස්මා අසඤ්චිච්චාපි තෙසු වත්ථූසු විකොපිතෙසු ආනන්තරිකො හොතීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එකච්චානං උත්තරාපථකානං. තෙ සන්ධාය **අසඤ්චිච්චාති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. ලද්ධිවසෙන පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යස්මා ආනන්තරියකම්මං නාම කම්ම-

---

1. සයා. තං නාමෙසො.
2. සයා. උච්ඡිජ්ජතීති.
3. සයා. තස්ස සුත්තස්ස.
4. සයා. නත්ථි ලොකියා.

පථප්පත්තං, යදි ච[1] අසඤ්චිච්ච කම්මපථභෙදො සියා, අවසෙසා පාණාතිපාතාදයොපි අසඤ්චිච්ච භවෙය්‍යුන්ති චොදනත්ථං **අසඤ්චිච්ච පාණං හනතීති** ආදිමාහ. ඉතරො තථාරූපාය ලද්ධියා අභාවෙන පටික්ඛිපති. සෙසං යථාපාළිමෙව නිය්‍යාති. **න වත්තබ්බං මාතුඝාතකොති** පුච්ඡා පරවාදිස්ස. රොගපටිකාරාදිකාලෙ[2] අසඤ්චිච්ච ඝාතං සන්ධාය පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. **නනු මාතා ජීවිතා වොරොපිතාති** පඤ්හෙපි අසඤ්චිච්ච වොරොපිතං සන්ධාය පටිඤ්ඤා පරවාදිස්සෙව. එවං අධිප්පායං පන **අග්ගහෙත්වා හඤ්චීති** ලද්ධිපතිට්ඨාපනං ඉතරස්ස. තං අයොනිසො **පතිට්ඨාපිතත්තා** අප්පතිට්ඨිතමෙව. පිතුඝාතකාදීසුපි එසෙව නයො. සඞ්ඝ **භෙදකො පන** ධම්මසඤ්ඤිං සන්ධාය **සඞ්ඝභෙදකො ආනන්තරිකොති පුච්ඡා සකවාදිස්ස.** "සඞ්ඝං සමග්ගං භෙත්වාන කප්පං නිරයම්හි පච්චතී"ති වචනං **අයොනිසො** ගහෙත්වා පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. පුන **සඞ්ඝභෙදකොති පුට්ඨො** සකපක්ඛෙ ධම්මසඤ්ඤිං සන්ධාය පටික්ඛිපති. පරපක්ඛෙ ධම්ම **සඤ්ඤිං සන්ධාය** පටිජානාති. **ධම්මසඤ්ඤීති** පඤ්හද්වයෙපි එසෙව නයො. **නනු වුත්තං භගවතාති** සුත්තං එකන්තෙනෙව ධම්මවාදිස්ස ආනන්තරිකභාවදස්සනත්ථං වුත්තං. **ආපායිකො නෙරයිකොති** ගාථායපි අධම්මවාදීයෙව[3] අධිප්පෙතො. ඉතරො පන අධිප්පායං **අග්ගහෙත්වා** ලද්ධිං පතිට්ඨපෙති. සා අයොනිසො පතිට්ඨාපිතත්තා **අප්පතිට්ඨිතායෙවාති.**

අසඤ්චිච්චකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි ඤාණකථා නාම හොති. තත්ථ දුවිධං **ඤාණං** ලොකියඤ්ච **ලොකුත්තරඤ්ච.** ලොකියං සමාපත්තිඤාණම්පි හොති, දානාදිවසෙන **පවත්තං කම්මස්සකතඤාණම්පි.** ලොකුත්තරං සච්චපරිච්ඡෙදකං මග්ග **ඤාණම්පි, ඵලඤාණම්පි.** ඉමං පන විභාගං අකත්වා සච්චපරිච්ඡෙදකමෙව **ඤාණං,** න **ඉතරං,** තස්මා නත්ථි පුථුජ්ජනස්ස ඤාණන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි **හෙතුවාදානං.** තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **පඤ්ඤාති** ආදි ඤාණවෙවචනදස්සනත්ථං වුත්තං. තෙනෙතං දීපෙති: යදි **තස්ස ඤාණං** නත්ථි, පඤ්ඤාදයොපි නත්ථි. අථ පඤ්ඤාදයො අත්ථි, ඤාණම්පි අත්ථි. කස්මා? පඤ්ඤාදීනං **ඤාණතො** අනඤ්ඤත්තා. **පඨමං ඣානන්ති** ආදි සමාපත්තිඤාණස්ස දස්සනත්ථං වුත්තං. **දානං[4] දදෙය්‍යාති** ආදි කම්මස්සකතඤාණස්ස. **දුක්ඛං පරිජානාතීති** ලොකුත්තරමග්ගඤාණමෙව දීපෙති, න ච ලොකුත්තරමෙව **ඤාණන්ති.**

ඤාණකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

1. සයා. සදි.
2. සයා. රොගතිකිච්ඡාකාරාදිකාලෙ.
3. ම. අධම්මවාදිස්සෙව.
4. ම. අන්නං.

ඉදානි නිරයපාලකථා නාම හොති. තත්ථ නිරයෙ නෙරයිකකම්මානෙව නිරයපාලරූපවසෙන[1] වධෙන්ති, නත්ථි නිරයපාලා නාම සත්තාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි තත්ථ නිරයපාලා න සියුං, කම්මකාරණාපි න භවෙය්‍යුං. කාරණිකෙසු හි[2] සති කාරණාති චොදෙතුං **නත්ථි නිරයෙසූති** ආදිමාහ. **අත්ථි මනුස්සෙසූති** පච්චනීකනයදස්සනත්ථං වුත්තං. යථා හි මනුස්සෙසු සති කාරණිකෙසු කාරණා, එවං තත්‍රාපීති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. **අත්ථි නිරයෙසූති** පුච්ඡා පරවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **න වෙස්සභූ නොපි ච පෙතරාජා**ති පරවාදිනා සකසමයතො සුත්තං ආහටං. තං පන සාසනාවචරිකන්ති සකවාදිනා අනුඤ්ඤාතං. තත්ථ **වෙස්සභූ**ති එකො දෙවො. **පෙතරාජා**ති පෙත්තිවිසයෙ පෙතමහිද්ධිකො. **සොමාදයො** පාකටා එව. ඉදං වුත්තං හොති: අත්තනො කම්මෙහි **ඉතො පනුණ්ණං පරලොකං පත්තං** පුරිසං න. එතෙ වෙස්සභූආදයො හනන්ති. **යෙහි** පන සො කම්මෙහි තත්ථ පනුණ්ණො, තානි **සකානි කම්මානි**යෙව නං **තත්ථ හනන්තී**ති කම්මස්සකතං දීපෙති, න නිරයපාලානං අභාවං. සකවාදිනා පන **තමෙනං භික්ඛවෙ**ති ආහටානි සුත්තපදානි නීතත්ථානෙවාති.

නිරයපාලකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි තිරච්ඡානගතකථා නාම හොති. තත්ථ දෙවෙසු **එරාවණාදයො** දෙවපුත්තා හත්ථිවණ්ණං අස්සවණ්ණං විකුබ්බන්ති, නත්ථි තත්ථ තිරච්ඡානගතා. යෙසං පන තිරච්ඡානවණ්ණිනො දෙවපුත්තෙ දිස්වා අත්ථි දෙවෙසු තිරච්ඡානගතාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි දෙවයොනියං තිරච්ඡානගතා සියුං, තිරච්ඡානයොනියම්පි දෙවා සියුන්ති චොදෙතුං **අත්ථි තිරච්ඡානගතෙසූති** ආදිමාහ. **කීටා**ති ආදි යෙසං සො අභාවං ඉච්ඡති, දස්සෙතුං තෙ වුත්තං. **එරාවණො**ති පඤ්හෙ තස්ස අත්ථිතාය පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස, න තිරච්ඡානගතස්ස.[3] **හත්ථිබන්ධා**ති ආදි යදි තත්ථ හත්ථිආදයො සියුං, හත්ථිබන්ධාදයොපි සියුන්ති චොදනත්ථං වුත්තං. තත්ථ **යාවසිකා**ති යවස්ස දායකා. **කාරණිකා**ති හත්ථාචරියාදයො, යෙ හි තෙ නානාවිධං කාරණං කාරෙය්‍යුං. **භත්තකාරකා**ති හත්ථිආදීනං භත්තරන්ධකා. **න හෙව**න්ති තථා අනිච්ඡන්තො පටික්ඛිපතීති.

තිරච්ඡානගතකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

---

1. ස්‍යා., නිරයපාලරූපෙන. 2. ම., කාරණිකෙසු. 3. ස්‍යා., න තිරච්ඡානගතාය.

ඉදානි මග්ගකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං "පුබ්බෙව ඛො පනස්ස කායකම්මං වචීකම්මං ආජීවො සුපරිසුද්ධො හොතී"ති ඉදඤ්චෙව සුත්තං සම්මාවාචාකම්මන්තාජීවානඤ්ච විත්තවිප්පයුත්තත්තං නිස්සාය නිප්පරියායෙන පඤ්චඞ්ගිකො මග්ගොති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහිංසාසකානං. තෙ සන්ධාය **පඤ්චඞ්ගිකො**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **සම්මාවාචා මග්ගඞ්ගං, සා ච න මග්ගො**ති[1] ආදි පරසමයවසෙන වුත්තං. පරසමයස්මිඤ්හි සම්මාවාචාදයො මග්ගඞ්ගන්ති ආගතා, රූපත්තා පන මග්ගො න හොතීති වණ්ණිතා. **සම්මාදිට්ඨි මග්ගඞ්ග**න්ති ආදි මග්ගඞ්ගස්ස අමග්ගතා නාම නත්ථීති දස්සනත්ථං වුත්තං. **පුබ්බෙව ඛො පනස්සා**ති සුත්තෙන පරිසුද්ධසීලස්ස මග්ගභාවනා[2] හොති, න ඉතරස්සාති ආගමනීයපටිපදාය විසුද්ධභාවදස්සනත්ථං **කායකම්මං වචීකම්මං ආජීවො සුපරිසුද්ධො හොතී**ති වුත්තං, න ඉමෙහි විනා පඤ්චඞ්ගිකභාවදස්සනත්ථං. තෙනෙවාහ: **එවමස්සායං අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො භාවනාපාරිපූරිං ගච්ඡතී**ති. සකවාදිනා ආහට සුත්තං නීතත්ථමෙවාති.

මග්ගකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි ඤාණකථා නාම හොති. තත්ථ ධම්මචක්කප්පවත්තනෙ ද්වාදසාකාරඤාණං සන්ධාය ද්වාදසවත්ථුකං ඤාණං ලොකුත්තරන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානං.[3] තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං සබ්බෙ තං ද්වාදසවත්ථුකං, ද්වාදසහි මග්ගඤාණෙහි භවිතබ්බන්ති චොදෙතුං **ද්වාදසා**ති ආදිමාහ. ඉතරො මග්ගස්ස එකත්තං සන්ධාය පටික්ඛිපති, එකෙකස්මිං සච්චෙ සච්චඤාණ කිච්චඤාණ කතඤාණානං වසෙන ඤාණනානත්තං සන්ධාය පටිජානාති.[4] **ද්වාදසසොතාපත්තිමග්ගා**ති ආදීසුපි එසෙව නයො. **නනු වුත්තං භගවතා**ති සුත්තං සද්ධිං පුබ්බභාගාපරභාගෙහි[5] ඤාණනානත්තං දීපෙති. න අරියමග්ගස්ස ද්වාදසඤාණත්තං, තස්මා අසාධකන්ති.

ඤාණකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

වීසතිමො වග්ගො
නිට්ඨිතො.

චතුත්ථො පණ්ණාසකො
සමත්තො.

---

1. සයා. සා ච මග්ගොති.
2. සයා. මග්ගභාවනා නාම.
3. සයා. පුබ්බසෙලියාපරසෙලියානං.
4. සයා. පටික්ඛිපති.
5. සයා. ලද්ධිපුබ්බභාගාපරභාගෙසි.

ඉදානි සාසනකථා නාම හොති. තත්ථ තිස්සො සඞ්ගීතියො සන්ධාය සාසනං නවං කතන්ති ච අත්ථි කොචි තථාගතස්ස සාසනං නවං කරොතීති ච ලබ්භා තථාගතස්ස සාසනං නවං කාතුන්ති ච යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එකච්චානං උත්තරාපථකානං. තෙ සන්ධාය තීසුපි කථාසු පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **සතිපට්ඨානානි** ආදි සාසනං නාම සතිපට්ඨානාදයො චෙව අරියධම්මා, කුසලාදීනඤ්ච දෙසනා. තත්ථ යෙසං භගවතා දෙසිතා සතිපට්ඨානාදයො ඨපෙත්වා තෙ අඤ්ඤෙසං වා සතිපට්ඨානාදීනං කරණෙන අකුසලාදීනං වා කුසලාදිභාවකරණෙන සාසනං නවං කතං නාම භවෙය්‍ය, කින්තං එවං කතං කෙනචි? අත්ථි වා කොචි එවං කරොති? ලබ්භා වා එවං කාතුන්ති? තීසුපි පුච්ඡාසු චොදනත්ථං වුත්තං. සෙසං සබ්බත්ථ යථාපාළිමෙව නිය්‍යාතීති.

සාසනකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි අවිවිත්තකථා නාම හොති. තත්ථ යස්ස පුග්ගලස්ස යො ධම්මො පච්චුප්පන්නො, සො තෙන අවිවිත්තො නාමාති ඉදං සකසමයෙ සන්නිට්ඨානං. යස්මා පන පුථුජ්ජනෙන තෙධාතුකා ධම්මා අපරිඤ්ඤාතා, තස්මා සො එකක්ඛණෙයෙව සබ්බෙහිපි තෙධාතුකෙහි ධම්මෙහි අවිවිත්තොති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි තෙසඤ්ඤෙව. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **ඵස්සෙහීති** ආදි සබ්බෙසං ඵස්සාදීනං එකක්ඛණෙ පවත්තිදෙසදස්සනත්ථං වුත්තං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

අවිවිත්තකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි සඤ්ඤොජනකථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා අරහා සබ්බං බුද්ධවිසයං න ජානාති. තස්මා තස්ස තත්ථ අවිජ්ජාවිචිකිච්ඡාහි අප්පහීනාහි භවිතබ්බන්ති සඤ්ඤාය අත්ථි කිඤ්චි සඤ්ඤොජනං අප්පහාය අරහත්තප්පත්තීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඞ්ඝිකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **අත්ථි කිඤ්චි සක්කායදිට්ඨී**ති ආදි අරහතො සබ්බසංයොජනප්පහානදස්සනත්ථං වුත්තං. **සබ්බං බුද්ධවිසය**න්ති පඤ්හද්වයෙ අරහතො සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණාභාවෙන පටිසෙධො කතො, න අවිජ්ජාවිචිකිච්ඡානං අප්පහානෙන. ඉතරො පන තෙසං අප්පහීනත්තං සන්ධාය **තෙන හී**ති ලද්ධිං පතිට්ඨාපෙති. සා අයොනිසො පතිට්ඨාපිතත්තා අප්පතිට්ඨිතාව හොතීති,

සඤ්ඤොජනකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි ඉද්ධිකථා නාම හොති. තත්ථ ඉද්ධී නාමෙසා කාචි ඉජ්ඣති කාචි න ඉජ්ඣති. අනිච්චාදීනං නිච්චාදිකරණෙ එකන්තෙනෙව න ඉජ්ඣති, සභාගසන්තතිං පන පරිවත්තෙත්වා විසභාගසන්තතිකරණෙ වා සභාගසන්තතිවසෙනෙව චිරතරප්පවත්තනෙ වා යෙසං **අත්ථාය කරියති**, තෙසං පුඤ්ඤාදීනි කාරණානි නිස්සාය කාචි ඉජ්ඣති. භික්ඛූනං අත්ථාය පානීයසප්පිඛීරාදිකරණෙ විය මහාධාතු-නිධානෙ දීපාදීනං චිරසන්තානප්පවත්තනෙ විය චාති ඉදං සකසමයෙ සන්නිට්ඨානං. යං පන[1] ආයස්මා පිලින්දවච්ඡො රඤ්ඤො පාසාදං සුවණ්ණන්තෙව අධිමුච්චි, තං නිස්සාය යෙසං අත්ථි අධිප්පායිද්ධීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය **අත්ථි අධිප්පායඉද්ධීති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. තත්ථ **අධිප්පායඉද්ධීති** අධිප්පායං ඉද්ධි, යථා අධිප්පායං ඉජ්ඣනඉද්ධීති අත්ථො. **ආමන්තාති** ලද්ධිමත්තෙන ඨත්වා[2] පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. අථ නං අනිච්චාදීනං නිච්චාදිභාය අනුයුඤ්ජිතුං **නිච්චපණ්ණා රුක්ඛා හොන්තූති** ආදිමාහ. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව. ලද්ධිපතිට්ඨාපනෙ[3] **සුවණ්ණා ච පනාසීති** රඤ්ඤො පුඤ්ඤූපනිස්සයෙන ආසි, න කෙවලං ථෙරස්ස අධිප්පායෙනෙව. තස්මා අසාධකමෙතන්ති.

ඉද්ධිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි බුද්ධකථා නාම හොති. තත්ථ ඨපෙත්වා තස්මිං තස්මිං කාලෙ සරීරවෙමත්තතං ආයුවෙමත්තතං පභාවෙමත්තතඤ්ච සෙසෙහි බුද්ධධම්මෙහි බුද්ධානං බුද්ධෙහි හීනාතිරෙකතා නාම නත්ථි. යෙසං පන අවිසෙසෙනෙව අත්ථීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය **අත්ථි බුද්ධානන්ති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං බුද්ධධම්මෙහි අනුයුඤ්ජිතුං **සතිපට්ඨානතොති** ආදිමාහ. ඉතරො තෙසං වසෙන හීනාතිරෙකතං[4] **අපස්සන්තො** පටික්ඛිපතියෙවාති.

බුද්ධකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි සබ්බදිසාකථා නාම හොති. තත්ථ චතූසු දිසාසු හෙට්ඨා උපරීති සමන්තතො ලොකධාතුසන්නිවාසං, සබ්බලොකධාතූසු ච බුද්ධා[5] අත්ථීති අත්තනො විකප්පසිප්පං උප්පාදෙත්වා සබ්බදිසාසු බුද්ධා **තිට්ඨන්තීති** යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඞ්ඝිකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **පුරත්ථිමායාති** පුට්ඨො සක්‍යමුනිං සන්ධාය පටික්ඛිපති. පුන පුට්ඨො ලද්ධිවසෙන අඤ්ඤලොකධාතුයං ඨිතං සන්ධාය පටිජානාති. **කිං නාමො සො භගවාති** ආදි සචෙ ත්වං න ජානාසි, නාමාදිවසෙන තං කථෙහීති චොදනත්ථං වුත්තං. ඉමිනා උපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බොති.

සබ්බදිසාකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

1. ම. අයං පන.
2. ස්‍යා. ඨපෙත්වා.
3. ස්‍යා. ලද්ධිපතිට්ඨාපනෙසි.
4. ම. හීනාතිරිත්තතං
5. ම. බුද්ධො.

ඉදානි ධම්මකථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා රූපාදයො රූපාදිසභාවෙන නියතා නතං සභාවං විජහන්ති, තස්මා සබ්බධම්මා නියතාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානඤ්චෙව එකච්චානඤ්ච උත්තරාපථකානං. තෙ සන්ධාය **සබ්බෙ ධම්මා**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං සබ්බෙ තෙ නියතා මිච්ඡත්තනියතා වා සියුං සම්මත්තනියතා වා, ඉතො අඤ්ඤො නියමො නාම නත්ථීති[1] චොදෙතුං **මිච්ඡත්තනියතා**ති ආදිමාහ. තත්ථ පටික්ඛෙපො ච පටිඤ්ඤා ච පරවාදිස්ස. **රූපං රූපට්ඨෙනා**ති ආදි යෙනත්ථෙන නියතාති වදති, තස්සවසෙන චොදෙතුං වුත්තං. තත්‍රායං අධිප්පායො: රූපඤ්හි රූපට්ඨෙන නියතන්ති රූපං රූපමෙව, න වෙදනාදිසභාවන්ති අධිප්පායෙන වත්තබ්බං. ඉතො අඤ්ඤථා න වත්තබ්බං. කස්මා? රූපට්ඨතො අඤ්ඤස්ස රූපස්ස අභාවා. රූපසභාවො හි රූපට්ඨො, රූපසභාවො ච රූපමෙව, න රූපතො අඤ්ඤො. වෙදනාදීහි පනස්ස නානත්තපඤ්ඤාපනත්ථං එස වොහාරො හොතීති. තස්මා රූපං රූපට්ඨෙන නියතන්ති වදන්තෙන රූපං නියතන්ති වුත්තං හොති. නියතඤ්ච නාම මිච්ඡත්තනියතං වා සියා සම්මත්තනියතං වා ඉතො අඤ්ඤො නියාමො නාම නත්ථීති. අථ කස්මා පටිජානාතීති? අත්ථන්තරවසෙන. **රූපං රූපට්ඨෙන නියත**න්ති එත්ථ හි රූපං රූපමෙව, න වෙදනාදිසභාවන්ති අයමත්ථො, තස්මා පටිජානාති. ඉතො අඤ්ඤථා පනස්ස නියතත්තං නත්ථීති. පුන තෙනෙව නයෙන චොදෙතුං **මිච්ඡත්තනියත**න්ති ආදිමාහ. තං සබ්බං උත්තානත්ථමෙව. තෙන හි රූපන්ති ලද්ධිපි අයොනිසො පතිට්ඨාපිතත්තා අප්පතිට්ඨිතාව හොතීති.

ධම්මකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා

ඉදානි කම්මකථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා දිට්ඨධම්මවෙදනීයාදීනි[2] දිට්ඨධම්මවෙදනාදීහි[3] නියතානි, තස්මා සබ්බෙ කම්මා නියතාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි තෙසඤ්ඤෙව. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **දිට්ඨධම්මවෙදනීයට්ඨෙන නියත**න්ති එත්ථ දිට්ඨධම්මවෙදනීයං දිට්ඨධම්මවෙදනීයමෙව. සචෙ දිට්ඨෙව ධම්මෙ විපාකං දාතුං සක්කොති, දෙති, නො චෙ අහොසිකම්මං නාම හොතීති ඉමමත්ථං සන්ධාය පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. මිච්ඡත්තසම්මත්තනියාමවසෙන[4] පනෙතං අනියතමෙවාති. සබ්බං හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

කම්මකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

එකවීසතිමො වග්ගො

නිට්ඨිතො.

---

1. සයා. නියාමො.
2. සයා. දිට්ඨධම්මවෙදනීයට්ඨානාදීනි.
3. සයා. දිට්ඨධම්මවෙදනීයට්ඨානාදීහි.
4. සයා. මිච්ඡත්තනියාමවසෙන

ඉදානි පරිනිබ්බානකථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා අරහා සබ්බඤ්ඤු-විසයෙ අප්පහීනසංයොජනොව පරිනිබ්බායති. තස්මා අත්ථි කිඤ්චි සංයොජනං අප්පහාය පරිනිබ්බානන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයමෙවාති.

පරිනිබ්බානකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි කුසලචිත්තකථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා අරහා සති-වෙපුල්ලප්පත්තො පරිනිබ්බායන්තොපි සතො සම්පජානොව පරිනිබ්බා-යති, තස්මා කුසලචිත්තො පරිනිබ්බායතීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යස්මා කුසලචිත්තො නාම පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරාභිසඞ්ඛරණාදිවසෙන හොති. තස්මා තෙනත්ථෙන චොදෙතුං **අරහා පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාර**න්ති ආදිමාහ. සෙසමෙත්ථ යථාපාළිමෙව නිය්‍යාති. **සතො සම්පජානො**ති ඉදං ජවනක්ඛණෙ කිරියාසතිසම්පජඤ්ඤානං වසෙන අසම්මොහමරණදීපනත්ථං වුත්තං. න කුසලචිත්තදීපනත්ථං, තස්මා අසාධකන්ති.

කුසලචිත්තකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි ආනෙඤ්ජකථා නාම හොති. තත්ථ භගවා චතුත්ථජ්ඣානෙ ඨිතො පරිනිබ්බායීති සල්ලක්ඛෙත්වා අරහා ආනෙඤ්ජෙ ඨිතො පරිනිබ්බායතීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එකච්චානං උත්තරාපථකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **පකතිචිත්ත**න්ති භවඞ්ගචිත්තං. සබ්බෙ හි සත්තා භවඞ්ගචිත්තෙ ඨිතා[1] භවඞ්ගපරියොසානෙන චුතිචිත්තෙන කාලං කරොන්ති. ඉති නං ඉමිනා අත්ථෙන චොදෙතුං එවමාහ. තත්ථ කිඤ්චාපි චතුවොකාරභවෙ අරහතො පකතිචිත්තම්පි ආනෙඤ්ජං හොති. අයං පන පඤ්හො පඤ්චවොකාරභවවසෙන උද්ධටො, තස්මා **න වත රෙ වත්තබ්බෙ**ති ච ආහ. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

ආනෙඤ්ජකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි ධම්මාභිසමයකථා නාම හොති. තත්ථ අතීතභවෙ සොතා-පන්නං මාතුකුච්ඡියං වසිත්වා නික්ඛන්තං දිස්වා අත්ථි ගබ්භසෙය්‍යාය ධම්මාභිසමයොති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එකච්චානං උත්තරාපථ-කානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි

---

1. සයා. ඨත්වා.

තත්ථ ධම්මාභිසමයො අත්ථි, ධම්මාභිසමයස්ස කාරණෙහි ධම්මදෙසනාදීහි[1] භවිතබ්බන්ති චොදෙතුං **අත්ථි ගබ්භසෙය්‍යාය ධම්මදෙසනා**ති ආදිමාහ. **සුත්තස්සා**ති ආදි භවඞ්ගවාරං සන්ධාය වුත්තං. ගබ්භසෙය්‍යාය හි යෙභුය්‍යෙන භවඞ්ගමෙව පවත්තති. තෙනෙව සුත්තො කිරියසමයප්පවත්තාභාවා සුත්තො භාවනානුයොගස්ස අභාවා පමත්තො කම්මට්ඨාන පරිග්ගාහකානං සතිසම්පජඤ්ඤානං අභාවා මුට්ඨස්සති අසම්පජානො නාම හොති, තථාරූපස්ස කුතො ධම්මාභිසමයොති.

ධම්මාභිසමයකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි තිස්සොපි[2] කථා නාම හොන්ති. තත්ථ අවිරජාතානං පන සොතාපන්නානං අරහත්තප්පත්තිං, සුප්පවාසාය ච උපාසිකාය සත්තවස්සිකං ගබ්භං දිස්වා අත්ථි ගබ්භසෙය්‍යාය අරහත්තප්පත්තීති ච සුපිනෙ ආකාසගමනාදීනි දිස්වා අත්ථි ධම්මාභිසමයොති ච අත්ථි තත්ථ අරහත්තප්පත්තීති ඉධාපි යෙසං ලද්ධියො සෙය්‍යථාපි තෙසඤ්ඤෙව. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ පුරිමකථාසදිසමෙවාති.

තිස්සොපිකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි අබ්‍යාකතකථා නාම හොති. තත්ථ 'අත්ථෙසා භික්ඛවෙ චෙතනා සා ච ඛො අබ්බොහාරිකා'ති වචනතො සබ්බං සුපිනගතස්ස චිත්තං අබ්‍යාකතන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එකච්චානං උත්තරාපථකානඤ්ඤෙව. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ යථාපාළිමෙව නිය්‍යාති. **සුපිනගතස්ස චිත්තං අබ්බොහාරික**න්ති ඉදං ආපත්තිං සන්ධාය වුත්තං. සුපිනගතස්ස හි පාණාතිපාතාදිවසෙන කිඤ්චාපි අකුසලචිත්තං පවත්තති, වත්ථුවිකොපනං පන නත්ථීති න සක්කා තත්ථ ආපත්තිං පඤ්ඤපෙතුං, ඉමිනා කාරණෙන තං අබ්බොහාරිකං, න අබ්‍යාකතන්ති.[3]

අබ්‍යාකතකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදානි ආසෙවනපච්චයකථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා සබ්බෙ ධම්මා ඛණිකා, න කොචි මුහුත්තම්පි ඨත්වා ආසෙවනපච්චයං ආසෙවති නාම, තස්මා නත්ථි කිඤ්චි[4] ආසෙවනපච්චයතා, ආසෙවනපච්චයතාය උප්පන්නං පන න කිඤ්චි අත්ථීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි තෙසඤ්ඤෙව.

---

1. ස්‍යා. එත්ථ ධම්මදෙසනාදීහි.
2. ම. තිස්සො.
3. ම. අබ්‍යාකතන්ති.
4. ස්‍යා. කිඤ්චාපි.

තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං සුත්තාවසෙනෙව පඤ්ඤපෙතුං **නනු වුත්තං භගවතා පාණාතිපාතො**ති ආදි ආහතං. තං සබ්බං උත්තානත්ථමෙවාති.

ආසෙවනපච්චයකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි ඛණිකකථා නාම හොති. තත්ථ යස්මා සබ්බසඞ්ඛතධම්මා අනිච්චා, තස්මා එකචිත්තක්ඛණිකායෙව. සමානාය හි අනිච්චතාය එකො ලහුං භිජ්ජති, එකො චිරෙනාති, කො එත්ථ නියමොති[1]? යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියාපරසෙලියානං. තෙ සන්ධාය **එකචිත්තක්ඛණිකා**ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **විගෙතා මහාපථවී**ති ආදීසු තෙසං තථා සණ්ඨානං අපස්සන්තො පටික්ඛිපති. **චක්ඛායතන**න්ති ආදි යදි සබ්බෙ එකචිත්තක්ඛණිකා භවෙය්‍යුං, චක්ඛායතනාදීනි චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීහි සද්ධිංයෙව උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣෙය්‍යුන්ති චොදනත්ථං වුත්තං. ඉතරො පන අනොතමාතු-කුච්ඡිගතස්ස විඤ්ඤුප්පත්තිං සන්ධාය පටික්ඛිපති. පවත්තං සන්ධාය ලද්ධිවසෙන[2] පටිජානාති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති. **යෙන හි එකචිත්තක්ඛණිකා**ති යස්මා නිච්චා න හොන්ති, තස්මා එකචිත්තක්ඛණිකාති අත්තනො රුචියා කාරණං වදති. තං අවුත්තසදිසමෙවාති.

ඛණිකකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

බාවීසතිමො වග්ගො
නිට්ඨිතො.

ඉදානි එකාධිප්පායකථා නාම හොති. තත්ථ කාරුඤ්ඤෙන වා එකෙන අධිප්පායෙන එකාධිප්පායො, සංසාරෙ වා එකතො භවිස්සාමාති ඉච්ඡියා සද්ධිං බුද්ධපූජාදීනි කත්වා පණිධිවසෙන එකො අධිප්පායො, එවරූපො දුවින්නම්පි ජනානං එකාධිප්පායො මෙථුනො ධම්මො පටිසෙවිතබ්බොති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානඤ්චෙව වෙතුල්ලකානඤ්ච. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ යථාපාළිමෙව නියාති.

එකාධිප්පායකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

1. ස්‍යා. විසෙසොති. 2. ස්‍යා. ලද්ධිවසෙනෙව.

ඉදානි අරහන්තවණ්ණකථා නාම හොති. තත්ථ ඉරියාපථසම්පන්නේ ආකප්පසම්පන්නෙ පාපභික්ඛු දිස්වා අරහන්තානං වණ්ණෙන අමනුස්සා මෙථුනං ධම්මං පටිසෙවන්තීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි පුබ්බසෙලියානං උත්තරාපථකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

අරහන්තවණ්ණකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි ඉස්සරියකාමකාරිතාකථා නාම හොති. ඡද්දන්තජාතකාදීනි සන්ධාය බොධිසත්තො ඉස්සරියකාමකාරියහෙතුවිනිපාතං ගච්ඡති, ගබ්භසෙය්‍යං ඔක්කමති, දුක්කරකාරිකං අකාසි, අපරන්තපං අකාසි, අඤ්ඤං සත්ථාරං උද්දිසීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසං පඨමකථායං උත්තානත්ථමෙව. දුතියකථායං ඉද්ධිමාති යදි ඉස්සරියකාමකාරිතාහෙතු[1]-ගවෙසිය්‍යා, ඉද්ධියා ගවෙසිය්‍යා, න කම්මවසෙනාති චොදනත්ථං වුත්තං. ඉතරො පන පඨමපඤ්හෙ භාවනාමයං සන්ධාය පටික්ඛිපති. දුතියපඤ්හෙ පුඤ්ඤිද්ධිං සන්ධාය පටිජානාති. තතියකථාය ඉස්සරිය කාමකාරිතාහෙතු නාම දුක්කරකාරිකා මිච්ඡාදිට්ඨියා කාරියති. යදි ච සො තං කරෙය්‍ය, සස්සතාදීනිපි ගණ්හෙය්‍යාති චොදනත්ථං සස්සතො ලොකොති ආදි වුත්තං. චතුත්ථකථායපි එසෙව නයොති.

ඉස්සරියකාමකාරිතාකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදානි රාගපතිරූපකාදිකථා[2] නාම හොති. තත්ථ මෙත්තා කරුණා මුදිතායො සන්ධාය න රාගො රාගපතිරූපකොති ච ඉස්සාමච්ඡරිය කුක්කුච්චානි සන්ධාය න දොසො දොසපතිරූපකොති ච හසිතුප්පාදං සන්ධාය න මොහො මොහපතිරූපකොති ච දුම්මඞ්කූනං පුග්ගලානං නිග්ගහං පෙසලානං භික්ඛූනං අනුග්ගහං පාපගරහිතං කල්‍යාණපසංසං ආයස්මතො පිලින්දවච්ඡස්ස වසලවාදං භගවතො බෙළාසිකවාදං මොඝපුරිසවාදඤ්ච සන්ධාය න කිලෙසො කිලෙසපතිරූපකොති ච යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අන්ධකානං. තෙ සන්ධාය සබ්බකථාසු පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යස්මා ඵස්සාදිපතිරූපකානං ඵස්සාදයො නාම නත්ථි, තස්මා රාගාදිපතිරූපකා රාගාදයොපි නත්ථීති චොදෙතුං අත්ථි න ඵස්සොති ආදිමාහ. ඉතරො තෙසං අභාවා පටික්ඛිපති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

පතිරූපකකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

---

1. සයා. ඉස්සරියකාමකාරිකාහෙතු. 2. ම. රාගාදිපතිරූපකකථා.

ඉදානි අපරිනිප්ඵන්නකථා නාම හොති. තත්ථ "දුක්ඛමෙව හි සම්භොති දුක්ඛං තිට්ඨති වෙති ච, නාඤ්ඤත්‍ර දුක්ඛා සම්භොති නාඤ්ඤං දුක්ඛා නිරුජ්ඣතී"ති වචනං නිස්සාය දුක්ඛඤ්ඤෙව පරිනිප්ඵන්නං, සෙසා ඛන්ධායතනධාතුඉන්ද්‍රියධම්මා අපරිනිප්ඵන්නාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි **එකච්චානං** උත්තරාපථකානඤ්චෙව හෙතුවාදානඤ්ච. තෙ සන්ධාය **රූපං අපරිනිප්ඵන්න**න්ති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **අථ** නං සචෙ රූපං අපරිනිප්ඵන්නං, න අනිච්චාදිසභාවං සියාති චොදෙතුං **රූපං න අනිච්ච**න්ති ආදිමාහ. ඉතරො තථාරූපං රූපං අපස්සන්තො පටික්ඛිපති. සකවාදී **නනු රූපං අනිච්ච**න්ති ආදිවචනෙන තස්ස එකං ලද්ධිං පටිසෙධෙත්වා දුතියං පුච්ඡන්තො **දුක්ඛඤ්ඤෙව පරිනිප්ඵන්න**න්ති ආදිමාහ. අථස්ස තම්පි ලද්ධිං පටිසෙධෙතුං **නනු යදනිච්ච**න්ති ආදිමාහ. තත්‍රායං අධිප්පායො: න කෙවලඤ්හි පඨමසච්චමෙව දුක්ඛං. යං පන කිඤ්චි අනිච්චං, තං දුක්ඛමෙව. රූපඤ්ච අනිච්චං, තස්මා තම්පි පරිනිප්ඵන්නං. ඉති යං ත්වං වදෙසි රූපං අපරිනිප්ඵන්නං දුක්ඛඤ්ඤෙව පරිනිප්ඵන්නන්ති තං **නො වත රෙ වත්තබ්බෙ දුක්ඛඤ්ඤෙව පරිනිප්ඵන්න**න්ති. වෙදනාදිමූලිකාදීසුපි යොජනාසු එසෙව නයො. ධම්මායතනධම්මධාතූසු පන ඨපෙත්වා නිබ්බානං සෙසධම්මානං වසෙන අනිච්චතා වෙදිතබ්බා. ඉන්ද්‍රියානි අනිච්චානෙවාති.

අපරිනිප්ඵන්නකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

තෙවීසතිමො වග්ගො

නිට්ඨිතො.

එත්තාවතා ච:

පණ්ණාසකෙහි චතූහි තීහි වග්ගෙහිදෙව ච,
සඞ්ගහෙත්වා කථා සබ්බා ඌනතිසතභෙදතා.

කථාවත්ථුප්පකරණං කථාමග්ගෙසු කොවිදො,
යං ජිනො දෙසයී තස්ස නිට්ඨිතා අත්ථවණ්ණනා.

ඉමං තෙරසමත්තෙහි භාණවාරෙහි තන්තියා,
චිරට්ඨිතත්ථං ධම්මස්ස සඞ්ඛරොන්තෙන යං මයා.

යං පත්තං[1] කුසලං තෙන ලොකොයං සනරාමරො,
ධම්මරාජස්ස සද්ධම්ම රසමෙවාධිගච්ඡතූති.

කථාවත්ථුප්පකරණවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

---

1. සං. සම්පත්තං.

TRIPITAKA PUBLICATIONS.

Vol. No.	NAME OF BOOK.	EDITED BY.
1.	Petavatthu Aṭṭhakathā.	Siri Dhammaramatissa Nayaka Thero & Acarya Pandit Mapalagama Candajoti Thero
	Second Edition	Welivitiye Pandit Sorata Thero
2	Thera-Gāthaṭṭhakathā, Ist Part	Suriyagoda Sumangala Thero & Weboda Sangharatana Thero
3.	Theri-Gāthaṭṭhakathā,	Bihalpola Siri Dewarakkhita Nayaka Thero
4.	Digha Nikāyaṭṭhakathā Ist Part	Heyyantuduwe Dhammakitti Siri Dewamitta Nayaka Maha Thero
5.	Dhammapadaṭṭhakathā Ist Part	K. Siri Sumangala Ratanasara Nayaka Maha Thero
6.	Udānaṭṭhakathā Second Edition	Bihalpola Siri Dewarakhita Nayaka Thero, Welivitiye Pandit Sorata Thero & Pandit Palannoruwe Vimaladhamma Thero
7.	Suttanipātaṭṭhakathā	Suriyagoda Sumangala Thero & Pandit Mapalagama Candajoti Thero
	Second Edition	Acharya Baddegama Siri Piyaratana Maha Thero
8.	Visuddhimaggaṭṭhakathā	Pamunuwe Buddhadatta Maha Thero
9.	Nettippakaranaṭṭhakathā	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
10.	Mahāniddesaṭṭhakathā	Boruggamuwe Siri Rewata Maha Thero
11.	Khuddakapāṭhaṭṭhakathā	Acarya Pandit Welipitiye Dewananda Nayaka Thero
12.	Buddhawamsaṭṭhakathā	Pandit Yagirala Paññananda Nayaka Maha Thero
13	Dhammapadaṭṭhakathā 2nd Part	K. Siri Sumangala Ratanasara Nayaka Maha Thero
14.	Cūlaniddesaṭṭhakathā	Boruggamuwe Siri Rewata Maha Thero
15.	Anguttara Nikāyaṭṭhakathā, Ist Part	Dhammakitti Siri Dhammananda Nayaka Maha Thero
16.	Samyuttanikāyaṭṭhakathā, Ist Part	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
17.	Vimānavatthu Aṭṭhakathā	M. Siri Siddhattha Nayaka Maha Thero & Acarya Morontuduwe Siri Dhammananda Nayaka Thero

ToC

(TRIPITAKA PUBLICATIONS.)

Vol. No.	NAME OF BOOK.	EDITED BY
18.	Thera-Gāthaṭṭhakathā 2nd Part	Rerukane Ariyañana Thero
19	Dīgha Nikāyaṭṭhakathā 2nd Part	Boruggamuwe Siri Rewata Maha Thero
20.	Jātakaṭṭhakathā 1st Part	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
21.	Paṭisambhidā Maggaṭṭhakathā	M. Dhammakitti Siri Jinaratana Nayaka Maha Thero, M. Siri Anomadassi Nayaka Thero & Welivitiye Pandit Sorata Thero
22.	Samyutta Nikāyaṭṭhakathā, 2nd Part	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
23.	Itivuttakaṭṭhakathā	Acarya Morontuduwe Siri Dhammananda Nayaka Thero
24.	Jātakaṭṭhakathā 2nd Part	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
25.	Sutta Sangahaṭṭhakathā	Acarya Baddegama Siri Piyaratana Maha Thero
26.	Cariyāpiṭakaṭṭhakathā	Acarya Kukulnape Siri Dewarakkhita Thero
27.	Catubhānawāraṭṭhakathā	Pandit Doranegoda Nanasena Thero
28.	Samantapāsādikā Vinayaṭṭhakathā, 1st Part.	Acarya Baddegama Siri Piyaratana Thero & Welivitiye Pandit Sorata Thero
29.	Apadānaṭṭhakathā,	Welivitiye Pandit Sorata Thero
30.	Mātikaṭṭhakathā	Siri Saddhammakitti Karandana Jinaratana Maha Thero
31.	Samyutta Nikāyaṭṭhakathā, 3rd Part,	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
32.	Jātakaṭṭhakathā, 3rd Part,	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
33.	Anguttara Nikāyaṭṭhakathā, 2nd Part,	Dhammakitti Siri Dhammananda Nayaka Maha Thero
34.	Vibhangaṭṭhakathā	Pandit Yagirala Siri Paññananda Nayaka Maha Thero
35.	Majjhima Nikāyaṭṭhakathā, 1st Part,	Dhammakitti Siri Dhammananda Nayaka Maha Thero
36.	Jātakaṭṭhakathā 4th Part	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
37.	Jātakaṭṭhakathā 5th Part	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
38.	Pancappakarnaṭṭhakathā 1st Part	Rerukane Ariyañana Thero